

งานเขียนเชิงชีวประวัติของไทยในสมัยรัตนโกสินทร์
ระหว่าง พ.ศ. 2325-2475

นางสาว อักษรหญิง ภัทรสาร

004357

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

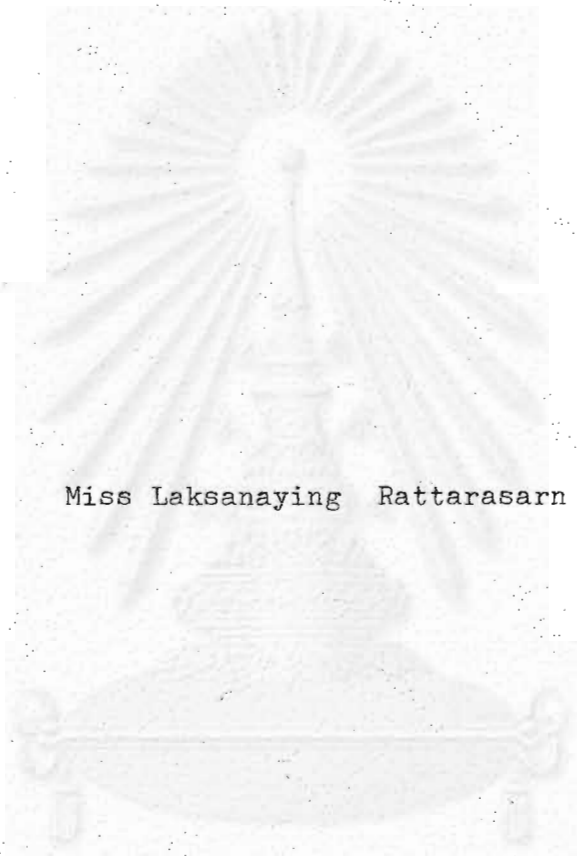
แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย ... จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2519

THAI BIOGRAPHICAL WRITINGS OF RATANAKOSIN PERIOD

DURING 1782-1932

Miss Laksanaying Rattarasarn

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of Library Science

Graduate School

Chulalongkorn University

1976

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ออนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์บัณฑิต

.....
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

..... กรรมการ

..... กรรมการ

..... กรรมการ

อาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัย

ศาสตราจารย์ ดร. วุฒิชัย

ศาสตราจารย์ สุทธิลักษณ์ อำนวยวงศ์

อธิการบดีของบัณฑิตวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์ : งานเขียนเชิงชีวประวัติของไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ระหว่าง
พ.ศ. 2325-2475

ชื่อ : นางสาวลักษณะหญิง วัชรสาร

แผนกวิชา : บรรณารักษศาสตร์

ปีการศึกษา : 2518

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นการศึกษาประวัติของการเขียนชีวประวัติทั้งของต่างประเทศและของไทย และรวบรวมชีวประวัติของคนไทยใน 150 ปีแรกของสมัยรัตนโกสินทร์ คือระหว่าง พ.ศ. 2325-2475

ในประเทศตะวันตก การเขียนประวัติชีวิตของบุคคลเริ่มขึ้นตั้งแต่สมัยกรีกและโรมัน และได้มีวิวัฒนาการเรื่อยมา จนในปัจจุบันนับได้ว่าเป็นหนังสือประเภทหนึ่งซึ่งได้รับความนิยมจากผู้อ่าน ส่วนการเขียนชีวประวัติในประเทศทางตะวันออก ซึ่งมีอารยธรรมเก่าแก่ที่สุดนั้น มีความแตกต่างกันในระยะเริ่มต้นแห่งการเขียนอันจะเห็นได้อย่างชัดเจน คือประวัติบุคคลสำคัญของจีน ปรากฏเป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์ ส่วนประวัติบุคคลสำคัญของอินเดีย ปรากฏในงานคานาวรรณกรรม

การเขียนชีวประวัติของไทยในสมัยสุโขทัยเป็นต้นมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นเพียงการบันทึกซึ่งกล่าวถึงการทำของบุคคลสำคัญในตำแหน่งยกย่องสรรเสริญ ในสมัยพุทธศตวรรษที่ 24 มีการติดต่อกับต่างประเทศมากขึ้น งานเขียนของไทยได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมของประเทศฝ่ายตะวันตก จึงปรากฏมีการเขียนชีวประวัติมากขึ้น สมัยปัจจุบันการเขียนส่วนใหญ่จะเป็นประวัติบุคคลผู้ล่วงลับไปแล้ว รูปแบบการเขียนที่นิยมใช้ในปัจจุบันเป็นการเขียนอย่างง่าย ๆ ตามแบบแผน หรือเป็นการสรรเสริญและไว้อาลัย ต่อมา มีงานองการเขียนเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ รูปแบบการเขียนนี้เพิ่งอยู่ในระยะเริ่มต้นเท่านั้น

ในที่สุดท้ายเป็นนามานุกรมชีวประวัติโดยย่อของคนไทยผู้มีประวัติชีวิตและผลงาน
อยู่ในระหว่าง พ.ศ. 2325-2475 พร้อมทั้งสาระสังเขปประวัติและผลงาน แต่แหล่งคน-
ควายังอยู่กระจัดกระจายและแทรกอยู่ในหนังสือประเภทต่าง ๆ มากมาย ทั้งหนังสือเรื่อง
บุคคลและหนังสือเรื่องบ้านเมือง ฉะนั้นในการรวบรวมชีวประวัติจึงได้เสนอรายชื่อแหล่ง
ค้นคว้าประวัติบุคคลนั้น ๆ ไว้ด้วย

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

9

THESIS TITLE : Thai Biographical Writings of Ratanakosin
Period during 1782-1932.

NAME : Miss Laksanaying Rattarasarn

DEPARTMENT : Library Science

ACADEMIC YEAR : 1975

ABSTRACT

This thesis is a study of the history of biographical writing both in foreign countries and Thailand, and it aims to collect and classify biographies of prominent Thai people during the first and a half centuries of Ratanakosin Period.

In western countries biographical writing can be traced back as far as the Greek and the Roman Empire. In the oriental countries on the other hand, the art of biographical writing originated from two different sources : the early Chinese biographies began to take form as part of historical writings and the Indian biographies were initially in the form of literature.

Thai biographical writing, from Sukhothai Period to the beginning of Ratanakosin Period, was merely narrative praise of heroic deeds of important figures, but since the beginning of the 19th century B.C., western influences in the field of writing and the increasing inter-relationship have brought about the growth

as well as many changes in Thai style of biographical writing. Most of modern Thai biographies, based on deceased persons, have been written in a simple formal descriptive style. In addition, the analytical and critical biographies have begun to appear with considerable progress.

The last chapter of this thesis is the collection and list of short biographies of persons who lived and accomplished distinctive works during A.D. 1782-1932. As accessible research sources are scattered in various kinds of books as well as printed materials, the list of these sources is therefore included.

มติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพราะได้รับความกรุณาช่วยเหลือจากบุคคลที่ผู้เขียนขอกล่าวนามเพื่อเป็นการแสดงความขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้ คือ

ศาสตราจารย์ ฉลวย วุฒาพิทย และศาสตราจารย์ สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์ อาจารย์ที่ปรึกษาและควบคุมการวิจัย ผู้กรุณาเอาใจใส่ให้คำแนะนำที่มีคุณค่า และตรวจแก้ไขสำนวนตลอดเวลาทำการวิจัย

รองศาสตราจารย์ วิลาสงศ์ พงศ์บุตร ผู้ให้คำแนะนำที่มีคุณค่าต่อการศึกษา นายเลียง เสถียรสุต ผู้รุดานประวัติศาสตร์และปรัชญาจีน นายวิทยา จีโรจน์กุล อาจารย์พิเศษด้านภาษาจีน คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นางอุสาห์ มากันต์ บรรณารักษ์ หอสมุดแห่งชาติ

และเจ้าหน้าที่หอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประการสุดท้าย ขอขอบคุณ เพื่อนทุกคนซึ่งมีส่วนช่วยให้วิทยานิพนธ์เรื่องนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ข
<div style="text-align: center;"> </div>	
<p>บทที่</p>	
1 บทนำ	1
- ความเป็นมาของปัญหา	1
- วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
- ขอบเขตของการวิจัย	4
- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยเรื่องนี้	5
- วิธีดำเนินการวิจัย	6
2 ประวัติการเขียนชีวประวัติและอัตชีวประวัติ	7
2.1 ความหมายของคำว่า "ชีวประวัติ" และ "อัตชีวประวัติ"	7
2.2 ประวัติการเขียนชีวประวัติของประเทศทางตะวันตก	9
2.3 ประวัติการเขียนชีวประวัติของประเทศทางตะวันออก ...	21
2.4 ประวัติการเขียนชีวประวัติของประเทศไทย	29
3 ทำนองการเขียนชีวประวัติและอัตชีวประวัติ	41
3.1 ทำนองการเขียนชีวประวัติจาก World Book Encyclopedia	41
3.2 ทำนองการเขียนชีวประวัติตามมติของนักเขียนชีวประวัติ ..	44
3.3 รูปแบบการเขียนอัตชีวประวัติ	47

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
4	ประเภทหนังสือชีวประวัติและอัตชีวประวัติของไทย.....	56
	4.1 จุดมุ่งหมายในการเขียน.....	56
	4.1.1 ชีวประวัติ.....	56
	4.1.2 อัตชีวประวัติ.....	61
	4.2 รูปแบบการเขียน.....	64
	4.2.1 ชีวประวัติ.....	64
	4.2.2 อัตชีวประวัติ.....	73
5	ประเภทหนังสือภาษาไทยสำหรับใช้คนควา.....	90
	5.1 หนังสือเรื่องบุคคล.....	90
	5.1.1 หนังสือประเภทชีวประวัติ.....	90
	5.1.2 หนังสือประเภทอัตชีวประวัติ.....	99
	5.1.3 บันทึกส่วนบุคคลต่าง ๆ.....	100
	5.1.4 ผลงานของกวี.....	102
	5.2 หนังสือเรื่องบ้านเมือง.....	103
	5.2.1 พงศาวดารตำนานและหนังสือประวัติศาสตร์อื่น ๆ.....	104
	5.2.2 บันทึกของทางราชการ.....	105
	5.2.3 ราชกิจจานุเบกษา.....	107
6	นามานุกรมชีวประวัติโดยย่อของคนไทยระหว่าง พ.ศ. 2325-2475..	111
7	สรุปการวิจัยและขอเสนอแนะ.....	335
	บรรณานุกรม.....	337
	ประวัติการศึกษา.....	347

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

เสฐียรโกเศศ กล่าวถึงความสำคัญของชีวิตไว้ว่า

ชีวิตบุคคลสอนให้เราดูไต่หลายสถาน ดูเพื่อค้นหาคุณค่าชีวิตของผู้นั้น ว่าไต่มีความพยายามมานะบากบั่นเป็นผลสำเร็จมาแล้วอย่างไร เพื่อเราจะไต่ดูเป็นแบบอย่างแห่งความประพฤติของเรา สิ่งไต่ที่มีกล่าวไว้ในประวัติ ถวาทรงไหนเห็นว่าเป็นคุณประโยชน์ ก็จะได้ถือเป็นทางปฏิบัติ สิ่งไหนเห็นว่าเป็นความผิดพลาดก็จะได้ถือเป็นครู เพื่อหลีกเลี่ยงความผิดพลาดนั้นไต่ เพราะฉะนั้นการอ่านชีวิตประวัติของบุคคลจึงอยู่ที่รู้จักดูทั้งสองแง่ เพื่อจะได้ไต่ราคา หรือค่าค่าไต่แกะนั้นไต่ความมีไต่แสรวมรวมไต่ไหน¹

คนไต่ไปยอมรับว่า ประวัติบุคคลเป็นของนารู ทำให้ผู้นั้นเกิดแรงบันดาลใจ และไต่ไต่มีความมานะพยายาม เพราะเห็นตัวอย่างจากสิ่งไต่ผู้นั้นไต่ปฏิบัติมาแล้ว จะไต่หลีกเลี่ยงสิ่งไต่ผิดพลาดทั้งหลาย ชีวิตมีทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว ความสำเร็จและความไต่จะเป็นไต่กำลังใจ และเป็นตัวอย่างแกไต่ที่ไต่ทราบ ส่วนความล้มเหลว ความทุกข์ยาก ความผิดหวัง และความลำบากของบุคคลซึ่งไต่ทำมาแล้วในอดีต ก็น่าจะเป็นบทเรียนของคนไต่ในยุคไต่ต่อไป และมีประโยชน์ควรรูไต่เป็นอย่างยิ่ง

¹ เสฐียรโกเศศ (พระยาอนุมาณราชชน), "คำนำ," มหาคณะคานธี ของ สวามีสัตยานันท์ (พระนคร : โรงพิมพ์กิมหลีหงวน, 2481)

นอกจากนี้ ชีวิตประวัติดังทำให้ผู้อ่านมีความสนุกเพลิดเพลินอีกด้วย ชีวิตประวัติเป็น เรื่องของชีวิตจริง แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ บางประวัติแสดงถึง ความกล้าหาญ ความเพียรพยายาม และคุณความดี บางประวัติก็แสดงความชั่ว สิ่งเลว ทรามต่าง ๆ ในบางครั้งชีวิตประวัติเหมือนเรื่องแต่งหรือนิยาย ทำให้ชีวิตประวัตินี้ลักษณะ ร่วมกับวรรณคดี ซึ่งผู้อ่านจะได้รับความเพลิดเพลิน

ในต่างประเทศ หนังสือประเภทชีวิตประวัติ และการเขียนชีวิตประวัติได้รับความ สนใจจากผู้อ่านและผู้เขียน ผู้อ่านพอใจจะอ่านประวัติชีวิตของบุคคลต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งที่ประ สบความสำเร็จหรือความล้มเหลว และชีวิตประวัติดังให้ความสนุกสนาน ความรู้ และทำ ให้เกิดความคิดอีกด้วย ผู้เขียนเกิดความรู้สึกว่าเรื่องประวัติชีวิตเป็นเรื่องราวที่น่าสนใจ ศึกษาและติดตามคนควาเรื่องหนึ่ง จึงได้ติดตามศึกษาคนควาประวัติชีวิตของบุคคลทุกระดับ และทุกอาชีพ ประวัติชีวิตจึงเป็นบันทึกที่มีค่า ทำให้เข้าใจบุคลิกภาพและพฤติกรรม กวดย เหตุนี้จึงช่วยให้เข้าใจมนุษย์ได้ดียิ่งขึ้น ในสมัยก่อนนับเนื่องชีวิตประวัติอยู่ในงานเขียนคาน วรรณคดี หรือ ประวัติศาสตร์ ในคานวรรณคดีถือกันว่า ชีวิตประวัติเป็นสาขาหนึ่งของวรรณ คดี เพราะเขียนด้วยถ้อยคำสำนวนที่ประณีต ใภาษาอย่างสละสลวย และมีศิลปะเกี่ยว กับหนังสือทางวรรณคดี ในคานประวัติศาสตร์ นักประวัติศาสตร์ก็ถือว่า ชีวิตประวัติบุคคลเป็น ส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ขานเมือง ชีวิตประวัติกล่าวถึงชีวิตของบุคคลแต่ละคนในอดีต ใน ขณะที่ประวัติศาสตร์เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับอดีตของมนุษย์ ซึ่งรวมไปถึงพฤติกรรม วิวัฒนา การและเหตุการณ์ต่าง ๆ อันเกิดจากการกระทำของมนุษย์ในอดีตที่ผ่านมา¹

ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา บุคคลทั่วไปเริ่มให้ความสำคัญกับ หนังสือประเภทชีวิตประวัตินี้มากขึ้น ได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่า ชีวิตประวัติ (biography) ในสมัยปัจจุบันไว้ว่า เป็นการเลียนแบบชีวิตของบุคคลในรูปการใช้ถ้อยคำจากข้อมูลทั้งปวง

¹ "บทบรรณาธิการ," วารสารสังคมศาสตร์, 9 (ตุลาคม, 2515), ไม่ปรากฏ เลขหน้า.

ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้น¹ ชีวิตประวัติเป็นเรื่องของชีวิตจริง จึงเป็นเรื่องที่ได้รับความนิยมมาก และถือกันว่าชีวิตประวัติเป็นหนังสือประเภทหนึ่งซึ่งมีลักษณะเฉพาะของตัวเอง และเป็นเรื่องที่น่าสนใจ ชอบเสาะหาความสนใจยังได้ครอบคลุมไปถึงการศึกษาคุณค่าเรื่องราวความเป็นมาของชีวิตประวัติ ตั้งแต่ในสมัยกรีกและโรมันเรื่อยมาจนถึงสมัยปัจจุบัน รวมถึงวิวัฒนาการของชีวิตประวัติ นอกจากนี้ยังได้มีการศึกษาและค้นคว้าเกี่ยวกับรูปแบบการเขียนชีวิตประวัติแบบต่าง ๆ ทั้งชีวิตประวัติและอดีตชีวิตประวัติด้วย

ในประเทศไทย แม้ว่ามีผู้ตระหนักในคุณค่าของชีวิตประวัติ แต่เรื่องราวเกี่ยวกับความเป็นมา และวิวัฒนาการของหนังสือประเภทชีวิตประวัติ และการเขียนชีวิตประวัติยังไม่ปรากฏว่าได้เคยมีผู้ใดทำการศึกษา ค้นคว้า และเรียบเรียงไว้เลย ผู้เขียนวิทยานิพนธ์จึงมีความคิดเห็นว่า ถึงเวลาแล้วที่เราควรที่จะศึกษาเรื่องเหล่านี้อย่างจริงจัง เพื่อจะได้สามารถค้นคว้าชีวิตประวัติของคนไทยได้อย่างมีระบบ และเพื่อแสดงให้เห็นความสำคัญของการเก็บหลักฐานเกี่ยวกับชีวิตบุคคล หลักฐานเหล่านี้มีหลายประเภท เป็นต้นว่าสมุดชีวิตประวัติของข้าราชการ ประวัติการรับราชการ รวมทั้งบันทึกต่าง ๆ ซึ่งมีค่าควรแก่การรวบรวม การเก็บรักษาไว้ และรวมถึงการเผยแพร่ด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งจุดประสงค์ไว้ดังนี้ คือ

1. เพื่อติดตามการเขียนชีวิตประวัติตั้งแต่สมัยแรกเริ่มมา ทั้งของต่างประเทศและของไทย
2. เพื่อรวบรวมชีวิตประวัติของคนไทยระหว่าง พ.ศ. 2325-2475

¹ Paul Murray Kendall, The art of biography (New York : Norton, 1965), p. 15.

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยชีวประวัติของคนไทยนั้น ภัยเหตุที่ยังไม่มีใครนำทางมาก่อน ผู้ทำการวิจัยจึงต้องทำการศึกษาค้นคว้าในรูปที่กว้างขวาง และยอมไต่ขอเท็จจริงและความรู้ในหลายด้านหลายประการ แต่จะกล่าวถึงทั้งหมดไม่ได้ จึงขอเลือกประเด็นที่จะเป็นพื้นฐาน 2 ข้อ กล่าวคือ

1. การเขียนชีวประวัติโดยทั่วไป พร้อมทั้งรูปแบบการเขียนชีวประวัติ จะได้จำแนกพิจารณาการเขียนชีวประวัติออกเป็นรูปแบบต่าง ๆ ตามที่มีผู้กล่าวไว้ ในภาคนี้จะได้เสนอทั้งที่มาและความคิดเห็นของบุคคลต่าง ๆ มาประกอบการอ้างอิงด้วย และนำหลักเกณฑ์มาพิจารณาคัดเลือกชีวประวัติของไทย

2. การรวบรวมชีวประวัติคนไทยระหว่าง พ.ศ. 2325-2475 พร้อมควยสาระสังเขปประวัติและแหล่งคนควา ในส่วนนี้จะพิจารณาเฉพาะบุคคลที่มีความสำคัญในด้านประวัติชีวิตและผลงาน

การไ้ระยะเวลาระหว่าง พ.ศ. 2325-2475 เป็นการกำหนดขอบเขต เพราะใน พ.ศ. 2325 เป็นระยะเวลาหัวเลี้ยวหัวต่อของเหตุการณ์บ้านเมือง เป็นระยะเวลาเริ่มต้นของราชวงศ์ใหม่ สร้างพระนครใหม่ ส่วนระยะเวลา พ.ศ. 2475 ก็เป็นสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบอบประชาธิปไตย เป็นระยะเวลาสำคัญของประเทศ ซึ่งมีโครงสร้างทางแนวความคิดใหม่ ๆ เกิดขึ้น และประชาชนเริ่มเข้ามามีส่วนในการบริหารบ้านเมือง

บุคคลซึ่งจะได้พิจารณารวมเข้าในช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2325-2475 นี้แบ่งได้ออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้คือ

ประเภทแรก เป็นบุคคลซึ่งเกิดก่อน พ.ศ. 2325 มีประวัติชีวิตอยู่ใน พ.ศ. 2325 เป็นต้นไป มีผลงานและความสำเร็จในระหว่างเวลานั้นควย

ประเภทที่ 2 เป็นบุคคลซึ่งอยู่ในช่วงหลังของระยะเวลา พ.ศ. 2325-2475 อาจจะมีชีวิตนาน พ.ศ. 2475 ไปควยก็ได้ แต่ผู้เขียนวิทยานิพนธ์จะนับเฉพาะหน้าที่และ

ผลงานของบุคคลเหล่านั้นที่มีอยู่ในระยะเวลาไม่เกิน พ.ศ. 2475

ในการพิจารณาบุคคลจะได้ใช้ประวัติชีวิตและการทำงาน รวมทั้งผลงานในด้านต่าง ๆ เป็นต้นว่า งานคานวณกรรมและงานศิลปะช่วยในการพิจารณา จึงไม่รวบรวมเฉพาะแต่บุคคลซึ่งมีชีวประวัติปรากฏแพร่หลายแล้ว แต่ได้ติดตามชีวประวัติของบุคคลสำคัญๆ ซึ่งมีผลงานเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป เช่น เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ผู้เรียบเรียงพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ถึง รัชกาลที่ 4 เป็นต้น และถ้าจะเลือกกล่าวเฉพาะบุคคลผู้ถึงแก่กรรมแล้วเท่านั้น ก็จะต้องชีวประวัติของบุคคลสำคัญอีกหลายคน คือ บุคคลสำคัญในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ซึ่งยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบันก็มี ดังนั้นการพิจารณาชีวประวัติคนไทยระหว่าง พ.ศ. 2325-2475 ในการรวบรวมประวัติบุคคลได้อธิบายประวัติชีวิตและผลงานด้านต่าง ๆ ในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นกติกากำหนดตัวบุคคล

ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัยนี้

เนื่องจากการวิจัยเรื่องนี้ยังไม่มีผู้ใดทำมาก่อน การวิจัยครั้งนี้อาจจะให้ประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. ความรู้เรื่องประวัติ และวิวัฒนาการของชีวประวัติทั้งไทยและต่างประเทศ ตั้งแต่สมัยแรกเริ่มประมาณพุทธศตวรรษที่ 7 เป็นต้นมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ 25
2. ใช้เป็นหนังสือคู่มือในการค้นคว้าชีวประวัติของคนไทยระหว่าง พ.ศ. 2325-2475
3. ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนี้ ย่อมเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับชีวประวัติของไทย รวมทั้งประวัติการเขียนชีวประวัติและรูปแบบการเขียนหนังสือประเภท

วิธีการดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยโดยวิธีวิจัยจากเอกสาร ได้ดำเนินการต่าง ๆ ดังนี้

1. ค้นคว้าความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับชีวประวัติ และรูปแบบการเขียนชีวประวัติจากตำราภาษาอังกฤษ และภาษาไทย

2. รวบรวมชีวประวัติของคนไทยระหว่าง พ.ศ. 2325-2475 ซึ่งมีปรากฏในหนังสือต่าง ๆ เพื่อทำสารสังเขป และบอกแหล่งคนควาชีวประวัติเหล่านั้นด้วย

ห้องสมุดที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า มีดังนี้คือ

ห้องสมุดแห่งชาติ

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ห้องสมุดหนังสืออนุสรณ์งานศพ วัดบวรนิเวศวิหาร

ห้องสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ห้องสมุดกระทรวงศึกษาธิการ

3. ทำบรรณานุกรมผลงานของบุคคลผู้มีงานด้านวรรณกรรมทั้งทางวิชาการและกวีนิพนธ์

4. สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในวิชาการ เฉพาะด้านประวัติศาสตร์จีน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติการเขียนชีวประวัติและอัตชีวประวัติ

เรื่องชีวิตของคนเป็นเรื่องซึ่งได้รับความสนใจมานานแล้ว ความอยากรู้อยากเห็นในสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคคลต่าง ๆ เป็นธรรมชาติของมนุษย์ทั่วไป การเขียนชีวประวัติเริ่มมีในสมัยกรีกและโรมัน มีลักษณะเป็นบันทึกการกระทำของบุคคลสำคัญ ต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงและขยายขอบเขตของการเขียนชีวประวัติ เป็นลำดับเรื่อยมา จากชีวประวัติของคนเพียงกลุ่มเดียว เป็นชีวประวัติของบุคคลโดยทั่วไป ทุกระดับ และทุกอาชีพ จนถึงในสมัยปัจจุบัน ชีวประวัติได้รับความสนใจมากขึ้น จัดได้ว่าเป็นงานเขียนอีกประเภทหนึ่งต่างหากแยกจากวรรณคดีและประวัติศาสตร์

2.1 ความหมายของคำ "ชีวประวัติ"

ชีวประวัติ (biography) หมายถึงประวัติของชีวิตของบุคคล คำว่า biography มาจากภาษากรีกว่า bios แปลว่า ชีวิตและ graphien แปลว่า เขียน ชีวประวัตินี้นับเป็นวรรณกรรมสาขาหนึ่ง¹

A.F. Scott ให้ความหมายไว้ว่า ชีวประวัติเป็นเรื่องราวชีวิตของบุคคล (written account of person's life)²

¹ "Biography," Oxford English Dictionary, I (1933), 870.

² A.F. Scott. Current literary terms. (London : Macmillan, C. 1965), p. 34.

Helen E. Haines ให้ความหมายไว้ว่า ชีวประวัติเป็นเรื่องราวชีวิตซึ่งเขียนโดยบุคคลอื่น (written life of a person by another) ¹

และในหนังสือศัพท์บัญญัติวิชาบรรณารักษศาสตร์ให้ความหมายของคำว่า ชีวประวัติ (biography) ไว้สามประการดังนี้

1. ประวัติชีวิตของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง
2. รวมประวัติของบุคคลหลายบุคคล หรือ
3. แขนงหนึ่งของวรรณกรรมที่เกี่ยวกับการเขียนชีวประวัติ ²

โดยชีวประวัติหมายถึงหนังสือที่กล่าวถึงประวัติชีวิตของบุคคล

ส่วนอัตชีวประวัติ (autobiography) เป็นประวัติชีวิตซึ่งเจ้าของประวัติเป็นผู้เขียนเอง คำว่า autobiography มาจากภาษากรีกว่า auto แปลว่า ตนเอง, bios แปลว่า ชีวิต และ graphien แปลว่า เขียน ³

อัตชีวประวัติเป็นรูปแบบหนึ่งของชีวประวัติ ซึ่งเจ้าของประวัติเป็นผู้เขียน โดยมากจะใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 เนื้อหาจะครอบคลุมเหตุการณ์ในชีวิตของผู้เขียนเป็นส่วนใหญ่ ⁴

โดยทั่วไปมักจะแยกชีวประวัติและอัตชีวประวัติเป็นคนละเรื่องคนละประเภท แต่แท้จริงทั้ง 2 อย่างนี้ เป็นของอย่างเดียวกัน คือ เป็นเรื่องประวัติชีวิตของบุคคล ต่างกัน

¹ Helen E. Haines. Living with books. 2nd ed. (New York: Columbia Univ. Press, C. 1950), p. 255.

² ศัพท์บัญญัติวิชาบรรณารักษศาสตร์. แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 8.

³ "Autobiography", Oxford English Dictionary, I (1933), 573.

⁴ "Autobiography", Collier's Encyclopedia, I (1970), 520.

แต่ตรงที่ผู้เขียนและรูปแบบการเขียน รูปแบบการเขียนอัตชีวประวัติแยกเป็นรูปแบบต่าง ๆ ใดทั้งนี้ คือ บันทึกความจำ (memoirs), ข้อความรำลึก (reminiscences), บันทึกแบบอนุทิน (diaries), บันทึกเหตุการณ์ (journals), ข้อความรับสารภาพ (confessions), จดหมายติดคอ (letters) และจดหมายโต้ตอบ (correspondences) ¹ เหล่านี้นับเป็นอัตชีวประวัติทั้งสิ้น ซึ่ง Encyclopedia Britannica เรียกว่า อัตชีวประวัติซึ่งเขียนอย่างเชิงวิชาการ (informal autobiography) ²

ในวิทยานิพนธ์นี้จะใช้คำว่า อัตชีวประวัติ (autobiography) ในความหมายที่เป็นรูปแบบการเขียนชีวประวัติ ซึ่งเขียนโดยเจ้าของชีวประวัติเอง

2.2 ประวัติของการเขียนชีวประวัติของประเทศทางตะวันตก

การเขียนชีวประวัติมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ เป็นบันทึกการกระทำของบุคคลสำคัญ เพื่อใช้เป็นสิ่งช่วยเตือนใจให้ระลึกถึงความกล้าหาญและการกระทำของบุคคลเหล่านั้น นอกจากนี้การเขียนชีวประวัติอีกแบบหนึ่งในรูปของบันทึกคำสั่งสอนและการกระทำของศาสดา และนักบุญคนสำคัญ ๆ ³

การเขียนชีวประวัติในประเทศทางตะวันตก เริ่มมีในวรรณกรรมกรีก นักเขียนชีวประวัติคนแรก คือ พลูทาร์ค⁴ (Plutarch) เขียนหนังสือชื่อ Parallel Lives เป็น

¹ ทรายละเอียดไคไนบัท 3.

² "Biographical literature", Encyclopedia Britannica, II (1974), 1009.

³ "Biography", Chamber's Encyclopedia, I (1970), 321.

⁴ Martin Steinmann, Literature for writing. (2d ed. Belmont : Wadsworth, 1967), p. 93.

เรื่องราวของบุคลาหาญชาวกรีกและโรมัน พงศาวดารกล่าวถึงพฤติกรรมอันกล้าหาญของบุคคลนั้น ๆ ในสมัยใกล้เคียงกับพงศาวดารก็มีการเขียนชีวประวัติแทรกอยู่ในวรรณคดีโรมัน เช่น แทคซิทัส¹ (Tacitus) เขียนประวัติของพ่อตาของเขาไว้ในหนังสือชื่อ Agricola นักเขียนชีวประวัติชาวโรมันอีกคนหนึ่งคือ ซูโทเนียส (Suetonius) เขียนประวัติของรัฐบาลชาวโรมัน²

มีนักเขียนอัตชีวประวัติคนแรกในสมัยกรีกและโรมันชื่อ ออگัสติน (Augustin)³ เขียนหนังสือชื่อ Confessions

ความเชื่อที่ว่าชีวประวัติควรเสนอในรูปแบบที่มีบทบาททางศีลธรรมและเป็นคติสอนใจ ได้สืบต่อมาถึงสมัยกลาง นักเขียนชีวประวัติคงทำตามแบบการเขียนของพงศาวดาร แต่มีการเขียนชีวประวัติของบุคคลเพียง 2 กลุ่มเท่านั้น คือ นักบวชและกษัตริย์รวมทั้งขุนนาง ชีวประวัติของนักบวชมักจะกล่าวถึงการกระทำและมักมีเรื่องอัศจรรย์ปนอยู่ด้วย ส่วนเรื่องของกษัตริย์และขุนนางจะมีเฉพาะประวัติของบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งสูง ๆ เท่านั้น เป็นการกล่าวถึงเรื่องชีวิตโดยเฉพาะ ไม่พูดถึงเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม เป็นต้นว่า Life of Anselm เขียนโดย แอดเมอร์ (Eadmer)⁴ เป็นประวัติของอันเซลม (Anselm) พระราชาคณะแห่ง Canterbury, เบค (Bede)⁵ เขียน Lives of Abbots of Wearmarth and Jarrow และจิโอวานนี บอคแคซิโอ (Giovanni Boccacio) เขียน

¹ Paul M. Kendall, The art of biography. (New York : Norton, 1963), p. 33.

² Ibid.

³ Steinmann, op. cit., p. 93.

⁴ Kendall, op. cit., p. 41.

⁵ "Biography", Everyman's Encyclopedia. I (1958), 240.

De Casibus Virorum Illustrium เป็นประวัติของราชวงศ์ ซึ่งประวัติเล่มนี้เขียนในแบบการสั่งสอนซึ่งเป็นแบบการเขียนที่นิยมกันมากในสมัยกลาง ¹

ระหว่างสมัยฟื้นฟูวิทยาการ (Renaissance) การเขียนชีวประวัติเริ่มรูปการเขียนสมัยใหม่ กล่าวคือ นักเขียนเริ่มสนใจในบุคคลแต่ละคน (individual) มากขึ้น เช่น กิออร์เจีย วาซารี (Giorgia Vasari) ชาวอิตาลีเขียน Lives of Painters โดยอธิบายถึงข้อเท็จจริงของชีวิต หลีกเลียงเรื่องเล่าและการเชื่อถือโชคลาง เขาใช้ข้อเท็จจริงที่ไ้มา แปลความหมายลักษณะนิสัยของเจ้าของประวัติ และอธิบายถึงความสำคัญของบุคคลนั้นด้วย

การเขียนชีวประวัติในประเทศอังกฤษระหว่างสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการพัฒนาไปอย่างเชื่องช้า แม้จะมีหนังสือประเภทชีวประวัติมากขึ้น แต่แบบการเขียนและขอบเขตไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากนัก และยังเขียนเป็นภาษาลาติน ชิวประวัติในสมัยนี้ เช่น The History of Richard III ซึ่งสันนิษฐานว่า เซอร์โทมัส มอร์ (Sir Thomas More) เป็นผู้เขียนในราว พ.ศ. 2053 ², Life of Sir Thomas More ค.ศ. 1626 (2169) โดย วิลเลียม โรเปอร์ (William Roper) หนังสือเล่มนี้เป็นชีวประวัติเล่มแรกซึ่งเขียนเป็นภาษาอังกฤษ ³ และ History of Henry VII โดย ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon) ⁴ เป็นต้น

¹ "Biography", Dictionary of literary terms, (1972), 30.

² Kendall, op. cit., p. 78.

³ Steinmann, op. cit., p. 93.

⁴ Kendall, op. cit., p. 93-5.

นอกจากนี้ยังมีการนำหนังสือชีวประวัติเล่มสำคัญ ๆ ในสมัยกรีกและโรมันมาแปลเป็นภาษาอังกฤษ เช่น เซอร์ โทมัส นอร์ธ (Sir Thomas North) ได้แปลงานของพลูทาร์คใน พ.ศ. 2122¹ และ เซอร์ เฮนรี แซวิล (Sir Henry Savile) แปล Agricola ของแทคซิทัส เป็นต้น งานแปลเหล่านี้มีส่วนกระตุ้นการเขียนชีวประวัติในอังกฤษในพุทธศตวรรษที่ 22 มาก

ส่วนการเขียนอัตชีวประวัตินั้น หลังจากงานของเซนทอกัสตินเป็นต้นมา ไม่มีอัตชีวประวัติที่สำคัญ จนกระทั่งในสมัยฟื้นฟูวิทยาการ (Renaissance) ความต้องการที่จะตรวจสอบตนเองและปัจเจกภาพของบุคคล (individuality) ได้รับความสนใจมากขึ้น ทำให้มีการเขียนอัตชีวประวัติมากขึ้น นักเขียนคนสำคัญ คือ เบนเวนุโท เซลลินี (Benvenuto Cellini)² นักเขียนคนอื่น ๆ ได้แก่ มาร์เกอรี แคมพ์ (Margery Kempe) ผู้เขียน Book of Margery Kempe เล่าเรื่องประสบการณ์ในชีวิตของเธอ³ จอง เดอ เบอซิล (Jean de Bucil) เขียน Le Jouvencel-The Youngster⁴ และ แอเนียส เอส พิคโคโลมินี (Aeneas S. Piccolomini) เขียน The Commentaries หนังสือเล่มนี้เป็นอัตชีวประวัติซึ่งพิคโคโลมินีเขียนในขณะดำรงตำแหน่ง Pope Pius II ใน พ.ศ. 2001⁵ และเขียนเป็นภาษาลาติน อัตชีวประวัติทั้ง 3 เล่มหลังนี้ แตกต่างกับงานของเซลลินี เพราะทั้ง 3 เล่ม ใช้ภาษาอย่างผู้อื่นเขียน ไม่ได้เขียนอย่างเป็นเรื่องราวของตนเองโดยใช้สรรพนามบุรุษที่ 3 แทนบุรุษที่ 1

¹ North แปลจากต้นฉบับภาษาฝรั่งเศสซึ่ง Jacques Amyot แปลจากต้นฉบับเดิม "Biography", Encyclopedia Americana, II (1971), 768.

² "Autobiography", Dictionary of literary terms, op. cit., p. 39

³ Kendall, op. cit., p. 52.

⁴ Ibid., p. 59.

⁵ Ibid., p. 61.

ในพุทธศตวรรษที่ 22 (c. 17)¹ ชีวประวัติได้รับความสนใจมากขึ้น ได้มีการศึกษากันอย่างจริงจังถึงเรื่องชีวิตของแต่ละคน ประเทศอังกฤษในศตวรรษนี้ เป็นสมัยที่มีการพัฒนาการเขียนชีวประวัติอย่างจริงจัง นักเขียนเริ่มเขียนชีวประวัติที่มีการตีความหมายการกระทำของเจ้าของประวัติ และชีวประวัติที่เขียนทำนองสั่งสอนมีจำนวนน้อยลง ในศตวรรษนี้นับเป็นครั้งแรกที่ยอมรับว่าชีวประวัติเป็นสาขาที่สำคัญสาขาหนึ่งของวรรณกรรม ซึ่งก่อนสมัยนี้มักจะจัดรวมไว้กับงานเขียนคาบประวัติศาสตร์

ชีวประวัติที่สำคัญ ๆ ในพุทธศตวรรษที่ 22 (c. 17) เช่น Lives ของไอแซค วอลตัน (Izaak Walton) เป็นชีวประวัติของสามัญชนกลุ่มหนึ่งของอังกฤษรวมทั้ง Brief Lives ของจอห์น ออเบรย์² (John Aubrey) เป็นประวัติของบุคคลในสมัยใกล้เคียงและสมัยเดียวกับผู้เขียน ออเบรย์เสนอเรื่องของเขาอย่างธรรมดา เขียนอย่างเปิดเผยและชัดเจน ทั้งเป็นข้อเท็จจริงซึ่งทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกเหมือนได้ประสบด้วยตนเอง ตัวอย่างชีวประวัติอีกเล่มหนึ่งคือ Athenae Oxonienses ของแอนโทนี เอ วูด (Anthony a Wood)

ส่วนในประเทศอื่น ๆ เช่น ฝรั่งเศสในพุทธศตวรรษที่ 22 มีการเขียนชีวประวัติทำนองเดียวกับในประเทศอังกฤษ เป็นคนว่า Eloges โดยฟองเตลแนล (Fontenelle) เป็นการรวบรวมชีวประวัติสมาชิกของ The Academie Française³

การเขียนชีวประวัติในพุทธศตวรรษที่ 22 (c. 17) และต้นพุทธศตวรรษที่ 23 (c. 18) มีหลายรูปแบบ เช่น บันทึกเหตุการณ์ (journal) บันทึกความจำ (memoirs) บันทึกแบบอนุทิน (diaries) และจดหมาย เป็นต้น การใช้จดหมายโต้ตอบเป็นรูปแบบใน

¹ ตัวเลขในวงเล็บหมายถึงคริสต์ศตวรรษ.

² Kendall, Ibid., p. 98.

³ "Biography", Chamber's encyclopedia, op. cit., p. 321.

การเขียนชีวประวัติเป็นที่นิยมมากในสมัยนั้น โดยมีวิลเลียม เมสัน (William Mason) เป็นคนแรกที่ใช้วิธีการนี้ในหนังสือชื่อ Life of Grey ¹

ตอนต้นศตวรรษที่ 23 (C. 18) มีชีวประวัติซึ่งเกิดจากความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างผู้เขียนและเจ้าของประวัติ ในหนังสือชื่อ Lives of North ของโรเจอร์ นอร์ธ (Roger North) เป็นชีวประวัติผู้ชายทั้ง 3 คนของนอร์ธ ชีวประวัติเล่มนี้นับได้ว่าเป็นผลงานเด่นที่สุดในศตวรรษนี้ ²

นักเขียนชีวประวัติคนสำคัญในพุทธศตวรรษที่ 23 (C. 18) คือ ดร.แซมูเอล จอห์นสัน (Dr. Samuel Johnson) และ เจมส์ บอสเวลล์ (James Boswell) ³ ดร.จอห์นสันเขียน Life of Savage ใน ค.ศ. 1741 (2287) ⁴ เป็นชีวประวัติของ ริชาร์ด ซาเวจ (Richard Savage) ส่วนบอสเวลล์เขียน Life of Johnson ใน ค.ศ. 1791 (2334) ซึ่งนับว่าเป็นชีวประวัติชิ้นสำคัญ ⁵ บอสเวลล์เรียบเรียงชีวประวัติของดร.จอห์นสัน โดยใช้จดหมายโต้ตอบเป็นเครื่องมือสำคัญในการเขียน จากนั้นตีพิมพ์ค้นหาและเก็บรวบรวมจดหมายโต้ตอบของ ดร.จอห์นสันเท่าที่จะทำได้ พร้อมทั้งสัมภาษณ์บรรดาเพื่อนฝูงของดร.จอห์นสันด้วย

¹ Steinmann, op. cit., p. 94.

² Kendall, op. cit., p. 96.

³ Richard D. Altick. Lives and letters. (New York : Knopf, 1969), p. 46.

⁴ Ibid., p. 52-3.

⁵ Kendall, op. cit., p. 98.

การเขียนอัตชีวประวัติในพุทธศตวรรษที่ 23 เริ่มด้วย จัง จาก รูโซ (Jean Jacques Rousseau) ผู้เป็นบุคคลสำคัญในการพัฒนาการเขียนอัตชีวประวัติ Confessions เป็นประวัติของเขาเองเขียนอย่างเปิดเผย อัตชีวประวัติที่น่าสนใจเล่มอื่น ๆ เช่น The Education of Henry Adams ค.ศ. 1918 (2461) อาคัม (Adams) กล่าวถึงประสบการณ์ทางการศึกษาของเขา ¹ และ Autobiography ² ค.ศ. 1868 (2411) ของ เบนจามิน แฟรงคลิน (Benjamin Franklin) กล่าวถึงประวัติช่วงระยะเวลา 50 ปีที่ผ่านมา

ในพุทธศตวรรษที่ 24 (ค. 19) เป็นสมัยที่การเขียนชีวประวัติรุ่งเรืองมากในประเทศอังกฤษ ประชาชนมีความสนใจในการศึกษาเรื่องชีวิตโดยเฉพาะของคนแต่ละคนมากกว่าที่จะศึกษาในแง่ที่เป็นบุคคลในประวัติศาสตร์ แรงกระตุ้นจากการเขียนชีวประวัติซึ่งบอสเวลล์ได้ทำไว้ มีส่วนช่วยทำให้งานเขียนประเภทนี้ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย นักเขียนในศตวรรษที่ 24 บางคนยังคงเขียนตามแบบของบอสเวลล์ โดยใช้ข้อความจากจดหมายโต้ตอบบันทึกเหตุการณ์และการสนทนาช่วยในการเขียนชีวประวัติ อย่างไรก็ตาม ในตอนต้นศตวรรษนี้ ชีวประวัติที่เน้นแค่ว่าชีวิตและการกระทำอย่างถูกต้องก็ยังคงมีอยู่ และผู้เขียนมักจะเป็นญาติของเจ้าของประวัติ

004357

ตัวอย่างหนังสือชีวประวัติสำคัญ ๆ ในพุทธศตวรรษที่ 24 ได้แก่ Memoir of the life of Sir Walter Scott ค.ศ. 1838 (2381) โดย เจ บี ลอคฮาร์ด (J.G. Lockhard), Letters and Journals of Lord Byron โดย โทมัส มอร์ (Thomas More) และ Lives โดย ลอร์ด เนลสัน (Lord Nelson) เป็นต้น ³

¹ Kendall, op. cit., p. 111.

² Ibid.

³ Kendall, Ibid., p. 103.

นักเขียนชีวประวัติคนอื่น ๆ ในประเทศในภาคพื้นยุโรป เช่น คอนโดแรค (Conduct) นักเขียนชาวฝรั่งเศสผู้เขียน Vie de Turgot ใน ค.ศ. 1786 (2329) และ Vie de Voltaire ใน ค.ศ. 1787 (2330) ¹ เอเคอร์มันน์ (Eckermann) นักเขียนชีวประวัติชาวเยอรมันผู้เขียน Gespräche mit Goethe ใน ค.ศ. 1836 (2379) ² หนังสือชีวประวัติเล่มนี้เรียกได้ว่าเป็น European classic ส่วนนักเขียนชีวประวัติชาวเยอรมันคนอื่น เช่น ชมิดท์ (Schmidt) เขียน Lessing และ บิลโชสกี (Bielschosky) เขียน Goethe เป็นต้น ³

ในสหรัฐอเมริกา ชีวประวัติในสมัยแรกปะปนอยู่กับงานด้านประวัติศาสตร์ของอาณานิคมในพุทธศตวรรษที่ 22 (c. 17) ในสมัยแรก ๆ ไม่มีงานเขียนชีวประวัติเล่มใดที่น่าสนใจ ⁴ ราวตอนกลางของพุทธศตวรรษที่ 24 (c. 19) มีนักเขียนชีวประวัติชาวอเมริกันที่สำคัญหลายคน เป็นต้นว่า จอห์น แอล โมตเลย์ (John L. Motley) ⁵ ผู้เขียน The Life and death of John of Barneveld, อารอน แบนครอฟ (Aaron Bancroft) ⁶ เขียน Life of Washington ใน ค.ศ. 1807 (2350) และวิลเลียม เฮซ เพรสคอตต์ (William H. Prescott) ⁷ เขียน Life of Charles Brockden Brown ใน ค.ศ. 1834 (2377) แต่งานของนักเขียนชีวประวัติ

¹ "Biography", Chamber's encyclopedia, op. cit., p. 321.

² Ibid.

³ Ibid.

⁴ Kendall, op. cit., p. 100.

⁵ "Motley, John L." Dictionary of American Biography, XIII (1928), 282-7.

⁶ "Bancroft, Aaron", Ibid., I (1928), 560-61.

⁷ "Prescott, William H.", Ibid., XV (1928), 196-200.

ชาวอเมริกันเหล่านี้ไม่มีใครเคาน์เตอร์ เจมส์ บอสเวลล์ ชาวอังกฤษ¹ การเขียนชีวประวัติในสหรัฐอเมริกาในพุทธศตวรรษที่ 24 มีลักษณะสำคัญอย่างหนึ่ง คือ เป็นงานที่รวบรวมและถ่ายทอดจากเอกสาร ซึ่งนักเขียนแทบทุกคนทำได้ทำไว้มากกว่าจะเป็นการเล่าเรื่องใหม่²

ในพุทธศตวรรษที่ 25 (C. 20) การเขียนชีวประวัติได้รับความนิยมมากและนับได้ว่ายิ่งใหญ่กว่าในสมัยอื่น ๆ ที่ผ่านมา เป็นชีวประวัติซึ่งเสนอข้อเท็จจริงมากกว่าสมัยใดในประวัติการเขียนชีวประวัติ³ เริ่มด้วยนักเขียนชีวประวัติคนสำคัญของอังกฤษ คือ ลิทตัน สตราซี (Lytton Strachey) เขียน Eminent Victorian ใน ค.ศ. 1918⁴ (2461) สตราซีเริ่มการเขียนชีวประวัติแบบใหม่ โดยกล่าวถึงเรื่องชีวิตของบุคคลในแบบที่เป็นมนุษย์จริง ๆ ที่มีทั้งความดีความเลวและความดี เขายังได้แสดงให้เห็นว่าชีวประวัติสามารถทำให้ผู้อ่านตื่นเต้นและได้เห็นบุคลิกภาพของผู้นั้นด้วย งานของเขารวบรวมและแสดงถึงชีวิตของคนในแง่ระดับประชน ซึ่งตรงกันข้ามกับชีวประวัติในพุทธศตวรรษที่ 24 (C. 19) ซึ่งเขียนอย่างเชิงวิชาการและมีความละเอียดละออ

ความเป็นจริง จิตวิทยา และเรื่องประวิษฐ์ (fiction) มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการเขียนชีวประวัติ โดยมีการนำเอาวิธีการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาช่วยในการเขียนชีวประวัติ ทำการค้นคว้าอย่างจริงจังและข้อมูลที่เสนออีกมีความถูกต้องน่าเชื่อถือ และยังได้นำวิชาการทางจิตวิทยามาใช้ช่วยในการเขียนชีวประวัติด้วย คือ ใช้จิตวิเคราะห์ (psychoanalysis) แปลความหมายของคำพูด พฤติกรรม และการแสดงออกของบุคคล ทำให้ทราบถึงสิ่งที่ซ่อนเร้นอยู่ในจิตใจ แกมเมเลียล เบรดฟอร์ด (Gamaliel Bradford) นักเขียน

¹ Altick, op. cit., p. 270.

² Ibid., p. 274.

³ Kendall, op. cit., p. 115.

⁴ Steinmann, op. cit., p. 94.

ชีวประวัติประเภทนี้ใช้คำว่า ไชโครกราฟ (psychographs) ¹ ในการอธิบายการกระทำและคำพูดของบุคคลผู้เป็นเจ้าของประวัติ

งานเขียนชีวประวัติสมัยใหม่เป็นการผสมผสานของวิทยาศาสตร์และศิลปะ ผู้เขียนใช้จินตนาการของตนเองอ่านความคิดของเจ้าของประวัติ โดยใช้หลักจิตวิทยาและพิจารณาจากเอกสารต่าง ๆ เท่าที่มีอยู่ รวมทั้งเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และใช้หลักจิตวิทยานำมาใช้เป็นความคิดของตัวละครในขณะนั้น ๆ เช่น แคเธอรีน คริงเคอร์ โบเวน (Catherine Drinker Bowen) เขียน *Yankee from Olympus* ² ค.ศ. 1944 (2487) เป็นชีวประวัติของ Oliver Wendell Holmes.

ลักษณะที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งของชีวประวัติสมัยใหม่ คือชีวประวัติซึ่งเป็นเรื่องแต่งคล้ายกับนิยาย ผู้เขียนได้สร้างโลกที่ดูเหมือนชีวิตจริงและใช้วิธีการทุกอย่างของเรื่องประดิษฐ์ (fiction) พยายามที่จะให้ผู้อ่านเข้าใจความคิดของบุคคลเจ้าของเรื่อง เช่น อังเดร โมรวัวส์ (André Maurois) เขียน *Shelly* ค.ศ. 1933 (2466) และเอมิล ลูวิก (Emil Ludwig) เขียน *Napoleon* ค.ศ. 1935 (2468) ³ เป็นต้น

นอกจากนี้ ชิวประวัติสมัยใหม่ยังเป็นงานเขียนซึ่งมีการศึกษาคนควาหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลซึ่งนักเขียนจะเขียนเรื่องชีวิตของเขาอย่างละเอียด ชิวประวัติแบบนี้กล่าวมาเรียกว่า ความเรียงเชิงชีวประวัติ (biographical composition) การเขียนประวัติแบบนี้ นอกจากการศึกษาคนควาจากหลักฐานและเอกสารต่าง ๆ แล้ว ผู้เขียนยังได้ศึกษาถึงสภาพแวดล้อมรวมทั้งความคิดอ่านของเจ้าของประวัติ ในบางครั้งผู้เขียนได้ไปถึงสถานที่และประเทศที่เจ้าของประวัติเคยใช้ชีวิตอยู่ด้วย ได้แก่ *Queen Elizabeth* โดย

¹ Altick, *op. cit.*, p. 277.

² Kendall, *op. cit.*, p. 128.

³ "Biography", *Encyclopedia Americana*, II (1971), 768.

เซอร์ เจมส์ นีล (Sir James Neale), Scott Fitzgerald โดย แอนดรู เทอร์บัล (Andrew Turball) นักเขียนชาวอเมริกัน และ Marborough โดยเซอร์วินสตัน เชอร์-ชิลล์ (Sir Winston Churchill) ¹ สำหรับหนังสือเล่มนี้จะแตกต่างจากทั้ง 2 เล่มที่กล่าวในตอนแรกเพราะเซอร์ชิลล์เขียนจากประสบการณ์โดยตรง

ส่วนการเขียนอัตชีวประวัติสมัยใหม่ มีแนวการเขียนที่มีการพิจารณาตนเองอย่างลึกซึ้ง ปัจจัยสำคัญซึ่งทำให้อัตชีวประวัติกลับเป็นที่นิยมอีกครั้งหนึ่ง คือ พัฒนาการทางจิตวิทยา ² ในปัจจุบันวิธีการเขียนอัตชีวประวัติซึ่งเป็นที่นิยมกันมากนั้น คือ การวิเคราะห์และการพิจารณาตนเอง เป็นคนว่า Father and Son ค.ศ. 1907 (2450) ของ เอดมัน โกส (Edmond Gosse) ³ เป็นการวิเคราะห์ทางจิตวิทยาถึงบุคลิกภาพในแบบที่เป็นชีวประวัติ เฮนส์ (Haines) กล่าวว่าอัตชีวประวัติเรื่องนี้เป็นบันทึกของความรู้สึกของเอกบุคลที่ดิ้นรนเพื่ออิสรภาพ ภายใต้การขัดแย้งของความสัมพันธ์ในครอบครัวขณะที่ผู้เขียนเขาวัว ⁴ อัตชีวประวัติอีกเรื่องหนึ่ง คือ Goodbye to all that ของโรเบิร์ต เกรฟ (Robert Graves) เป็นอัตชีวประวัติซึ่งเขียนอย่างเปิดเผย ตรงไปตรงมา และมีการพิจารณาตนเอง วิเคราะห์ถึงความเปลี่ยนแปลงของอารมณ์และความรู้สึกของตนเองเท่าที่จะทำได้ ⁵

¹ Kendall, op. cit., p. 146.

² "Autobiography", Collier's encyclopedia, I (1970), 521.

³ Kendall, op. cit., p. 111.

⁴ Haines, op. cit., p. 256.

⁵ Haines, Ibid., p. 257.

นอกจากชีวประวัติจะเป็นที่นิยมกันมานานแล้ว ในปัจจุบันการศึกษาเกี่ยวกับชีวประวัติ ทั้งวิวัฒนาการและท่าของการเขียนชีวประวัติในแบบต่าง ๆ ก็ยังได้รับความนิยมมากอีกด้วย นักเขียนชีวประวัติได้ผลิตหนังสือเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ไว้มาก เช่น ฮาโรลด์ นีโคลสัน (Harold Nicolson) เขียน The developments of English biography - ค.ศ. 1928 (2471), อ็องเดร โมว์ว็าส (Andre Maurois) เขียน Aspects of biography - ค.ศ. 1929 (2472), แกมมาเลียล เบรดฟอร์ด (Gamaliel Bradford) เขียน Biography and the human heart - ค.ศ. 1932 (2475) และ อีสต์วูด เบตส์ (E. Stuart Bates) เขียน Inside Out : an introduction to autobiography - ค.ศ. 1937 (2480) เป็นต้น

ในประเทศทางตะวันตกทั้งชีวประวัติและอัตชีวประวัติได้รับความนิยมมาก วิธีการเสนอเรื่องประวัติบุคคลก็มีหลายแบบ ส่วนผลงานที่ผลิตก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เช่น ระหว่าง พ.ศ. 2456 ถึง พ.ศ. 2473 ในสหรัฐอเมริกา มีการพิมพ์หนังสือประเภทนี้ถึง 4800 เรื่อง¹ และในสหรัฐอเมริกาเองยังมีทุนอุดหนุนการทำวิจัยทางด้านนี้ด้วย เป็นต้นว่า ทุนวิจัยของ American Council of Learned Societies และของ The Guggenheim Foundation ส่วนในประเทศอังกฤษใน พ.ศ. 2505 มีการพิมพ์หนังสือชีวประวัติถึง 577 เรื่อง² ชีวประวัติกลายเป็นหัวเรื่องหนึ่งที่นิยมกันมากในประเทศนั้นเหมือนกัน

¹ Kendall, op. cit., p. 157.

² Kendall, Ibid.

2.3 ประวัติการเขียนชีวประวัติในประเทศทางตะวันออก

การศึกษาค้นคว้าประวัติของการเขียนชีวประวัติของประเทศทางตะวันออก มีขอบเขตกว้างมาก ผู้เขียนวิทยานิพนธ์จึงขออนุญาตกล่าวถึงเฉพาะประเทศจีนและอินเดีย ซึ่งเป็นประเทศใหญ่ในทวีปนี้ และเป็นประเทศซึ่งมีอารยธรรมอันเก่าแก่ และลักษณะของรูปแบบการเขียนชีวประวัติก็แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดเจน ส่วนชีวประวัติของจีน ข้อมูลส่วนใหญ่ในการเรียบเรียงได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับจีนโดยเฉพาะ

ประวัติการเขียนชีวประวัติของจีน

เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลในสมัยแรก ๆ ของจีน มักจะปรากฏในรูปของนวนิยายหรือตำนานต่าง ๆ เล่าถึงบุคคลสำคัญ ๆ และบรรดามนุษย์ของประเทศ เมื่อมีการบันทึกเรื่องราวขึ้น ส่วนใหญ่จะเป็นบันทึกเหตุการณ์ที่ได้เกิดขึ้นกับบุคคลนั้น ๆ การเขียนใช้บุคคลเป็นหลักของเรื่อง และกล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับบุคคลนั้นเป็นตอน ๆ ไป

ในราชพุทธศตวรรษที่ 5 สมัยราชวงศ์ฮั่น เมื่อเริ่มมีการบันทึกประวัติศาสตร์เป็นครั้งแรก โดย ซือมาเจียน (Ssu-ma Ch'ien) มีเรื่องประวัติบุคคลรวมอยู่ในตอนท้ายของบันทึกเล่มนี้ เป็นประวัติบุคคลที่มีชื่อเสียงของจีน ซือมาเจียนได้นำเอาบันทึกเรื่องราวของราชวงศ์ก่อน ๆ ที่ล่วงไปแล้วและประวัติศาสตร์ซึ่งจัดรวบรวมไว้ก่อนนั้นเป็นแนวการเขียน¹ เรียบเรียง ชื่อ ชือจี้ - Shih Chi (Historical Memoirs)² ขึ้น กล่าวถึงประวัติศาสตร์ของจีนตั้งแต่สมัยโบราณมาจนถึงสมัยราชวงศ์ฮั่น หนังสือประวัติศาสตร์จีนเล่มนี้ทั้งหมด

¹ ลิขิต อุนตระกูล, ประวัติการสัมพันธ์ระหว่างชาติไทยกับชาติจีน (พิมพ์ครั้งที่ 4, พระนคร : โรงพิมพ์ไทยสว่าง, 2509), หน้า 69.

² "China literature", Encyclopedia Americana, VI (1975),

130 บท 70 บทท้ายเป็นประวัติของบุคคลผู้มีชื่อเสียงในแขนงต่าง ๆ ของจีน และประวัติของบุคคลบางกลุ่มด้วย เป็นคณา ข้าราชการผู้มีชื่อเสียง พอคาผู้มีชื่อเสียง พร้อมทั้งบอกนามผู้บันทึกเหตุการณ์แต่ละสมัยไว้ด้วย

ในสมัยใกล้เคียงกันนี้ ปันกุ (Pan Ku) ได้เรียบเรียง History of the Former Han Dynasty¹ การเรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ยังคงใช้รูปแบบการเขียนอย่างเก่า คือ ยังเรียบเรียงประวัติของบุคคลผู้มีชื่อเสียงร่วมกับพงศาวดารของราชวงศ์นั้น ๆ

ประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ 12 สมัยราชวงศ์หมิงมีหนังสือชื่อ ซาง อิว ลู Shang-yu lu โดย เลี้ยว ยง เสียน (Liao Yung Hsien) เป็นบันทึกประวัติบุคคลตั้งแต่ราชวงศ์โจวถึงราชวงศ์ซ่ง เรียงตามชื่อแซ่ บันทึกดังกล่าวรวบรวมประวัติบุคคลจากพงศาวดารของแต่ละราชวงศ์ โดยกล่าวถึงประวัติบุคคลผู้มีชื่อเสียงในแต่ละราชวงศ์อย่างย่อ ๆ และยังกล่าวถึงผลงานของบุคคลนั้น ในราชวงศ์นั้น ๆ อีกด้วย²

สมัยต่อมา พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองและได้แผ่ขยายเข้าไปในประเทศจีน มีพระภิกษุชาวจีนหลายรูปได้เดินทางไปศึกษายังประเทศอินเดีย พระภิกษุชาวจีนรูปหนึ่งชื่อ ภิคุเสียน จั้ง (Hsien Tsang พ.ศ. 1145-1207) หรือพระถังซำจั๋งได้บันทึกถึงการเดินทางของท่านอย่างละเอียด และศิษย์ของท่านชื่อ ภิคุฮุยลิบ (Hui Lip) ได้เขียนชีวประวัติของภิกษุนั้นตั้งแต่การเกิด ออกบวช เดินทางไปประเทศอินเดีย ตลอดจนถึงเดินทางกลับ ตามคำบอกเล่าของภิคุเสียนจั้งเอง ชีวประวัติเรื่องนี้ถือว่าเป็นงานค่านวรรณกรรมชิ้นหนึ่งของจีน และผู้เขียนเองก็เป็นนักเขียน³

¹ Ibid.

² เลียง เสถียรสุต, 25 เมษายน 2519.

³ เลียง เสถียรสุต, เรื่องเดียวกัน.

ในพุทธศตวรรษที่ 16 มีการรวบรวมชีวประวัติของพระภิกษุในพุทธศาสนาชั้นพระเถระผู้มีผลงานสำคัญ ๆ ซึ่งรวมทั้งการประพจน์ปฏิบัติตนด้วย ในหนังสือ เกา เจิง จวน Kao-Tseng Chuan (ch'u-chi)¹ โดยภิกษุหุยเจี้ยว (Hui-chiao) การรวบรวมชีวประวัติของพระภิกษุนี้ได้นำเร่มาจนถึงราชวงศ์เซ็ง

สมัยเดียวกันนี้เกิดมโนคตินิยมในการเขียนชีวประวัติของบุคคลผู้มีชื่อเสียงซึ่งถึงแก่กรรมไปแล้ว คือเมื่อบุคคลผู้มีชื่อเสียงถึงแก่กรรมก็จะมีการเขียนชีวประวัติให้ โดยเพื่อนฝูงของบุคคลนั้นจะเป็นผู้จัดทำขึ้น ซึ่งเป็นประวัติชีวิตที่ค่อนข้างละเอียด เรียงตามลำดับเวลา เป็นปี ๆ ไป และยิ่งไกลลวถึงเหตุการณ์สำคัญ ๆ ภายในปีนั้น ๆ พร้อมกับกล่าวถึงประวัติชีวิตของบุคคลในระบอบปีนั้นว่ามีส่วนร่วมกับเหตุการณ์นั้น ๆ อย่างไรบ้าง หนังสือชีวประวัติของบุคคลนี้อาจจะทำหลังจากตายเป็นเวลานานแล้วก็ได้ แต่จะเรียบเรียงและแจกพร้อมกับบัตรเชิญงานศพกับบุคคลนั้นก็ได้ ผู้เรียบเรียงชีวประวัติจะต้องมีความรู้ทางภาษาเป็นอย่างดีหรือเป็นนักเขียน งานนี้ถือกันว่าเป็นงานที่มีเกียรติด้วย²

การรวบรวมชีวประวัติของบุคคลผู้มีชื่อเสียงจากพงศาวดารของราชวงศ์ต่าง ๆ ซึ่งมีมาตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ 12 เป็นต้นมานั้น สมัยต่อมาได้มีการคัดแปลงและปรับปรุงการเขียนจึงมีรูปคล้ายพจนานุกรมประวัติบุคคล (biographical dictionary) หรือชีวประวัติรวม เช่น จุง กั๊วะ เหลิ่น หมิง คำ ฉือ เตียน (Chung-kuo jen-ming ta t'zu-tien)³ รวบรวมโดย ฟางอิ (Fang I) และบุคคลอื่น ๆ ใน พ.ศ. 2463⁴ หนังสือนี้เป็นกรรวบรวมประวัติบุคคลผู้มีชื่อเสียงแต่จนถึงราชวงศ์เซ็ง

¹ Ssu-yü Teng and knight Biggerstaff, An annotated bibliography of selected Chinese reference works. (3d ed. Cambridge, Mass. : Harvard Univ., Press, 1971), p. 169.

² เลียง เสถียรสุต, 25 เมษายน 2519.

³ เลียง เสถียรสุต, เรื่องเดียวกัน.

⁴ Ssu-yu teng, op. cit., p. 166.

รูปแบบการเขียนชีวประวัติของจีนซึ่งเขียนทำนองกล่าวสรรเสริญคุณความดีของบุคคลผู้มีชื่อเสียง ตั้งแต่สมัยโบราณมายังคงรูปแบบจนถึงสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นสาธารณรัฐ ในพุทธศตวรรษที่ 25 มีบุคคลสำคัญคนหนึ่งชื่อ คร.หูชื่อ (Hu Shin : 2434-2505) โคซึกชวไนคหันหันมาสนใจศิลปะของการเขียนชีวประวัติ¹ และตัวเขาเองก็ได้เขียนอัตชีวประวัติไว้ด้วย ชื่อ ชื่อ ชื่อ ชื่อ ชื่อ Ssu-shih tzu-shu (A self-account at forty)² และหนังสือชีวประวัติในสมัยเดียวกันนี้โคแก ฮิน จง กั๊วะ เฟิน เล็ง เหลิน วู จื่อ (Hsin Chung-kuo fur-sheng jen-wu chih)³ เป็นประวัติของบุคคลแยกตามมณฑลที่เกิด และ จง หัว หมิน กั๊วะ หมิง เหลิน จวน (Chung-kua min-kuo ming-jen chuan)⁴ เป็นประวัติของผู้มีชื่อเสียง เป็นต้น

ในปัจจุบัน มีวารสารชื่อ จานจี เหวิน สู่เอะ (Chuan Chi Wenhsueh)" เป็นวารสารรายเดือน พิมพ์ที่ไต้หวันมีชีวประวัติ อัตชีวประวัติหรือ บันทึกส่วนบุคคลของผู้มีชื่อเสียงของจีนลงพิมพ์เผยแพร่ด้วย และมีการนำชีวประวัติบางเรื่องในวารสารนี้ไปพิมพ์เป็นเล่มหนังสือชีวประวัติต่างหากก็มี⁵

¹ วิทยา จีโรจนกุล, 16 มีนาคม 2519.

² Dr. Hu Shin, Ssu-shih Tzu-shu. (Shanghai : Ya-tung t'u-shu-kuan, 1933).

³ Ssu-yu teng, op. cit., p. 166.

⁴ Ibid.

⁵ ประพจน์ สุกุลรัตน์เมธี, 27 เมษายน 2519.

ประวัติการเขียนในประเทศอินเดีย

เรื่องเกี่ยวกับประวัติบุคคลมีในประเทศอินเดียตั้งแต่สมัยโบราณในรูปของเรื่องเล่าและตำนานซึ่งแสดงความกล้าหาญและการกระทำของบรรพบุรุษ การเขียนประวัติบุคคลในสมัยโบราณมีในหนังสือเรียกว่า อิติहाส ซึ่งเป็นศูนย์กลางของเรื่องที่ว่าด้วยเรื่องราวของบรรพบุรุษ¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงอธิบายหนังสือประเภทอิติहाสไว้ว่า

จำพวกหนังสือที่เรียกว่า อิติहाส (ตำนาน) อย่างเช่น รามายณะหรือมหาภารตะ เป็นต้น หนังสืออิติहाสนั้นมักแสดงตำนานแห่งวีรบุรุษคือกษัตริย์ นักรบสำคัญอย่างที่โคเป็นจริง ๆ แต่ต่อมายิ่งเลากันไป เรื่องก็ยิ่งวิจิตรพิสดารขึ้น ทุกทีจนวีรบุรุษนั้นมีผู้นิยมนับถือกันมาก ๆ ขึ้น ก็เลยกลายเป็นเฉาพวงแหวนไป²

ในสมัยต่อมา มีงานคานวรรณคดีอีกประเภทหนึ่งซึ่งให้เรื่องราวเกี่ยวกับประวัติของบุคคลสำคัญ คือ ปุราสตี (Purāṣṭi) เป็นโคลงสรรเสริญการกระทำของกษัตริย์องค์สำคัญ ๆ, ราชวงศ์ หรือศาสนาของศาสนา โคลงสรรเสริญนี้ยังคงเป็นที่นิยมกันในสมัยต่อ ๆ มา วรรณคดีสันสกฤตในสมัยคุปตะมีงานประเภทนี้เป็นโคลงสรรเสริญศาสดาของศาสนาเช่น³

¹ C. Kunhan Raja, "Itihas and Puranas", Survey of Sanskrit literature. (Bombay : Bharatiya Vidya, Bhavan, 1962), pp. 52-3.

² พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ เจาะอยู่หัว, บอเกิดรามเกียรติ์ (องค์การฯ ของคุรุสภา, 2503), หน้า 96.

³ A. Berriedale Keith, A history of Sanskrit literature. (London : Oxford Univ. Press, 1920), p. 149.

ในสมัยพุทธกาลมีคัมภีร์ของพุทธศาสนา คือ พระไตรปิฎกซึ่งเป็นที่รวมคำสั่งสอน และประวัติของพระพุทธเจ้า จัดเป็นชีวประวัติอีกแบบหนึ่ง¹ ส่วนชีวประวัติซึ่งเป็นเรื่องชีวิตโดยตรงมีน้อยมาก งานที่ปรากฏส่วนใหญ่เป็นบันทึกการกระทำของเจ้าของประวัติ แม้จะเป็นประวัติของกษัตริย์องค์สำคัญก็ตาม เป็นคนว่า พระเจ้าอโศกกษัตริย์องค์สำคัญของอินเดีย ซึ่งมีจารึกและบันทึกเกี่ยวกับพระองค์มากมาย แต่เป็นบันทึกการกระทำมากกว่าเรื่องชีวิตของพระองค์²

อินเดียในพุทธศตวรรษที่ 6-9 เป็นสมัยที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาก มีการประกาศและเผยแพร่มหาศาสนาไปยังประเทศอื่น เช่น ประเทศจีนและประเทศต่าง ๆ ในเอเชียกลางและเอเชียอาคเนย์ ภิษุชาวอินเดียที่มีชื่อเสียงหลายรูปเดินทางไปประเทศจีน พร้อมทั้งนำคัมภีร์พุทธศาสนาไปด้วย บางรูปโคแปด หรือแต่งหนังสือเป็นภาษาจีน ในครั้งนี้มีการแปลประวัติของนาคารชุน (Nagarjuna) สมณะชาวอินเดียเป็นภาษาจีน โดยกุมารชีพ (Kumarajiva)³ ในสมัยนี้เกิดหนังสือพุทธประวัติเล่มสำคัญ คือ พุทธจริต (The Buddhacarita) ของอัสวาโฆส (Asvaghosa) ในสมัยพระเจ้ากานนิษกะ (Kaniska) พุทธศตวรรษที่ 7⁴

¹ "Biography", Chamber's encyclopedia, II (1964), 320.

² Keith, op. cit., p. 145.

³ Pandit Jawaharlal Nehru, Discovery of India. (Bombay : Asia Publishing House, 1966), p. 201.

⁴ Arthur A. Macdonell, A history of Sanskrit literature. (Delhi : Motilal Banarsidass, 1971), p. 269.

ตอนเริ่มพุทธศตวรรษที่ 13 เป็นสมัยที่ศาสนาอิสลามมีอิทธิพลและได้แผ่เข้ามาในอินเดียตอนใต้ ตอนแรกเข้ามาในฐานะที่เป็นศาสนาหนึ่ง ต่อมาก็กลายเป็นการแพร่อำนาจทางทหาร และสามารถยึดครองส่วนใหญ่ของอินเดียได้ในที่สุด สมัยที่ศาสนาอิสลามมีอำนาจในอินเดีย อิทธิพลของการเขียนหนังสือประวัติศาสตร์ของอิสลาม ซึ่งเขียนโดยอาศัยข้อเท็จจริงและทำการค้นคว้ารวมทั้งการศึกษา เช่น ประวัติของพระนบีมะหะหมัดได้แพร่หลายอยู่ในอินเดีย เรื่องที่นิยมเขียนกันได้แก่ประวัติของพระนบีมะหะหมัดและนบีอื่น ๆ เล่มที่มีชื่อเสียงคือ History of Prophets and Kings ของตะบะรี (Tabari) ชาวมุสลิมในอินเดีย ¹

ในสมัยที่ศาสนาอิสลามมีอำนาจนั้นยังมีการเขียนชีวประวัติของศาสดาและนักบวชของศาสนาอื่น ๆ เช่น อังคัท (Augad) เขียน คุรมุขี (Gurmukhi) เป็นประวัติและคำสั่งสอนของนานัก (Nanak) ศาสดาของศาสนาสิกข์ในอินเดียภาคเหนือ ²

อินเดียในพุทธศตวรรษที่ 23 ได้เป็นเป้าของการขยายอำนาจและอารยธรรมของชาวตะวันตก จนในที่สุดตกอยู่ใต้อาณาจักรของอังกฤษ ต่อมาในสมัยพุทธศตวรรษที่ 24 มีงานเขียนด้านชีวประวัติบางเล่มซึ่งแสดงให้เห็นความรู้สึกของชาวอินเดียที่มีต่อชาวต่างชาติ คือ The Private Diary of Anan ของ อานันท์ รังละ ปิลไล (Ananda Ranga Pillai) พอลาชาวฮินดูเขียนบันทึกประจำวันเกี่ยวกับชีวิตของผู้นับถือลัทธิอานันตัม แม้ว่าสาระส่วนใหญ่จะเป็นบันทึกเรื่องธุรกิจ แต่ก็มีทัศนคติของชาวฮินดูที่มีต่อชาวฝรั่งเศสและก่อตั้งคมของเขาเอง ³, นักเขียนชีวประวัติอีกคนหนึ่งคือ มิวรา อามู

¹ Wm. Theodore de Bary, and Others (comp.), Sources of Indian Tradition. (Delhi : Motilal Banarsidaas, 1958), p. 520.

² Ibid., p. 539.

³ Ibid., p. 555.

ตาเลบ ข่าน (Mirza Abu Taleb Khan) ชาวมุสลิมในอินเดียเขียนบันทึกเหตุการณ์ เป็นภาษาเปอร์เซีย กล่าวถึงความคิดและปฏิกิริยาของชาวมุสลิมอินเดียที่มีต่อชาวอินเดีย¹

การเขียนชีวประวัติในอินเดียสมัยพุทธศตวรรษที่ 23 เป็นต้นมา มีแบบการเขียน หลายแบบ มีทั้งการเขียนประวัติของตนเองและบันทึกส่วนตัวในรูปต่าง ๆ เช่น บันทึกแบบ อนุทิน (diary), บันทึกการเดินทาง (travelogue) และข้อความรำลึก (remis- cences) รวมทั้งชีวประวัติงานเขียนเหล่านี้ปรากฏในวรรณกรรมของแต่ละแคว้นและอยู่ในสมัยใกล้เคียงกัน และมีกล่าวรวมกับวรรณคดีประเภทอื่น ๆ ซึ่งร่วมสมัยกัน โดยแยกกล่าว ตามแคว้นต่าง ๆ และเขียนด้วยภาษาถิ่น มีงานเขียนเป็นภาษาอังกฤษด้วย² ในสมัย ก่อนพุทธศตวรรษที่ 23 อาจจะมีการเขียนแคตตาล็อกส่วนใหญ่ซึ่งใช้คนควาในสมัยโบราณ ปรากฏแต่งงานเขียนที่เป็นภาษาสันสกฤตเป็นส่วนใหญ่

หนังสือชีวประวัติระหว่างพุทธศตวรรษที่ 23-25 ซึ่งเป็นภาษาประจำแคว้นได้แก่ Chantar ane Ghadton ของ นนาไพ พัทท์ (Nanabhai Bhatt) ชาว Gujarati³ และ Smarana Mandalam ของ พี.เค. นารายัน บิลไล (P.K. Narayana Pillai) ชาว Malayalam⁴ บันทึกแบบอนุทินซึ่งเป็นรูปแบบการเขียนที่เริ่มในพุทธศตวรรษที่ 24 ก็มีเป็นต้นว่า Mahadevbhai-ni Diary⁵ ของมหาเทวไพ (Mahadevbhai) ชาว Gujarati ส่วนบันทึกเหตุการณ์หรือบันทึกการเดินทางในแคว้น Malayam มีมาตั้งแต่สมัย โบราณจนถึงพุทธศตวรรษที่ 24 และนิยมเขียนในรูปร้อยกรอง เป็นต้นว่า Billatti

¹ Ibid, p. 560.

² Contemporary Indian literature : a symposium. (2d ed. rev. & enl. New Delhi : Sahityaa Akademi, 1959).

³ Ibid., p. 73.

⁴ Ibid., p. 145.

⁵ Ibid., p. 73.

Visesham ของ เค.พี. เกสวา เมนอน (K.P. Kesava Menon)¹

การเขียนชีวประวัติตามแคว้นต่าง ๆ ของอินเดียเป็นวรรณกรรมซึ่งมีมานานแล้ว ในสมัยโบราณเขียนทำนองสรรเสริญความดีของกษัตริย์และบุคคลผู้มีชื่อเสียง บางแคว้นจะเขียนในรูปของโคลงสรรเสริญในสมัยปัจจุบันนิยมเขียนเป็นร้อยแก้วอย่างง่าย ๆ เขียนอย่างมีการคนควาและวิจิตร เป็นคนว่า นารhari ปาวิข (Narhari Parikh) ชาว Gujarati เขียน Sardar Vallabhabhai เป็นประวัติของคานธี² และ กษมาทราว (Ksmaha Rao) เขียน Sankarajivanakhayana เป็นประวัติของตนเอง เขียนเป็นคำประพันธ์³

นอกจากชีวประวัติที่ปรากฏในภาษาท้องถิ่นเหล่านั้นแล้วยังมีชีวประวัติที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษ เล่มสำคัญ คือ Autobiography และ Discovering of India ของ บันดิต ยาวทาลเนห์รุ (Pandit Jawaharlal Nehru)⁴ เล่มแรกเป็นอัตตชีวประวัติ เล่มหลังเป็นบทความทางประวัติศาสตร์ของอินเดีย

ประวัติของนักบวชในภาคต่าง ๆ ของประเทศก็เป็นหัวเรื่องที่น่าสนใจ แต่สมัยโบราณ ในสมัยปัจจุบันก็ยังนิยมเขียนกันทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง

2.4 ประวัติการเขียนชีวประวัติของไทย

ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา มีประวัติบุคคลสำคัญของไทย ซึ่งมักจะแทรกอยู่ใน เอกสาร หรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เช่น ศิลาจารึกและพงศาวดาร ต่อมาเมื่อมีการ

¹ Ibid., p. 145.

² Ibid., p. 73.

³ Ibid., p. 210.

⁴ Ibid., p. 49.

ติดต่อกับต่างประเทศในสมัยรัตนโกสินทร์ อิทธิพลด้านวรรณกรรมของประเทศทางตะวันตกมีส่วนช่วยให้มีการเขียนชีวประวัติมากขึ้น ทั้งชีวประวัติและอัตชีวประวัติ รวมทั้งบันทึกส่วนตัวต่าง ๆ ชีวประวัติได้รับความสนใจของผู้เขียนและผู้อ่านมากขึ้นเป็นลำดับ ในสมัยปัจจุบันนับได้ว่าเป็นงานเขียนประเภทหนึ่งซึ่งได้รับความสนใจมาก

ในสมัยสุโขทัย มีอัตชีวประวัติของพ่อขุนรามคำแหงปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 1 ตั้งแต่บรรทัดที่ 1 ถึงบรรทัดที่ 18 ความว่า

พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ แม่ขุนนางเส็ง พูกขุนบานเมือง ขุนนางทองเคียว 5 คน ผู้ชายสาม ผู้หญิงสอง พี่เผื่อนผู้ตายจากเผื่อนเตียมแต่ยังเด็ก เมื่อขุนใหญ่ไคสิบเกาเขา ขุนสามชนเจ้าเมืองฉอมมาทเมืองตาก พ่อไปรบขุนสามชนหัวชาย ขุนสามชนขับมาหัวขวา ขุนสามชนเกลื่อนเขาไพรพาหน้าใส่พ่อขุนใหญ่ผู้ตายจะแจ กุบหนี กุชขวางเนกพล กุชบเขากอนพอก กุตอชางควย ขุนสามชน ตนกูฟงชางขุนสามชนตัวข้อมาสเมืองแพ ขุนสามชนพายหนี พ่อจึงขึ้นชอกู ชื่อพระรามคำแหง เผือกบงชางขุนสามชน

เมื่อชั่วพอกู กุบ่าเรอแกพอกู กุบ่าเรอแกแม่กู ญไคตัวเนื้อตัวปลา กุเอามาแกพอกู กุไคหมากสมหมากหวานอันไคกินอรอยกินดี กุเอามาแกพอกู กุไปตีหน้าวังชางไค กุเอามาแกพอกู กุไปทบานทเมือง ไคชางไคองวง ไคบัวไคนางไคเงินไคทอง กุเอามาเวนแกพอกู พอกูตาย ยังพูกู กุพรวบ่าเรอแกพูกู กังบ่าเรอแกพอกู พูกูตายจึงไคเมืองแกกุงกลม 1

เป็นอัตชีวประวัติของพ่อขุนรามคำแหงกล่าวถึงพระประวัติของพระองค์ ก่อนจะขึ้นครองราชย์

1 ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 1 จารึกกรุงสุโขทัย (พระนคร : กรมศิลปากร, 2500), หน้า 7.

อัครชีวิตประวัติอีกเรื่องหนึ่งในสมัยนี้ ได้แก่ เรื่องนางนพมาศหรือตำราท้าวศรีจุฬาลักษณ์¹ หนังสือเล่มนี้นอกจากประวัติของนางแล้วก็มีคำเล่าถึงพิธีเกา ๆ ของไทยในสมัยสุโขทัย ตลอดจนขนบธรรมเนียมและหน้าที่ของข้าราชการฝ่ายใน

ตัวอย่างข้อความซึ่งเป็นอัครชีวิตประวัติตอนหนึ่ง

เบื้องหน้าแต่จะพึงพรรณนาโดยอุปะนิไสยสมบัติ ซึ่งชานอยโคสรางสมกองการกุศลมาแต่อดีตชาติ จึงตกแต่งรูปศิริวิลาสให้เป็นที่จำเวิญตา หังโคก่าเน็คในตระกูลสูงชันสูงศักดิ์บริบูรณ์ด้วยสมบัติและศฤงคารบริวารยศกอบไปด้วยสติปัญญา ว่าจะกล่าวคำสุภาษิตทั้งตำหรับสหายเทวีวงศ์วิในสยามประเทศ ให้ตฤศติกาลอยู่ในโลกย์โคชีวิตฟ้าและดิน อันว่าบิคา มารดาชานอยนี้เป็นตระกูลพรหมณมมหาศาลชาติเวรามาเทศร์ หังวงษาคณาญาติก็มีเป็นอันมาก นามบิคาชื่อโชตระรัตน์ มารดาชื่อเวระคี สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินชบยอมบิคาชานอยนี้เป็นพระมหาปะโรหิต ตำแหน่งนามนั้นออกพระศรีมโหสถ ...²

¹ สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานว่าหนังสือเล่มนี้แต่งใหม่ในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยการพิจารณาจากเนื้อความและสำนวนที่ใช้ อย่างไรก็ตาม ต้นฉบับเดิมอาจจะมีอยู่ แต่ขาดหายไป จึงมีผู้มาแต่งขึ้นใหม่ระหว่างรัชกาลที่ 2 กับรัชกาลที่ 3 ในกรุงรัตนโกสินทร์

สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ, "คำอธิบาย", เรื่องนางนพมาศหรือตำราท้าวศรีจุฬาลักษณ์. (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2468).

² เรื่องนางนพมาศหรือตำราท้าวศรีจุฬาลักษณ์ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ. (ม.ป.ท., 2457), หน้า 20.

ส่วนชีวประวัติในสมัยสุโขทัยก็มีปะปนอยู่กับข้อความในศิลาจารึก ไคแก พระราช-
 กรณียกิจของพ่อขุนรามคำแหง ในศิลาจารึกหลักที่ 1 เป็นข้อความต่อจากอดีตชีวประวัติของ
 พระองค์ ประวัติของสมเด็จพระมหาเจดศรีศรัทธาราชจุฬามณีในจารึกหลักที่ 2 คำจารึก
 ในหลักนี้แบ่งออกได้เป็นหลายตอน ให้เรื่องราวที่ควรจะรู้เกี่ยวกับพระมหาเจดศรีศรัทธา
 ราชจุฬามณี มีประวัติตั้งแต่เยาว์วัย การศึกษา การออกบวช และการบำเพ็ญการกุศลและ
 การสร้างถาวรวัตถุต่าง ๆ ข้อความซึ่งนับว่าเป็นชีวประวัติในสมัยสุโขทัยนี้มักเป็นส่วนประ-
 กอบของพฤติกรรมหรือวีรกรรมของบรรพบุรุษของไทยมากกว่าจะเป็น เรื่องประวัติชีวิตโดย
 ตรง

ในสมัยอยุธยา พระราชประวัติของพระมหากษัตริย์และประวัติของบุคคลสำคัญของ
 ชาติยังคงกล่าวรวมอยู่ในประวัติเหตุการณ์บ้านเมือง ตอนต้นพุทธศตวรรษที่ 23 ในรัชสมัย
 ของพระนารายณ์ (2199-2231) เริ่มมีการแต่งหนังสือพระราชพงศาวดารขึ้นใหม่ โดยนำ
 เรื่องบันทึกที่มีอยู่มาเรียบเรียงใหม่ตามลำดับเวลา

ศุภมัสสุ 1042 ศก ออกนักษัตร ณ วันพุธ เดือน 5 ขึ้น 12 ค่ำ ทรงพระกรุณา
 โปรดเห็นเกล้าเห็นอกระหม่อมรับสั่งว่า ให้เอากฎหมายเหตุของพระโหรา
 เขียนไว้แต่ก่อนและกฎหมายเหตุซึ่งหาได้แต่หนังสือและเหตุซึ่งมีในพระราช
 พงศาวดารนั้น คัดเขาควยกันเป็นแห่งเดียวให้ระดบศักราชกันมาคองเท่าบคัน¹

ดังนั้นเรื่องราวเหตุการณ์บ้านเมืองและพระราชประวัติของพระมหากษัตริย์ในสมัย
 อยุธยาในอดีตจะปรากฏในหนังสือพระราชพงศาวดารฉบับนี้ นอกจากนี้ ในสมัยอยุธยายังมี
 หนังสือประกอบพงศาวดารอันได้แก่หนังสือที่โหรแต่ง หนังสือราชการแต่งเป็นรายวันราช-

¹ สมเด็จพระมหาเจดศรีศรัทธาราชจุฬามณี, "ตำนานหนังสือพระราชพงศาวดาร",
 พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา (พระนคร : กรมศิลปากร, 2511), หน้า 6.

การทัพ จดหมายเหตุต่าง ๆ ทั้งของไทยและต่างประเทศ และหนังสือที่บุคคลจดหรือแต่งขึ้น ตามที่รู้ได้เห็น หรือเป็นคำให้การ¹ ซึ่งเอกสารเหล่านี้มักจะมีเรื่องประวัติของบุคคลแทรก อยู่ด้วย นอกจากนี้ชีวประวัติของกวีในสมัยอยุธยาอนุมานได้จากผลงาน ซึ่งกวีมักพูดถึงตนเองด้วย เช่น พระโหราธิบดีผู้แต่งจินตมาณี² เป็นต้น

ในพุทธศตวรรษที่ 24 สมัยรัตนโกสินทร์ มีหนังสือชื่อพงษาวดารราชินิกุลบางช้าง³ เป็นบัญชีรายชื่อของผู้ที่อยู่ในตระกูลของราชินิกุลบางช้าง พระญาติวงศ์ของสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี สมเด็จพระบรมพระยาจักรีวงราชานุภาพโคตรงกลดาวถึงระยะเวลาของหนังสือเล่มนี้ว่า มีมาตั้งแต่รัชกาลที่ 2 แต่ฉบับเดิมสูญหายไปเหลืออยู่แต่ฉบับซึ่งชำระในรัชกาลที่ 3 เมื่อ พ.ศ. 2388 และต่อมามีการแก้ไขเพิ่มเติมอีกหลายครั้ง⁴ ประวัติชีวิตของบุคคลซึ่งปรากฏในหนังสือ เป็นเกียรติประวัติในการทำงานของบุคคลนั้น ๆ เป็นส่วนใหญ่ และบางส่วนปรากฏแต่ชื่อของบุคคลก็มี

ตอนปลายของศตวรรษที่ 24 เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. 2394 ประเทศไทยเริ่มก้าวเข้าสู่ยุคใหม่มีการติดต่อกับต่างประเทศมากขึ้น อันมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ มากมาย วรรณกรรมในสมัยนี้มีโฉมหน้าที่แปลกและใหม่กว่าเดิม เพราะได้รับอิทธิพลของประเทศตะวันตก ประวัติบุคคลซึ่งก่อนนี้

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.

² เปลื้อง ณ นคร, ประวัติวรรณคดีไทยสำหรับนักศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 7. นครหลวง ฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2515), หน้า 81.

³ พงษาวดารราชินิกุลบางช้าง (พระนคร : โรงพิมพ์ไทย, 2457)

⁴ สมเด็จพระบรมพระยาจักรีวงราชานุภาพ, "คำนำ", อธิบายราชินิกุลบางช้าง (ฉบับชำระใหม่ และพิมพ์ครั้งที่ 3 พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2471), หน้า ก-ฉ.

รวมอยู่ในเหตุการณ์บ้านเมืองก็เริ่มเปลี่ยนรูปแบบเป็นผลงานชีวประวัติเดี่ยว ๆ ไม่ได้แทรก อยู่ในหนังสืออื่น ชีวประวัติเท่าที่ปรากฏเหล่านี้ได้แก่ พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว¹ พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นชีวประวัติสั้น ส่วนวนคล้ายการเทศน์ และ ปฐมวงษ์ (พระบรมราชมหাজักรักษัตริย์สยาม)² เป็นพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกและพระปฐมราชวงศ์

กล่าวได้ว่าในตอนคนพุทธศตวรรษที่ 25 การเขียนชีวประวัติได้รับความสนใจมากขึ้น เพราะในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411-2453) มีการส่งเสริมการศึกษาให้แพร่หลายไปในหมู่ประชาชนทั่วไป คนไทยที่หนังสือมีจำนวนมากขึ้น รัชกาลที่ 5 ทรงมุ่งหวังที่จะให้การศึกษาแก่ประชาชนอย่างเต็มที่ ได้ทรงจัดให้มีการสอบชิงทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษาต่อต่างประเทศ เมื่อนักเรียนเหล่านี้กลับมาก็ได้นำเอาวรรณกรรมต่างประเทศเข้ามาเผยแพร่ด้วย ซึ่งรวมทั้งการเขียนประวัติบุคคล และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงเป็นผู้ที่สนพระทัยในการจัดบันทึก จะเห็นได้ว่าระหว่างการศึกษาเสด็จประพาส มักจะทรงจัดบันทึกทรงกล่าวถึงสิ่งที่ได้พบเห็นต่าง ๆ ในระหว่างการศึกษาเสด็จประพาสนั้น ๆ

ในสมัยนี้เริ่มมีการเขียนชีวประวัติของบุคคลทั่วไปรวมทั้งอดีตชีวประวัติและบันทึกส่วนตัวในแบบต่าง ๆ หนังสือชีวประวัติบางเล่มได้จัดพิมพ์ออกเผยแพร่ด้วย เช่น ประวัติ

¹ (พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว), พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร : กรมศิลปากร, 2496).

² ปฐมวงษ์ (พระบรมราชมหাজักรักษัตริย์สยาม) (พระนคร : โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์ไทย, 2470).

พระยาสมุหบุรุษานุรักษ์ (สิน) ¹ โดย ก.ศ.ร. กุหลาบใน พ.ศ. 2441 และประวัติเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิง) ที่สมุหนายกในรัชกาลที่ 3 กรุงเทพฯ ² โดย ก.ศ.ร. กุหลาบ หนึ่งคือเล่มนี้กล่าวถึงประวัติของเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิง) บรรพบุรุษและผู้สืบสกุลด้วย

ในการเขียนชีวประวัติของเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิง) นั้น ก.ศ.ร. กุหลาบ ได้เขียนอัตชีวประวัติแรกอยู่ในตอนต้นของหนังสือเล่มนี้ด้วย นอกจากประวัติของตนเองแล้ว เขายังได้กล่าวถึงบรรพบุรุษของเขาในอัตชีวประวัตินี้ด้วย

รูปแบบการเขียนอัตชีวประวัติในสมัยเดียวกันนี้ก็มี เป็นต้นว่า จดหมายเหตุรายวันของเจ้าฟ้ามหาวิชรุณพิศ ซึ่งทรงบันทึกตั้งแต่ พ.ศ. 2426-2436 ³, พระราชหัตถเลขาถึงพระราชินี พ.ศ. 2440 ⁴ เป็นพระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ของรัชกาลที่ 5 ทรงมีพระราชทานแสดสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ฯ เมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรปใน พ.ศ. 2440 ระยะทางเที่ยวชวากว่าสองเดือน ⁵ พระราช-

¹ ก.ศ.ร. กุหลาบ, ประวัติพระยาสมุหบุรุษานุรักษ์ (สิน) (พระนคร : โรงพิมพ์สยามกิจพานิช, 2441).

² ก.ศ.ร. กุหลาบ, ประวัติเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิง) ที่สมุหนายกในรัชกาลที่ 3 กรุงเทพฯ (พระนคร : โรงพิมพ์สยามประภท, 2447).

³ สมเด็จพระบรมราชปิตุลาธิบดี เจ้าฟ้ามหาวิชรุณพิศ, "จดหมายเหตุรายวัน", พระราชประวัติสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยกาเจ้า และจดหมายเหตุรายวันของสมเด็จพระบรมราชปิตุลาธิบดี เจ้าฟ้ามหาวิชรุณพิศ (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2499).

⁴ สมเด็จพระบรมราชปิตุลาธิบดี เจ้าฟ้ามหาวิชรุณพิศ, พระราชหัตถเลขาถึงพระราชินี พ.ศ. 2440 (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2467).

⁵ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ระยะทางเที่ยวชวากว่าสองเดือน... (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2516).

นิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในคราวเสด็จประพาสเกาะชวาทครั้งที่ 2 พ.ศ. 2440

การเขียนชีวประวัติในสมัยนี้ แยกออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ ชีวประวัติที่ปรากฏในเอกสารของทางราชการ และชีวประวัติที่ปรากฏในหนังสือที่ใช้เป็นของขำขวยในโอกาสต่าง ๆ ซึ่งอาจจะปรากฏในภาคคำนำหรือเป็นตัวเรื่องทั้งหมดก็ได้

ชีวประวัติที่ปรากฏในเอกสารของทางราชการ คือ ชีวประวัติในหนังสือราชกิจจานุเบกษา หนังสือฉบับนี้มีคอลัมน์ "ประวัติ" ของข้าราชการในวาระที่ข้าราชการผู้นั้นถึงแก่กรรม มีลักษณะเป็นประวัติการรับราชการ เริ่มเป็นครั้งแรกในเล่ม 8, พ.ศ. 2434 เป็นประวัติของพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย) ¹ ก่อนหน้านั้นมีคอลัมน์ "ข่าวตาย" เป็นการแจ้งข่าวตายของทางราชการ พร้อมทั้งประวัติการรับราชการอย่างสั้น ๆ บุคคลผู้ควรจะเป็นข่าวได้แก่ พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ และพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์

ชีวประวัติที่ปรากฏในหนังสือที่ใช้เป็นของขำขวยในโอกาสต่าง ๆ อันได้แก่งานทำบุญอายุและงานฌาปนกิจศพ ประเพณีการตีพิมพ์หนังสือแจกเป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ มีขึ้นเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2444 โดยพระคำวธิ์ของกรมพระสมมตอมรพันธ์ ² ในระยะแรก ๆ หนังสือที่แจกในงานมงคลหรืองานฌาปนกิจศพ มักมีเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นเรื่องทางพระพุทธศาสนา เป็นหนังสือสวดมนต์และธรรมะ ซึ่งเป็นคตินิยมในสมัยนั้นว่าได้กุศลแรง ระยะหลังจึงมีประวัติของผู้ตายพิมพ์ในหนังสือที่ใช้เป็นของขำขวยในงานฌาปนกิจศพ เช่น ประวัติ

¹ ราชกิจจานุเบกษา, ล. 8, ร.ศ. 110 (พ.ศ. 2434), หน้า 399-401.

² สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าฯ พระราชทานนามภาพ, ตำนานหอพระสมุด หอพระมณฑิยธรรม หอวิชาญาณ หอพุทธศาสนสังคหะ และหอสมุดสำหรับพระนคร (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2459), หน้า 39-40.

เจ้าพระยานรรัตนราชมานิต (โต) ¹ โดย ก.ศ.ร.กุหลาบ พิมพ์ใน พ.ศ. 2456 ในการเขียนประวัติของเจ้าพระยานรรัตนฯ ผู้เขียนโคขอให้จริงส่วนหนึ่งจากเจ้าของประวัติ และอีกส่วนหนึ่งจากการค้นคว้าในจดหมายเหตุของทนต์ระกุล และเรียบเรียงขณะที่เจ้าของประวัติยังมีชีวิตอยู่ ² นับเป็นพัฒนาการที่ก้าวหน้าอย่างหนึ่งของการเขียนชีวประวัติของไทย

ตอนต้นพุทธศตวรรษที่ 25 นี้ มีโรงพิมพ์ตั้งขึ้นอย่างแพร่หลาย ฉะนั้นการพิมพ์หนังสือแจ้งในการกุศล ทั้งในงานมงคลและงานฌาปนกิจศพ จึงได้แพร่หลายไปยังประชาชนโดยทั่วไป ไม่ใช่เฉพาะแต่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่เท่านั้น

การเอาประวัติของผู้ตายมาพิมพ์ไว้ในหนังสือที่แจ้งในงานต่าง ๆ นั้น เริ่มอย่างแท้จริงในตอนกลางพุทธศตวรรษที่ 25 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2468) สมเด็จพระยาคำรังราชานุภาพ เมื่อครั้งทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีหอพระสมุดสำหรับพระนคร ทรงเริ่มการเขียนชีวประวัติในภาคคำนำของหนังสือที่จะแจ้งแก่ ทรงปรารภว่าจะให้หนังสือเรื่องต่าง ๆ อันเป็นวรรณสมบัติของชาติ ได้ออกพิมพ์ให้แพร่หลาย จึงทรงเป็นธุระเลือกหาหนังสือให้เจ้าภาพพิมพ์แจ้งในงานฌาปนกิจศพ เจ้าภาพที่มารับพิมพ์หนังสือมักทูลขอให้ทรงแต่งประวัติของผู้ตายพิมพ์เป็นอนุสรณ์ไว้กับหนังสือนั้นด้วย ถ้าทรงทราบประวัติ หรือผู้ตายเป็นผู้ทรงรู้จักคุ้นเคยก็มักทรงรับแต่งให้ตามประสงค์ จึงมีเรื่องประวัติที่ทรงแต่งเป็นจำนวนมาก ในบางครั้งผู้คุ้นเคยกับพระองค์มีความเลื่อมใสในประวัติบุคคลที่ทรงแต่ง ได้ทูลขอให้แต่งประวัติของตนตั้งแต่ยังมีชีวิตอยู่ก็มี เป็นคนว่า เจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม) และเจ้าคุณพระประยูรวงศ์ ³

¹ ก.ศ.ร.กุหลาบ, ประวัติเจ้าพระยานรรัตนราชมานิต (โต) (พระนคร : โรงพิมพ์สยามประเภท, ร.ศ. 131).

² "คำนำ" เรื่องเดียวกัน, หน้า 7-8.

³ ม.จ.หญิง พูนพิศมัย ดิศกุล, ชีวิตและงานของสมเด็จพระยาคำรังราชานุภาพ (พระนคร : รวมสาสน, 2502), หน้า 95.

นอกจากนี้สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ ยังได้ทรงนิพนธ์เรื่องราวอันเกี่ยวกับประวัติชีวิตของพระองค์ เล่าถึงประสบการณ์ที่ผ่านมาและบุคคลที่ทรงรู้จักในหนังสือ ความทรงจำ¹ ซึ่งมีพระราชประวัติบางตอนของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้น หนังสือชีวประวัติที่ทรงนิพนธ์ไว้มิใช่ว่าจะมากมาย บางเรื่องมีผู้นำไปจัดพิมพ์เป็นเล่มต่างหาก เป็นคนว่า พระประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช² ชีวิตและงานของสุนทรภู่³ และ ประวัติอิทธิบาทสังฆวิกรมมหาราช⁴ ส่วนชีวประวัติที่ยังมิได้จัดพิมพ์เป็นเล่มซึ่งแทรกอยู่ในหนังสือต่าง ๆ ซึ่งหอพระสมุดสำหรับพระนคร ได้จัดพิมพ์ขึ้นนั้นก็มีเป็นจำนวนมาก

ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 25 เป็นต้นมา การเขียนชีวประวัติอัครชีวประวัติ และบันทึกส่วนตัวในระบบต่าง ๆ ได้รับความสนใจและมีการพิมพ์ออกเผยแพร่มากขึ้น ผู้ที่เคยมีบทบาทในทางราชการ ทางการเมือง เริ่มรู้สึกถึงความรับผิดชอบที่จะบันทึกเหตุการณ์และประสบการณ์ เพื่อให้คนรุ่นหลังจะได้รับทราบ จึงเกิดบันทึกความจำเหล่านั้นอันได้แก่

¹ สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ, ความทรงจำ (พระนคร : สมาคมสังคมนศาสตร์ฯ, 2505).

² สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ, พระประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (พระนคร : ม.ป.ท., 2486).

³ สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ, ชีวิตและงานของสุนทรภู่ (พระนคร : คลังวิทยา, 2499).

⁴ สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ, ประวัติอิทธิบาทสังฆวิกรมมหาราช (พระนคร : กรมศิลปากร, 2456).

พระประวัติตรัสเล่า¹ ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เรื่องความทรงจำของหม่อมเจ้าวิบูลย์สวัสดิวงศ์ แต่งประธานลูก ๆ² และ เกศวังปารุสก³ ของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ เป็นคน

การเขียนชีวประวัติในระยะนี้ทั้งที่ยังใช้ทำนองการเขียนแบบเดิม ซึ่งเขียนประวัติชีวิตจากคำบอกเล่าของเจ้าของประวัติ หรือเขียนจากความคุ้นเคย เป็นต้นว่า ประวัติท้าววรจันทร⁴ ของกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร และการเขียนชีวประวัติโดยอาศัยเอกสารและหนังสือที่แต่งในสมัยที่เจ้าของประวัติมีชีวิต รวมทั้งหนังสือที่เขียนในสมัยต่อมา โดยผู้เขียนและเจ้าของประวัติที่มีชีวิตอยู่คนละสมัย เป็นต้นว่า เฟรเดอริกมหาราช⁵ และ แคทรินมหา-

1 สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. พระประวัติตรัสเล่า (พิมพ์ครั้งที่ 3 พระนคร : โรงพิมพ์มหาภูมิบาลวิทยาลัย, 2492).

2 หม่อมเจ้าวิบูลย์สวัสดิวงศ์, เรื่องความทรงจำหม่อมเจ้าวิบูลย์สวัสดิวงศ์.

3 พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เกศวังปารุสก (พิมพ์ครั้งที่ 2 พระนคร : อุกม, 2494).

4 กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร, "ประวัติท้าววรจันทร", ชุมนุมนิพนธ์ (พระนคร : สมาคมสังคมนศาสตร์ ๆ, 2507), หน้า 113-57.

5 พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เฟรเดอริกมหาราช (พระนคร : ม.ป.ท., 2474).

ราชินี¹ ทั้ง 2 เรื่องนี้ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ทรงเขียนอย่างวิเคราะห์
วิจารณ์ลักษณะนิสัยของเจ้าของประวัติ²

ในปัจจุบัน ชีวประวัติและอัตตชีวประวัติได้รับความสนใจจากผู้อ่านและผู้เขียน
มากขึ้น มีการเขียนชีวประวัติของบุคคลสำคัญในอดีตและปัจจุบัน ทั้งที่เป็นตัวเรื่องโดยตรง
และที่แทรกอยู่ในภาคคำนำของหนังสืออื่น ๆ ส่วนอัตตชีวประวัติมีการเขียน การบันทึกกัน
มากขึ้น ที่นำมาเผยแพร่ในระหว่างที่เจ้าของประวัติยังมีชีวิตอยู่ก็มี

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, แคทรินมหาราชินี (พระนคร :
โรงเรียนช่างพิมพ์ศักดิ์สังเวช, 2479).

² เปลื้อง ณ นคร, คำบรรยายวิชาการประพันธ์และหนังสือพิมพ์ (พิมพ์ครั้งที่ 4
พระนคร : ไทวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 12.

ทำนองการเขียนชีวประวัติ และอัตชีวประวัติ

การเขียนเรื่องชีวิตมีวิวัฒนาการมานาน ในสมัยแรก ๆ มักเป็นชีวประวัติของผู้นำ หรือผู้ที่ได้รับความสำเร็จในด้านต่าง ๆ เช่น นักปกครอง ทหาร นักสอนศาสนา ผู้ริเริ่ม ด้านต่าง ๆ เช่น ศิลปะ การศึกษา หรือวิทยาศาสตร์ เขียนในทำนองสรรเสริญการกระทำ หรือ ความสำเร็จของบุคคลนั้น การเขียนชีวประวัติในสมัยปัจจุบันได้ขยายขอบเขตออกไปมากกว่าการเขียนในระยะแรก ผู้เขียนชีวประวัติในปัจจุบันหันความสนใจมายังชีวิตของทุกคน และทุกระดับ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือช่วยในการตีความหมายของลักษณะนิสัย วิเคราะห์ บุคลิกภาพ หรือเพื่อใช้เป็นภาพสะท้อนนิสัยและอารมณ์ของมนุษย์ เนื่องมาจากความเจริญ ก้าวหน้าของวิชาการสมัยใหม่เป็นต้นว่า จิตวิทยา และความสนใจของมนุษยวิทยาทุก สาขาที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และธรรมชาติของมนุษย์ ทำนองการเขียนชีวประวัติในปัจจุบัน จึงมีหลายแบบด้วยกัน การเขียนแต่ละแบบเป็นการเล่าถึงประวัติของบุคคลในขอบข่ายที่ผู้ เขียนต้องการ

3.1 ทำนองการเขียนชีวประวัติจาก World Book Encyclopedia

ซึ่งได้พิจารณาหนังสือชีวประวัติ และแยกเป็นกลุ่มได้ 5 กลุ่ม¹ ทั่วๆไปคือ

ชีวประวัติแบบธรรมดา (Simple Biographies) เป็นชีวประวัติอย่างย่อของ บุคคล จะเห็นได้ในหนังสืออ้างอิงทั่วไป เช่นใน World Book Encyclopedia โดยทั่วไปเป็นการรวบรวมสิ่งสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเจ้าของประวัติ เช่น วันเดือนปีเกิด สถานที่เกิด ข้อบิดามารดา สถานศึกษา และเหตุการณ์สำคัญในชีวิตของเขา หนังสืออ้างอิงบางเล่มรวม ชีวประวัติอย่างสั้นไว้ด้วย เป็นต้นว่า Dictionary of American Biography และ

¹"Biography", World Book Encyclopedia, II (c.1971), 242-3.

Dictionary of National Biography เป็นชีวประวัติบุคคลสำคัญชาวอเมริกันและชาวอังกฤษในสมัยแรกเริ่ม และ Who's Who in America ก็มีชีวประวัติอย่างสั้น ๆ ของชาวอเมริกันที่ยังมีชีวิตอยู่ ชีวประวัติอย่างสั้นเหล่านั้นมุ่งขอเท็จจริงเป็นสำคัญ

ชีวประวัติแบบศึกษาค้นคว้าอย่างละเอียด (Scholarly Biographies) ชีวประวัติแบบนี้มักเป็นบทความที่ยาวและละเอียด บางครั้งผู้เขียนใช้เวลาหลายปีเพื่อเสาะหารายละเอียดเกี่ยวกับชีวิตของบุคคลนั้น ชีวประวัติประเภทนี้จะเป็นที่สนใจของบุคคลเฉพาะกลุ่มเท่านั้น เป็นต้นว่า ชีวประวัติของชาลส์ ดาร์วิน (Charles Darwin) ซึ่งให้รายละเอียดและความรู้เกี่ยวกับงานของนักธรรมชาติวิทยาที่มีชื่อเสียงผู้นั้น

ชีวประวัติคานเดียว (One-Sided Biographies) เป็นชีวประวัติซึ่งเน้นการเขียนแบบเห็นคานเดียว อาจจะเป็นคานที่ดีหรือคานที่ไม่ดีของเจ้าของประวัติ ทำให้ชีวประวัตินั้นคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง และผู้เขียนอาจตั้งใจหลีกเลี่ยงความเป็นจริงบางอย่างซึ่งทำให้ขาดขอเท็จจริงที่สำคัญ ๆ ไปได้

ในตอนกลางพุทธศตวรรษที่ 24 นักเขียนชีวประวัติมักเน้นแต่ส่วนที่ดี หรือการกระทำที่เป็นวีรกรรมของเจ้าของประวัติ World Book Encyclopedia ได้กล่าวถึงนักเขียนชีวประวัติ 2 คน ซึ่งชอบเขียนในแบบนี้คือ เมสัน เอล เวมส์ (Mason L. Weems) โดยปกติใช้ชื่อ พาร์สัน เวมส์ (Parson Weems) เขียนเรื่องเกี่ยวกับยอร์ช วอชิงตัน, เบนจามิน แฟรงคลิน และ วิลเลียม เพนน์ เวมส์ (Weems) เขียนให้บุคคลนั้นเป็นคนสำคัญกว่าชีวิตจริง ๆ ของเขา เป็นการดึงเอาเรื่องของคนในอดีตมาเรียบเรียงใหม่ ทำให้ผู้อ่านมีความเชื่อในเรื่องที่เขาเขียนต่าง ๆ กัน บางคนเชื่อว่ามียากฐานจากขอเท็จจริงทั้งนั้น และบางคนเชื่อว่าไม่มีรากฐานจากขอเท็จจริงเลย นักเขียนชีวประวัติอีกคนหนึ่งคือ เจมส์ พาร์ตัน (James Parton) เขียนชีวประวัติของเบนจามิน แฟรงคลิน, แอนดรูว์ แจคสัน และ โทมัส เจฟเฟอร์สัน พาร์ตัน (Parton) แตกต่างกับ เวมส์ (Weems) ที่หนังสือของพาร์ตันไม่เคยมีเรื่องราวที่สร้างหรือแต่งขึ้นเองเลย สำหรับสิ่งที่ทั้ง 2 คนเหมือนกันคือพยายามที่จะเสนอเรื่องที่เขาเขียนให้เป็นที่น่าสนใจเท่าที่จะทำได้ แทนการเสนอตามความเป็นจริง

ระหว่าง พ.ศ. 2443 นักเขียนชีวประวัติจำนวนมากได้เสนอเรื่องที่เขาเขียนในลักษณะที่ไม่น่าเป็นไปได้ และไม่น่าสนใจ World Book Encyclopedia โดยยกตัวอย่างนักเขียนประเภทนั้นคือ วิลเลียม อี วูดเว็ค (William E. Woodward) วูดเว็ค (Woodward) และนักเขียนชีวประวัติบางคนใช้ทำนองการเขียนตรงข้ามกับพวกแรก โดยปฏิเสธความดี พฤติกรรมที่ดี อย่างไรก็ตามทำนองการเขียนแบบนี้ไม่ใช่อารมณ์อ่อนไหวในทางที่ผิดช่วยในการเขียน และได้รับความชื่นชมจากประชาชนส่วนใหญ่เป็นเวลาหลายปี การเขียนชีวประวัติโดยการมองเพียงด้านเดียวมีหลายวิธีแล้วแต่ความต้องการ และจุดมุ่งหมายของผู้เขียน

นวนิยายเชิงชีวประวัติ (Biographical Fiction) เป็นการเขียนชีวประวัติที่เสนอในรูปของนวนิยาย ใช้ตัวละครในเรื่องเลียนแบบชีวิตของบุคคลจริง ๆ และอาจจะเพิ่มเติมเรื่องราวลงไปด้วย World Book Encyclopedia กล่าวถึงนักเขียนชีวประวัติ 2 คน คือ อังเดร โมรว (André Maurois) และ เอมีล ลุดวิก (Emil Ludwig) ผู้นำเรื่องชีวิตจริงของคนมาเขียนเป็นละคร หรือเขียนในรูปนวนิยาย เช่น ลุดวิก (Ludwig) เขียนชีวประวัติของนโปเลียน โบนาปาร์ต เขาได้สร้างนโปเลียนผู้กล้าและกระทำในเหตุการณ์บางอย่างบางอย่างโดยไม่ปรากฏมีเอกสารที่กล่าวถึงเลย โมรว (Maurois) ทำเช่นเดียวกันเมื่อเขาเขียน Lelia : the life of George

ในลักษณะดังกล่าว นักเขียนบางคนเขียนเรื่องชีวิตบุคคลในรูปนวนิยาย ถูกเรื่องขึ้นโดยใช้ชื่อคนจริง ๆ นำเอาบุคคลที่มีตัวตนจริง ๆ มาอาจปนอยู่ในเรื่องแต่งของเขาด้วยเช่น เออวิงก์ สโตน (Irving Stone) เขียน Lust for life และ ปีแอร์ ลา มูร์ (Pierre La Mure) เขียน Moulin Rouge

ชีวประวัติยอดนิยม (Popular Biographies) ชีวประวัติแบบนี้คนส่วนใหญ่พอใจจะเป็นชีวประวัติซึ่งมีการเขียนที่มีชีวิตชีวา นักเขียนระวางที่จะทำให้เรื่องที่เขาเขียนเป็นคนจริง ๆ และเป็นที่น่าสนใจ โดยไม่ยกยอความดี หรือขูดคุ้ยชอบยกพรอ่ง นักเขียนชีวประวัติประเภทนี้บางคนได้แสดงให้เห็นว่าชีวประวัติที่ได้มาจากการค้นคว้าจะเป็นเรื่องราวที่น่าสนใจและน่าสนใจ World Book Encyclopedia ได้กล่าวถึงนักเขียนชาวอเมริกัน 2 คน คือ

ดักลาส เซาเทอน ฟรีแมน (Douglas Southall Freeman) เขียน George Washin-
ton และ คาร์ล แซนด์เบิร์ก (Carl Sandburg) เขียน Abraham Lincoln - ค.ศ.
 1926 (2469) ทั้ง 2 เรื่องมีความยาว 6 เล่ม หนังสือดังกล่าวจะรวมผลงานของการ
 คนควา ทั้งยังได้แสดงให้เห็นบุคลิกและความสำคัญในประวัติศาสตร์สมัยที่บุคคลทั้ง 2 มีชีวิต
 อยู่ พร้อมกันนั้นก็เป็นงานที่น่าสนใจ

3.2 ทำนองการเขียนชีวประวัติตามมติของนักเขียนชีวประวัติ

พอล เอ็ม เคนดัล (Paul M. Kendall) ¹ ได้กล่าวถึงในหนังสือ The art
of biography ² เป็นส่วนใหญ่ และเป็นทำนองการเขียนที่ใช่เขียนกันในสมัยปัจจุบัน

ชีวประวัติเชิงจิตวิทยา (Psychological biography) เป็นทำนองการเขียน
 ชีวประวัติที่ให้ความสำคัญทางจิตวิทยา และจิตวิเคราะห์ช่วยในการเขียน ผู้เขียนใช้หลักจิต-
 วิทยาวิเคราะห์ความคิด เหตุจูงใจ หรือ ความรู้สึกของบุคคลนั้นจากเอกสารและหลักฐาน
 ต่าง ๆ ที่มีอยู่ แกมแมลิล เบรดฟอร์ด (Gamaliel Bradford) นักเขียนชีวประวัติชาว
 อเมริกัน เรียกการเขียนชีวประวัติแบบนี้ว่า ไฮโคกราฟ (psychographs) เบรดฟอร์ด
 กล่าวถึงการเขียนชีวประวัติไว้ว่า

¹ Paul M. Kendall เป็น Regents Professor of English ที่ Ohio University และเป็นผู้แต่งหนังสือชีวประวัติหลายเรื่องคือ Richard the Third, Warwick the kingmaker, The Yorkist Age.

² Kendall, op.cit.

แทนที่จะพยายามเขียนโดยคำสำคัญ หรือ เคือนให้ถึงถึงผลสำเร็จของเขา หรือ เชิดชูบุคคลนั้นเป็นแบบอย่างของความดี เรากำลังพยายามที่จะเข้าใจว่าเขาเป็นคนที่ใคร่ได้ พยายามวิเคราะห์หุอบนิสัย และเหตุจูงใจของเขา และพยายามที่จะจัดเขาให้เขาที่ใหญ่โตตามกลุ่มลักษณะของมนุษย์เรา ¹

เคนดัล (Kendall) กล่าวถึงนวนิยายเหมือนชีวประวัติ (novel-as-biography) ² ว่าเป็นนวนิยาย หรือ เรื่องแต่งที่เขียนในรูปของชีวประวัติ ส่วนใหญ่จะมีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับบุคคลคนหนึ่งผู้เป็นตัวเอกของเรื่อง ซึ่งมักจะได้ความมาจากบุคคลผู้มีชีวิตจริง และกล่าวถึงบุคคลอื่นในฐานะตัวประกอบ การเขียนทำนองนี้ผู้เขียนสามารถใช้จินตนาการได้อย่างเต็มที่ การเขียนแบบนี้เป็นการผสมผสานระหว่างข้อเท็จจริง และจินตนาการ

ชีวประวัติแบบถอดความ (Interpretative biography) ³ มีทำนองการเขียนซึ่งใช้จินตนาการและความรู้ทางจิตวิทยาเพื่อตีความหมายในการกระทำของบุคคลนั้น นอกจากหลักฐานและเอกสารเกี่ยวกับบุคคลนั้น เช่น จดหมายและบันทึกต่าง ๆ แล้วผู้เขียนจะสมมุติเหตุการณ์บางอย่าง หรือสมมุติการสนทนาในบางตอนให้แสดงถึงบุคลิกภาพของผู้พูด แล้วใช้จินตนาการของผู้เขียนตีความหมายคำพูดหรือการกระทำนั้น ๆ โดยอาศัยหลักจิตวิทยา เคนดัล (Kendall) โดยยกตัวอย่างหนังสือซึ่งมีทำนองการเขียนแบบนี้คือ Yankee from Olympus - ค.ศ. 1944 (2487) โดย แคเธอรีน คริงเคอร์ โบเวน (Catherine Drinker Bowen) นักเขียนชีวประวัติชาวอเมริกันสมัยปัจจุบัน

¹ Altick, op.cit., p.291.

² Kendall, op.cit., p.126-7.

³ Ibid., p. 128-30.

ชีวประวัติแบบศึกษาคณควาอย่างละเอียด (The scholarly biography) ¹ ทำนองการเขียนชีวประวัติซึ่งเขียนจากการคณควาอย่างละเอียด ใช้วิธีการวิจัยทางประวัติศาสตร์ โดยอาศัยเอกสารต่าง ๆ ที่มีอยู่ ตัวอย่างของชีวประวัติที่มีทำนองการเขียนแบบนี้ได้แก่ จอห์น ยี นีโคลเซย์ (John G. Nicolsay) และ จอห์น เฮย์ (John Hay) เขียน Abraham Lincoln, a history ซึ่งมีความยาว 10 เล่ม

เคนดัล (Kendall) กล่าววชีวประวัติบางเล่มเรียกได้วเป็น Behemoth biography ² ซึ่งแสดงให้เห็นความตั้งใจอย่างแรงกล้าที่จะทำการคณควา เป็นต้นว เอ็น ไอ ไวท์ (N.I. White) เขียน Shelley และ ซี รีด (C. Read) เขียน Francis Washington

ชีวประวัติเหนือเมฆ (Superbiography) ³ เป็นทำนองการเขียนชีวประวัติแบบหนึ่งในสมัยปัจจุบัน เป็นการเขียนชีวประวัติที่มีเสรีมากที่สุด ผู้เขียนเขียนจากหลักฐานและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับบุคคลนั้นผสมกับจินตนาการของผู้เขียนมากเท่าที่เขาคองการ ในการเขียนอาจจะกล่าวถึงบุคคลนั้นในวัยใดกอนก็ได้ คือไม่ต้องกล่าวตามลำดับเวลา ผู้เขียนสามารถกล่าวย้อนไปมาได้อย่างเสรีตามความคองการของเขา

นักเขียนชีวประวัติชื่อ ลีออน เอเดน (Leon Eden) กล่าววการเล่าเรื่องในทำนองการเขียนแบบนี้ ผู้เขียนสามารถยกเอาเหตุการณ์ตอนใดมากล่าวถึงกอนก็ได้ การย้อนกล่าวถึงเหตุการณ์สลับไปมาเช่นนี้ จะทำให้บุคคลนั้นดูเหมือนมีชีวิตมากกว่าการกล่าวตามลำดับเหตุการณ์ ⁴

¹ Ibid, p. 131.

² Ibid., p. 131-2.

³ Ibid., p. 132-46.

⁴ Ibid., p. 135.

เคนดัล (Kendall) กล่าวถึงการเขียนชีวประวัติในสมัยหลังสุด¹ ซึ่งเป็น
 ทำนองการเขียนชีวประวัติแบบหนึ่งซึ่งนิยมกันมาก เป็นชีวประวัติที่อาศัยการค้นคว้าอย่าง
 ละเอียด ผสมกับศิลปะการไต่ถามหาภาษาและความสามารถพิเศษในหลาย ๆ ด้าน ผู้เขียนได้
 ศึกษาหาวัสดุข้อมูลอันเป็นภูมิหลัง (background material) เขาจะเดินทางไปยังสถาน-
 ที่ ๆ บุคคลนั้นเคยอยู่ สอบถามจากคนที่เคยรู้จักบุคคลนั้น ผู้เขียนบางคนเดินทางไปยัง
 สถานที่ซึ่งเคยเป็นสนามรบที่บุคคลนั้นเคยรวมในการทำสงคราม การเดินทางไปยังสถานที่
 ต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยให้ผู้เขียนเข้าใจบุคคลนั้นได้ดียิ่งขึ้น และในบางครั้งก็เกิดความรู้สึก
 สัมพันธ์กับบุคคลนั้น เคนดัล (Kendall) ยกย่องการเขียนทำนองนี้ว่าเป็นทำนองการเขียน
 ชีวประวัติที่ดีที่สุดในขณะนี้

ตัวอย่างหนังสือชีวประวัติซึ่งมีทำนองการเขียนแบบที่กล่าวมาในประเทศอังกฤษ คือ
Marborough ของ เซอร์ วินสตัน เชอร์ชิลล์ (Sir Winston Churchill) และ
Strafford ของ ซีวี เวดกูด (C.V. Wedgwood) ส่วนในสหรัฐอเมริกาได้แก่ The
Lion and the Throne ของ แคเธอรีน ดี โยเวน และ Admiral of the Ocean
Sea : a life of Christopher Columbus -ค.ศ. 1942 (2485) ของ เอส อี
 มอร์ริสัน (S.E. Morison) ในประเภทนี้ Kendall ได้ยกย่อง Marborough ของ เซอร์
 วินสตัน เชอร์ชิลล์ มาก

3.3 รูปแบบการเขียนอัตชีวประวัติ

อัตชีวประวัติ เป็นรูปแบบการเขียนชีวประวัติแบบหนึ่ง คือเป็นชีวิตของบุคคลคน
 หนึ่งซึ่งเขียนโดยตนเอง ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่ยังไม่จบ อัตชีวประวัติก็เช่นเดียวกับชีวประ-
 วัติ คือมีรูปแบบหลายแบบด้วยกัน ในที่นี้จะกล่าวถึงรูปแบบการเขียนซึ่ง Haines² ได้
 จำแนกไว้ และรูปแบบการเขียนซึ่งได้อธิบายไว้ใน Encyclopedia Britannica

¹ Ibid, p. 146-52.

² Haines, op.cit., p. 257-61.

Haines ได้แบ่งรูปแบบการเขียนอัตชีวประวัติ ไว้เป็น 5 ประเภท คือ

บันทึกความจำ (memoirs)

ขอความรำลึก (reminiscences)

บันทึกแบบอนุทิน และบันทึกเหตุการณ์ (diaries and journals)

ขอความรับสารภาพ (confessions)

จดหมายติดคอ และจดหมายโต้ตอบ¹ (letters and correspondences)

บันทึกความจำ (memoirs)

บันทึกความจำ เป็นคำที่มาจากภาษาฝรั่งเศส-mémoire แปลว่า ขบวนการของ การรักษาไว้ซึ่งความจำ ซึ่งได้เกิดขึ้นแล้ว และอีกความหมายหนึ่งคือ ผลของขบวนการแห่ง การจำได้ หรือความจำ² บันทึกความจำเป็นแบบการเขียนซึ่งผู้เขียนชีวประวัติและอัตชีว- ประวัติใช้เป็นข้อมูลในการเรียบเรียง

¹ การบัญญัติศัพท์ภาษาไทยตามศัพท์อังกฤษ เนื่องจากเขามีรูปแบบการเขียน ซึ่งเขาจำแนกไว้ และใช้ชื่อเรียกต่าง ๆ กัน คือกล่าวแล้วข้างบนนั้น ในภาษาไทยยังไม่ มีการตกลงในการใช้ศัพท์เป็นที่แน่นอน ฉะนั้นผู้เขียนวิทยานิพนธ์ได้พยายามหาคำไทยใช้ แทนคำที่กล่าวมาแล้ว จึงจำเป็นต้องผูกคำขึ้นใหม่ เพื่อให้ได้ความเป็นที่เข้าใจได้ และ ให้ใกล้เคียงกับภาษาอังกฤษ จึงขอใช้ดังนี้คือ

memoirs	=	บันทึกความจำ	journals	=	บันทึกเหตุการณ์
reminiscences	=	ขอความรำลึก	confessions	=	ขอความรับสารภาพ
diaries	=	บันทึกแบบอนุทิน	letters	=	จดหมายติดคอ
			correspondences	=	จดหมายโต้ตอบ

² Claude Ange. Larousse Classique Illustre (Paris : Libraries Larousse, 1936), p. 627.

เมื่อมีการนำคำนี้มาใช้ในภาษาอังกฤษ ผู้ใช้ถือเหมือนคำในภาษาอังกฤษ จึงทำให้เกิดรูปพหูพจน์และเอกพจน์ ถ้าคำนี้อยู่ในรูปพหูพจน์ คือ memoirs โดยปกติหมายความว่าถึง เรื่องการรำลึกถึงความหลัง หรือการเลาบรรยายประวัติของตนเองแบบธรรมดา และเนื้อความมักเป็นตอนตอน เช่น บันทึกความจำของ ดยุค เดอ เซนต์ ซีมอน (Duke de Saint Simon) ชื่อ Memoirs of Highland Lady ¹ บางครั้งคำนี้ยังใช้กับเรื่องชีวิตซึ่งบางส่วนบันทึกโดยเจ้าของประวัติ และบางส่วนเป็นประวัติซึ่งเล่าโดยญาติและเพื่อนฝูง เช่น บันทึกความจำของ ออกัสตัส เซนต์ กอเคนส์ (Augustus Saint Gaudens) ²

เมื่อคำนี้อยู่ในรูปเอกพจน์ คือ memoir โดยทั่วไปแล้วหมายถึงเรื่องชีวิตของคนหนึ่งซึ่งเขียนโดยบุคคลอื่น เช่น John Shaw Billings : a memoir ของ ฟิลดิงก์ เฮช แกร์ริสัน (Fielding H. Garrison) ³

คำว่า memoir จอห์น เอเฟลีน (John Evelyn) ใช้เป็นครั้งแรกใน ค.ศ. 1673 (2216) ในสมัยกลางการใช้บันทึกความจำใช้คำว่า mémoire, mémoires ชาวฝรั่งเศสมักชอบเขียนบันทึกความจำ ตัวอย่างเช่น บันทึกความจำของ มาคาม เดอ มงต์วิลล์ (Madame de Monteville) บันทึกความจำของ คาร์ดินาล เดอ เรตซ์ (Cardinal de Retz) และ บันทึกความจำของ ดยุค เดอ แซงต์ ซีมอน (Duc de Saint Simon) บันทึกเหล่านี้เป็นตัวอย่างบันทึกความจำซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในศตวรรษที่ 17 ⁵

¹ Haines., op.cit., p. 258.

² Ibid.

³ Ibid.

⁴ "Memoir," Grolier Universal Encyclopedia, XII (1970), 312.

⁵ "Autobiography," Ibid., I (1970), 855.

อย่างไรก็ตามในการใช้คำศัพท์รูปเอกพจน์และพหูพจน์ไม่มีหลักเกณฑ์การใช้ที่แน่นอน ดังนั้นคำนี้ไม่ว่าจะอยู่ในรูปคำเอกพจน์หรือพหูพจน์ ไม่ให้ความหมายแตกต่างกันอย่างชัดเจนนัก¹

ข้อความรำลึก (reminiscences)

ข้อความรำลึก เป็นการเขียนอย่างง่าย ๆ เสด็จประสบการณ์ที่ผ่านมา กล่าวถึงเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือเหตุการณ์ตอนใดตอนหนึ่งซึ่งผู้บันทึก และมีความมีประโยชน์ และให้ความรู้

ข้อความรำลึกมี 2 ชนิดคือ ข้อความรำลึกซึ่งผู้บันทึกเขียนถึง เหตุการณ์ หรือ ประสบการณ์ที่ประทับใจชนิดหนึ่ง และ ข้อความรำลึกซึ่งบุคคลหนึ่งเขียนถึงบุคคลอื่นอีกชนิดหนึ่ง ในข้อความรำลึกแบบหลังเราจะไต่หว่าบเรื่องราวชีวิตของคน ๆ หนึ่งจากการสังเกต และประสบการณ์ของคนหลายคนซึ่งมองในแง่ที่ต่างกัน

ข้อความรำลึกมีทั้งคุณค่าและความเพลิดเพลินใจ ชีวิตอันสมบูรณ์และผาสุกต่าง ๆ ไต่สร้างสมความสังเกตและประสบการณ์ แล้วถ่มกรองความทรงจำลงในข้อความรำลึก โดยการเล่าอย่างง่าย ๆ และเป็นไปตามธรรมชาติ ทำให้ชีวิตและความคิดบางส่วนที่เรณลับ กระจางขึ้น และได้เผยให้เห็นรายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ ของบุคคลที่น่าสนใจ ตัวอย่างของหนังสือซึ่งมีการเขียนในรูปแบบข้อความรำลึก เช่น The Memoirs ของ ลอร์ด เรสเดิล (Lord Redesdale) และ Shapes that pass ของ จูเลียน ฮอวธอร์น เป็นต้น ในบรรดาข้อความรำลึกจำนวนซึ่งได้รับการตีพิมพ์จำนวนไม่น้อยเป็นเรื่องซบซิบนิทา Haines มีความคิดเห็นว่า ข้อความรำลึกซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการเมือง วรรณกรรม หรือประสบการณ์ ในบางตอนที่เต็มไปด้วยพลังของชีวิต ถือว่าเป็นข้อความรำลึกที่ดีที่สุด³

¹ Haines, op.cit., p. 258.

² Haines, op.cit., p. 258.

³ Ibid.

บันทึกความจำ และข้อความรำลึก ซึ่งเป็นเอกสารส่วนตัวของนักประวัติศาสตร์ จะมีการนำออกมาเผยแพร่ภายหลังสงครามใหญ่ ๆ ทุกครั้ง โดยเฉพาะในสงครามโลก นับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา มีบันทึกความจำและบันทึกซึ่งเป็นอัตชีวประวัติจำนวนมากจากบรรดาผู้นำ รัฐบุรุษ สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นเอกสารสำคัญ ผู้อ่านจะได้ใช้เป็นภูมิหลังทั่วไปในด้านความคิดเห็นและความเข้าใจ ซึ่งเกี่ยวกับกรณีและสภาพต่าง ๆ ซึ่งโลกสมัยก่อนสงครามทองประสม ตัวอย่างที่สำคัญของบันทึกเหล่านี้คือ Memoirs of the Second World War ของ เซอร์ วินสตัน เชอร์ชิลล์ (Sir Winston Churchill) ¹

บันทึกแบบอนุทิน และบันทึกเหตุการณ์ (diaries and journals)

บันทึกแบบอนุทิน เป็นบันทึกเรื่องราวส่วนตัวซึ่งเกิดขึ้นกับผู้นับถือในวัน เดือนปีนั้น ๆ ² อาจจะเป็นเหตุการณ์พิเศษซึ่งผู้นับถือต้องการจะจดไว้ ผู้นับถือจะใส่คำพูดอย่างสั้น ๆ บันทึกแบบอนุทิน ถือเป็นบันทึกส่วนตัว จึงไม่ค่อยมีการนำมาเปิดเผยและเผยแพร่

บันทึกแบบอนุทินในภาษาอังกฤษที่สำคัญ และมีการพิมพ์ออกเผยแพร่แล้วก็มี บันทึกแบบอนุทินของ แซมูเอล ปีปส์ (Samuel Pepys), ของ โจนาธาน สวิฟ (Jonathan Swift) และของ วิลเลียม เบรด์ (William Byrd) เป็นต้น ³

บันทึกเหตุการณ์ (journals) เป็น บันทึกเหตุการณ์ที่ใดเกิดขึ้นกับผู้นับถือตามวัน เดือนปีนั้น ๆ หรือตามวันที่เหตุการณ์เกิดขึ้น ⁴ ทั้งได้แสดงความรู้สึกและข้อสังเกตต่อสิ่งที่ได้พบเห็นลงไปด้วย ผู้นับถือจะจดอย่างประณีต ซึ่งในที่นี้ครอบคลุมถึงแบบการเขียนและภาษา

¹ Ibid.

² "Diary," The Oxford English Dictionary, III (1933), p. 320.

³ "Diary," Dictionary of literary terms (New York : Mc Graw-Hill, c 1972), p. 235.

⁴ "Journal," The Oxford English Dictionary (1933), 606.

ที่ไขควย โดยปกติบันทึกเหตุการณ์เป็นบันทึกที่ทำเป็นทางการ ให้เรื่องราวเนื้อความที่ค่อนข้างเป็นอัตวิสัย (more subjective) และเป็นเนื้อเรื่องเฉพาะมากกว่าบันทึกแบบบันทึกอื่น อย่างไรก็ตามมีบันทึกเหตุการณ์จำนวนมากที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับกิจการกระทำเช่น บันทึกเหตุการณ์ของนักสำรวจ และบันทึกการเดินทาง เป็นต้น ตัวอย่างบันทึกเหตุการณ์ที่สำคัญ คือ บันทึกเหตุการณ์ของ เอดมัน และ จูร์ส เดอ กองกูร์ต (Edmond และ Jules de Goncourt) ซึ่งได้สะท้อนภาพชีวิตสังคมและวรรณกรรมของฝรั่งเศสในตอนปลายพุทธศตวรรษที่ 24 เป็นอย่างดี ¹

ขอความรับสารภาพ ² (confessions)

ขอความรับสารภาพ เป็นการเล่า หรือการระบายความในใจ และได้นำมาเขียนภายหลัง เป็นการเขียนเชิงอัตวิสัย (subjective) และการพิจารณาตนเองซึ่งถ่ายทอดจากความคิดภายในที่ขัดแย้งกัน ตัวอย่างของขอความรับสารภาพที่สำคัญ ๆ คือ Confessions ของ เซนต์ ออกัสติน (St. Augustine) ซึ่งผู้เขียนเขียนทำนองสำรวจตนเอง และกล่าวโทษตนเองในรูปการเขียนประวัติของนักบุญรุ่นแรก ๆ เพื่อจะชำระล้างความรู้สึกที่เป็นบาปซึ่งรำลึกได้, Confessions ของ รูซโซ (Rousseau) ก่อให้เกิดการเขียนแบบขอความรับสารภาพในสมัยต่อมา อันเป็นแบบการเปิดเผยตนเองในคานจิตวิทยาควยการ กล่าวถึงสาเหตุและการกระทำ โดยมุ่งหมายจะเผยถึงธรรมชาติที่แท้ของมนุษย์ ขอเขียนของรูซโซ ก่อให้เกิดแบบการเขียนซึ่งอนุโลมเป็นอัตชีวประวัติที่เปิดเผยตนเองในคานชีวิตและจิตใจ และยังทำให้เกิดแบบการเขียนชีวประวัติซึ่งเป็นที่ยอมรับของประเทศตะวันตกในปัจจุบัน

¹ Haines, op.cit., p. 260.

² Ibid., p. 260.

จดหมายติดต่อกับ และจดหมายโต้ตอบ¹ (letters and correspondences)

จดหมายติดต่อกับและจดหมายโต้ตอบ จัดอยู่ในประเภทเดียวกันกับบันทึกเหตุการณ์ (journals) โดยเฉพาะจดหมายติดต่อกับซึ่งเกี่ยวข้องกับความรู้สึกพิเศษต่อสิ่งที่ได้พบเห็น เช่น Letter from Egypt ของ เลดี คัฟฟ์-กอร์ดอน (Lady Duff-Gordon) และ letter from Latitude ของ ลอร์ด คัฟฟ์เฟอร์ริน (Lord Dufferin) ทั้ง 2 เรื่องนี้ กล่าวมาเป็นหนังสือการทอเทียวซึ่งบันทึกในรูปของจดหมาย² ตัวอย่างอีกเรื่องหนึ่งคือ The Amberley papers รวบรวมโดย เบอร์ทรานด์ รัสเซลล์ (Bertrand Russell) หนังสือเล่มนี้เป็นบันทึกที่มีคุณค่า และเป็นทั้งรวมของบุคลิกภาพและกิจกรรมในชีวิตประจำวัน เมือง วัฒนธรรม และสังคมของชาวอังกฤษในสมัยวิกตอเรียน³

จดหมายโต้ตอบ เป็นจดหมายที่เขียนโต้ตอบระหว่างคนสองคน จากเนื้อความในจดหมายโต้ตอบกันจะได้เรื่องชีวิตบางตอนของผู้เขียน บางครั้งจดหมายโต้ตอบเป็นเครื่องมือที่ใช้สื่อสารความเข้าใจและความเป็นเพื่อน เป็นต้นว่า จดหมายโต้ตอบของ จอห์น อาดัม (John Adam) และ โทมัส เจฟเฟอร์สัน⁴ (Thomas Jefferson)

Encyclopedia Britannica ได้แบ่งรูปแบบการเขียนอัตชีวประวัติเป็น 2 พวกใหญ่ๆคือ

- อัตชีวประวัติซึ่งเขียนอย่างไม่เป็นทางการ (Informal autobiography)
- อัตชีวประวัติซึ่งเขียนอย่างเป็นทางการ⁵ (Formal autobiography)

¹ Ibid., p. 260-61.

² Ibid., p. 260.

³ Ibid.

⁴ Ibid., p. 261.

⁵ "Biographical literature," Encyclopedia Britannica, I (1974), 1009-1010.

อัตชีวประวัติซึ่งเขียนอย่างไม่เป็นทางการ (Informal autobiography) เป็นรูปแบบการเขียนเรื่องส่วนตัว เป็นบันทึกขณะที่ผู้เขียนยังมีชีวิตอยู่ และไม่ตั้งใจที่จะนำมาพิมพ์เผยแพร่ ผู้เขียนเปิดเผยความรู้สึกของตนเองในรูปแบบต่าง ๆ กัน อัตชีวประวัติแบบแรกนี้แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

พวกแรก มี จดหมายติดต่อกัน (letters), บันทึกแบบอนุทิน (diaries) และบันทึกเหตุการณ์ (journals) ซึ่งเน้นความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียน

พวกที่ 2 มี บันทึกความจำ (memoirs) และข้อความรำลึก (reminiscences) เป็นรูปแบบการเขียนอัตชีวประวัติซึ่งเน้นสิ่งที่จำได้มากกว่าจะพูดถึงตัวผู้เขียนเอง และกล่าวถึงบุคคล เหตุการณ์ซึ่งผู้เขียนคิดว่าสำคัญ และประสบการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตของผู้เขียน

อัตชีวประวัติซึ่งเขียนอย่างเป็นทางการ (Formal autobiography) อัตชีวประวัติแบบนี้หมายถึงลักษณะของการเสนอความจริงในชีวิตของบุคคลจากเอกสารและบันทึกส่วนตัวที่มีอยู่ โดยที่ใครจัดเข้ารูปและเรียบเรียงใหม่อีกชั้นหนึ่ง

ผู้เขียนอัตชีวประวัติมีข้อได้เปรียบ เพราะมีข้อมูลส่วนตัวบางส่วนซึ่งบุคคลอื่นไม่อาจจะทราบได้ เป็นความรู้สึก ความคิด หรือสิ่งที่เกิดขึ้นกับผู้เขียนเอง อย่างไรก็ตาม ข้อเสียของอัตชีวประวัติจะอยู่ที่ผู้เขียนไม่มีความเป็นกลาง ถ้าไม่ยกยอตัวเอง ก็มักจะถ่อมตัว¹

นอกจากนี้ Encyclopedia Britannica ยังได้กล่าวถึงรูปแบบพิเศษของอัตชีวประวัติไว้อีก 4 แบบ² ด้วยกัน คือ

1. อัตชีวประวัติซึ่งมีโครงเรื่อง (Thematic autobiography) เป็นอัตชีวประวัติซึ่งเขียนอย่างมีจุดมุ่งหมายในการเขียน ผู้เขียนวางโครงเรื่องไว้ก่อน และดำเนินตามแนวที่วางไว้ ตัวอย่างของอัตชีวประวัติแบบนี้ได้แก่ Mein Kampf-ค.ศ.

¹ Ibid., p. 1010.

² Ibid.

1924 (2467) ของ ออดอล์ฟ ฮิตเลอร์ (Adolf Hitler) และ Native Son - ค.ศ. 1940 (2483) ของ ริชาร์ด ไรท์ (Richard Wright)

2. อัตชีวประวัติศาสนา (Religious autobiography) เป็นอัตชีวประวัติของผู้เขียนซึ่งทำงานในศาสนา เช่น Confessions ของ เซนต์ ออกัสติน (St. Augustine) และ Historia Calamitatum ของ ปีเตอร์ อเบลลาร์ด (Peter Abelard)

3. อัตชีวประวัติเชิงพุทธิปัญญา (Intellectual autobiography) เป็นอัตชีวประวัติซึ่งมุ่งจะศึกษาวิเคราะห์ตนเองในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น Autobiography ค.ศ. 1873 (2416) ของ จอห์น เอส มิลล์ (John S. Mill), The Education of Henry Adams ค.ศ. 1907 (2450) ของ เฮนรี อัดมัส (Henry Adams) และ Hail and Farewell ของ ยอร์ช มอร์ (George Moore) เป็นต้น

4. อัตชีวประวัติแบบนวนิยาย (Fictionized autobiography) ก็มีลักษณะเช่นเดียวกับนวนิยายเหมือนชีวประวัติ (novel-as-biography) ¹ เป็นอัตชีวประวัติซึ่งทำให้เป็นนวนิยาย อัตชีวประวัติที่เขียนในรูปแบบนี้คือ Way of all flesh - ค.ศ. 1903 (2446) ของ แซมูเอล บัทเลอร์ (Samuel Butler), Portrait of the artist as a young man - ค.ศ. 1961 (2459) ของ เจมส์ จอยซ์ (James Joyce) และ Last Puritan - ค.ศ. 1963 (2478) ของ ยอร์ช ซันทายานา (George Santayana)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประเภทหนังสือชีวประวัติ และอัตชีวประวัติของไทย

ชีวประวัติของไทย มีวิวัฒนาการมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยในรูปแบบบันทึกพระราชภารกิจ และภารกิจของบุคคลสำคัญของบ้านเมือง อันแรกอยู่ในเหตุการณ์บ้านเมืองในรูปของพระราชพงศาวดารและเอกสารทาง ๆ ทางประวัติศาสตร์ ต่อมาเมื่อถึงสมัยรัตนโกสินทร์มีการเขียนประวัติชีวิตมากขึ้น และได้นำมาพิมพ์เผยแพร่โดยเฉพาะ หรือนำไปพิมพ์แทรกอยู่ในหนังสืออื่น ๆ ชีวประวัติได้รับความนิยมมากขึ้นเป็นลำดับ จุดมุ่งหมายและท่าทีของการเขียนก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ส่วนอัตชีวประวัติและบันทึกส่วนตัวในแบบต่าง ๆ ยังคงไม่เป็นที่นิยม ผู้เขียนอาจจะถือเป็นเรื่องส่วนตัว จึงมีการนำออกเผยแพร่น้อยมาก จุดมุ่งหมายในการเขียนประวัติชีวิตจะช่วยให้ผู้อ่านได้ทราบท่าทีในการเขียนชีวประวัติได้

4.1 จุดมุ่งหมายในการเขียน

ความต้องการที่จะเขียนประวัติชีวิตของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือการเขียนประวัติตนเองนั้น ย่อมมีสาเหตุ หรือเหตุจูงใจในการเขียน จุดมุ่งหมายของผู้เขียนชีวประวัติย่อมแตกต่างกันไป บางคนเขียนเพื่อยกย่องบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือเขียนเพื่อการศึกษาวิเคราะห์ลักษณะนิสัย บุคลิกภาพ หรือเขียนเพื่อต้องการเสนอประวัติอย่างละเอียด ส่วนการเขียนอัตชีวประวัติในแบบต่าง ๆ นั้น ผู้เขียนหรือผู้บันทึกมักจะเขียนหรือบันทึกเพื่อเล่าเรื่องที่ตนได้รู้ได้เห็นในอดีตรื้อฟื้นอดีต หรือเป็นการบันทึกเพื่อเก็บไว้

4.1.1 ชีวประวัติ

จุดมุ่งหมายในการเขียนชีวประวัติของไทยยังอยู่ในขอบเขตจำกัดไม่กว้างขวางเท่าใดนัก หนังสือประเภทชีวประวัติสมัยเก่าเป็นประวัติของบุคคลเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น คือ พระมหากษัตริย์และบรรดาขุนนางชั้นผู้ใหญ่ ผู้มีอำนาจ และมีบทบาทสำคัญต่อประเทศชาติ ปัจจุบันแนวทางเขียนประเภนี้ จะได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น แต่ขอบเขต

ของความสนใจของผู้เขียนชีวประวัติส่วนใหญ่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากนัก บุคคลที่จะได้รับการกล่าวถึงยังคงเป็นบุคคลสำคัญ และผู้นำของประเทศในด้านต่าง ๆ ทั้งอดีตและปัจจุบัน โดยพิจารณาได้จากจุดมุ่งหมายในการเขียนชีวประวัติ ซึ่งผู้เขียนมักจะกล่าวไว้ในคำนำของหนังสือ

การเขียนชีวประวัติเพื่อยกย่องเกียรติยศ เกียรติประวัติของบุคคลสำคัญซึ่งได้ทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมือง การเขียนชีวประวัติในประเภทนี้มีจำนวนมาก มีทั้งชีวประวัติของบุคคลคนเดียว และของบุคคลอื่นอีกหลายคน รวมถึงประวัติของตระกูลต่าง ๆ ควบคู่ตัวอย่างของชีวประวัติประเภทนี้ เล่มแรกที่ปรากฏได้แก่ ประวัติเจ้าพระยาอนุสรณ์ราชมานิต (โต) ของ ก.ศ.ร. กุหลาบ ผู้เขียนกล่าวถึงจุดมุ่งหมายในคำนำว่า

เป็นเกียรติยศแก่เจ้าคุณนรรัตน เป็นคุณประโยชน์แก่ท่านผู้ได้รับสมมุติประวัติอย่างพิสดาร จะไ้รู้การบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์ได้ ประโยชน์สถานใด ในชาตินี้ และชาติหน้า ทั้งจะไ้ทราบขนบธรรมเนียม ราชานุภาพการเก่าใหม่ ท้าวไปให้เจ้าคุณนรรัตน ท่านประพฤติปฏิบัติมาก่อน จะไ้เป็นแบบครูสั่งสอนตัวอย่างทางราชการในหลา๑

ผู้เขียน ชีวิตคุณเทพนิยายของตอกไม้สด (2509) ได้กล่าวถึงการเขียนชีวประวัติไว้ว่า

ไว้ว่า

¹ ก.ศ.ร. กุหลาบ, "แจ้งความ," ประวัติเจ้าพระยาอนุสรณ์ราชมานิต (โต) (โรงพิมพ์สยามประเท๑, ร.ศ. 131 (พ.ศ. 2456)

ที่จริงการรู้เรื่องของคนแตกอนที่ทานไคทำมาแล้วเพื่อเมืองไทย ก็ไม่ใช่
ของที่ผิดร้ายแรงอันใด ตรงกันข้ามกลับเป็นมงคล เพราะการบูชาคนที่ควร
บูชา พระพุทธเจ้าท่านว่าเป็นมงคลอันสูงส่ง คนที่ไคทำมาแล้วเพื่อเมือง
ไทยยังมีอีกมาก แต่อยู่ห่างตัวผู้เขียน ยังตามคนไปไม่ถึง ไม่ตายเสียก่อน
ก็จะตามไปหาเรื่องมาแล้วสู้กันฟังอีก ¹

และ ตัวอย่างของหนังสือประเภทชีวประวัติอีกเล่มหนึ่ง ซึ่งเขียนเพื่อยกย่องเกียรติประวัติ
ของเจ้าของประวัติไคแก พระประวัติและงานของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาคำรงราชานุภาพ
โดยผู้เขียนกล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการเขียนไว้ว่า

ประวัติและงานของบุคคลสำคัญ ๆ ของชาตินั้น ย่อมถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ
อย่างยิ่งที่จะศึกษา และยกย่องเกียรติยศไว้ให้ปรากฏ เพื่ออนุชนคนรุ่นหลังจะ
ได้ยึดถือเยี่ยงอย่างเป็นหลักปฏิบัติให้เป็นประโยชน์เกิดความสำเร็จก้าวหน้าทั้ง
ตนเองและประเทศชาติ อันเป็นที่รักของทุกคน ²

จะเห็นได้ว่า จุดมุ่งหมายในการเขียนชีวประวัติของไทยอันฉบับแรกคือ การเขียน
เพื่อยกย่องเกียรติประวัติของบุคคลสำคัญของบ้านเมือง ซึ่งจะเห็นได้จากคำนำของหนังสือ
ประเภทชีวประวัติซึ่งไคกล่าวแล้วข้างต้น ถึงแม้ว่าจะต่างสมัยกันก็ตาม นอกจากนี้การ
เขียนชีวประวัติเพื่อยกย่องเกียรติคุณของเจ้าของประวัติ ยังมีปรากฏในหนังสือรวมชีวประวัติ-

¹ สมภพ จันทรประภา, "ผู้เขียนแฉลง," ชีวิตคุณเทพนิยายของดอกไม้สด
(แพรวพิทยา, 2509), หน้า 223.

² ประพัฒน์ ตรีณรงค์, "คำนำ," พระประวัติและงานสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาคำรงราชานุภาพ
(แพรวพิทยา, 2516).

วัดของบุคคลหลายคน รวมทั้งหนังสือประวัติของตระกูลต่าง ๆ ด้วย ซึ่งจะเห็นจากคำนำของหนังสือเหล่านี้ได้ เป็นต้นว่า ผู้เขียน 29 เจาพระยา กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการเขียนของเขา ว่า

เขียนเพื่อเผยแพร่เกียรติคุณของคนไทย เพราะถึงเวลาแล้วที่เราจักต้องศึกษาเรื่องราวของคนไทยให้ดียิ่งกว่าศึกษาถึงคนชาติอื่น ๆ เพราะแบบฉบับของคนไทยเป็นแบบฉบับแห่งความเป็นไทย เมืองไทยเราไม่สิ้นคนดี จนมีคำกล่าวกันว่า "กรุงศรีอยุธยาไม่สิ้นคนดี" ขอให้เราเคารพสักการบูชาไทย บรรพบุรุษไทย วิทยาลัยไทย ตลอดไปชั่วกาลนาน ¹

ส่วนประวัติของตระกูลนั้น มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญในการเขียนคือ เพื่อจะได้ทราบว่าในวงศ์ตระกูลมีใครบางผู้ประวัติเป็นเกียรติของตระกูล หนังสือประวัติของตระกูลมีมาตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว อดิศัยดิโยดม หนึ่งชื่อ พงษ์วาทราชินิกุลบางช้าง ² (2388) และต่อมา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์หนังสือเรื่อง ปฐมวงศ์ (พระบรมราชชนนมหาจักรีภคินทรียสยาม) "เพื่อจะให้พระบรมวงษานุวงษฝ่ายในฝ่ายนาโคทรงทราบ" ³ ในปัจจุบันหนังสือประวัติของตระกูลยังคงมีอยู่

¹ ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม, "คำนำ," 29 เจาพระยา (ม.ป.ท., 2509)

² พงษ์วาทราชินิกุลบางช้าง (โรงพิมพ์ไทย, 2457).

³ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ปฐมวงศ์ (พระบรมราชชนนมหาจักรีภคินทรียสยาม) (โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์ไทย, 2470), หน้า 5.

เป็นต้นว่า โครงการกระดูกในตู้¹ ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งผู้เขียนกล่าวในคำนำของหนังสือเรื่องนี้ ว่า

เมื่อก่อนที่อายุจะครบ 60 ใ้ฉันกว่าจะเขียนหนังสือเล่มหนึ่งเกี่ยวกับวงศ์ตระกูลของตนเอง เพื่อเอาไว้ให้ลูกหลานอ่าน จะไ้ใครบว่าใครเป็นใครในวงศ์ตระกูลของตน.....เพราะฉะนั้นในการเขียนหนังสือเรื่องนี้ จึงไ้ตั้งใจเอาไว้วาจะเขียนถึงปู่ตายาย ตลอดจนที่ป่านาอา และพ่อแม่ทั้งไ้ทั้งเสีย ทั้งบวกทั้งลบ ตามที่บิดามารดาและญาติผู้ใหญ่เคยเล่าให้ฟัง²

หนังสือเล่มนี้อาจจะมีลักษณะที่แปลกแตกต่างจากหนังสือชีวประวัติเล่มอื่น โดยจะเห็นไ้จากคำนำของผู้เขียนเอง

จุดมุ่งหมายในการเขียนชีวประวัติอีกอย่างหนึ่ง เป็นการเขียนชีวประวัติเพื่อแสดงความอาลัยบุคคลผู้จากไป เขียนประวัติชีวิตด้วยความรู้สึกอาลัย ซึ่งจะปรากฏในหนังสือที่ไ้แจกในงานศพ เป็นชีวประวัติซึ่งเขียนในวาระที่บุคคลผู้นั้นถึงแก่กรรม อาจจะเป็นชีวประวัติโดยตรง หรือเป็นประวัติชีวิตเพียงตอนใดตอนหนึ่งเท่าที่ผู้เขียนรู้จัก ชิวประวัติประเภทนี้มักจะถูกถึงแค่ความดี การกระทำที่ดี และหลีกเลี่ยงการพูดถึงขอบกพรอง ผู้เขียนประวัติส่วนใหญ่จะเป็นญาติสนิท ลูกหลานของเจ้าของประวัติ หรือมิตรสหาย

ในปัจจุบัน จุดมุ่งหมายในการเขียนชีวประวัติไ้ขยายขอบเขตกว้างออกไป นอกจากความมุ่งหมายเพื่อบอกของเกียรติประวัติ หรือเพื่อความอาลัยถึงผู้ถึงแก่กรรม ความต้องการที่จะศึกษาบุคคลผู้เป็นเจ้าของประวัติ ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งของการเขียนชีวประวัติ ซึ่งมักเป็นประวัติของบุคคลซึ่งกำลังมีอำนาจและหน้าที่ความรับผิดชอบต่อบานเมือง หรือเคย

¹ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, โครงการกระดูกในตู้ (โรงพิมพ์ชัยพฤทธิ, 2514), หน้า 1-2.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 1-2.

มีในอดีต โดยเฉพาะชีวประวัติของนักการเมืองและรัฐบุรุษ ผู้เขียนกล่าวไว้ในตอนต้นของ คำนำในการเขียน ศึกษาศึกษุณีและวรรณกรรม ว่า

ถึงกระนั้นจิตสำนักสวนที่ชอบธรรมบอกผู้เขียนว่า คนอย่างคุณชายศึกษุณีนั้น เป็นคนที่ควรมอง หาใครคนที่ควรเป็นไม และเมื่อมองกันทั้งที่ก็อยากมองเห็น เป็นวัตถุโปร่งแสง พฤติการณ์ทั้งส่วนดีและส่วนบกพร่องที่พึงมีตามวิสัยปุถุชนน่าจะศึกษาไว้เป็นเครื่องเตือนใจให้ใคร่สังวรด้วยกัน ไม่ต้งมันอยู่ในความประมาท หรือยึดเฉพาะลำพังอคติแคบ ๆ การศึกษาเรื่องราวของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ชนิดที่เพียรพยายามให้รู้โคเท่าทัน แม้จะมีไซเพื่อยึดเป็นสรวณะ จึงน่าจะถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเจริญสติปรีดี¹

เล่มนี้ผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายเพื่อการวิเคราะห์ และศึกษาถึงลักษณะนิสัย และบุคลิกของเจ้าของประวัติ นับได้ว่าหนังสือเล่มนี้มีจุดมุ่งหมายในการ เขียนชีวประวัติที่ใหม่และแตกต่างจากเดิม

4.1.2 อุตชีวประวัติ

หนังสือประเภทอัตชีวประวัติของไทยมีน้อยมาก อัตชีวประวัติที่มีการพิมพ์ออกเผยแพร่มากส่วนใหญ่เป็นอัตชีวประวัติในรูปแบบของบันทึกความจำ และข้อรำลึกเหตุการณ์ เล่าถึงเหตุการณ์ หรือสิ่งที่ได้พบเห็น และบุคคลที่รู้จักมากกว่าจะพูดถึงตนเอง เพราะความคิดที่ว่า ประวัติของตนเองจะไม่เป็นประโยชน์กับใคร เช่น หลวงวิจิตรวาทการ กล่าวไว้ในตอนท้ายของอัตชีวประวัติของตน ว่า

¹ ประชา คุณธรรม, ศึกษาศึกษุณี และวรรณกรรม (กลุ่มศึกษาวรรณกรรมการเมือง, 2518), หน้า 31

ขอความที่กล่าวมาข้างต้น เป็นประวัติย่อของข้าพเจ้า ซึ่งข้าพเจ้าไม่ประสงค์จะกล่าวให้พิศดารไปมากกว่านั้น เพราะเป็นเรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์แก่ใคร และไม่เกี่ยวข้องกับใคร¹

และคำนำในหนังสือ เกิดวังปารุสก ของ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ก็มีว่า

ท่านผู้อ่านจึงอาจจะสงสัยว่า เหตุใดข้าพเจ้าจึงได้บังอาจเขียนเรื่องราวของตนเอง ซึ่งเป็นคนไม่สำคัญ และมีใครเคยทำอะไรเป็นแกนสาร อันนับได้ว่าเป็นประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองหรือโลกเลย ถ้าท่านคิดเช่นนั้นก็ถูก

ถึงข้าพเจ้าเองจะมีใครทำอะไรที่เป็นประโยชน์ก็จริง แต่ชีวิตของข้าพเจ้าก็นับว่าแปลกอยู่บาง ข้าพเจ้าได้มีกำเนิดมาในตระกูลซึ่งมีประวัติอันพาดพิงใกล้ชิดกับประวัติของชาติ ในเมื่อเด็ก ๆ ข้าพเจ้าได้เห็นภาพชีวิตในวัง-หลวง²

หรือใน ฟื้นความหลัง ของพระยาอนุমানราชธนะ ซึ่งผู้เขียนกล่าวไว้ในคำนำของหนังสือเล่มนี้ว่า

¹ หลวงวิจิตรวาทการ, "ประวัติพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ," วิจิตรวาทการ-อนุสรณ์ (ม.ป.ท., 2505), หน้า 50.

² พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, "คำนำ," เกิดวังปารุสก เล่ม 1 สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (พิมพ์ครั้งที่ 4. คลังวิทยา, 2501), หน้า (ผ)

จะสังเกตเห็นว่าขอความที่เล่าไว้ มีเรื่องอื่น ๆ ซึ่งไม่ใช่ชีวประวัติโดยตรง ปรนอยู่ในเนื้อหาตั้งครึ่งตอน ทั้งนี้ก็เพราะต้องการจะเล่าเรื่องเก่าเก่าที่ตนรู้ และระลึกได้ โดยอาศัยเรื่องในชีวประวัติของตนเอง เป็นเพียงขอเกี่ยวเรื่องเก่าเอาไว้เท่านั้น แล้วพยายามเขียนขึ้นใหม่สำนวนอย่างเล่าให้ฟัง ถ้าเรื่องตรงไหนจำไม่ได้แน่ หรือจำรายละเอียดไม่ได้หมดจดและมีอยู่ในหนังสืออื่นแล้ว ข้าพเจ้าก็จะไม่นำมาเล่าอีก¹

และส่วนหนึ่งจากคำนำของหนังสือไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2 ว่า

ในระหว่างที่ยังพอมีความจำ กำลังแข็งแรงควรที่จะนำข้อเท็จจริงต่าง ๆ เท่าที่รู้เห็นมาเขียนเผยแพร่แก่พี่น้องเพื่อนร่วมชาติเท่าที่จะทำได้ คงจะได้ประโยชน์บาง...

โดยที่ข้าพเจ้าเขามามีส่วนเกี่ยวในเหตุการณ์ จึงหลีกเลี่ยงไม่พจน์ที่จะกล่าวถึงตัวเองควยในเหตุการณ์นั้น ๆ²

จุดมุ่งหมายในการเขียนอัตชีวประวัติส่วนใหญ่นั้น ผู้เขียนต้องการจะเล่าถึงเหตุการณ์, ประสบการณ์ และบุคคลที่ตนใคร่รู้จัก ซึ่งคิดว่าจะเป็นประโยชน์และให้ความรู้กับผู้อ่านมากกว่าจะพูดถึงตนเอง ผู้เขียนในสมัยแรก ๆ มักจะไม่กล่าวถึงจุดมุ่งหมายใน

¹ เสฐียรโกเศศ (พระยาอนุমানราชชน), "คำนำ," พื้นความหลัง (คีกรนิทสยาม, 2510), หน้า ค.

² คีเรก ชัยนาม, "คำนำ," ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2 เล่ม 1 (พระนคร : แพร่พิทยา, 2510).

การเขียนหรือการบันทึก เหตุการณ์ควาใด ผู้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการเขียน จะเป็นผู้เขียน ในสมัยหลัง ๆ มากกว่า

4.2 รูปแบบการเขียน

รูปแบบการเขียนเป็นวิธีการเสนอเรื่องประวัติบุคคล ซึ่งผู้เขียนเขียนประวัติชีวิต ของบุคคลอื่น หรือ การเสนอเรื่องราวของตนเองซึ่งจะเป็นประวัติชีวิตโดยตรง หรือ เรื่องราวตอนใดตอนหนึ่งของชีวิตก็ได้ รูปแบบการเขียนย่อมแตกต่างกันไปตามประเภทของประวัติบุคคล หรือตามแหล่งที่มาของข้อมูลเหล่านั้น ถ้าเป็นการเขียนประวัติของผู้เขียนเอง อาจจะมีข้อมูลบางอย่างซึ่งไม่เคยมีใครทราบเลยก็ได้ ถ้าเป็นการเขียนประวัติชีวิตของบุคคลอื่นซึ่งผู้เขียนรู้จัก ก็อาจจะให้เรื่องราวที่แตกต่างจากชีวประวัติซึ่งผู้เขียนอาศัยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารก็ได้

4.2.1 ชีวประวัติ

รูปแบบการเขียนชีวประวัติของไทย แบ่งได้ออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ตามที่มาของข้อมูล ดังนี้คือ

- ชีวประวัติซึ่งผู้เขียนรู้จักกับเจ้าของประวัติ
- ชีวประวัติซึ่งผู้เขียนไม่ใคร่รู้จักเจ้าของประวัติ แต่ได้ค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับเจ้าของประวัติ

รูปแบบการเขียนชีวประวัติ ซึ่งผู้เขียนรู้จักกับเจ้าของประวัติ

ผู้เขียนเขียนเรื่องชีวิตของบุคคลจากความรู้จักคุ้นเคย และในบางครั้งได้รับคำบอกเล่าประวัติบางตอนจากเจ้าของประวัติเอง นักเขียนชีวประวัติคนสำคัญของไทยในประเภทนี้ คือ สมเด็จพระยาตากษัตริย์ราชานุภาพ ทรงนิพนธ์ชีวประวัติไว้เป็นจำนวนมาก และเป็นประวัติบุคคลซึ่งท่านทรงรู้จักเป็นส่วนใหญ่ บางครั้งในพระนิพนธ์กล่าวว่ ได้รับคำบอกเล่าจากเจ้าของประวัติเอง ได้แก่ประวัติของ เจ้าคุณพระประยูรวงศ์ เช่นประวัติตอนเยาว์วัย ทรงกล่าวว่

เรื่องประวัติตอนเมื่อเจ้าคุณพระประยูรวงศ์เป็นเด็กก่อนโกนจุก ท่านเล่าแต่
ว่า บิดามารดาเมตตาปราณี ควบคุมตัวท่านมีอุปนิสัยสงบเสงี่ยม ไม่ชอบทะเลาะ
เบาะแว้งวิวาทกับผู้อื่นผู้ใดให้บิดามารดาเดือดเนื้อร้อนใจ ในข้อนี้ท่านไม่เคย
ถูกบิดามารดาว่ากล่าวควบคุมความโกรธซึ่งสักครั้งเดียว เห็นจะเป็นเพราะเหตุ
นั่นเอง เจ้าคุณปู่ก็เลยเมตตาท่านด้วย ¹

ประวัติบุคคลซึ่งทรงนิพนธ์นั้นล้วนน่าอ่านทุกเรื่อง ทรงเรียบเรียงเหมือนอย่างเล่า
ให้ฟัง และมักเป็นประวัติบุคคลซึ่งทรงรู้จัก จึงมีเรื่องราวอันเป็นคุณลักษณะของแต่ละบุคคล
แตกต่างกันไป ส่วนงานเขียนก็เ็นซ้ำกัน ทำให้ชีวประวัติที่ทรงนิพนธ์น่าอ่านยิ่งขึ้น เมื่อ
ทรงนิพนธ์ประวัติชีวิตของบุคคลผู้นั้น ก็ได้ทรงถือโอกาสตรัสเล่าถึงเหตุการณ์ในสมัยที่ผู้นั้นมี
ชีวิตอยู่ เป็นเกร็ดความรู้ทางประวัติศาสตร์ไปด้วยในตัว สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ
มักจะทรงนิพนธ์ชีวประวัติตามที่คนในตระกูลนั้นมากราบทูลขอ พระนิพนธ์นั้นจะตีพิมพ์
ในภาคคำนำของหนังสือซึ่งพิมพ์แจกในงานศพ มีผู้กล่าวถึงลักษณะการแต่งประวัติบุคคลของ
สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ ไว้ว่า

¹ สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ, "ประวัติเจ้าคุณพระประยูรวงศ์,"
ชีวิตและงานของสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ ของ ม.จ.หญิง พูนพิสมัย คีรีกุล
(พระนคร : รวมสาส์น, 2502), หน้า 105.

ก็เป็นตอนสำคัญ ไม่น้อยไปกว่าตอนอื่น ๆ จึงจะพยายามบันทึกเหตุการณ์เท่าที่
เคยชักไซทานไว้¹

จะเห็นได้ว่า ผู้เขียนชีวประวัติรู้จักคุ้นเคยกับ เจ้าของประวัติดังนี้เป็นอย่างดี ข้อมูล
บางส่วนก็ได้อาจาคำบอกเล่าของเจ้าของประวัติเองโดยตรง ในสมัยปัจจุบันรูปแบบการ
เขียนชีวประวัติแบบนี้มีปรากฏบ้าง เป็นคนว่า ชีวิตจุฑาเทพนิยายของดอกไม้สด ของ
สมภพ จันทรประภา ผู้เขียนรู้จักคุ้นเคยกับ "ดอกไม้สด" พยายามเขียนให้เห็นชีวิตจริง ๆ
โดยอาศัยการค้นคว้าจากเอกสารต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับเจ้าของประวัติอันใดแก่ จดหมาย
ติดต่อก และบันทึกส่วนตัว ผสมผสานกับความรู้จักคุ้นเคย และประสบการณ์ของผู้เขียนเอง
ทำให้เรื่องราวที่เขียนน่าอ่านยิ่งขึ้น

นอกจากนี้รูปแบบการเขียนชีวประวัติ ซึ่งผู้เขียนรู้จักกับเจ้าของประวัติ จะพบได้ใน
หนังสืออีกประเภทหนึ่งคือ หนังสือที่ใช้แจกในงานฌาปนกิจศพ ในภาคคำนำของหนังสือประ
เภทนี้มักจะมีประวัติของผู้ตายอย่างย่อ ๆ หรือ เป็นประวัติตอนหนึ่งตอนใดของผู้ตาย ผู้
เขียนมักเป็นญาติมิตร หรือลูกหลานของผู้ตาย ถ้าเป็นชีวประวัติโดยตรง ก็จะกล่าวถึงชีวิต
ของผู้ตายอย่างย่อ บอกเรื่องราวที่ควรจะทราบเกี่ยวกับเจ้าของประวัติ การเขียนชีวประวัติ
ในหนังสือที่ใช้แจกในงานศพ โดยมากนั้น

มีลักษณะคล้าย ๆ บันทึกความทรงจำเท่านั้น แมว่าผู้ตายจะเป็นข้าราชการ
ชั้นสูง เคยมีบทบาทในวงราชการอย่างน่าสนใจ ผู้เขียนประวัติของท่านก็เขียน
ลงไปเพียงย่อ ๆ ที่สุด บอกสกุล กำเนิด บอกการศึกษาอันใดหน่อย แล้วเข้า
รับราชการ ย้ายไปโน้น ย้ายมานี่ จนในที่สุดบอกป่วย และถึงแก่กรรมด้วยโรค

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 118.

นั้นโรคนั้น แล้วก็บอกอุปนิสัยตามธรรมเนียม ส่วนที่ไม่เคยลืมคือ บอกเรื่องราว
ราชอิสริยาภรณ์ นี่เป็นการเขียนชีวประวัติในงานศพ ¹

รูปแบบการเขียนชีวประวัติที่พบในหนังสือที่ไซแจกในหนังสืองานศพ เป็นชีว-
ประวัติอย่างธรรมดา กล่าวคือ บอกเรื่องราวที่ควรจะรู้ทั้งหมดเกี่ยวกับเจ้าของประวัติ ใ
แก่ ประวัติชีวิต ตลอดจนประวัติการทำงานหรือการรับราชการ เนื่องจากจะไซพิมพ์
แจกในโอกาสงานศพปณิกกิจของบุคคลผู้นั้น จึงจำเป็นต้องเขียนในลักษณะดังกล่าว

นอกจากนี้ ในหนังสือที่ไซแจกในงานศพอาจจะปรากฏมีประวัติตอนใดตอนหนึ่งของ
บุคคลผู้นั้น ซึ่งอาจเขียนโดยบุคคลหลายคน ผู้เขียนเป็นผู้ที่รู้จักคุ้นเคยกับเจ้าของประวัติ
เพียงชั่วระยะเวลาหนึ่ง อาจจะเป็นตอนเรียนหนังสือ หรือ ตอนทำงานร่วมกัน ไม่ได้เล่า
ประวัติชีวิตของบุคคลผู้นั้นโดยตลอด จึงนับว่าเป็นข้อความรำลึก (reminiscences) ²
ประเภทหนึ่ง เช่น ตัวอย่างจากหนังสืออนุสรณ์ มนัส จรรยาพงศ์ ซึ่งรวบรวมบทความที่ผู้
เขียนถึงมนัสจรรยา ไว้มากมาย เป็นคนว่า

ชีวิตในวัยเรียนของ มนัส จรรยาพงศ์ โดย ปกรณ์ อังศุสิงห์

เมื่อได้ทราบข่าวการมรณกรรมของคุณ มนัส จรรยาพงศ์ ข้าพเจ้าใจหายและ
รู้สึกอาลัยเป็นอย่างยิ่ง เพราะคุณมนัส จรรยาพงศ์ เป็นเพื่อนสนิทที่รักใคร่ชอบพ
กับข้าพเจ้ามาอยู่หนึ่ง เราเป็นเพื่อนนักเรียนชั้นเดียวกัน และเป็นนักเรียนกิน-
นอนรวมโรงเรียนบ้านสมเด็จเจ้าพระยามาด้วยกันตั้งแต่เด็ก คุณมนัส จรรยาพงศ์

¹ เจื้อ สตะเวทิน, "เรียงความประวัติ," ตำราเรียงความ (ไทยวัฒนา-
พานิช, 2510), หน้า 54.

² ดูรายละเอียดในบทที่ 3 หัวข้อ 3.3., หน้า 47.

เป็นผู้ที่มีแนวทางการประพันธ์มาตั้งแต่ครั้งเป็นเด็กนักเรียน ขณะเรียนหนังสือ ไม่ค่อยสนใจนัก มักจะเขียนเรื่องต่าง ๆ แจกให้เพื่อนร่วมชั้นอ่าน นอกจากจะเป็นผู้ที่มีพรสวรรค์ทางการประพันธ์แล้ว ยังเป็นผู้ที่มีความสนใจในการดนตรีอีกด้วย ในชั่วโมงสอนวิชาดนตรีจะปรากฏว่า คุณมนัส จรรย์งค์ มีความเข้าใจและเล่นดนตรีได้เร็วกว่าเพื่อน¹

และ ช่วงหนึ่งของการทำงานของเขา "เวทาค" กล่าวว่

มนัสฯ เคยรวมงานกับข้าพเจ้าครั้งหนึ่ง สมัยที่ข้าพเจ้าเป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ "ผิวเหลือง" และ มนัส เป็นคนขาว วันหนึ่งจนชาวพาคหัวเหลืองเกิน มนัสฯ เป็นคนกลับมาจากหาขาวเป็นคนหลังสุด ก็ไม่ได้ขาวอะไรที่มาพอจะเป็นชาวพาคหัวได้ ทำเอาข้าพเจ้าสับสน มนัสฯ นั่งชมอยุธยาหนึ่ง กังวลเอาสมุดพกจดขาวออกมาจากกระเป๋าแล้วถามว่า "เอาขาวนี้ไหมละ?" ข้าพเจ้าก็ถามว่า ขาวอะไร? เขาบอกว่า ภูจินพระขุดงคที่เขายใหญ่ หรืออกเขาอะไร เขาหนึ่งทางภาคอีสาน ข้าพเจ้าก็เห็นด้วย เพราะพระขุดงคนี้ยอมต้องมีวิชาดี ทำไมจึงพลาดทำไปใหญ่เข็มบเขาได้ เย็นนั้นขาวภูใหญ่โลกะหวัดรัตนินพระกพาคหัวขาวอยบนหนาหนึ่งของหนังสือพิมพ์ผิวเหลือง อันเป็นขาวที่สร้างความขบขันให้แกยูอานเป็นอันมาก เพราะมันเป็นขาวประพันธ์ที่มนัสฯ ได้สร้างมันขึ้นเอง²

¹ อนุสรณ์มนัส จรรย์งค์ (พิมพ์ครั้งที่ 2. แหล่งพิมพ์เรือใบ, 2509),
หน้า 42.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 40-41.

การเล่าประวัติชีวิตเพียงตอนใดตอนหนึ่ง ซึ่งมีปรากฏในการเทศนาพระราชประวัติ หรือพระประวัติ ก็เป็นการเล่าถึงประวัติชีวิตเท่าที่พระภิกษุผู้แสดงเทศนารู้จัก และมักจะมีการนำเทศนาพระราชประวัติ หรือพระประวัติมาพิมพ์รวมกับบทความอื่น ๆ ในหนังสือที่ไข แจกในวาระต่าง ๆ ซึ่งอาจจะเป็นงานทำบุญ หรืองานพระราชทานเพลิงศพ

ในปัจจุบัน การนำชีวประวัติของบุคคลพิมพ์รวมในหนังสือซึ่งไขแจกในงานศพเป็นที่ นิยมมาก ดังจะเห็นได้จากจำนวนหนังสือที่พิมพ์แจกในงานศพระหว่าง พ.ศ. 2501-2505 มีถึง 1633 ชื่อเรื่อง และเฉพาะใน พ.ศ. 2509 มีจำนวนถึง 613 ชื่อเรื่อง¹ แต่รูปแบบ การเขียนก็คล้ายคลึงกัน เป็นส่วนใหญ่

รูปแบบการเขียนชีวประวัติของบุคคลซึ่งผู้เขียนไม่รู้จักหรือคุ้นเคย

รูปแบบการเขียนซึ่งใช้กันมากในปัจจุบัน คือการเรียบเรียงประวัติจากเอกสาร ต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับเจ้าของประวัติ การเขียนแบบนี้แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทตาม ทำนองการเขียนดังนี้ คือ

- การเขียนชีวประวัติเชิงวิชาการ
- การเขียนชีวประวัติเชิงวิเคราะห์

การเขียนชีวประวัติเชิงวิชาการ คือ ผู้เขียนเขียนประวัติอย่างละเอียด มีการอ้าง ถึงเอกสารที่ใช้ในการค้นคว้าอย่างละเอียด สามารถสอบจากเอกสารที่อ้างมาได้ เพื่อการ แสดงประวัติของบุคคลผู้นั้นให้ถูกต้องตรงกับความเป็นจริงให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ หนังสือ

¹ สฤษดิ์ สองแสงจันทร์, "การศึกษาประเภทของหนังสืออนุสรณ์ในงานฌาปนกิจ ศพที่คัดลอกเรื่องจากต้นฉบับของหอสมุดแห่งชาติ และเรื่องที่ได้จากแหล่งอื่น ๆ ระหว่างปี พ.ศ. 2501-2510," วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร 2512 (อักษรสำเนา), หน้า 50-52.

ชีวประวัติประเภทนี้ไคแก พระประวัติและงานของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช¹
และ พระประวัติและงานศิลปะของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช² ของ สุจริต
ถาวรสุข หนังสือทั้ง 2 เล่ม เป็นหนังสือประกวดงานวันครบรอบร้อยปีแห่งวันประสูติของ
ทั้ง 2 พระองค์

นักเขียนชีวประวัติที่น่าสนใจหนึ่งในประเภทซึ่งคนควาศึกษาเอกสารและหนังสือ
ต่าง ๆ ประกอบในการเขียนไคแก ญัฐวิ สุทธิสงคราม ซึ่งมีความอุตสาหะในการรวบรวม
รวมเอกสารและหลักฐานต่าง ๆ เกี่ยวกับเจ้าของประวัติ พร้อมทั้งบอกแหล่งที่มาของหลักฐาน
เหล่านั้น แม้ยังไม่ถูกต้องตามแบบแผนเท่าที่ควร เช่น ในการเรียบเรียงหนังสือชีว-
ประวัติเรื่อง สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระยาบำราบปรปักษ์ ผู้เขียนกล่าวถึงหลักฐานที่ใช้ใน
การเรียบเรียงชีวประวัติเรื่องนี้ว่า

ในการรวบรวมและเรียบเรียงพระประวัติและงานสำคัญของสมเด็จพระเจ้า
พระองค์นี้ ข้าพเจ้าได้อาศัยหนังสือราชกิจจานุเบกษา, วรรณานวิเศษ, พระ
ราชพงศาวดารรัชกาลที่ 1, รัชกาลที่ 2, รัชกาลที่ 3, รัชกาลที่ 4 และรัชกาล
ที่ 5, หนังสือเฉลิมพระยศเจ้านาย, ราชสกุลวงศ์ เป็นอาทิ³

¹ สุจริต ถาวรสุข, พระประวัติและงานของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช.
(องค์การคชาของครุสภา, 2508).

² _____, พระประวัติและงานศิลปะของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
(ไทยวัฒนาพานิช, 2509).

³ ญัฐวิ สุทธิสงคราม, "คำนำของผู้เรียบเรียง," สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรม-
พระยาบำราบปรปักษ์ (โรงพิมพ์ครุสภา, 2514).

แต่ถึงแม้ว่าจะไม่แจ้ง เอกสารที่ใช้ในการค้นคว้าอย่างถูกแบบสมบูรณ์ก็ตาม ผู้เขียนก็ได้บอกชื่อของหนังสือเหล่านั้นไว้ในตอนต้น และให้เท็จจริงอย่างย่อ ๆ บอกแหล่งที่มาไว้ในส่วนเนื้อเรื่อง

การเขียนชีวประวัติเชิงวิเคราะห์ รูปแบบการเขียนชีวประวัติเพื่อศึกษาวิเคราะห์ลักษณะนิสัยและบุคลิกของเจ้าของประวัติ เพิ่งจะเริ่มมีขึ้นในประเทศไทย และนับว่ายังอยู่ในขั้นต้นของพัฒนาการรูปแบบการเขียนในประเพณี ผู้เขียนเขียนโดยอาศัยการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารซึ่งรวมถึงข้อความที่บุคคลอื่นเขียนถึงเจ้าของประวัติ และข้อความจากการสัมภาษณ์เจ้าของประวัติอันพิมพ์โฆษณาแล้วในหนังสือพิมพ์ และขอเขียนของเจ้าของประวัติเอง ผู้เขียนได้นำข้อมูลเหล่านั้นมาตีความหมายการกระทำ และลักษณะนิสัยของบุคคลผู้นั้น เป็นต้นว่า หนังสือเรื่อง ศึกษาศึกษาชีวิตและวรรณกรรม ของ ประชา คุศลธรรม ซึ่งผู้เขียนกล่าวถึงในตอนที่

ธรรมดาของการศึกษาชีวประวัติบุคคลนั้น มิได้ศึกษากันเฉพาะแต่ตัวผู้เป็นเจ้าของประวัติที่สามารถสืบเรื่องราวไปถึงสกุลวงศ์ใดลุ่มลึกเพียงใด การรู้จักเข้าใจต่อบุคคลนั้น ๆ ย่อมมีมากขึ้นเป็นลำดับ ทั้งนี้เพราะการตกทอดในสายสกุลจะมีเพียงมรดกทรัพย์สินเท่านั้นหาไม่ มรดกทางนิสัย ความเคยชินจากสภาพแวดล้อม การสั่งสมความรู้ ตลอดจนอิทธิพลทางพันธุกรรม ล้วนเป็นสิ่งที่ตกทอดและสืบเนื่องกันได้¹

นับได้ว่า หนังสือเรื่องนี้เป็นการเริ่มต้นของรูปแบบการเขียนชีวประวัติเชิงวิเคราะห์ มีการตีความหมายเชิงจิตวิทยาของการกระทำ กล่าวถึงเหตุและผลต่อเนื่องที่ตามมา โดยอาศัยข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้มาช่วยในการตีความหมายการกระทำนั้น ๆ

¹ ประชา คุศลธรรม, เรื่องเดิม, หน้า 34.

กล่าวสรุปได้ว่า การเขียนชีวประวัติในปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นประวัติของบุคคลผู้ล่วงลับไปแล้ว ผู้เขียนไม่รู้จักกับเจ้าของประวัติ ต้องอาศัยเอกสารและหลักฐานทางชีวประวัติในการเขียน อย่างไรก็ตามชีวประวัติซึ่งเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้เขียนกับเจ้าของประวัติก็มีอยู่ ส่วนรูปแบบการเขียนชีวประวัติมีแตกต่างกันไป มีทั้งการเขียนชีวประวัติอย่างตรงไปตรงมา บอกเรื่องราวที่ควรจะรู้เกี่ยวกับเจ้าของประวัติ การเขียนชีวประวัติซึ่งมีการเพิ่มเติมแทรกข้อคิดเห็นของผู้เขียนเอง อาจจะกล่าวถึงเรื่องราวในสมัยนั้นเป็นภูมิหลังประกอบในชีวประวัติ นอกจากนี้ยังมีรูปแบบการเขียนชีวประวัติเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ การกระทำ และลักษณะนิสัยของบุคคล โดยอาศัยการพิจารณาจากประวัติทางสังคม สิ่งแวดล้อม ตลอดจนเรื่องราวของบรรพบุรุษเท่าที่ปรากฏอยู่ในเอกสารที่น่าเชื่อถือในการวิเคราะห์นั้น เมื่อเทียบกับรูปแบบการเขียนชีวประวัติแบบนั้นของต่างประเทศ จะเห็นได้ว่ารูปแบบการเขียนแบบสุดท้ายนี้เพิ่งอยู่ในระยะเริ่มต้นเท่านั้น

4.2.2 อัตชีวประวัติ

อัตชีวประวัติ เป็นประวัติชีวิตของผู้เขียนเอง ซึ่งอาจจะเขียนเล่าชีวิตตั้งแต่กำเนิดมาเป็นลำดับ จนกระทั่งถึงช่วงอายุหนึ่งก่อนการเขียนก็ได้ หรือผู้เขียนอาจจะเล่าเรื่องประสบการณ์ในชีวิตเฉพาะตอนใดตอนหนึ่งก็ได้ ในที่นี้จะได้แบ่งรูปแบบการเขียนอัตชีวประวัติตามที่กล่าวใน Encyclopedia Britannica¹ เป็นพื้นฐานในการพิจารณารูปแบบการเขียนอัตชีวประวัติของไทย

รูปแบบการเขียนอัตชีวประวัติ แบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

- รูปแบบการเขียนเรื่องส่วนตัว
- รูปแบบการเสนอประวัติชีวิตของเจ้าของประวัติ

รูปแบบการเขียนเรื่องส่วนตัว ผู้เขียนจดบันทึกเรื่องราวที่ได้เกิดขึ้น หรือบุคคลที่ใคร่รู้จัก บันทึกขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ และถือเป็นบันทึกส่วนตัว ไม่ตั้งใจจะนำมาพิมพ์เผยแพร่

¹ คุรยละเอียดในบทที่ 3 หัวข้อ 3.3. , หน้า 47.

ผู้เขียนได้เปิดเผยความรู้สึกของตนเองในรูปแบบต่าง ๆ กัน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ

กลุ่มแรกคือ จดหมายติดต่อกับ (letters), บันทึกแบบอนุทิน (diaries) และ
บันทึกเหตุการณ์ (journals)

กลุ่มที่ 2 คือ บันทึกความจำ (Memoirs) และข้อความรำลึก
(reminiscences)

จดหมายติดต่อกับ (letters) บันทึกแบบอนุทิน (diaries) และบันทึกเหตุการณ์
(journals)

จดหมายติดต่อกับ หมายถึง จดหมายส่วนตัว ซึ่งผู้เขียนเขียนติดต่อกับบุคคลที่รู้จัก
เพื่อความในจดหมายเป็นเรื่องราวของบุคคลทั้งสอง ในบางครั้งมีการนำจดหมายติดต่อกับ
ส่วนตัวมาพิมพ์ออกเผยแพร่ หลังจากเจ้าของจดหมายถึงแก่กรรมไปแล้วก็มี เป็นต้นว่า
จดหมายติดต่อกับของรัชกาลที่ 5 ที่มีถึง เจ้าพระยาสมุหราช (บัน สุธุม) ขณะที่ เป็น พระยา
สุธุม

สวนดุสิต

วันที่ 2 มีนาคม รัตนโกสินทรศก 125

ถึงพระยาสุธุม

ควยการที่คิดจะเปลี่ยนเวลาไปเมืองสงขลา เข้ามาเสียก่อนเวลา
เสด็จยุโรปนี้คืนัก ถึงจะไม่มีพระที่นั่งอัมพร เวลาเสด็จไม่อยู่ ทางไกลเพียงนั้น
ก็ไม่ควรจะละนาที่ไป ในโต๊ะเสนาบดีมีคนที่จะมีปากเสียงพูดจาอะไรได้อยู่น้อย
มีแต่ปลัดทูลฉลอง เขามานั่งปรกเสียมาก การนั่งปรกในที่ประชุมบางทีคนอื่นเขา
จะชอบใจ ถ้าตัวเราเป็นเจ้าแผ่นดินแล้วชอบ เสนาบดีที่มีปากมากกว่ามานั่ง
ปรก บางทีถ้าคนที่พูดได้น้อยตัวไปได้เดี่ยวแล้วใจ ปรับทุกข์กับกรมดำรง

มาไม่ว่าเท่าใดต่อเท่าใด เพราะใจซำรักคนทำงานแลคนคิด คนที่หนึ่งนี่
เคยนึกว่าไม่มีคน นิ่งกันอยู่เป็นกอง เคยร้องว่าไม่มีใครก็มี

สยามมินทร¹

และ ตัวอย่างจดหมายติดต่อกันฉบับหนึ่งคัดจาก พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระศรีพัชรินทรา-
บรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี (ในรัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7) พระราชทานเจ้าพระ-
ยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีขณะเป็น พระยาศุภชลาศัย

วันที่ 6 สิงหาคม ร.ศ. 120

ถึงคุณวิสุทธิ

ฉันได้รับหนังสือของเธอลงวันที่ 2 แลส่งหนังสือลูกเล็กมาใหญ่ นั้น มีความ
ยินดีเป็นอันมาก ซึ่งฉันได้ตอบ เธอซาไปนี้ด้วยติดธุระอะไรอื่นกาหลเสี่ย แลคิด
ว่าไม่เป็นการจำเป็นรีบร้อน จึงได้ค้างวันซำมานี้ ต้องขอโทษแลขออย่าให้
เข้าใจว่าไม่เอาในคำที่พูดมานี้ ปีกัดกระต่ายซึ่งฉันส่งไปให้เป็นของฝากได้
เป็นที่พอใจเธอนั้นฉันดีใจมาก ความวสาสมกับความที่ได้ตั้งใจมา ถึงแม้ว่าสิ่ง
ของนั้นจะไม่เป็นราคามากมายอันใด ก็ได้คิดว่าเป็นสิ่งซึ่งจะเป็นเครื่องแห่ง

¹ สำเนาพระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัว ถึง เจ้าพระยาบวรราชนายก (ปั้น สุขุม) กับ ประวัตติเจ้าพระยาบวรราช: (ม.ป.ท.,
2482), หน้า 25 (พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ เจ้าพระยาบวรราช
(ปั้น สุขุม))

ความรักและคุ้นเคยกันในส่วนตัวกันเอง อันจะเป็นสิ่งควรรับเสียยิ่งกว่าของมี
ราคาอันจะไต่จากทางอื่น เมื่อนั้นใครรู้สึกอยู่นั้นแล้ว จึงไต่ลงไป ก็พอได้รับ
ตอบของเธอเป็นคำตรงกันกับน้ำใจซึ่งไต่ลืออยู่ จึงเป็นที่ยินดีนัก 1

ตามปกติการนำเอาจดหมายของผู้ที่ล่วงลับไปแล้วมาพิมพ์ขึ้นในภายหลังนั้น ก็มี
วัตถุประสงค์ที่จะให้ผู้ที่ได้อ่านจดหมายใครจัก บุคลิกลักษณะและนิสัยใจคอของผู้ที่ไต่เขียน
จดหมาย 2

ในบางครั้ง จดหมายติดต่อก็จะมีลักษณะคล้ายบันทึกเหตุการณ์ (journals) 3
กล่าวคือ เนื้อความในจดหมายกล่าวถึงสิ่งที่ได้พบเห็นในระหว่างการเดินทาง เป็นต้นว่า
พระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ของรัชกาลที่ 5 ทรงมีพระราชทานแดสมเด็จพระศรีพัชรินทรา
บรมราชินีนาถ ขณะเสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรป ใน พ.ศ. 2440

โยเทิลยังกรี เมืองปุกาเปสต์
วันที่ 29 มิถุนายน ร.ศ. 116

ถึงแม่เล็ก

ควยฉันสิ้นหวังเสียแล้วในการที่จะเขียนระยะทางบอกมา แต่จะลอง
ย่อคุณตามภาษา ออกไม่ได้ เมื่ออยู่ใน วิเอนนา วันที่ 24 ได้เห็นเรื่องทรง

1 พระราชหัตถเลขา สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี
ในรัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7 พระราชทานเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี
(พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2506), หน้า 8.

2 ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, "คำนำ" เรื่องเดียวกัน.

3 คูรายละเอียดยุค ในบทที่ 3 หัวข้อ 3.3., หน้า 47.

เอมเปอเรือโบราณแต่ครั้งชาดีเมน แลมงกฎทุกวันนี้ ก็ทั้งเครื่องกำต่าง ๆ
 ของเอมเปอเรือ ดูเขาไซ้พลอยโต ๆ มาก แลท่าผีมีอดี แต่ไม่ยกงามเหมือน
 ของเรา เครื่องแต่งตัวเอมเปอส้อยข้างงามมาก เพ็ชรเม็ดโต ๆ...
 วันที่ 25 ไปรานเครื่องแก้ว ชื่อเครื่องแก้วแลวกลับมากินข้าว
 เอมเปอเรือมาไม่บอกให้รู้ตัว ฉันทกำลังไปห้องน้ำ มาคอยอยู่แล้ว เสมอใจ
 ไปตบประตูปอก ¹

ผู้เขียนกล่าวถึงสิ่งที่พบเห็นในระหว่างการเดินทางในรูปของจดหมายติดต่อกับ

ในบางครั้งการนำจดหมายติดต่อกันมาพิมพ์ออกเผยแพร่จะได้นำจดหมายที่เขียนโต้ตอบ
 มาพิมพ์รวมไว้ด้วยกัน เนื้อหาในจดหมายจะมีเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับผู้เขียนและผู้รับแสรก
 อยู่ด้วย ทั้งเรื่องส่วนตัว และความรู้อื่น ๆ เป็นต้นว่า พระราชหัตถเลขาของพระบาท-
 สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีไปมากับสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิร-
 ญาณวโรรส

สวนกุหลาบ

วันที่ 23 ตุลาคม รัตนโกสินทร์ศก 125

ทูลกรมราชวัง

ใบปรุที่ส่งมาได้ตรวจแล้ว เห็นว่าเป็นที่เรียบร้อยใช้ได้ ก็จงร่าง
 ประราชถวายแต่คืนนี้ก็มีนมัวไม่สบาย จึงต้องปิดไว้เขียนต่อเวลาต้นนอน บัดนี้
 ได้ส่งถวายมาในซองนี้

¹ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชหัตถเลขาถึงพระราชินี
 พ.ศ. 2440 (โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2463), หน้า 219-220.

หมอมันเจ็บไม่เท่าที่เลย เป็นไข้อย่างอ่อน ๆ เหนียง ๆ และมีอาการต่าง ๆ ซึ่งหมอเยอรมันตรวจว่าสาเหตุเกิดขึ้นด้วยเป็นไขมาเดี๋ยวมาแตกจนหายไม่หมดเชื้อ ครั้นนั้นเขามามคอย ๆ โตขึ้น จึงให้มีอาการต่าง ๆ รวมทั้งอาการที่เป็นเหมือนที่คนนั้นด้วย แลโรคเขื่อนี้มักจะมีแก้มซึ่งมีอายุปานกลางอย่างฝรั่ง คือ 45 ไปหา 55 ที่เขาประมาณว่าเป็นมาสัก 8 ปีแล้วก็ถูก คติ ซึ่งจะถึงอัจนของโรคนี้คงมี 2 ทางคือ แคนเซอร์ในกระเพาะอาหารถ้าไล่อย่างหนึ่ง ก็คือน้อย่างหนึ่ง มีทางที่จะเยียวยาให้ยืดยาวไปได้ แต่ถาจะให้หายเด็ดขาดหายไม่ได้ ในโตรพิคัลโคลเมตการมันใหญ่ถึงเพียงนี้ เห็นว่าเวลานี้มีจีบไซแลมีออนกำลังมาทางจะตั้งแอกคิฟ จึงได้คิดเยียวยาอย่างแข็งแรงอยู่

มีคนที่ทำควยทองเหลือง เขาส่งมาให้ดูงามดีไม่เลวเลยไม่ใช่สังกัคลาด ไซเฟิสต์คลาดก็ใช้ได้ แต่ขอเตือนให้ทรงระวังตัวหนังสือหน่อย จะเห็นเป็นสังกัจะไม่ตรวจละเอียด เล่มที่ดูส่งมาให้ดู หนังสือก็ผิด

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรด

สยามมินทร 1

ขอความในพระราชหัตถเลขาฉบับนี้ ทรงกล่าวถึงพระโรคซึ่งแสดงอาการมาตั้งแต่ตอนนี้ และเป็นเหตุให้สิ้นพระชนม์ในที่สุดมา เห็นได้ว่าทรงมีพระสติมั่นคง ไม่ทรงหวาดเกรงแต่อย่างใด จากพระราชหัตถเลขานี้เป็นแนวทางอย่างหนึ่งสำหรับผู้ที่ศึกษาคนควาพระราชประวัติต่อไป

¹ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชหัตถเลขา. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีไปมากับสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2472), หน้า 36-8.

จดหมายโต้ตอบชุดใหญ่ ซึ่งได้พิมพ์ออกเผยแพร่แล้วได้แก่ สาส์นสมเด็จพระ¹ เป็นจดหมายโต้ตอบระหว่างสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช กับ สมเด็จพระนริศรวรวัฑฒินวงศ์ พระหัตถเลขาของทั้ง 2 พระองค์จะช่วยให้การศึกษาคนควาพระประวัติได้เป็นอย่างดี และยังให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดีอีกด้วย

บันทึกแบบอนุทิน (diaries) เป็นบันทึกส่วนตัว จดบันทึกเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับตัวบันทึกในวันเดือนปีนั้น ๆ อาจจะเป็นเหตุการณ์พิเศษที่บันทึกต้องการจะจดเพื่อเก็บไว้ ขอความที่ใช่เป็นข้อความกระตือรือร้น บันทึกแบบอนุทินไม่ค่อยมีการนำออกมาเผยแพร่ เพราะถือว่าเป็นบันทึกส่วนตัว

บันทึกแบบอนุทินของไทยมีน้อย และเป็นบันทึกที่หายาก อาจจะเป็นเนื่องมาจากคนไทยไม่นิยมเขียนหรือบันทึกเรื่องชีวิตของตนเอง และถือว่าเป็นบันทึกแบบอนุทินเป็นบันทึกส่วนตัว

บันทึกแบบอนุทินของไทยเท่าที่ปรากฏ และเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปได้แก่ จดหมายเหตุรายวันของเจ้าฟ้ามหาจักรีรังษิษ ทรงบันทึกตั้งแต่ พ.ศ. 2426-2436 ซึ่งจะเห็นถึงลักษณะของบันทึกแห่งอนุทินได้อย่างชัดเจน

วันเสาร์ วันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2426

วันนี้เราซื้อเกี้ยวอันหนังสือ เพื่อนให้เราอ่าน เรารองให้สองหน เราอ่านเล็กน้อย กลับมายายอื่นล่อเรา เราชกกับยายอื่น ห้าโมงเย็นเราไปบนเฝ้าในที่กับน้องชายโต ทูลหม่อมบนรับสั่งว่า เราคืนไดอารี เราใช้คนไปหยิบมาถวาย ที่หลังเราซื้อหมากลับมากับพี่น้อง ชวนกันไปดูช่างแฉวนนอก ช่างมี 3 ตัว

¹ สมเด็จพระนริศรวรวัฑฒินวงศ์ และ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช, สาส์นสมเด็จพระ (พระนคร : องค์การคณาของคุรุสภา, 2505).

วันพฤหัสบดี วันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2426

เย็นเราไปเฝ้าทูลหม่อมบน พบคุณยายนั่งอยู่ในห้องเขียว เราถามว่าอุ่ม
น้องเล็กมาหรือ แล้วเราเข้าไปในที่ รับสั่งถามเราว่าสมเด็จพระเจ้าไม่มาถึงไม่
เสด็จมา เราทูลว่าไม่ทราบ เราไม่ได้ขึ้นไปบนโน้น เสด็จมาให้เราอุ่มน้อง
เล็กออกมา เราไม่อุ่ม แม่แสบออกมา หมอเกาแวนมาเฝ้า เอาขวดสี
เขียว ๆ มาถวาย ทานทรงรับไว้ รับสั่งว่ายังอ่อนเพลีย เราออกมากินข้าว¹

ทรงบันทึกจดหมายเหตุรายวัน โดยไซขอความสั้น ๆ กล่าวถึงสิ่งที่เกิดขึ้นกับพระ
องค์ในแต่ละวัน

บันทึกแบบอนูทินบาง เล่มที่นำออกพิมพ์เผยแพร่ เป็นคนว่า พระประวัติสมเด็จพระ
ราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าฯ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดชฯ ผู้รวบรวมหนังสือ
เรื่องนี้ได้กล่าวในตอนต้นของพระประวัติว่า เลือกกัศมาจาก "พระอภินิหารประวัติ"
(diary) ที่ทรงบันทึก²

¹ สมเด็จพระบรมราชปิตุลาธิบดี เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ, "จดหมายเหตุรายวัน,"
พระราชประวัติสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสา อัยกาเจ้า และจดหมายเหตุ
รายวันของ สมเด็จพระบรมราชปิตุลาธิบดี เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ (พระนคร : โรง-
พิมพ์พระจันทร์, 2499, 2499), หน้า 4-5.

² หม่อมเจ้าคำรุดำรงค เทวกุลฯ (ผู้รวบรวม), พระราชประวัติสมเด็จพระราช-
ปิตุลา บรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าฯ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดชฯ (พระนคร :
โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2472), หน้า 1.

เมื่อพระชนมได้ 35 ปีนั้น พระองค์ได้รับพระราชทานเหรียญรัชดาภิเษก
ที่พระที่นั่งวโรภาสพิมาน พระราชวังบางปะอิน เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.
2436

ได้รับพระราชทานเหรียญคุณศิมาลา เข็มราชการในพระองค์ 1 เข็มราช-
การแผ่นดิน 1 ที่พระที่นั่งไพศาลทักษิณ ในงานพระราชพิธีรัชดาภิเษก เมื่อวันที่
3 ธันวาคม พ.ศ. 2436

ได้รับพระราชทานเหรียญจักรมลาที่ศาลายุทธนาธิการ ในการประชุมทหาร
ถวายพระพรชัยมงคลในงานรัชดาภิเษก เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2436

ได้ทรงพิมพ์หนังสือ "พระธัมมปัทฏกถาชั้นคน" เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ.
2436 ¹

การเลือกคัดเอามาเพียงบางตอน อาจจะขาดข้อความที่สำคัญ ๆ ไปได้ จาก
ตัวอย่างเห็นได้ว่า เป็นประวัติชีวิตแบบธรรมดา ไม่ได้แสดงบุคลิกภาพของผู้เขียน

บันทึกเหตุการณ์ เป็นบันทึกที่เป็นทางการมากกว่าบันทึกแบบอนุทิน ผู้บันทึกจดสิ่ง
ที่โคพบเห็นตามลำดับวัน ทั้งได้แสดงความรู้สึกและข้อสังเกตของผู้บันทึกต่อสิ่งที่โคพบเห็น
ลงไปด้วย บันทึกเหตุการณ์ของไทยมีเผยแพร่มากกว่าบันทึกประจำวัน

ตัวอย่าง บันทึกเหตุการณ์ในหนังสือ ระยะทางเที่ยวชวากว่าสองเดือน พระ-
ราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในคราว
เสด็จประพาสเกาะชวากครั้งที่ 2 พ.ศ. 2439 เช่นในตอนที่ได้กล่าวถึงการเสด็จประพาส
ปากันดิด

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 23-24.

เมืองการุศ

วันที่ 12 มิถุนายน

เมื่อคืนนั้นนอนไม่หลับ ไม่ใช่เพราะกาแฟเลย เรื่องกินพริกคองอย่างแขก
เข้าไป เลยกองเล็กไปอาบนํ้า บ่าย 3 โมงไปบักดินทาง 8 ไมล์ แรกที่
ไปจีปานะ แล้วจึงคอยแยกไปอีก พบตลาดแห่งหนึ่งมีโรงเล็ก ๆ มาก ดูเป็น
ตลาดใหญ่ แต่ไม่มีไราชอาณาจักร เขาว่าเป็นตลาดนัด แต่เรสลิเคนตักไม่รู้ว่า
ออกเมื่อไร อย่างไร เพราะมันทางแขวงออกไป มีคอนโทรลคนหนึ่งต่าง
หากเรียกว่า ไทรคอง ¹

และ บันทึกเหตุการณ์ตอนหนึ่งของพระยาภิรมย์ภักดี กล่าวถึงสิ่งที่ได้พบเห็นในระหว่างการเดินทางในยุโรป จากหนังสือ ประวัติพระยาภิรมย์ภักดี กับประวัติโรงเบียร์ ความว่า

เมื่อได้เตรียมตัวเสร็จแล้วพร้อมควยกลองดาบภาพยนต์ 15 ม.ม. ของ
ชาวเจ้า กับ นายขวาง มีเดช ได้ขึ้นโดยสารรถควนบายวันที่ 18 พฤษภาคม
พ.ศ. 2475 มีท่านผู้คุณเคยกรุณามาส่งยังสถานีรถไฟจำนวนมาก พักเที่ยว
เกาะบีนังปลายทาง แล้วค่ำวันที่ 20 เราลงโดยสารเรือเมลญูบูนชื่อ สุวามารู
ออกวิ่งต่อไป วันที่ 13 มิถุนายน เรือถึงท่าเรือเมืองมาเซสซ์ ประเทศฝรั่งเศส
ระหว่างทางเรือเมลแวงชาวเจ้าได้ขึ้นเที่ยวทุกเมือง กระทั่งได้เล่น
กอล์ฟสนามทรายในเมืองปอดสแต ซึ่งเป็นสนามกอล์ฟแปลกยิ่งไม่เคยได้ยิน
นักกอล์ฟไทยผู้ใดได้เล่น ที่ท่าเมืองมาร์เซสซ์ มีนายประจวบ บุตรชาย ซึ่ง

¹ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ระบะทางเที่ยวชวากว่าสองเดือน
(พระนคร : โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์, 2516), หน้า 101 (โปรดเกล้าให้พิมพ์พระราช-
ราชทานในงานพระราชทานเพลิงพระศพ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเหมวดี).

ข้าพเจ้าได้ส่งไปให้เรียนฝรั่งเศษหลายปีแล้ว กับ นายสุตจิตร วัชชา มาคอย
รับทำขึ้นพักเที่ยว แล้วพาไปพักในเมืองตุลวง เที่ยวและพบท่านข้าราชการ
ฝรั่งเศษ¹

ลักษณะของการบันทึกแบบบันทึกเหตุการณ์มีมานานแล้วในประเทศไทย เช่น
รายวันราชการทัพ จดหมายเหตุโทร มีชื่อเรียกต่าง ๆ กันไป ลักษณะที่เหมือนกันคือเป็น
บันทึกชาวคราว หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวัน เดือนปีนั้น ๆ รายวันราชการทัพเป็นหนังสือ
ที่ราชการแต่ง รายงานเกี่ยวกับการศึก ในตอนที่มีการศึกสงครามก็มีการจดวันคืนละเอียด
ส่วนตอนที่ไม่มีการศึกษา การจกรายงานก็ห่างไป² ตัวอย่างของหนังสือซึ่งมีลักษณะของ
รายงานราชการทัพ ได้แก่ ประวัติการของเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี³ ซึ่งมีรายงานราช
การทัพในโอกาสที่ไปปราบกบฏเงี้ยวใน พ.ศ. 2445 รวมอยู่ด้วย

ส่วน จดหมายเหตุโทร เป็นหนังสือที่โทรแต่ง โดยปกติถ้ามีเหตุการณ์อย่างใด
โทรก็จดลงไว้ในปฏิทินวันนั้น "ท่านองจกโคอารี เฉพาะวันที่มีเหตุการณ์ เมื่อนาน ๆ เข้า

¹ พระยาภิรมย์ภักดี, ประวัติพระยาภิรมย์ภักดีกับประวัติโรงเบียร์ (พระนคร :
บริษัทบุญรอดบริวเวอรี่จำกัด, 2493), หน้า 82 (พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ
อำมาตย์เอก พระยาภิรมย์ภักดี (บุญรอด ภิรมย์ภักดี) 12 กรกฎาคม 2493).

² สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, "ตำนานหนังสือพระราชพงศาวดาร,"
พระราชพงษาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา กับคำอธิบายของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรม-
พระยาดำรงราชานุภาพ. เล่ม 1 (พิมพ์ครั้งที่ 2. โรงพิมพ์ไทย, 2457), หน้า 30.

³ เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี. ประวัติการของจอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี,
เล่ม 3 (องค์การคชาของคุรุสภา, 2504), หน้า 229-30.

การวมลงท้ายปมหรือแยกออกเป็นจดหมายเหตุเรียงเรื่อง เหตุการณ์บอกวันกำกับไว้¹ ซึ่งลักษณะของการเขียนและเนื้อหาที่ได้มีความรู้ และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับราชการบ้านเมือง ต่อกับบันทึกเหตุการณ์ (journal) ส่วนใหญ่ของเนื้อหาในจดหมายเหตุโทร เป็นเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์และสิ่งที่เกิดขึ้นในบ้านเมือง แต่โทรบางคนเขียนเรื่องส่วนตัวของตนลงในจดหมายเหตุโทรด้วย เป็นต้นว่า จดหมายเหตุของจันทรังษิณี² บันทึกเหตุการณ์เหล่านี้จะเป็นข้อมูลอย่างหนึ่งในการค้นคว้าศึกษาชีวประวัติบุคคลในอดีตได้

บันทึกความจำ (memoirs)³ และขอความรำลึก (reminiscences)⁴

บันทึกความจำ (memoirs) เป็นบันทึกที่ผู้เขียนบันทึกจากเรื่องราวและประสบการณ์ที่ผ่านมา บันทึกเก็บไว้เพื่อความทรงจำ เป็นการบันทึกตามลำดับเวลา และมักจะเน้นความสัมพันธ์ของผู้บันทึกกับผู้อื่น รวมทั้งความรู้ต่าง ๆ ที่ผู้บันทึกมีประสบการณ์ในอดีต เป็นต้นว่า บันทึกความจำของสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ ในหนังสือ ความทรงจำ

ว่าเฉพาะการศึกษาของตัวเอง ได้ทันเรียนชั้นประถมศึกษาตามแบบเก่า เมื่อในรัชกาลที่ 4 แรกเรียนต่อคุณแสง เสมียนในเวลานั้นหนังสือเรียนยังไม่มีฉบับพิมพ์ แม่ต้องให้อาจารย์เขียนหนังสือเรียนด้วยเส้นทรศาลลงในสมุดคำ เมื่อโคหนังสือมาแล้วถึงวันพฤหัสบดีก็ถือกันทั่วไปจนทุกวันนี้ว่าเป็นวันครุครเริ่มเรียนหนังสือ เวลาเขาไหววถือพานรองหนังสือเรียนนั้นนำหน้า พี่เลี้ยง

¹ สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ, "ตำนานหนังสือพระราชพงศาวดาร," เรื่องเดียวกัน.

² ประชุมพงศาวดารภาคที่ 8 (โรงพิมพ์ไทย, 2460), หน้า 26.

³ คุราวละเอียดยุคใหม่ปีที่ 3 หัวข้อ 3.3.1, หน้า

⁴ คุราวละเอียดยุคใหม่ปีที่ 3 หัวข้อ 3.3.1, หน้า

อุ้มตัวนั้นเดินตาม มีบ่าวคนพระกลดคน 1 บ่าวตามอีกสองสามคน 1

และ บันทึกรความจำของ พระยาอนุমানราชชน ใน พื้นความหลัง 2

ข้าพเจ้าเรียนหนังสืออยู่กับท่าน จะชานานเพียงไรจำไม่ได้ แต่ข้าใจวาทง
เล่นมากกว่าเรียน เพราะบิดาไม่มีใครมีเวลาอยู่กับท่านตลอดวันเสมอไป ถึงได้
กล่าวไว้ในที่อื่นแล้ว รอคิวที่ตองลูกชั้นอ่านหนังสือแต่เขามีค ตามคำแนะนำ
ของบิดาซึ่งข้าพเจ้าก็เชื่อฟัง ทั้ง ๆ ที่ตองแข็งใจตั้น เพราะฉะนั้นในเวลา
กลางวัน ข้าพเจ้าเขาใจวาทงเล่นมากกว่าเรียน เรียนในที่ที่ข้าพเจ้าหมาย
ความเพียงฝึกอ่านหนังสือเพื่อให้จำได้เท่านั้น จึงเป็นเรื่อทงบนเลาเรียน
มากกว่าอื่น ส่วนการเลงก็เป็นการเรียนเหมือนกัน แต่เป็นเรียนโดยปริยาย
เพราะเรียนก็อรับความรู จะรูหนังสือ หรือรูอะไรก็เป็นเรียนอยุนั้นเอง 3

บันทึกรความจำ จะช่วยในการศึกษาคนควาเรื่อประวัติชีวิตได้ นอกจากความรูและ
ประสบการณ์ตาง ๆ แล้ว ขอความขางตอนในบันทึกรความจำได้แสดงถึงบุคคิกภาพของผู
บันทึกรเองด้วย

ขอความรำลึก (remiscences) เป็นการเลาถึง ประสบการณที่ผ่านมา
กล่าวถึงเรื่อใดเรื่อหนึ่ง หรือเหตุการณ์ตอนใดตอนหนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งผูบันทึกรมีส่วนร่วม

1 สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ, ความทรงจำ (พระนคร : สยาม-
สังคมาศตวรรษ., 2505), หน้า 11.

2 เสฐียรโกเศศ (พระยาอนุমানราชชน) พื้นความหลัง (พระนคร : ศึกษิต-
สยาม, 2510).

3 เรื่อเดียวกัน, หน้า 227.

ในเหตุการณ์นั้นด้วย และคิดว่ามีประโยชน์และให้ความรู้ ขอความรำลึกมี 2 อย่างคือ ขอความรำลึกที่เจ้าของประวัติบันทึกเอง และขอความรำลึกที่บุคคลอื่นบันทึกถึงบุคคลคนหนึ่งซึ่งกล่าวถึงประวัติชีวิตตอนใดตอนหนึ่งของบุคคลผู้นั้น¹

ขอความรำลึกซึ่งผู้บันทึกเล่าถึงเหตุการณ์เรื่องหนึ่งเรื่องใดโดยเฉพาะ และผู้บันทึกเองก็มีส่วนในเหตุการณ์นั้นด้วย ผู้บันทึกจะกล่าวถึงตนเองเพียงในฐานะผู้ร่วมเหตุการณ์เท่านั้น ประเด็นสำคัญอยู่ที่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น ๆ ตัวอย่างของหนังสือประเภทอดีตชีวิตซึ่งมีรูปแบบการเขียนแบบขอความรำลึกใดแก่ ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2² ของ คิเรก ชัยนาม, เมื่อข้าพเจ้าจ้จอมพล³ ของ มนัส จารุกา และ "ชีวิตแห่งการกบฏสองครั้ง" ของ ม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์ ในหนังสือ เมืองนิมิตรและชีวิตแห่งการกบฏสองครั้ง⁴ เป็นต้น

รูปแบบของการเขียนอดีตชีวิตประวัติ

ดังกล่าวดำเนินตอนต้นว่า อดีตชีวิตประวัติ เป็นชีวิตประวัติประเภทหนึ่งซึ่งผู้เขียนเขียนประวัติของตัวเอง การเขียนเรื่องชีวิตของผู้เขียนเองอาจจะเขียนเล่าชีวิตตั้งแต่กำเนิดมาเป็นลำดับ จนกระทั่งถึงช่วงอายุหนึ่ง หรือผู้เขียนอาจจะเล่าประสบการณ์ในชีวิตเฉพาะตอนใดตอนหนึ่งก็ได้ รูปแบบการเสนอประวัติชีวิตของเจ้าของประวัติ เป็นการเล่าชีวิตตั้งแต่กำเนิดมาเป็นลำดับ จนกระทั่งถึงช่วงอายุหนึ่ง โดยใช้ข้อความอย่างสั้น ๆ และพูดถึงตัวเองมากกว่าที่จะกล่าวถึงสิ่งอื่น ๆ

¹ Haines, op. cit., p. 258.

² คิเรก ชัยนาม, ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2 (2 เล่ม. พระนคร : แพร่พิทยา, 2510)

³ มนัส จารุกา, เมื่อข้าพเจ้าจ้จอมพล (พระนคร : ประพันธ์สาส์น, ม.ป.ป.).

⁴ นิมิตรมงคล นวรัตน์, ม.ร.ว. เมืองนิมิตรและชีวิตแห่งการกบฏสองครั้ง (พระนคร : อักษรสัมพันธ์, 2513).

ในต่างประเทศ รูปแบบการเสนอประวัติชีวิตของเจ้าของประวัติประเภทนี้ ผู้เขียนมักจะมีบันทึกส่วนตัว หรือเอกสารส่วนตัวอื่น ๆ สำหรับใช้ประกอบในการเขียนอัตชีวประวัติของเขา¹ เป็นการเรียบเรียงประวัติชีวิตของเขาขึ้นใหม่อีกทีหนึ่ง สำหรับอัตชีวประวัติของไทยเท่าที่มีเผยแพร่มีน้อยมาก และผู้เขียนมักจะไม่กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการเขียน ฉะนั้นจึงเป็นการยากที่จะทราบได้ว่า ผู้เขียนจะใช้วิธีการแบบใด แต่อย่างไรก็ตามอัตชีวประวัติของไทยที่มีการเผยแพร่อยู่ก็แสดงรูปแบบการเขียนแบบนี้ไว้ด้วยเป็นต้นว่า อัตชีวประวัติของเจ้าพระยาเทเวศรวงษ์วิวัฒน ความว่า

เมื่อเจ้าพระยาเทเวศรวงษ์วิวัฒน อายุได้ 13 ปี มีงานโกนจุกที่วังพระองค์เจ้าสิงหนาท พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินมาพระราชทานน้ำสังข์ แลทรงตัดจุก พระราชทานทองเหรียญเป็นของขวัญ แล้วถวายตัวเป็นมหาดเล็ก ใ้รับพระราชทานเบี้ยหวัด 10 ตำลึง เมื่ออายุได้ 14 ปี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บรรพชาเป็นสามเณรภาคหลวงในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ใ้รับพระราชทานบริวารเท่าหม่อมเจ้า กรมหมื่นบวรรังษี เป็นพระอุปชฌาย หม่อมเจ้าพระธรรมมุนีเสฐาคาให้ศีล อยู่ที่วัดสุทัศน์ ในสำนักสมเด็จพระวันรัต (แดง)

¹ "Biographical literature," Encyclopedia Britannica, op.cit., p.1010.

ถึงมีมะเสงจุลศักราช 1231 ในรัชกาลที่ 5 เป็นมหาดเล็ก สารดิษฐ์บริด
พระที่นั่ง ครั้นเมื่อปีมะเมียโทศก จุลศักราช 1232 เป็นนายกำจุ่มแพ
มหาดเล็กเวรฤทธิ¹

และ อัครชีวิตประวัติของหลวงวิจิตรวาทการ

เกิดวันพฤหัสบดีที่ 11 ส.ค. 2441 เวลาเกิดของข้าพเจ้าก็ไม่แน่นอน พอ
บอกเพียงแต่ว่าพอแม่ขึ้นกระดานไฟก็เห็นพระออกบิณฑบาต ตามทางโหรา-
ศาสตร์ ก็คำนวณกันว่าก่อนรุ่ง ที่อยู่เป็นแพไม้ไผ่ เป็นฉากรุงรัง จอดอาศัยอยู่
หน้าบ้านทานนมช็อคคนหนึ่ง ซึ่งเป็นตาของข้าพเจ้าเอง ชื่อหลวงสกลรักษา เป็น
นายอำเภอ มีช่างหลายเชือก เมื่อข้าพเจ้าเป็นเด็ก ๆ ข้าพเจ้าชอบขี่ช่างมาก
เวลาตาไปตรวจราชการ คองไซช่างเป็นพาหนะ ข้าพเจ้าเกิดในคลอง ตำบล
สะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี เมื่อรู้ความเห็นบิดามารดาของข้าพเจ้ามีเรือพาย
มาลำหนึ่ง แม่แจวหัวและพ่อแจวท้าย พวกข้าพเจ้าเป็นพวกลูกมาก แม่ของ
ข้าพเจ้ามีลูกถึง 8 คน แม่ของข้าพเจ้าถึงแก่กรรมตั้งแต่ข้าพเจ้ายังเล็ก
ข้าพเจ้าเริ่มจำสิ่งต่าง ๆ ได้ตั้งแต่อายุ 5 ขวบ²

¹ เจ้าพระยาเทเวศรวงษ์วิวัฒน์, "ประวัติเจ้าพระยาเทเวศรวงษ์วิวัฒน์,"
เทศน์ทดลองอายุเจ้าพระยาเทเวศรวงษ์วิวัฒน์ (พระนคร : โรงพิมพ์ศาลาบรรณนิค,
2466), หน้า (ข) (พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าพระยาเทเวศรวงษ์วิวัฒน์,
ปีฉลู พ.ศ. 2466).

² หลวงวิจิตรวาทการ, "ประวัติพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ," วิจิตรวาทการ-
อนุสรณ์. เล่ม 1 (ม.ป.ท., 2505), หน้า 55 (คณะรัฐมนตรี พิมพ์เป็นที่ระลึกใน
งานพระราชทานเพลิงศพ พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ 16 สิงหาคม 2505).

จะเห็นได้ว่า ผู้เขียนเล่าถึงประวัติชีวิตของตนเองอย่างย่อ ๆ และไขข้อความ
สั้น ๆ กล่าวถึงตนเองมากกว่าจะกล่าวถึงประสบการณ์ หรือเรื่องอื่นใด

กล่าวสรุปได้ว่า คนไทยเพิ่งเริ่มให้ความสนใจและความสำคัญกับชีวประวัติ สมัย
ก่อนชีวประวัติเป็นเพียงบันทึกกล่าวการกระทำของบุคคลสำคัญ ๆ ในสมัยปัจจุบันเริ่มมีการ
เขียนชีวประวัติอย่างธรรมดา เสนอประวัติชีวิตโดยตรงไปตรงมา เมื่อพิจารณาตาม
ลำดับมาจะเห็นได้ว่า การเขียนชีวประวัติของไทยก็มีการเปลี่ยนแปลง ในทศวรรษนี้เริ่ม
มีการนำรูปแบบการเขียนเชิงวิเคราะห์วิจารณ์มาใช้ แต่ยังไม่เรียกว่าเป็นการเขียนชีว-
ประวัติเชิงวิเคราะห์วิจารณ์อย่างสมบูรณ์แบบ

การวิจัยในขั้นนี้ ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมาย และรูปแบบการเขียนชีวประวัติและอัตต
ชีวประวัติของไทยอย่างกว้าง ๆ โดยพิจารณาในแง่ของผู้อ่านหนังสือ มีเชิงวิเคราะห์
ภาษา หรือวิจารณ์คุณค่าเชิงวรรณกรรมแต่อย่างใดไม่

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประเภทหนังสือภาษาไทยสำหรับใช้คนควาชีวิตประวัติ

การศึกษาคนควาชีวิตประวัติของไทยยังอยู่ในระยะเริ่มต้น ผู้ศึกษาจะต้องติดตามจากหนังสือหลายประเภทด้วยกัน ซึ่งอาจพอจะจัดได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ

- หนังสือเรื่องบุคคล
- หนังสือเรื่องบ้านเมือง

5.1 หนังสือเรื่องบุคคล

หนังสือเรื่องบุคคล หมายถึง หนังสือที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติของบุคคลเป็นเนื้อหาสำคัญ ได้แก่

- หนังสือประเภทชีวประวัติ
 - หนังสือประเภทอัตตชีวประวัติ
 - บันทึกส่วนบุคคลต่าง ๆ
- รวมทั้ง ผลงานของกวี

5.1.1 หนังสือประเภทชีวประวัติ

หนังสือประเภทชีวประวัตินี้ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ ชีวประวัติเฉพาะบุคคล และชีวประวัติรวมของบุคคลหลายคน สารของประวัติชีวิตในหนังสือทั้ง 2 กลุ่มนี้ แตกต่างกันกล่าวคือ ชีวประวัติเฉพาะของบุคคล เป็นประวัติซึ่งมีรายละเอียดมาก เพราะอาจมีผู้เขียนชีวประวัติของผู้นั้นไว้หลายสำนวนด้วยกัน ดังเช่น พระประวัติของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ส่วนชีวประวัติรวมส่วนมากมุ่งในความสัมพันธ์กันของสมาชิกในสกุล หรือของบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นส่วนใหญ่ จึงมีรายละเอียดน้อยกว่า แต่ย่อมมีข้อมูลที่ที่มีคุณค่า ซึ่งไม่สามารถหาได้ในชีวประวัติเฉพาะด้วย

ในหนังสือชีวประวัติเฉพาะของบุคคล อาจมีประวัติของบรรพบุรุษและญาติพี่น้องของบุคคลผู้นั้นแทรกประกอบอยู่ด้วย เป็นลักษณะซึ่งพบเห็นประจำตั้งแต่คนสมัยรัตนโกสินทร์ และแม้ในสมัยปัจจุบันก็ยังคงเป็นแบบที่นิยมเขียนกันอยู่

จะขอคัดพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 4 เรื่อง พระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นพระประวัติสั้น ๆ และมีลักษณะดังกล่าวดังกล่าวแล้ว

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์เจ้าอยู่หัว ครีพิชเพ็ชรรัตนาลงกฎ
 อรรคราโชรสวรสวิบูลย์ อกุลยเคชมหาสุมาลย์ วงศ์วโรดม บรมราชกุมาร
 คือ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเฉลิมพระราชมณเฑียรในพระบรมราชวัง นับตามพระราชวงศ์นั้นพระองค์เป็นพระราชบุตรที่ 50 หรืออีกอย่างหนึ่ง เป็นที่ 27 ตามจำนวน นับแต่พระองค์ที่เป็นพระราชกุมารของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินใหญ่ที่ 2 ในพระบรมราชวงศ์ และเป็นพระราชโอรสที่ 3 ตามจำนวนซึ่งประสูติเป็นพระองค์ หรือเป็นที่ 5 ตามจำนวนซึ่งตั้งพระครรภ์ในกรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี ตั้งพระครรภ์มาแต่เดือนอ้าย ปีเถาะ นักษัตร นบศก จุลศักราช 1169 เป็นปีที่ 26 ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ครั้นนั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งเป็นสมเด็จพระบรมชนกนาถ ยังเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทรในแผ่นดินนั้นอยู่ ครั้นเมื่อพระราชบุตรพระองค์นี้ตั้งพระครรภ์ขึ้นได้ 4 เดือน ก็ได้เสด็จเลื่อนฐานันดรราชอิสริยยศ อปราชภิเษกเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคลในแผ่นดินนั้น ครั้นพระครรภ์ถ้วนไตรมาส ก็ประสูติในวันอาทิตย์ เดือน 10 ขึ้น 15 ค่ำ ปีมะโรง นักษัตรสัมฤทธิศก จุลศักราช 1170

เป็นที่ 27 ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เวลา 5
นาฬิกา แต่เที่ยงคืนวันนั้น¹

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเรียบเรียงหนังสือชื่อ ปฐมวงษ์ (พระ
บรมราชสมภพจักรีกับศรีสยาม) เป็นพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า-
จุฬาโลก พร้อมทั้ง พระปฐมบรมราชวงศ์

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ในพระบรมราชวงศ์นั้น เมื่อ
ครั้งกรุงเทพมหานครบวรทวารวดีศรีอยุธยากรุงเก่ายังดำรงอยู่ได้เสด็จมายัง
มนุษยโลกนี้ อุตม์ขึ้นในมหาตมคฤหคีสกุลอันมั่งคั่ง พร้อมมูลควยไคศุริย-
สมบัติ ถ้าเป็นมัธยมประเทศก็ควรจะเป็นสกุลมหาศาลไค เพราะเป็นสกุลใหญ่
มีนิเวศนสถานตั้งอยู่นานในภายในกำแพงพระมหานครกรุงเทพทวารวดีศรี-
อยุธยา พระองค์เป็นโอรสนับเป็นที่ 4 ของสมเด็จพระบรมมหาไปกาธิบดี
ซึ่งเป็นบรมชนกนาถพระเจ้าหลวงแลสมเด็จพระบรมมหาไปยิกา ซึ่งเป็นพระ
บรมราชชนนีพระพันปีหลวงนั้น เป็นทายกเจ้าของบริจาศสร้างวัดสุวรรณคารา-
รามในกรุงศรีอยุธยานั้น วันคืนมีเดือนพระชันสาเป็นกาลเวลาประสูติแห่งพระ
บาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเป็นนาคสม พักศักรัฐศกณคณาศกกาลปัก
บัญญัติอิทธิพัชวาร พุทธสาสนกาล 2279 พรรษา จุลศักราช 1098 (วันที่ 20
มีนาคม) พระองค์มีภคามีภคินีรวมพระชนกพระชนนีอันเดียวกัน 5 พระองค์คือ
กรมสมเด็จพระเทพสุดาวดี เป็นพระเจ้าพี่นางเธอที่ 1 พระเจ้าขุนรามณรงค์

¹ (พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว), ปฐมวงษ์, พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระ
พระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร : กรมศิลปากร, 2496), หน้า 1-2.

เป็นพระเจ้าพี่ยาเธอ นับเป็นที่ 2 กรมสมเด็จพระศรีสุทธาคารักษ์ เป็นพระเจ้าพี่นางเธอ นับเป็นที่ 3 แล้วถึงพระองค์เป็นที่ 4 แล้วจึงถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกนั้นเป็นที่คำรบ 5¹

แม่ในการเขียนหนังสือชีวประวัติรุ่นใหม่นี้ ชีวประวัติคุณเทพนิยายของคอกไม้สด² อันเป็นชีวประวัติของ ม.ล.บุษผา นิมมานเหมินทร์ ก็มีประวัติของผู้เป็นบรรพชนแทรกอยู่ด้วย เช่น

เรื่องราวของเจ้าพระยาเทเวศร์^๓ เป็นเรื่องราวที่นักศึกษา เพราะท่านเป็นคนหนึ่งในแผ่นดินในสมัยของท่าน ท่านเริ่มรับราชการตั้งแต่อายุยังน้อยในตำแหน่งเล็ก ๆ ไต่ขึ้นไปจนถึงเป็นเจ้าพระยาเสนาบดีในตอนปลาย...

ท่านถือกำเนิดมาในโลกนี้ ในรัชกาลที่ 4 และในฐานะที่เป็นพระนัดดาใหญ่ในพระเจ้าพี่ยาเธอกรมพระพิทักษ์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ จึงทรงพระเมตตาเป็นพิเศษ เวลาไหนจุกก็เสด็จพระราชดำเนินมาพระราชทานน้ำสังข์ และทรงตัดจุกพระราชทานทองเหรียญเป็นของขวัญ พร้อมกับรับถวายตัวเป็นมหาดเล็กพระราชทานเบี้ยหวัด 10 ตำลึง เมื่ออายุ 14 ก็ทรงพระกรุณาโปรด

¹ ปฐมวงษ์ (พระบรมราชมหাজักรักษ์ตรีสยาม) (พระนคร : โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์ไทย, 2470), หน้า 4-5.

² สมภพ จันทระประภา. ชีวประวัติคุณเทพนิยายของคอกไม้สด (พระนคร : แพร่พิทยา, 2509).

เกล้าฯ ไทบรรพชาเป็นสามเณรภาคหลวงในวัดพระแก้ว และพระราชทานบริวารเทพหอมเภา เจาพระยาเทเวศรฯ. เป็นคนไม่มีชื่อ เพราะพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ. ทรงเรียกว่า "หลาน" ...เลยเป็นชื่อติดตัวท่านจนตลอดอายุว่า "หอมเภาช่วงศุหลาน" ¹

หนังสือชีวประวัติรวม จะมีชีวประวัติของบุคคลหลายคนรวมอยู่ในหนังสือเล่มเดียวกัน แยกออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ

1. ประวัติของตระกูล กล่าวถึง ประวัติของบุคคลซึ่งอยู่ในตระกูลเดียวกัน เป็นต้นว่า ปฐมวงศ์ ² และ พงษาวดารราชินิกุลบางช้าง ³ กังเณ

เจ้าคุณนวล บุตรพระอัยกาที่ 9 เป็นภรรยาเจ้าพระยาอรรคมหาเสนา-มุนนาค มาแต่ดวงซอ เจ้าคุณนวลมีบุตรชาย 6 หญิง 4 รวม 10 คน

.....
คุณหินชายที่ 4 ท่านเกิดวัน ๓ ๓ ๓ ค่ำ ปีชวดศกจุลศักราช 1142 เวลา
ทุ่มเศษ

.....
คุณเค็ดชายที่ 8 ท่านเกิดวัน ๓ ๓ ๕ ค่ำ ปีวอกสัมฤทธิศก จุลศักราช
1150 เวลาโม่งเช้า ทำราชการแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ เป็น

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 15-17.

² พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ปฐมวงศ์. เรื่องเดิม.

³ พงษาวดารราชินิกุลบางช้าง (พระนคร : โรงพิมพ์ไทย, 2457).

นายสุตจินดา แล้วเลื่อนเป็นหลวงนายศักดิ์ มาแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เลื่อนเป็นจมนไวยวรรณารถ แล้วเลื่อนเป็นพระยาสุริยวงษมนตรีจางวางมหาดเล็ก แล้วเลื่อนเป็นเจ้าพระยาพระคลัง ครั้นแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทานไควาที่พระสมุหพระกลาโหม แต่เรียกกันว่าเจ้าคุณพระคลัง ว่าที่สมุหพระกลาโหม ครั้นแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงษ์ สำเร็จราชการหัวเมืองปากใต้ฝ่ายเหนือ เรียกว่าสมเด็จพระองค์ใหญ่ อายุทานได้ 68 ปี ทานถึงแก่อสัญกรรมเมื่อ ๗ วัน ๕ ๑๐ ๖ ค่ำ ปีเถาะสัปตศก จุฬศักราช 1217 ¹

2. ชื่อประวัติรวมของบุคคลหลายคนในหนังสือเริ่มเดียวกัน หรือบุคคลในกุ่มอาชีพเดียวกันเดียวกัน เป็นต้นว่า จดหมายเหตุเรื่องทรงตั้งพระบรมวงศานุวงศ์กรุงรัตนโกสินทร์, เรื่องตั้งเจ้าพระยาในกรุงรัตนโกสินทร์ และ ประวัติอภินิหารสังฆวิกรมมหาธาตุ ตัวอย่าง ประวัติซึ่งปรากฏในเรื่องตั้งเจ้าพระยาในกรุงรัตนโกสินทร์

เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์
(แบบ อภัยวงศ์)

เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ นามเดิม แบบ เดิมเป็นพระยากรมราช กรมกัมพูชา ในรัชกาลที่ 1 โปรดฯ ให้กำกับดูแลเจ้าผู้ครองกรุงกัมพูชา ภายหลังโปรดฯ ให้แบ่งเมืองเขมรแขวงปัตของและนครวัด ให้พระยากรมราชปกครอง ทรงตั้งเป็นเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ วิเศษสงครามรามรินทร์อินทปัต อภัยพิริยบรากรมพาหุ บุตรของท่านคือ พระยาอภัยภูเบศร์ ท่านเป็นคนสกุล อภัยวงศ์

¹ พงษ์วาทราชินีกุลบางช้าง. เรื่องเดิม, หน้า 15-6.

เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ (แบน อภัยวงศ์) ถึงอสัญกรรมในรัชกาลที่ 2 ปี
พ.ศ. 2353¹

และประวัติของ เจ้าพระยาบดินทรเดชา

เจ้าพระยาบดินทรเดชา

(สิงห์ สิงหเสนี)

เจ้าพระยาบดินทรเดชา ที่สมุหนายก นามเดิม สิงห์ เป็นบุตรเจ้าพระยา
อภัยราชา (ปิ่น) ทราบว่าได้เป็น จมื่นเสมอใจราช หัวหมื่นมหาดเล็กในรัช-
กาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 2 ไปรับราชการวังหน้า เป็นพระยาเกษมรักษา ถึง
รัชกาลที่ 3 ได้เป็นพระยาราชสุภาวดี ไปราชการทัพปราบกบฏเวียงจันทร์
ตอนต้นมีความชอบทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้เป็นเจ้าพระยาราชสุภาวดี ครั้น
เจ้าพระยาอภัยภูธรถึงอสัญกรรม โปรดฯ ให้ว่าที่สมุหนายกต่อมามีความ
ชอบเมื่อปราบกบฏเวียงจันทร์ โปรดฯ ให้เป็นเจ้าพระยาบดินทรเดชา ที่
สมุหนายก ได้เป็นแม่ทัพรบญวนจนได้ประเทศกัมพูชากลับมาเป็นประเทศขึ้นไทย
อย่างในรัชกาลที่ 1

ในหนังสือลำดับเสนาบดีของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ว่า เจ้าพระยาบดินทร
เดชา ที่สมุหนายก มีบุตรหลานชายหญิงมาก คือ พวกเจ้าพระยามุขมนตรี (เกษ)
เจ้าพระยามมราช (แก้ว) ซึ่งจะกล่าวต่อไปในรัชกาลที่ 4

¹ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์, เรื่องตั้งเจ้าพระยาในกรุงรัตน-
โกสินทร์ (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2474), หน้า 13-14.

เจ้าพระยามหินทร เคชา (สิงห์) เกิดในสมัยกรุงธนบุรี เมื่อปีระกา พ.ศ.
2320 ถึงอสัญกรรมในรัชกาลที่ 3 เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน ปีระกา พ.ศ.
2392 อายุ 72 ปี ทานเป็นคนสกุล สิงห์เสนี¹

สมัยปัจจุบัน หนังสือชีวประวัติรวมลงมีอยู่ เป็นต้นว่า ประวัติครู² และ ไกร เป็น
ไกรในประเทศไทย³ รูปแบบการเขียนชีวประวัติในหนังสือชีวประวัติรวมส่วนใหญ่จะเป็น
ชีวประวัติแบบย่อ จะเป็นประวัติการทำงานเป็นส่วนใหญ่ เป็นต้นว่า ประวัติของ พระ
เรียมวิรัชพากย์ ในหนังสือ ไกร เป็นไกรในประเทศไทย

พ.อ. พระเรียมวิรัชพากย์ (เรียม ทรทรานนท์)

ป.ม., ท.ช., ร.ม., ร.ส., พ.ร.ช., ร.จ.พ. เลขาธิการกองเนอรั
ชั้น 2 ของประเทศฝรั่งเศส, กรัฟเฟอร์ของประเทศฝรั่งเศส, นก
อินทรีชั้น 2 ของประเทศเยอรมัน, เลโอปอลด์ชั้น 1 ของประเทศ
เบลเยียม, มงกุฎชั้น 1 ของประเทศอิตาลี

9 มกราคม 2434 ธนบุรี

ผู้ชำนาญ องค์กรอาหารสำเร็จรูป กระทรวงกลาโหม

192 ถนนเทศบาล 1 ธนบุรี

วุฒิ มัธยมปีที่ 6 ร.ร. อัสสัมชัญ พระนคร 2447

เตรียมอุดมศึกษา ร.ร. ในอังกฤษ สออลแลนด์ และฝรั่งเศส 2447-2451

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 22.

² ประวัติครู. พระนคร : ครูสภา, 2500-

³ ไกรเป็นไกรในประเทศไทย. คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัย-
ธรรมศาสตร์, 2506.

ปริญญาตรี ฝรั่งเศส 2454

ปริญญาโท ฝรั่งเศส 2457

ปริญญาเอก ฝรั่งเศส 2460

ความชำนาญพิเศษ การทูต ประวัติศาสตร์ ภาษิต่างประเทศ (ฝรั่งเศส
อังกฤษ ฮอลแลนด์ เยอรมัน)

ประวัติงาน อาจารย์พิเศษ กระทรวงศึกษาธิการ 2462-2465

หัวหน้ากองประวัติศาสตร์ กองทัพอากาศ กระทรวงกลาโหม 2465-
2474

นายเวรพิเศษประจำกองทัพอากาศ 2475

อัครราชทูตประจำกระทรวง, สมุหพิทักษ์, อธิบดีกรมพิธีการทูต,
รักษาการปลัดกระทรวง กระทรวงการต่างประเทศ 2479-
2488

งานพิเศษที่สำคัญ ทหารอาสาในราชการสงครามในคราวกรณีพิพาทกับฝรั่งเศส
2460-2462

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท 2, 2475

รองประธานสภาผู้แทนราษฎร 2476

อัครราชทูตไทยประจำประเทศฝรั่งเศส, อิตาลี, เบลเยียม, ฮอล-
แลนด์, สวิตเซอร์แลนด์, สเปน, โปรตุเกส 2476-2479

ข้าหลวงใหญ่แม่น้ำโขง, หัวหน้าคณะข้าหลวงใหญ่แม่น้ำโขงฝ่ายไทย
ร่วมประชุมใหญ่กับคณะข้าหลวงใหญ่แม่น้ำโขงฝ่ายฝรั่งเศสที่เวียง-
จันทน์ ลาว 2480

ศาสตราจารย์พิเศษ วิชาภาษาต่างประเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2505-ปัจจุบัน

งานนิพนธ์/งานประดิษฐ์ หนังสือ "แบบสอนอ่านฝรั่งเศส" "ไวยากรณ์ฝรั่งเศส"
 "แบบเรียนภาษาฝรั่งเศส" "พจนานุกรมฝรั่งเศส-ไทย และ ไทย-
 ฝรั่งเศส" "พจนานุกรมฝรั่งเศส - อังกฤษ - ไทย" "แบบเรียน
 ภาษาเยอรมัน" "พจนานุกรมเยอรมัน - ไทย" "พจนานุกรมไทย-
 เยอรมัน, อังกฤษ, ฝรั่งเศส" "ระเบียบปฏิบัติทางการทูต" ¹

5.1.2 หนังสือประเภทอัตชีวประวัติ ซึ่งเป็นเรื่องชีวิตของผู้เขียนเอง นับเป็น
 เอกสารชั้นต้น (primary source) เท่าที่ปรากฏในอัตชีวประวัติของไทยมีจำนวนน้อย
 มาก ในอัตชีวประวัติจะมีเรื่องราวชีวิตของผู้เขียนเอง และมีรายละเอียดที่ผู้อ่านอาจจะ
 ไม่กล่าวถึง เป็นต้นว่า อัตชีวประวัติของ เจ้าพระยาเทเวศรวงษ์วิวัฒน์

ครั้นรัตนโกสินทรศก 110 เสด็จพมอมลุมารคาที่วัดเทวราช ได้เอาเงิน
 เสียให้คนโขนตามตารางที่ตองโขนอยู่ด้วยทุนทรัพย์เดิมหรือพินัยหลวง พระเจ้า
 บรมวงศ์เธอกรมพระนเรศรฯ ช่วยจัดการได้รับตัวมาเลี้ยงเข้าแจกเงินแจกนา
 แลพลอยพนโขนไปประมาณ 500 คนเศษ ครั้นต่อมามีราชการจะเสด็จพระ
 ราชดำเนินรับขบวนรถขบวนมาแต่เขา เขาไปนอนคอยอยู่ในพระบรมมหาราชวัง
 แต่งตัวมาขรับพระที่นั่งไม่ทัน ถูกคืนพานทองแลตราจูลจอมเกล้า ภายหลัง
 ได้ออกไปเจริญทางพระราชไมตรี ณประเทศยุโรปกับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
 กรมพระดำรงราชานุภาพ ซากลับจากยุโรปได้แวะอียิปต์ แลอินเดีย ²

¹ ไกร เป็นไกรโยประเทศไทย, หน้า 9.

² เจ้าพระยาเทเวศรวงษ์วิวัฒน์, "ประวัติเจ้าพระยาเทเวศรวงษ์วิวัฒน์,"
เทศน์นำฉลองอายุ เจ้าพระยาเทเวศรวงษ์วิวัฒน์ (โรงพิมพ์พิศาลบรรณนิจ, 2466),
 หน้า ต.

ซึ่งเจ้าพระยาเทเวศร์ไถ่เกล้าถึงสาเหตุของการถูกริบพานทองและตราจุลจอม-
เกล้า ใน ร.ศ. 110 (พ.ศ. 2435) ไว้ด้วย

5.1.3 บันทึกส่วนบุคคล

คำว่า บันทึกส่วนบุคคลในที่นี้หมายความถึง บันทึกความจำ ข้อความรำลึก
และจดหมายติดต่อกัน เป็นเรื่องราวซึ่งบุคคลใดเล่าถึงอดีตที่ผ่านมา ประสบการณ์ และ
บุคคลที่เคยรู้จัก รวมถึงการติดต่อกันในรูปแบบของจดหมายด้วย ซึ่งจะมีประวัติชีวิตบาง
ตอนของผู้นับถือและบุคคลผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับ ในบางครั้งจะเห็นบุคลิกภาพของผู้นับถือใน
เอกสารเหล่านี้ด้วย

สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ ไถ่เกล้าถึง สมเด็จพระยาบรมมหาศรี-
สุริยวงศ์ ในหนังสือ ความทรงจำ ของท่านหลายตอน

ในครั้งนั้นมีไทยที่สูงศักดิ์เป็นชั้นหม่อม ปรารถนาจะศึกษาวิชาอย่างฝรั่งหลาย
คน จะกล่าวแต่ผู้ที่มาปรากฏเกียรติคุณในชั้นหลังคือ พระบาทสมเด็จพระปิ่น-
เกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งเป็น สมเด็จพระยากรมขุนอัสเรศรังสรรค์ ใครจะทรง
ศึกษาวิชาทหาร 1 กรมหลวงวงศาธิราชสนิท เมื่อยังเป็นกรมหมื่น ใครจะทรง
ศึกษาวิชาแพทยอย่างฝรั่งพระองค์หนึ่ง สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์
เมื่อยังเป็นหลวงนายสิทธิ ใครจะศึกษาวิชาต่อเรือกำปั่นคน 1 ได้ศึกษาวิชา
เหล่านั้นต่อพวกมิชชันนารีอเมริกัน แคววสอนกันด้วยภาษาไทย¹

และอีกตอนหนึ่ง ซึ่งกล่าวถึง สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์

ถึงรัชกาลที่ 4 เมื่อเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์เป็นอัครมหาเสนาบดีกระทรวง
กลาโหม ท่านชำนาญการต่อเรือกำปั่นมาตั้งแต่นั้นเป็นหลวงนายสิทธิในรัชกาล

¹ สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ, ความทรงจำ, หน้า 62.

ที่ 3 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดฯ ให้จัดทหารเรือ และคอเรือกลไฟเป็นเรือรบ¹

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ไกล่ลาวถึง พระยาอุปเทศห้วยหาญใน หนังสือ เกิดวังปารุสก์ ว่า

วันที่ข้าพเจ้าไปโรงเรียนวันแรก นายพันเอก พระสรชาญา (ภายหลังเป็น พระยาสุระเสนา (หม่อมราชวงศ์ สิด กำภู)) บัดนั้นเป็นปลัดกรมเสนาธิการ ทั้งเป็นคนโปรดของพ่อ และอยู่ในพวกวังปารุสก์ด้วย เป็นผู้นำข้าพเจ้าไป คู เหมือนเราไปถึงโรงเรียนเวลาเชาตรู 6.00 นาฬิกา พระสรชาญา พา- ข้าพเจ้าไปหานายพันเอก พระอุปเทศห้วยหาญ (ภายหลังเป็นพระยาอุปเทศ- ห้วยหาญ (เชื้อม ประพันธ์โยธิน)) เวลานั้นเป็นเจ้ากรมยุทธศึกษาทหารบก ทั้งเป็นผู้รั้งผู้บังคับการโรงเรียนนายร้อยชั้นประถม พระอุปเทศฯ เป็นคนรูป ร้างสูงสง่าหน้าตาดี เป็นที่น่าฟังกลัวเป็นอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าได้ถูกนำตัวเข้าไป หาทานในห้องทำงาน คุณพระไต่ลูกขึ้นถวายคำนับรับเอาข้าพเจ้าอย่างดี บอก ให้นั่งลง พ่อข้าพเจ้านั่งลง คุณพระก็เลิกแสดกความเคารพต่อเจ้านายเล็ก ๆ กลับเปลี่ยนเป็นพูดอย่างผู้บังคับการเต็มที่²

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 106.

² พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เกิดวังปารุสก์ เล่ม 1 สมัย สมบูรณาญาสิทธิราช (พระนคร : คลังวิทยา, 2494), หน้า 195-6.

ในบางครั้งในบันทึกส่วนตัว จะปรากฏบุคลิกภาพของผู้ฉบับบันทึกด้วย เป็นต้นว่า

ในเวลาที่เราที่หลงใหลว่า อายุเท่านั้นเริ่มเรียนมคธภาษาแล้ว เราเป็นเด็กที่สุดในหมู่เจ้านายผู้เรียนอยู่ ตั้งแต่ที่คานหนึ่งสี่ชอม ตลอดถึงเรียนบทมาดาศที่เรียกไวยากรณ ในบัดนี้อาจารย์ลำบากมาก ต้องเขียนตอลงในสมคค้ำให้ศิษย์ทุกพระองค์ ต่อขึ้นคัมภีร์ คืออรรถกถาธรรมบทจึงคอยสะควก ไม่ต้องเรียน อาจารย์ของเราแกมีใจดี เยือกเย็น แต่แกเป็นข้าราชการฝ่ายหน้า แกไม่อาจตั้งตัวเป็นอาจารย์ แกถอมตัว แกไหวพวกเรา พุดอย่างอ่อนน้อม เราหาได้ความรักใคร่สนิหสนมณินครุกับศิษย์ไม่ ออกจะเห็นเป็นครูชั้นแล้ว แต่ก็ยังคงม คือยกมือไหวแก ¹

การที่จะคนประวัติของบุคคลใดบุคคลหนึ่งจากบันทึกส่วนตัวของบุคคลนั้น ย่อมทำได้โดยยาก เพราะผู้ศึกษาจะต้องมีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับบุคคลผู้เป็นเจ้าของชีวิตและฉบับบันทึกเสียก่อนว่ามีความสัมพันธ์กัน หรือเป็นผู้ที่รู้จักกันเคยกันบางหรือไม่ ความรู้เบื้องต้นเหล่านี้จะช่วยเป็นแนวทางในการศึกษาคนควาประวัติของบุคคลจากบันทึกส่วนตัวได้ ในปัจจุบันบันทึกบางเรื่องเป็นต้นว่า ความทรงจำ, สำนวนสมเด็จ และ พื้นความหลัง มีคัมภีร์คนเรื่องซึ่งจะช่วยในการศึกษาคนควาเรื่องบุคคลและเรื่องราวต่าง ๆ ในหนังสือดังกล่าวได้สะควก

5.1.4 ผลงานของกวี

กวีบางคนมักจะฝากประวัติ อุปลินสัย และแนวความคิดไว้ในผลงานของ

¹ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, พระประวัติคริสต์เล่า (พิมพ์ครั้งที่ 3. มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2507), หน้า 10-11.

เขาควย ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ศึกษาคนควาชีวิตประวัติของกวีนั้น ๆ ต่อไป เช่น ประวัติสุนทรภู่ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ก็ทรงเรียบเรียงชีวประวัติโดยการวิเคราะห์และสันนิษฐานจากผลงานของสุนทรภู่เป็นส่วนใหญ่ เห็นได้จากข้อความซึ่งยกเป็นตัวอย่างต่อไปนี้

การศึกษาของสุนทรภู่ ความที่กล่าวในนิราศเมืองสุพรรณ มีเป็นเค้าเงื่อน
ดูเหมือนจะไต่เลาเรียนในสำนักชีปะขาว ¹

และอีกตอนหนึ่ง

พิเคราะห์เรื่องราวที่ปรากฏในนิราศ ประกอบกับศักราชที่เกิดของสุนทรภู่
ดูเหมือนเมื่อแต่งนิราศเมืองแกลงอายุจะราวสัก 21 ปี กล่าวในนิราศว่ามี
ศิษย์ติดตามไปควย 2 คน ซ่อนสื่อให้เห็นว่าในเวลานั้นสุนทรภู่ ทำนองจะมีข้อ
เสียดในการแต่งบทกลอนอยู่แล้ว ²

ในการศึกษาคนควาประวัติของกวีในสมัยโบราณ ซึ่งไม่มีหลักฐานเชิงประวัติที่แน่นอนนั้น ผู้ศึกษาอาจใช้วิธีการวิเคราะห์และสันนิษฐานจากผลงานของกวีเหล่านั้นได้

5.2 หนังสือเรื่องบ้านเมือง

หนังสือเรื่องบ้านเมือง หมายถึง หนังสือซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์บ้านเมืองในสมัยต่าง ๆ รวมทั้ง หนังสือ และเอกสารของทางราชการ อันได้แก่

¹ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, "ประวัติสุนทรภู่," นิราศเมืองแกลง และประวัติสุนทรภู่ (พระนคร : กรมศิลปากร, 2498), หน้า 16.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 17.

- พงศาวดารตำนาน และหนังสือประวัติศาสตร์อื่น ๆ
- บันทึกของทางราชการ
- ราชกิจจานุเบกษา

จุดมุ่งหมายของหนังสือเหล่านี้ย่อมมีความมุ่งหมายที่จะให้ประโยชน์แก่ราชการมากกว่าที่จะกล่าวถึง หรือเน้นถึงเรื่องราวของบุคคลหนึ่งบุคคลใดโดยเฉพาะ อย่างไรก็ตาม หนังสือเหล่านี้ก็มีบางส่วนที่จะให้ประกอบในการศึกษาคนควาเรื่องประวัติบุคคลใด และบางครั้งจะมีประวัติบุคคล เป็นส่วนที่แยกต่างหากอย่างเห็นได้ชัดเจน

5.2.1 พงศาวดาร ตำนาน และหนังสือประวัติศาสตร์อื่น ๆ

หนังสือประเภทนี้มีเนื้อหาส่วนใหญ่ เป็นเหตุการณ์ของบ้านเมือง กล่าวถึงบุคคลในสถานะที่เป็นส่วนหนึ่งหรือรวมในเหตุการณ์นั้น ๆ มักจะเป็นบุคคลผู้ได้ทำงานสำคัญๆ หรือเป็นบุคคลผู้มีความสำคัญในเหตุการณ์ หรือพฤติกรรมนั้น มีปรากฏเป็นตอน ๆ ตามความสำคัญ หนังสือบันทึกเหตุการณ์บ้านเมืองเล่มสำคัญคือ พระราชพงศาวดารในรัชกาลต่าง ๆ ถึงแม้จะเป็นเรื่องราวส่วนใหญ่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ก็ตาม บุคคลสำคัญ ๆ ซึ่งได้ทำงานให้ประเทศชาติก็จะได้รับการกล่าวถึงด้วย เป็นต้นว่า เรื่องราวเกี่ยวกับสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ชม บุนนาค) ผู้มีบทบาททางด้านการเมืองตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา อาจจะคนคว้าได้จาก พระราชพงศาวดารรัชกาลต่าง ๆ ตั้งแต่รัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5

นอกจากนี้พงศาวดาร หรือตำนานของเมืองต่าง ๆ ก็มักจะมีเรื่องราวเกี่ยวกับผู้ครองเมือง และวงศ์สกุลของผู้ครองนั้นด้วย และในบางเล่มจะมีประวัติอย่างย่อ ๆ ของผู้ครองเมืองแต่ละคนด้วย เป็นต้นว่า เรื่องราชวงศ์ปทุม พงศาวดารเมืองน่าน ฉบับพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช¹ เป็นพงศาวดารเมืองน่าน พร้อมด้วยเรื่องราวของผู้ครองนคร

¹ ประชุมพงศาวดารภาคที่ 10 (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2461)

ในสมัยต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตเป็นต้นมาจนถึงสมัยพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช และ พงสาวดาร เมืองสงขลา¹ โดย พระยาวิเชียรคีรี (ชม) เนื้อเรื่องกล่าวถึงบุคคลในตระกูล ณ สงขลา ซึ่งเป็นผู้ครองเมือง และมีส่วนร่วมในเหตุการณ์บ้านเมืองแต่ละสมัย

หนังสือประวัติศาสตร์อื่น ๆ ซึ่งจะกล่าวถึง คือ หนังสือประชุมพงสาวดาร อันเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของไทย โดยแบ่งกล่าวเป็นเรื่อง ๆ ไป หนังสือชุดนี้จะเป็นเครื่องมือช่วยในการติดตามคนควาเรื่องประวัติบุคคลสำคัญ ๆ ในอดีตได้เป็นอย่างดี เป็นต้นว่า ประชุมพงสาวดารภาคที่ 16 พงสาวดารเมืองพระตะบอง² ของ เจ้าพระยาศุภราชธรรมนิทร มีประวัติของเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ (แบน) ซึ่งครองเมืองพระตะบอง ใน พ.ศ. 2337 และ ประชุมพงสาวดารภาคที่ 67 จดหมายเหตุเกี่ยวกับ เขมรและญวนในรัชกาลที่ 3 ตอนที่ 1 มีประวัติของเจ้าพระยาบดินทรเดชาแรกอยุธยา³

5.2.2 บันทึกของทางราชการ

ในที่นี้ บันทึกของทางราชการ หมายถึง บันทึกการเดินทางซึ่งผู้จดบันทึกมีหน้าที่ต้องบันทึกสิ่งที่ได้พบเห็นในระหว่างการเดินทาง

ยังมีบันทึกอีกแบบหนึ่งคือ บันทึกจากคำบอกเล่าของผู้ที่ได้เดินทางเป็นคำให้การ

รูปการเขียนแบบบันทึกนี้มีเรื่องราวของบันทึกเองน้อยมาก เนื้อเรื่องส่วนใหญ่เกี่ยวกับการเดินทาง และบุคคลที่เกี่ยวข้องของมากกว่าจะกล่าวถึงผู้บันทึก เช่น

¹ ประชุมพงสาวดาร ภาคที่ 3 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทย, 2457)

² ประชุมพงสาวดาร ภาคที่ 16 (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2462)

³ ประชุมพงสาวดาร ภาคที่ 67 (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2481)

ระยะทางราชทูตสยามไปกรุงฝรั่งเศส

ข้าพระพุทธเจ้า พระณรงค์วิจิต ได้รับพระราชทานจดหมายระยะทางตั้งแต่
 ทูตานุทูตกราบถวายบังคมลาออกจากกรุง เทพพระมหานครไปเจริญทางพระราช
 ไมตรีพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายใจความว่า ณ วัน
 พุธหีสบตีเดือน 5 ขึ้น 6 ค่ำ จุลศักราช 1223 ปีระกา ยังเป็นโทษก เพลา
 บาย 5 โมง ทูตานุทูตพร้อมกันทูลพระที่นั่งอนันตสมาคมในพระบรมมหาราช
 วัง ราชทูต พระยาศรีพิพัฒน์ รัตนราชโกษาธิบดี จางวางพระคลังสินค้า
 ชื่อเดิมชื่อ แผ อายุได้ 43 ปี เป็นบุตรที่สอง สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัย-
 ญาติ.....คนซึ่งไปด้วยราชทูตนั้น นายสมบุญ บุตรราชทูต 1 ขุนสมบัติยศ
 เสมียน 1 นายฮวด ลาม 1 ขุนราชสมบัติ คนไข 1 หมั้นนราภักดีคนไข 1
 รวม 6 คน อุปทูต เจ้าหมื่นไวยวรรณาด หัวหมื่นมหาดเล็กเวรขวา ชื่อเดิมชื่อ
 รวน อายุได้ 33 ปี เป็นบุตรที่หนึ่งเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์. ที่สมุหพระกลาโหม 1

ข้อความจากบันทึกข้างต้นกล่าวถึงพระยาศรีพิพัฒน์ (แพ บุนนาค) ราชทูตพร้อม
 ทั้งบอกชื่อบิดา และยังกล่าวถึงผู้ร่วมเดินทางคนอื่น ๆ บางคนในลักษณะเดียวกันด้วย

ส่วนข้อความในคำให้การ ซึ่งเป็นการเล่าเรื่องที่ได้อธิบายไปพบเห็นมา และมีผู้จดบันทึก
 คำให้การนั้น จะเป็นประสบการณ์ตอนหนึ่งของผู้นั้น ดังตัวอย่าง จาก

คำให้การนายจาด เล่าเหตุการณ์ในเมืองขมา เมื่อพระเจ้าเม็งคองทิวงคต

¹ ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 30 จดหมายเหตุของพระณรงค์วิจิต (รวน บุนนาค)
 เรื่องราชทูตไทยไปประเทศฝรั่งเศสในรัชกาลที่ 4 เมื่อปีระกา พ.ศ. 2404 (พระนคร :
 โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2467), หน้า 1.

ข้าพเจ้า นายจาด เป็นข้าหลวงเดิมในพระเจ้าฟ้าง่าง กรมหมื่นวิศนารต
นิภาธร ได้จดหมายเหตุเรื่องเมืองพม่าที่ข้าพเจ้าได้ทราบเหตุการณ์ต่าง ๆ
เมื่อข้าพเจ้าไปอยู่ที่เมืองพม่านั้น เดิมข้าพเจ้าออกจากกรุงเทพฯ ลงเรือปาก-
ไตไปอาศัยอยู่ที่เมืองตะกั่วป่าเดือนเศษ

ครั้น ๗ วัน ๗ ๒ คำ ปีจอออกศก จุลศักราช 1236 ข้าพเจ้าโดยสาน
เรือกลไฟ ชื่อ อันนค้อฟไฮรอน เป็นเรือเมลของอังกฤษ ๆ ไซจักรออกจาก
ปากน้ำเมืองตะกั่วป่ามาทางทะเล 6 วัน เข้าเมืองระนอง เมืองมลิวัน เมือง
มฤท เมืองทวาย ¹

ดูบอกคำให้การเล่าถึงการเดินทางในครั้งนั้นของเขา นับเป็นพฤติกรรมคนหนึ่ง
ของเขา และนอกจากนี้ยังมีเรื่องราวเหตุการณ์ในพม่าในสมัยนั้นอีกด้วย

5.2.3 ราชกิจจานุเบกษา

ราชกิจจานุเบกษา เป็นหนังสือของทางราชการ รวมทั้งประกาศทาง
ราชการ แจงความ กฎกระทรวง พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา และข่าวในพระราช
สำนัก เป็นต้น ราชกิจจานุเบกษาจัดพิมพ์เป็นครั้งแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอม-
เกล้าเจ้าอยู่หัว ระหว่าง พ.ศ. 2401-2402 และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ออกหนังสือราชกิจจานุเบกษาขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่งใน พ.ศ.
2417 ² ปัจจุบัน กองประกาศิต สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เป็นเจ้าหน้าที่ในการจัดทำ

¹ "คำให้การนายจาด," ประชุมพงศาวดารภาคที่ 7 (โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ,
2460), หน้า 69-70.

² ชลธิ์ สี่วะนิช, "ราชกิจจานุเบกษา," วารสารทองสมุด, 14 (มีนาคม-
เมษายน, 2513), หน้า 102-125.

ในตอนต้นพุทธศตวรรษที่ 25 เมื่อราชกิจจานุเบกษาพิมพ์ใหม่อีกครั้งหนึ่ง มีการลงข่าวการตายของข้าราชการ พระบรมวงศานุวงศ์ ตลอดจนพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ พิมพ์ในวารสารที่บุคคลผู้นั้นถึงแก่กรรม หรือบวชปฏิบัติการทำงานอย่างขอ ๆ ไว่ควย

ข่าวตาย

พระวินัยรักชิต (เทศ) เจ้าอารามวัดบุญศิริมาศยาราม บุตรขุนพร (ฉิม) บานบางขุนพรหม แขวงกรุงเทพ 1 เป็นชาตหลวงเดิม ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่เมื่อยังทรงพระผนวชเสด็จประทับอยู่ ณ วัดบวรนิเวศน์วิหาร อายุครบอุปสมบทแล้ว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระอุปัชฌาย์อุปสมบทให้เป็นภิกษุ แล้วโปรดให้เป็นพระสมุหฐานา ภายหลังเลื่อนเป็นพระครูปรินิโกศล ได้รับพระราชทานนิตยภัตร เดือนละ 6 บาท ครั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดให้เป็นพระครูวิบูลย์ ศีลขันธ เจ้าอารามวัดบุญศิริมาศยาราม ได้รับพระราชทานตาลิบัตรพัดยศคหฬหองขวางเป็นเครื่องยศ มีนิตยภัตต์ เดือนละ 2 ตำลึง ภายหลังโปรดเลื่อนให้เป็นพระวินัยรักชิตที่พระราชทาน ได้รับพระราชทานตาลิบัตรแดงคหฬหองขวาง มีนิตยภัตต์เดือนละ 3 ตำลึงถึงวันที่ 2 มกราคม รัตนโกสินทร์ศก 110 เวลาบ่าย 4 โมง อาพาธเป็นอะหิวาตกะโรค ครั้นรุ่งขึ้นวันที่ 3 เวลาเช้าโมงหนึ่ง พระวินัยรักชิต (เทศ) ถึงแก่มรณะภาพ อายุได้ 73 ปี พรรษาได้ 51 พรรษา พระราชทานน้ำอาบศพ หีบทองหีบเป็นเกียรติยศ พระปลัดเสนาจัดการศพ¹

ต่อมาใน พ.ศ. 2435 จึงเริ่มพิมพ์คอลัมน์ "ประวัติ" ของข้าราชการในวาระที่บุคคลผู้นั้นสิ้นชีพ เพิ่มจากการแจ้งข่าวตายที่เคยทำมาตั้งแต่แรกเริ่ม ลักษณะของ

¹ ราชกิจจานุเบกษา, ล.8, ร.ศ. 110 (พ.ศ. 2434), หน้า 401.

ชีวประวัติในราชกิจจานุเบกษา เป็นประวัติการรับราชการเป็นส่วนใหญ่ คล้ายประวัติใน "ข่าวตาย" แต่มีรายละเอียดเพิ่มขึ้นอีก เช่น ประวัติของพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)

ในรัชกาลที่ 3 เมื่ออายุได้ 9 ปี ท่านได้เข้ามาศึกษาพระปริยัติธรรมอยู่ในสำนักพระอาจารย์สุข วัดสแกน และได้อวชเป็นสามเณรเล่าเรียนพระไตรปิฎกในสำนักต่าง ๆ คือ กรมสมเด็จพระเทศาภิบาล และสมเด็จพระสังฆราชคอน เป็นคน

ครั้นอายุได้ 21 ปีแล้ว จึงได้อุปสมบทเป็นภิกษุอยู่ ณ วัดสแกน พระอาจารย์สุข เป็นอุปัชฌาย์ ภายหลังได้เข้าสอบไล่พระปริยัติธรรม ณ วัดราชบูรณะในพิธีประชุม พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย มีสมเด็จพระสังฆราชคอน เป็นคน ได้เป็นเปรียญ 4 ประโยค แล้วเข้าสอบไล่พระปริยัติธรรมที่วัดพระเชตุพน ในพิธีประชุมพระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย มีพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แลกรมสมเด็จพระปรมานชิตชินโรส เป็นประธาน ได้เป็นเปรียญ 5 ประโยค ภายหลังมาได้เข้าสอบไล่อีกครั้งหนึ่งที่พระที่นั่งสุลิตมหาปราสาท ได้เป็นเปรียญ 7 ประโยค

.....

ภายหลังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ 1 ให้เป็นพระยาศรีสุนทรโวหาร ญาณปริชา มาตย์ บรมนารถนิตยภักดี พริยพาหะ เจ้ากรมพระอาลักษณ์ พระราชทานเบี้ยหวัดปีละ 4 ชั่ง แลพระราชทานเหรียญกษาปณ์มาลา เข็มกลีปวิทยา เป็นที่หมายว่าเป็นผู้มีความรู้พิเศษควย แลทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ 1 พระราชทานโต๊ะทองคำ กาทองคำเป็นเครื่องยศ.....แลเมื่อรัตนโกสินทร์ศก 108 นั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ สำหรับตระกูล

ทุกียจุลจอมเกล้า และพานหมากทองคำมีเครื่องพร้อม 1 กระโถนทองคำ 1
คนโททองคำ 1 เป็นเครื่องยศ¹

นอกจากคอลัมน์ "ข่าวตาย" และ "ประวัติ" แล้ว เรื่องราวของข้าราชการยังมีกล่าวถึงในคอลัมน์ "การแต่งตั้ง" ซึ่งคอลัมน์นี้มีมาจนถึงปัจจุบัน

ปัจจุบัน ในวารสารของหน่วยราชการต่าง ๆ ผู้คนควาอาจจะใช้คนควาเรื่องประวัติบุคคลใด ประวัติชีวิตที่จะพบได้ในวารสารเหล่านั้นคือ ประวัติชีวิตของบุคคลสำคัญ ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันของหน่วยงานนั้น รูปแบบการเขียนชีวประวัติในวารสาร จะมีลักษณะเป็นบทความ กล่าวถึงประวัติชีวิตในส่วนซึ่งมีความสัมพันธ์กับหน่วยงานนั้น ๆ บางเรื่องเป็นชีวประวัติซึ่งมีรายละเอียด

บทนี้ มีจุดมุ่งหมายโดยเจตนาเพื่อที่จะรวบรวมและจัดประเภทของแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นควาประวัติชีวิตของบุคคลเท่าที่มีอยู่ เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับชีวประวัติของบุคคลต่าง ๆ ต่อไป มิได้ประสงค์จะวิเคราะห์แหล่งข้อมูลโดยละเอียดอย่างไรเลย

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ ราชกิจจานุเบกษา, ล.8, ร.ศ. 110 (พ.ศ. 2434), หน้า 399-401

นามานุกรมชีวประวัติโดยย่อของคนไทยระหว่าง พ.ศ. 2325-2475

ในบทนี้เป็นการรวบรวมชีวประวัติของคนไทยระหว่าง พ.ศ. 2325-2475 พร้อม
 ควบสาระสังเขปประวัติและแหล่งคนควา โดยพิจารณาเฉพาะบุคคลที่มีความสำคัญในด้าน
 ประวัติชีวิตและผลงาน บุคคลผู้มีชื่อเสียงในระยะเวลาดังกล่าวนี้มีเป็นจำนวนมาก บาง
 ท่านมีประวัติชีวิตและผลงานอย่างละเอียด และผู้เขียนชีวประวัติของท่านไว้มากมายส่วน
 หนึ่งเป็นความสะดวกแก่การศึกษาคนควาชีวประวัติ แต่ก็มีบุคคลอีกจำนวนไม่น้อยซึ่งปรากฏ
 มีแต่เฉพาะชื่อและผลงานของบุคคลผู้นั้น ไม่ปรากฏชีวประวัติไว้ หรือมี แต่ผู้เขียนวิทยานิพนธ์
 ยังคนไม่พบ บุคคลเหล่านี้ส่วนใหญ่คือ แก่ ศิลปิน และช่างฝีมือในคอนตณสมัยรัตนโกสินทร์
 เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งที่คนรุ่นหลังไม่มีโอกาสใคร่ได้ศึกษาชีวประวัติของบุคคลเหล่านี้ กวี
 และนักเขียนในสมัยนี้ยังมีโอกาสดีกว่าที่สามารถแทรกประวัติชีวิต อุปนิสัย หรือความคิดไว้
 ในผลงานของตน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นควาประวัติชีวิตของบุคคลนั้น ๆ ได้
 บาง ในการรวบรวมชีวประวัติของคนไทยระหว่าง พ.ศ. 2325-2475 จึงขอแบ่งนามา-
 นุกรมชีวประวัติออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

- ประเภทที่ 1 บุคคลผู้ปรากฏหลักฐานประวัติชีวิต และผลงาน
- ประเภทที่ 2 บุคคลผู้ปรากฏหลักฐานเฉพาะชื่อและผลงาน แต่ไม่ปรากฏชีวประวัติ
 และรายละเอียดอื่น ๆ

บุคคลประเภทที่ 1 ซึ่งมีหลักฐานเกี่ยวกับประวัติชีวิตและผลงานปรากฏจะเรียง
 นามานุกรมชีวประวัติโดยย่อตามลำดับอักษรชื่อของ เจ้าของประวัติ พร้อมด้วยสาระสังเขป
 ประวัติ และแหล่งคนควา

การเสนอนามานุกรมชีวประวัติในภาคนี้ เสนอเป็นรูปแบบดังนี้ คือ

ชื่อ นามสกุล ปีเกิด-ตาย

การเกิด วันที่ เดือน ปี เลขพหุศักราช, อำเภอ, จังหวัด ชื่อบิดามารดา
การศึกษา (ประถมศึกษา), (มัธยมศึกษา), (อุดมศึกษา)

การทำงาน

ผลงาน

1) วรรณกรรม

2) ศิลปกรรม

3) ความสามารถด้านอื่น ๆ ความคิดริเริ่ม หน้าที่ความรับผิดชอบ ฯลฯ

เพลงคนควา

ตัวอย่าง

เทวะวงศ์โรปกักร, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา (พระองค์เจ้าชายเทวัญ-
อุไทยวงศ์) พ.ศ. 2401-2466

27 พฤศจิกายน 2401, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เจ้าจอมมารดาเปี่ยม

หนังสือไทยชั้นต้น - พระองค์เจ้าหญิงกฤษณา, ภาษามคธ - พระยาปริยัติธรรม
ธาดา (เปี่ยม), โรงเรียนภาษาอังกฤษ ในพระบรมมหาราชวัง, วิธีเลขตาม
วิธีไทย - สำนักขุนโขติพธมา (เดิม)

ตำแหน่งหัวหน้าพนักงานออกคิด ออกพิศ, กรมราชเลขาธิการ, เสนาบดีกระทรวง
ต่างประเทศ (2428)

1)

ประชุมโคลงพระนิพนธ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2466, 2474.

1) (ต่อ)

วาทกรรมมิตรหรือเพื่อน ของ พลาโต แปลโดย กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ.

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2469.

3)

คีติวิธีประติทินไทยใช้ตามสุริยคติกาล (2432)

เริ่มมีราชทูตไทยไปประจำในราชสำนักต่างประเทศเป็นครั้งแรก ประเทศอังกฤษ
การทำสัญญากับรัฐบาลอังกฤษให้มีวิธีการศาลต่างประเทศที่จังหวัดเชียงใหม่

แหล่งคนควา

คำทรงราชานุกาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ

กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2466,

โรงพิมพ์พระจันทร์, 2481.

ราชสกุลวงศ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

ละออง ศรีสุคนธ์. ชีวประวัติบุคคลตัวอย่างของไทย. คลังวิทยา, 2503.

หมายเหตุ

ถ้าข้อมูลส่วนไหนไม่สามารถจะค้นควาหาได้ จะใช้เครื่องหมายขีดเส้น - แสดงแทน

ถ้าไม่สามารถค้นควาปีพุทธศักราชเกิด ตายได้ จะใช้เครื่องหมาย ? - ? แสดง

การศึกษา - ชื่อที่ตามหลังการเรียน หรือระดับการสอน หมายถึงครูผู้สอน หรือ

สถานที่เรียน

การทำงาน - ตัวเลขพุทธศักราชในวงเล็บ หมายถึง เหตุการณ์เกิดขึ้นในปีนั้น ๆ
หรือปีที่ได้รับตำแหน่งนั้น ๆ

ผลงาน ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 พวก คือ

1) วรรณกรรม รวมงานเขียนทั้งหมดทั้งทางวิชาการและกวีนิพนธ์ โดยจะให้
บรรณานุกรมของหนังสือนั้น ๆ บอกทั้งสถานที่พิมพ์ และปีที่พิมพ์ เท่าที่มีการพิมพ์ออกเผยแพร่

โดยเรียงตามลำดับอักษรชื่อเรื่อง ส่วนชื่อจังหวัดที่พิมพ์จะบอกเฉพาะจังหวัดอื่น ๆ ยกเว้น
จังหวัดพระนคร และหนังสือที่ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์และปีที่พิมพ์ จะใช้ตัวย่อ ม.ป.ท. และ
ม.ป.ป. ตามลำดับ

2) ศิลปกรรม, การประติมากรรม, สถาปัตยกรรม และงานทางศิลปะทุกแขนง

3) ความสามารถอื่น ๆ รวมทั้งความคิดริเริ่ม

แหล่งคนควา เป็นรายชื่อหนังสือซึ่งจะคนควาเรื่องประวัติของบุคคลนั้น ๆ โดย
เรียงตามลำดับปีที่พิมพ์

บุคคลประเภทที่ 2 ผู้มีเฉพาะชื่อและผลงาน ไม่ทราบประวัติชีวิต ในส่วนนี้จะ
เสนอชื่อและผลงาน เรียงตามลำดับอักษรชื่อบุคคล เป็นรูปแบบดังนี้คือ

ชื่อ สกุล

ผลงาน หรือความชำนาญด้านใดด้านหนึ่ง

ตัวอย่าง

ชอย สุนทรวาทีน

เพลงโหมโรงครอบจักรวาลสามชั้น

เพลงแขกลพบุรี สามชั้น

เพลงแขกโศกสามชั้น

เพลงอกทะเลสามชั้น

เพลงโหมโรงมะลิเดี่ยว

ชนพลชั้นษ์, หลวง, เจ้ากรมล้อมวังชาย

กำกั๊ - ชอมพระระเปียงล้อมพระมหาเจดีย์ วัดพระเชตุพน

ประเภทที่ ๑

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ก.ศ.ร. กุหลาบ พ.ศ. 2377 - ?

วันจันทร์ เดือนสี่ ขึ้น 14 ค่ำ เดือนหก ปีมเมีย 2377, จังหวัดพระนคร, ทานเสง
ทานตรุศ

หนังสือไทยชั้นต้น - พระราชวรวงศ์เธอพระองค์เจ้ากนิรี, ภาษาไทย และภาษา
ขอม - พระราชมนู (เอี่ยม), ภาษาไทย ภาษาขอม และ พระปริยัติธรรม -
สมเด็จพระกรมพระปรมานุชิตฯ. ภาษาฝรั่งเศส ลาดิน และอังกฤษ - บาดหลวงชาว
ฝรั่งเศส, ภาษาสันสกฤต - ขุนทรบาล (ทรัพย์), กฎหมาย - ขุนศักดิ์พลแสน
(คLOY),

เสมียน ฝรั่งชาวต่างประเทศ, ลามของ หลวงนายสิทธิ์ (จู), รองผู้บังคับการ
กรมทหารรักษาลำแม่น้ำเจ้าพระยา, บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ "สยามออบเซอร์-
เวอร" (2447-2452), บรรณาธิการ "สยามประเภท"

1)

บัณฑิตยภาษิก. โรงพิมพ์สยามประเภท, 2450.

ประวัติเจ้าพระยานรรัตนราชมานิต (โต). โรงพิมพ์สยามประเภท, 2455.

ประวัติเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิง) ที่สมุหนายกในรัชกาลที่ 3. โรงพิมพ์
สยามประเภท, 2446.

ประวัติพระยาสมุหบริวารักษ์ (สิน). โรงพิมพ์สยามกิจพานิชเจริญ, 2441.

ประวัติยศตามลำดับตำแหน่งยศ อรรคมหาเสนาบดี และเสนาบดีจตุสดมภ์ หรือ
อภิบดี และผู้รั้งตำแหน่งเสนาบดีกรม หรือกระทรวง 6 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
ในระหว่าง 138 ปี. โรงพิมพ์จันทวา, 2482.

ประวัติลำดับวงศ์ตระกูล ก.ศ.ร.กุหลาบ. ม.ป.ท., 2444.

เปิดตา - เปิดหู ประมวลพระราชพงศาวดารกรุงเก่าเทียบความจริงและเท็จ.
โรงพิมพ์สยามประเภท, 2457.

พระราชพงศาวดารปทุมสยามเอกราชชั้นที่ 1 ฝ่ายเหนือเมืองสร้างกรุงศรีสัตนาลัย
สุโขทัยราชธานี มีตั้งแต่ในแผ่นดินพระเจ้าปิ่นเกล้า และสมเด็จพระร่วงเจ้าอยู่หัว.

โรงพิมพ์สยามประเภท, 2452.

พุทธะพจน์. โรงพิมพ์สยามประเภท, 2450.

มหามุขมาตยานุกุลวงศ์ เล่ม 1 วาดวยลำดับวงศ์ตระกูลขุนนางไทยทั้งสิ้นในแผ่นดิน
สยาม. โรงพิมพ์สยามประเภท, น.ป.ป.

แหล่งคนควา

ก.ศ.ร. กุหลาบ. ประวัติลำดับวงศ์ตระกูล ก.ศ.ร. กุหลาบ. น.ป.ท., 2445.

———. ประวัติเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิง) ที่สมุหนายกในรัชกาลที่ 3.

โรงพิมพ์สยามประเภท, 2446.

———. ประวัติเจ้าพระยาบดินทรเดชา (โต), โรงพิมพ์สยามประเภท,
2455.

ค่างงราชานุภาพ, สมเด็จพระบรมราชา. "ประวัติ ก.ศ.ร. กุหลาบ," จดหมายเหตุ
ไตสวนนายกุหลาบ ซึ่งแต่งประวัติสมเด็จพระสังฆราชชั้นมูลเกล้าถวาย.

โรงพิมพ์ โสภณพิพรรฒธนากร, 2472.

ป. วัชรภรณ์ (ผู้เรียบเรียง). คหนังสือพิมพ์. โอเคียนส์โตร์, 2506.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กวีพจน์สุปรีชา, พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่น (พระองค์เจ้ากัณยานประวดี)

พ.ศ. 2414-2470

25 กันยายน 2414, จังหวัดพระนคร, กรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ เจ้าจอม
มารดาเดิม

การศึกษาชั้นต้น - พระราชวังบวรฯ, โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ

เสมียนฝึกหัดราชการ กรมยุทธนาธิการ, เลขานุการผู้ช่วยบัญชาการทหารบก,
ปลัดกรมในกระทรวงมหาดไทย (2435), เลขานุการหอพระสมุดวชิรญาณ
(2453)

1)

มหาชาติคำฉันท์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2472.

อดินิจต์คำฉันท์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2473; โรงพิมพ์ไทยเชมม,
2477.

แหล่งคนควา

"พระประวัติกรมหมื่นกวีพจน์สุปรีชา โดย สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ,"
อดินิจต์คำฉันท์ โดย กรมหมื่นกวีพจน์สุปรีชา. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,
2471.

ราชสกุลวงศ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

ประพันธ์ ตรีณรงค์. ชีวประวัติกวีไทย. คลังวิทยา, 2499.

คำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระยาคำรง. ประวัติบุคคลสำคัญฉบับสมบูรณ์.

คลังวิทยา, 2506.

ไกรสรวิเชียร, กรมหมื่น (พระองค์เจ้ายายสุทัศน์) พ.ศ. 2341-2390

13 มิถุนายน 2341, จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
เจ้าจอมมารคากลิ่น

-

- , กำกับกรมสังฆการี, กรมธรรมการ, กรมอาลักษณ์

1)

จารึกโคลงฉันทน์คันทรงกาย อายุยืน, คันทนแกชา

จารึกโคลงภาพต่างภาษา - ภาพอาหรับ, ภาพทรมโทะระกั, ภาพมลายู

จารึกเพลงยาวกลบทหนึ่งกรดาบแก้ว, กลบทพยัคฆฆามหอย

จารึกเพลงยาวกลบทพิณประสานสาย, กลบทมยุราพอนทาง วัดพระเชตุพน

เพลงคนควา

ศรีวรวงศ์, พระยา (ผู้รวบรวม), พระนิพนธ์และพระประวัติ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ

กรมหมื่นไกรสรวิเชียร. ม.ป.ท., 2465.

ราชสกุลวงศ์. กรมศิลปากร, 2512.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โกมารกุลมนตรี, พระยา (ชั้น โโกมารกุล ๗ นคร) พ.ศ. 2434-2504

16 สิงหาคม, จังหวัดพระนคร, นายพลพ่าย (ชวน) นางจวง

โรงเรียนสุขุมาลัย, โรงเรียนอุดมวิทย์ายน วัดอนงคาราม, โรงเรียนราชวิทยาลัย,
ศึกษาต่อ ณ ประเทศอังกฤษ, เนติบัณฑิตอังกฤษ

เลี่ยมกรมตรวจพนักงานอัยการ, อธิบดีกรมทะเบียนการค้า, อธิบดีกรมเงินตรา,
อธิบดีกรมบัญชีกลาง, เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ, รัฐมนตรีว่าการกระทรวง
เศรษฐการ

1)

ประมวลโวหาร. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2504.

ประวัติเจ้าพระยามหาเสนา (บนนาค) ประวัติเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์
สิงห์เสนี) ประวัติเจ้าพระยามรธา (ปั้น สุขุม) (โดย พระยาโกมารกุล-
มนตรี และคนอื่น ๆ) องค์การค้ำของกรุงสภา, 2514.

แหล่งคนควา

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพมหาอำมาตย์เอกพระยาโกมารกุลมนตรี. ม.ป.ท.,
2504.

โกมารกุลมนตรี, พระยา. ประมวลโวหาร. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2504.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คทาธิรรณินทร์, เจ้าพระยา (เข็ญ อภัยวงศ์) พ.ศ. ? - 2435

- , พระยาอภัยภูเบศร์ -

- ผู้ช่วยราชการ เมืองพระตะบอง, ผู้สำเร็จราชการ เมืองพระตะบอง (2407)

1)

ประชุมพงศาวดารภาคที่ 67 พงศาวดารเมืองพระตะบอง. โรงพิมพ์พระจันทร์,
2481.

เพลงคนควา

สมมตอมรพันธ์, กรมพระ. เรื่องตั้งเจ้าพระยากรุงรัตนโกสินทร์. กรมศิลปากร,
2512.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

งอนรถ, พระองค์เจ้าชาย. พ.ศ. 2358-2393.

4 มกราคม 2358, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
เจ้าจอมมารดาจาก

2)

กำกับ - สร้างพระระเบียง 4 ทิศ วัดพระเชตุพน

แหล่งคนควา

ราชสกุลวงศ์. กรมศิลปากร, 2512.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ (สมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎ) พ.ศ. 2347-2411

18 ตุลาคม 2347, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
สมเด็จพระศรีสุริเยนทรามาตย์

- , ศึกษาพระปริยัติธรรม - สำนักวัดมหาธาตุ, ถนน-วัดบวรนิเวศวิหาร,
เสวยราชย์ (2394)

1)

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน พ.ศ. 2411 (ปลายรัชกาลที่ 4-ต้นรัชกาลที่ 5)

และบทละครเรื่องรามเกียรติ์ตอนพระรามเดินดง. กรมศิลป์ากร, 2517.

จากฤกษ์ราชประดิษฐ์. โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2461.

ชุมนุมพระบรมราชาธิบาย. โบราณคดีสโมสร, 2457.

ชุมนุมพระบรมราชาธิบาย ภาคที่ 1 หมวดวรรณคดี. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,
2472.

ชุมนุมพระบรมราชาธิบาย ภาคที่ 2 หมวดราชประเพณี : โรงพิมพ์พระจันทร์,
2473.

ชุมนุมพระบรมราชาธิบาย ภาคที่ 3 หมวดราชจารีตโบราณ. โรงพิมพ์โสภณ-
พิพรรฒธนากร, 2474.

ชุมนุมพระบรมราชาธิบาย ภาคที่ 4 หมวดโบราณสถานและโบราณวัตถุ. โรงพิมพ์
โสภณพิพรรฒธนากร, 2475.

ตำนานพระพุทธชินราช พระพุทธชินศรี และ พระศรีศาสดา. โรงพิมพ์อักษรนิติ,
2496.

ตำนานพระสาสน์นักสะปทุม. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

ตำราอภิมาศ อธิกวาร และปักขคณะนา. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2467.

1) (ต่อ)

ปฐมวงศ์ (พระบรมมหาจักรีวงศ์สมัยสยาม). โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์ไทย, 2470.

ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2405-2411. องค์การตำราสุภา, 2504.

ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลี. โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2515.

พระบรมราชาธิบาย. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนา, 2468.

พระบรมราชาธิบาย แลคำถ้อยคำนานพระแก้วมรกต. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,
2465.

พระบรมราชาวาทยากษามคธ แปลโดย พระธรรมไตรโลก (เฮง) วัดมหาธาตุ.
โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2468.

พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยรัชกาลที่ 4 แดกรม-
พระยาคำรงราชานุภาพ. โรงพิมพ์ไทยเชชม, 2496.

พระราชพงษาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา. 3 เล่ม. ม.ป.ท. 2455.

พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรวมครั้งที่ 1. กรม-

ศิลปากร, 2496.

บทละครเรื่องรามเกียรติ์ตอนพระรามเดินดง พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 4.

โรงพิมพ์ไทย, 2462.

อุโบสถที่ลลิตาและนิมิตชาคก เอกนิมิตสามวรรค ภาค 2. โรงพิมพ์ไทย, 2459.

มหาชาติ. พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 4. โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2463.

3)

ตั้งคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย

แหล่งกนควา

ราชสกุลวงศ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

ขจร สุขพานิช. เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.

โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2497./

จงจิตรถนอม คีตกุล, ม.จ. พระราชประวัติและพระราชนิพนธ์บางเรื่องในพระ-
บาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรมศิลปากร, 2505./

กริสไวลด์, อเล็กซานเดอร์. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แปล
จาก King Mongkut of Siam โดย ม.จ. สุภัทรทิศ คีตกุล. โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2508.

โอภาส เสวกกุล. พระราชบิดาแห่งการปฏิรูป. แพร่พิทยา, 2513.

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน
พ.ศ. 2411 (ปลายรัชกาลที่ 3 - ต้นรัชกาลที่ 5) และบทละครเรื่อง
รามเกียรติ์ตอนพระรามเคียด. กรมศิลปากร, 2517.

จักรปาณี, หลวง (ฤกษ์) ? - ?

- , จังหวัดอยุธยา, -

หนังสือไทยชั้นต้น - พระภิกษุ วัดพนัญเชิง, บรรพชาเรียนภาษาบาลี, อุปสมบท
เปรียบเทียบ 4 ประโยค

กรมพระอดิศักดิ์

1)

นิราศทวารวดี ของ หลวงจักรปาณี (ฤกษ์) บทละครเรื่องมณีพิไชย พระราช
นิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และ พระนิพนธ์พระเจ้าบรมวงศ์
เชอกรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์. โรงพิมพ์กรุงเทพการพิมพ์, 2512.

นิราศพระปฐม. พิมพ์ครั้งที่ 5 โรงพิมพ์คุรุสภา, 2513.

นิราศพระปฐม นิราศทวารวดี นิราศพระปดิวี โคลงรามเกียรติ์ ฉันทพระมหา-
รพีพรอศรพงษ์. โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2513.

แหล่งคนควา

คำรกราชานุกาพ, สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา. ประวัติบุคคลสำคัญ. แพร่พิทยา,
2496.

ประพันธ์ ตริณรงค์. ชีวประวัติกวีไทย. คัดังวิทยา, 2499.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จันทบุรีนฤนาถ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ (พระองค์เจ้ากิติยากรวรัถลักษณ์) พ.ศ.
2417-2474

8 มิถุนายน 2417, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เจ้าจอมมารคำอวม

โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ - มหานคร (เจ้าพระยามหิธร (ปั้น สุขุม),
ศึกษาต่อประเทศอังกฤษ

กรมราชเลขาธุการ, อธิบดีกรมศึกษา, อธิบดีกรมตรวจสารบาญชี กระทรวงพระ-
คลังมหาสมบัติ, เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ (2451), เสนาบดีกระทรวง
พาณิชย์ (คนแรก - 2465), อภิรัฐมนตรี (2468)

1)

จันทกุมารชาดก, แปลโดย พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาจันทบุรีนฤนาถ.

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2474; โรงพิมพ์พระจันทร์, 2496.

ปทานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรี
นฤนาถ. มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2513.

3)

วางรากฐานกระทรวงเศรษฐการ

แสดงคนควา

นราธิปประพันธ์พงศ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ, บัญญัติหม่างกฎหมายสันตติวงศ์.

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2468.

ราชสกุลวงศ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

กรมพระจันทบุรี (เมื่อดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงพระคลัง) โรงพิมพ์
โสภณพิพรรฒธนากร, 2474.

แหล่งคนควา (กอ)

จันทบุรีสุรนาถ, กรมหมื่น. พระประวัติประกอบพระรูปพลเอกพระวรวงศ์เธอ
กรมหมื่นจันทบุรีนฤนาถ. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2496.

ประยูร สีทธิพันธ์. คนหมายเลข 1. พิมพ์การพิมพ์, 2507.

พระประวัติและพระเกียรติคุณของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ.
กระทรวงเสนาธิการ, 2514.

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุดจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ (สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายจุฬาลงกรณ์) พ.ศ.

2396-2453

20 กันยายน 2396, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี

หนังสือไทยชั้นต้น-พระราชารวงศ์เชอพระองค์เจ้าบุตรี, ภาษาบาลี-พระยาปริยัติ-
ธรรมธาดา, ภาษาอังกฤษ-นางลิโอโนเวนซ์

กรมมหาดเล็ก, พระรัชทายาท, เสวยราชย์ (2411)

1)

กลอนโคกอารีขัณฑ์ทราบ กับตามเสด็จไทรโยค ตอน 1. คุรุสภา, 2505.

ไกลบ้าน. ม.ป.ท., 2450, องค์การฯของคุรุสภา, 2498.

โคลงภาพพระราชพงศาวดาร. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2465.

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2512, โรงพิมพ์ศรีวัฒนา,
2514.

จดหมายเหตุเสด็จประพาสกันครั้งที่ 2. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2469.

จดหมายเหตุเสด็จเมืองสิงคโปร์ แลเมืองเบตาเวียครั้งแรก แลเสด็จประพาส

อินเคีย. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2468.

นารีเรื่องนาม. กรมศิลปากร, 2498.

นิตราชาคริต. โรงพิมพ์หลวง, ม.ป.ป., โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2455, 2468,

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2480.

บทระบำตลก. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2478.

บทละครเรื่องเงาะป่า. โรงพิมพ์ไทย, 2456, โรงพิมพ์คุรุสภา, 2503.

พระเขี้ยวแก้ว. โรงพิมพ์อักษรศรีสมิต, 2473, กรมศิลปากร, 2514.

พระบรมราชาธิบายเรื่องสามัคคี. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2489, กรมศิลปากร,

2513.

แหล่งคนควา (คอ)

พระราชนิพนธ์เสด็จประพาสจันทบุรี. ม.ป.ท., 2455, 2456.

พระราชนิพนธ์เสด็จประพาสไทรโยค. องค์การค้ำของคุรุสภา, 2504.

พระราชพิธี 12 เดือน. ม.ป.ท., 2455, บรรณาการ, 2495.

ระยะทางเที่ยวชวากว่าสองเดือน. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2468,

โรงพิมพ์พระจันทร์, 2516.

เรื่องวัดสมอราย อันมีนามว่าราชาวาส. โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2499.

วงศ์เหวราช. โรงพิมพ์คุรุสมิต, 2425, โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2469, องค์การ-

ค้ำของคุรุสภา, 2515.

เสด็จประพาสคนในรัชกาลที่ 5 กับพระนิพนธ์สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ.

ประพาสคน, 2497.

บทเจรจาครวญไทนา. โรงพิมพ์ไทย, 2464.

3)

พระราชบัญญัติเลิกทาส (2448)

แหล่งคนควา

ราชสกุลวงศ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

อนุชิต, พระยา. ประชุมพระบรมราชประวัติ สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง. โรงพิมพ์ศิริอักษร, 2474.

เทศนาพระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและตำนานพระ-
พุทธศุขยัตน์. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2485.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ประกาศเรียงความเฉลิมพระเกียรติคุณพระบาทสมเด็จพระ
พระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. โรงพิมพ์ไทยเกษม,
2495.

คำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระยาคำรง. พระราชประวัติรัชกาลที่ 5 ก่อน

เสวยราชย์. องค์การค้ำของคุรุสภา, 2504.

แหล่งคนควา (คอ)

จุดจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน.

โรงพิมพ์พระจันทร์, 2512.

ชนมสวัสดิ์ ชมพูน, ม.ร.ว. พระราชประวัติ 9 มหาราช. พินยาकर, 2514.

ประยูร สิทธิพันธ์. ตามรอยบาทพระพุทธรูปเจ้าหลวง, สยาม, 2514.

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เจนคริยางค์, พระ (ปิติ วาทยะกร) พ.ศ. 2426-2512

13 กรกฎาคม 2426, จังหวัดพระนคร, Jacob Feit (ชาวอเมริกัน)

นางทองอยู่ วาทยะกร

โรงเรียนอัสสัมชัญ

ครูสอนวิชาภาษาอังกฤษ โรงเรียนอัสสัมชัญ, กรมรถไฟหลวง (2446)

ผู้ช่วยปลัดกรมกองเครื่องสายฝรั่งหลวง (2460), ปลัดกรมดนตรีฝรั่งหลวง (2463), หัวหน้ากองคริยางค์ศิลป์

2)

บันทึกเพลงไทยเป็นโน้ตสากล

แต่งทำนองเพลงชาติ (2475)

แหล่งคนควา

เจนคริยางค์, พระ. ชีวประวัติของข้าพเจ้า. ม.ป.ท., 2512. (พิมพ์ใน

งานพระราชทานเพลิงศพ เสวกโท พระเจนคริยางค์ 15 กุมภาพันธ์ 2512)

ประวัติครุ. กรุงเทพฯ, 2516.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เจ้าคุณพระประยูรวงศ์ (แพ) พ.ศ. 2398-2486

5 พฤศจิกายน 2398, จังหวัดพระนคร, เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์
 ทานมูหฺงอิม

เจ้าจอมมารคณาภิบาลที่ 4

3)

นาฏศิลป์

เพลงคนควา

คำทรงราชานภาพ, สมเด็จพระยา. "ประวัติเจ้าคุณพระประยูรวงศ์ (แพ),"
 ประชุมละครดึกดำบรรพ์ฉบับสมบูรณ์. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2486.

..... "เรื่องประวัติเจ้าคุณพระประยูรวงศ์ (แพ), "ชีวิตและงานของ
 สมเด็จพระยาคำทรงราชานภาพ โดย ทานมูหฺงอิม พนมพิศมัย คีตกุล.
 รวมสาสน, 2502.

ชำระศักดิ์ อายุวัฒน์. ราชสกุลจักรีวงศ์ และราชสกุลสมเด็จพระเจ้าตากสิน-
มหาราช (ภาคตน). สำนักพิมพ์โยชยา, 2511.

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชัชวาทนเรนทร, พลเอก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา (พระองค์เจ้ารังสิต-ประยูรศักดิ์) พ.ศ. 2428-2494.

12 พฤศจิกายน 2428, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าจอมมารคำ ม.ร.ว.เนื่อง

- , ศึกษาวิชาแพทย์ ประเทศเยอรมัน

ผู้ช่วยปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการ, ภูมิวิชาการโรงเรียนแพทย์และพยาบาล, อธิบดีกรมสาธารณสุข

1)

โครงการตั้งกรมสาธารณสุข (2464)

ปาฐกถาเรื่อง การสาธารณสุขคืออะไร (2467)

ความซาบซึ้งในน้ำพระหฤทัยของสมเด็จพระเจ้า. ทอวงการแพทย์ (2493)

3)

จัดตั้งนักเรียนแพทย์เสือป่า

แหล่งคนควา

ราชสกุลวงศ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

เฉลิมพระเกียรติ พลเอกสมเด็จพระเจ้า. กรมพระยาชัชวาทนเรนทร.

โรงพิมพ์ไทยเชชม, 2509 (พิมพ์เป็นที่ระลึกในการเสด็จพระราชดำเนินเปิด

พระรูปอนุสาวรีย์ 27 พฤศจิกายน 2509)

ชิต บุรทัต พ.ศ. 2435-2485

- 2435, จังหวัดพระนคร, นายชู นางปรีก

โรงเรียนวัดราชบพิศ, โรงเรียนวัดสุทัศน์, บรรพชา วัดบวรนิเวศวิหาร

เลขานุการสวนพระองค์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส,
 ผู้ช่วยบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ พิมพ์ไทย

1)

ฉันทสมโภชพระมหาเศวตฉัตรในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล (2454)

สามัคคีเภทคำฉันท์

กรุงเทพฯ คำฉันท์ ว่าด้วยพระราชประวัติทั้ง 6 รัชกาล ปรารภเหตุการณ์ของ
บ้านเมือง... โดยขุนสุนทรภานิต และนายชิต บุรทัต. โรงพิมพ์ศรีหงส์,
 2475.

นางแต่ง : แมวคราว, เจ้าเงาะ, เอกชน

๑ ๒ ๒
 แผลงคนควา

วรรณกรรมของกวีเอกชิต บุรทัต. โอเดียนสโตร์, 2494.

ประวัติวรรณคดี และการประพันธ์. ม.ป.ท., 2509.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชินวรสิริวัฒน์, สมเด็จพระสังฆราชเจ้า พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวง (หม่อมเจ้าอุรงค์)
พ.ศ. 2402-2480

16 ธันวาคม 2402, จังหวัดพระนคร, พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมขุนเจริญผล-
พูลสวัสดิ์

- , ประเทศสิงคโปร์, บรรพชา (2416), อุปสมบท (2422) วัดราชบพิธ,
เปรียญ 5 ประโยค

เจ้าอาวาสวัดราชบพิธ (2444), สมเด็จพระสังฆราชเจ้า (2464)

1)

ชั้นศึกษา. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

การวทณา และ จตุตัจจนัยเทศนา. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2475.

คำแนะนำเรียงความแก่พระพุทธรรม. มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2502, 2511.

จันทกมารชาดกที่ 7, แปลโดย พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์.

โรงพิมพ์อักษรศรีสมิต, 2474.

เทมียชาดกที่ 1, แปลโดย พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหลวงชินวรสิริวัฒน์.

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

ชินวรสภาษิต. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2481.

นิบาตชาดก จตตาศีนิบาต. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2466.

นิบาตชาดกสังขุณินิบาต. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2468.

ภุริตตชาดกที่ 6. โรงพิมพ์อักษรศรีสมิต, 2473.

ศรีอาริยปตย์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2468.

ประวัติท่านักอรุณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,
2468.

1) (ต่อ)

พระธรรมเทศนาถวายในงานพระราชกุศลทักษิณานุปทานทรงพระราชอุทิศแด่สมเด็จพระเจ้าเอกวารุทธิ์ 7 แห่งกรุงเกรตบริเตน กับ ไอร์แลนด์ และสมเด็จพระเจ้านิโคลาสที่สอง แห่งกรุงรัสเซียทั้งผอง. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒ-
ชนากร, 2466.

พระธรรมเทศนาพิเศษแสดงวันมหาปวารณา. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒชนากร, 2472.

พระธรรมเทศนา และ สราทธพทธธรรมบรรยาย พร้อมทั้งคำแปลเป็นภาษาอังกฤษ.

โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2466.

พระธรรมเทศนาแสดงที่พึ่งแก่กษัตริย์และกษัตริย์ผู้ปกครองมาตาปิตุภูฐานเป็นต้น. ม.ป.ท.,

2455, 2461.

พระโอวาท. โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2481.

พุทธาภิเษกศาลาแปล. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒชนากร, 2472.

มาตาปิตุภูฐานกถา แปลตามมังคละตีปนี. ม.ป.ท., 2463.

โลกธรรม, ทรงแสดงเป็นที่ระลึกในการรับพระราชพระอิศริยยศ. โรงพิมพ์

โสภณพิพรรฒชนากร, 2469.

สราทธพทธเทศนา. ม.ป.ท., 2463.

คีวีไชย. โรงพิมพ์พิศาลบรรณนิตี, 2451; โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒชนากร, 2453;

กรมศิลปากร, 2516.

แหล่งคนควา

สมมตอมรพันธ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ. กรมพระ. เรื่องตั้งพระราชกณะผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒชนากร, 2466.

พระประวัติสมเด็จพระสังฆราชสมัยรัตนโกสินทร์. โรงพิมพ์อักษรอักษร, 2503.

เริง อรรถวิบูลย์. สังฆราชรัตนโกสินทร์. สำนักงานหอสมุดกลาง, 2518.

สมเด็จพระเอกอัครราชทูต, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง (พระองค์เจ้าอาภากร)

พ.ศ. 2423-2465

19 ธันวาคม 2423, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เจ้าจอมมารคำโหมด

หนังสือไทยชั้นต้น - พระยาอิศรพันธุ์โสภณ (หนู อิศรางกูร), โรงเรียนหลวง
ณ ตำบลสวนกุหลาบ, ศึกษาคอ ประเทศอังกฤษ, วิชาการทหารเรือ ประเทศ
อังกฤษ, วิชาแพทยแผนโบราณ

นายเรือโท กรมทหารเรือ, รองผู้บัญชาการทหารเรือ (2444), เจ้ากรมยุทธ-
ศึกษาทหารเรือ (2454), เสนาธิการทหารเรือ (2460), เสนาบดีกระทรวง
ทหารเรือ, องคมนตรี

1)

ตำรายาไทย

"ความเจริญของราชนาวี" คุณลิขิต 2462

2) เพลงของทหารเรือ สะเบสสมอพลัน (ปัจจุบันชื่อว่า เพลงดอกประดู่)
เกิดมาทั้งที

3)

ปรับปรุงระเบียบการในโรงเรียนนายเรือ

จัดตั้งโรงเรียนนายช่างกล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แหล่งคนควา

"พระประวัติ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์," จดหมายเหตุเรื่องเซอร์เจมส์-
บรุกเขามาขอทำสัญญาในรัชกาลที่ 3 เมื่อปีจอ พ.ศ. 2393. โรงพิมพ์

โสภณพิพรรฒธนากร, 2466 (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ)

คำทรงราชานุกาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรม
2496.

ชัยมงคล อุดมทรัพย์. พระประวัติพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พลเรือเอก กรม-
หลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์. สันติธรรม, 2504.

สิงห์ บุญพานิช. เจ้าพอกกรมหลวงชุมพรฯ โดย ทานตะวัน (นามแฝง)
โอเคียนส์โตร, 2504.

ชัยมงคล อุดมทรัพย์. พระประวัติพลเรือเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง-
ชุมพรเขตอุดมศักดิ์. พิมพ์ครั้งที่ 5. รุ่งวิทยา, 2512.

ราชสกุลวงศ์. กรมศิลป์ากร, 2512.

เรืองจิตรแจรง อากาศกร, เกร็ดพระประวัติพลเรือเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์. โรงพิมพ์วงศ์แสงี่ยมการพิมพ์, 2516.

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เชษฐาธิเบนท์, กรมหมื่น (พระองค์เจ้าชายโกเมน) พ.ศ. 2358-2404

4 พฤษภาคม 2358, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
เจ้าจอมมารดาเฟื่อง

-

-

2)

กำกับ - สร้างพระระเบียง 4 ทิศ วัดพระเชตุพน

แหล่งคนควา

ราชสกุลวงศ์ . กรมศิลป์ากร, 2512.

สถาบันวิจัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แถม หงสกุล พ.ศ. 2428-2454

ปีระกา 2428, จังหวัดอยุธยา, นายอวม นางพิ่ง
โรงเรียนวัดราชบูรณะ, ประกาศนียบัตรครูประถม
ครูโรงเรียนกล่อมพิทยากร, พนักงานสอบไล่ในกระทรวงธรรมการ

1)

เลขคดีมัธยมของ นายแถม ป.ป. (2453)

แหล่งคนควา

ประวัติครู. กรุงเทพฯ, 2501.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำทรงราชานุญาต, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา (พระองค์เจ้าคศิวงุมาร)
พ.ศ. 2405-2486

21 มิถุนายน 2405, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เจ้าจอมมารคานุม

เรียนชั้นต้น - คุณแสง เตมียัน, ภาษามคธ - พระยาปริยัติธรรมธาดา (เปี่ยม),
โรงเรียนสอนภาษาอังกฤษ, โรงเรียนนายร้อยทหารบก

ทหาร, ผู้บัญชาการทหารบก (2430), ผู้กำกับกรมธรรมการ (2432),
อธิบดีกรมศึกษาธิการ, เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย (2435), สภานายกหอพระ
สมุดสำหรับพระนคร (2458), อภิรัฐมนตรี (2468)

1)

กฎมนเทียรบาลพะมา นับเป็นลัทธิธรรมเนียมที่ 26. กรมศิลปากร, 2479.

กายคฤหะ หรือ เรือนคี่อกาย. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2466.

ขอมบังคับลักษณะการปกครองหัวเมือง ร.ศ. 116. โรงพิมพ์บำรุงนุกฎกิจ, 2443.

คำแปลปรากฏภาคคี่ของฝรั่งเข้ามาเมืองไทย. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,

2470; โรงพิมพ์พระจันทร์, 2492, 2493.

ความทรงจำ. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2489; คดงวิทยา, 2494; โรงพิมพ์มหาดไทย,

2497; สมาคมสังคมนศาสตร์, 2506, 2509.

ความรู้เบ็ดเตล็ด 3 เรื่อง. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2466.

เครื่องบูชา. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2471, 2474.

จดหมายนายทรงอนุญาตเล่าเรื่องประพาสตน เมื่อ ร.ศ. 123. ม.ป.ท.,

2455.

จดหมายเหตุประกอบเรื่องไถ่บ้าน ว่าด้วยการส่งเสด็จ การรักษาพระนครเวลา
เสด็จไปอยู่ แลการรับเสด็จกลับคืนพระนครคราวพระบาทสมเด็จพระจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จไปยุโรปครั้งหลัง. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2466;
กรมศิลปากร, 2505.

1) (ต่อ)

จดหมายเหตุเรื่องประพาสคนในรัชกาลที่ 5. โรงพิมพ์เทพประสิทธิ์, 2466,
2468.

เจ้านายพระชั้นชายัน. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2474.

ชีวิตและงานของสุนทรภู่. คลังวิทยา, 2499.

คอกสร้อยสุภาวดี แบบสอนอ่านจินตระกวีนิพนธ์, รวบรวมโดย สมเด็จพระเจ้า กรม

พระยาคำรงราชานุภาพ. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, ร.ศ. 124 (พ.ศ. 2448);

โรงพิมพ์อักษรนิติ, ร.ศ. 130 (พ.ศ. 2454).

โดยสารเรือเมล์ไปยุโรป. องค์การค้าของคุรุสภา, 2504.

ตำนานกฎหมายเมืองไทย. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2473; บริษัทอุสาหะ-
พาณิชย์, 2490, 2493.

ตำนานการเกษตรทหาร. โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2499.

ตำนานการดนตรีไทย. โรงพิมพ์มงคลการพิมพ์, 2509.

ตำนานคณะสงฆ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2466; วัชรินทร์การพิมพ์, 2513.

ตำนานเครื่องโต๊ะ และถว้ยบัน. โรงพิมพ์มงคลการพิมพ์, 2514.

ตำนานเครื่องโต๊ะบูชาตอนที่ 2 ว่าด้วยลักษณะการเล่นเครื่องโต๊ะบูชา. โรงพิมพ์
โสภณพิพรรฒธนากร, 2468.

ตำนานเครื่องมโหรีปี่พาทย์. ราชบัณฑิตยสภา, 2473; โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2474.

ตำนานเครื่องราชอิสริยาภรณ์สยาม. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2468.

ตำนานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2467,
กรมศิลปากร, 2512.

ตำนานเงินตรา. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2474, 2476.

ตำนานโต๊ะเครื่องบูชา. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2468.

ตำนานพระโขนง และหีบศพบรรดาศักดิ์, พระนิพนธ์ กรมพระสมมตอมรินทร์

กรมพระยาคำรงราชานุภาพ และ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์,

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2471.

1) (ต่อ)

ตำนานพระปริต. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2472.

ตำนานพระพุทธรูปเจดีย์. องค์การค้าของคุรุสภา, 2503; แพร่พิทยา, 2514.

ตำนานพระพุทธรูปสำคัญ. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2468; ศิลปบรรณาการ, 2496; กรมศิลปากร, 2510; โรงพิมพ์ศรีอนันต์, 2515.

ตำนานพิธีกรรม. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2484.

ตำนานพระพุทธรูปสยาม. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2469.

ตำนานเรือรบไทย. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2467; กรมศิลปากร, 2496.

ตำนานเรื่องเมืองพิษณุโลก เกียรติคุณเมืองพิษณุโลก และวัตถุสถานสำคัญของเมืองพิษณุโลก. โรงพิมพ์คุรุสภา, 2489.

ตำนานเรื่องสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้าง.

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2464.

ตำนานเรื่องสามก๊ก. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2471, คลังวิทยา, 2506.

ตำนานโรงเรียนเด็กของพระอัครชายาเธอฯ, รวบรวมโดย สมเด็จพระยา

ดำรงราชานุภาพ. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2472.

ตำนานวังหน้า. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2461, 2467.

ตำนานสวนกุหลาบ และรางวัลบังคับสมาคมศิษย์เกาสวนกุหลาบ. ม.ป.ท., 2474.

ตำนานสุสานหลวง วัดเทพศิรินทราวาส กับตำนานมโหรี. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

ตำนานเรื่องขุนช้างขุนแผน. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

ตำนานหอพระสมุท หอพระมณเฑียรธรรม หอวิชาญ หอพุทธศาสนสังคหะ

และหอพระสมุทสำนักพระนคร. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2459, อักษร-เจริญทัศน์ แผนกการพิมพ์, 2512.

ตำราแบบธรรมเนียมในราชสำนักครั้งกรุงศรีอยุธยา กับพระวิจารณ์ของสมเด็จพระ

กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. กรมศิลปากร, 2493.

1) (ต่อ)

ถึงหญิงใหญ่ , ลายพระหัตถ์สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ ประทาน ม.จ.

จงจิตรถนอม ดิศกุล พระธิดาองค์ใหญ่. สมาคมสังคมนักสตรี, 2508, 2510.

เทศาภิบาล. คลังวิทยา, 2495; โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2498; กรมศิลปากร, 2503.

เที่ยวตามทางรถไฟ. โรงพิมพ์ศรีธรรมสาร, 2498.

เที่ยวที่ต่าง ๆ ภาคที่ 3 เล่าเรื่องเที่ยวมณฑลเพชรบูรณ์. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรมศิลปากร, 2510.

เที่ยวเมืองพม่า. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2489; โรงพิมพ์ไทยเกษม, 2491.

ไทยรบพม่า. คลังวิทยา, 2501, 2504; ศิลปาบรรณาการ, 2514.

(พิมพ์ครั้งแรกในชื่อ : พงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า. 2 เล่ม โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2475).

นิทานโบราณคดี. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2487, 2509; อักษรเจริญทัศน์, 2493; คลังวิทยา, 2494; อมรการพิมพ์, 2515.

นิทานเรื่องเลี้ยงเด็ก. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2466, 2468.

นิราศนครวัด. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2467, 2468; โรงเรียนช่างพิมพ์, 2482; คลังวิทยา, 2495; องค์การค้ำของคุรุสภา, 2505; แพร่พิทยา, 2514.

ประชุมนิทานกระตู่. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2467; โรงพิมพ์พระจันทร์, 2496.

ประชุมพระนิพนธ์เกี่ยวกับตำนานทางพระพุทธศาสนา. กรมศิลปากร, 2514.

ประชุมพระนิพนธ์เบ็ดเตล็ด. องค์การค้ำของคุรุสภา, 2504.

ประชุมเรื่องเบ็ดเตล็ด 3 เรื่อง. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2469, 2470.

"ประวัติ ก.ศ.ร. กุหลาบ," จดหมายเหตุเรื่องไตสวนนายกุหลาบ. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2472.

"ประวัติคุณหญิงจันทร์ พิพิธโกโดยสวรรค์," ลัทธิธรรมนิยมต่าง ๆ ภาคที่ 5 วาควยชาวป้าชาติต่าง ๆ. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2462.

1) (ต่อ)

- "ประวัติคุณหญิงเจิม สโมสรรพรการ," บัญชาธรรมวินิจนัย. โรงพิมพ์โสภณ-
พิพรรฒชนากร, 2462.
- "ประวัติคุณหญิงทราบสงวน อภัยรณฤทธิ์," ประชุมพงศาวดารภาคที่ 35.
โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒชนากร, 2469.
- "ประวัติคุณหญิงเพ็ชรพิไชย," ประชุมพงศาวดารภาคที่ 32. โรงพิมพ์โสภณพิ-
พรรฒชนากร, 2468.
- "ประวัติคุณหญิงได้อรณฤทธิ์," นิบาตชาดกเล่ม 17. โรงพิมพ์บำรุงนุกูลกิจ, 2471.
- "ประวัติคุณหญิงศรีภุณีปริษา," ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 8. โรงพิมพ์ไทย,
2460.
- "ประวัติคุณหญิงสังวาล ประชาชีพบริบาล," เที่ยวที่ต่าง ๆ ภาคที่ 6. โรงพิมพ์
เฮงหลี, 2468.
- "ประวัติคุณหญิงเสนีรงค์ฤทธิ์," คำให้การชาวกรุงเก่า แปลจากฉบับหลวงที่ได้
มาจากเมืองพม่า. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒชนากร, 2468.
- "ประวัติคุณหญิงเอี่ยม ศรีวิไชยชนินทร์," สี่ปรีศัสมมกตา และ อภินิหารปัจจุเวก-
ชนกตา. โรงพิมพ์บำรุงนุกูลกิจ, 2471.
- "ประวัติเจ้าคุณพระประยูรวงศ์ (แพ)," ประชุมมหดะครดึกคำบรรพฉบับสมบูรณ์,
โรงพิมพ์พระจันทร์, 2486.
- "ประวัติเจ้าจอมมารดาเที่ยง," พระคาถาพระนิพนธ์ในรัชกาลที่ 4. โรงพิมพ์
บำรุงนุกูลกิจ, 2457.
- "ประวัติเจ้าจอมมารดาสังวาล," เรื่องนางนพมาศ หรือตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์
ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ. ม.ป.ท., 2457.
- "ประวัติเจ้าทิพเนตร อินทวโรรสสุริยวงศ์," จามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองหริ-
ภุญไชย. ม.ป.ท., 2462.

1) (ต่อ)

"ประวัติเจ้าพระยาเทเวศวงษ์วิวัฒน์ (ม.ร.ว.หลาน กุญชรยา)," เทศน์ฉลองอายุเจ้าพระยาเทเวศวงษ์วิวัฒน์. โรงพิมพ์ศาลาบรรณคดี, 2466.

"ประวัติเจ้าพระยาบดินทรเดชาอนุชิต (สิงห์ สิงหเสนี)," ประวัติเจ้าพระยาบดินทรเดชา. องค์การคชาของครูสภา, 2504.

"ประวัติเจ้าพระยาบดินทรเดชาอนุชิต (ม.ร.ว.อรุณ ฉัตรกุลดา)," ประชุมพงศาวดารภาคที่ 24. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2465.

"ประวัติเจ้าพระยาบรมราช," สำเนาพระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงเจ้าพระยาบรมราช (ปั้น สุขุม) กับประวัติเจ้าพระยาบรมราช. ม.ป.ท., 2482.

"ประวัติเจ้าพระยาศรีวิไชยชนินทร์," เรื่องพระปฐมเจดีย์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2469.

"ประวัติเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์," ทำเนียบนามภาคที่ 3. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2465.

"ประวัติท่านผู้หญิงตลับ สุรวงศ์ชนคักคัก," ประชุมปกกรณ์ภาคที่ 1. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2465.

"ประวัติท่านผู้หญิงพุ่ม สุรสีห์วิศิษฏ์คักคัก," เรื่องนางนพมาศ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2472.

"ประวัตินางกี ทวีประชาชน กรรณสูตร," เรื่องประวัติศาสนา. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2465.

"ประวัตินางทองดี วีรยศิริ," เรื่องประวัติศาสนา. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2461.

"ประวัตินางล้อม เหมะญาติ," นิบาตชาดก เล่ม 18. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2472.

"ประวัตินายเชย ชยากร," ลัทธิธรรมนิยมต่าง ๆ ภาคที่ 4. ม.ป.ท., 2462.

1) (ต่อ)

"ประวัตินายร้อยเอก หม่อมเจ้าทินทัต," ประชุมราชปัญญา ภาคที่ 5. โรงพิมพ์
โสภณพิพรรฒธนากร, 2465.

ประวัติบุคคลสำคัญ. แพทย์พิทยา - โอเคียนสโตร์, 2496.

"ประวัติพระครูธรรมวิธานาจารย์," แหล่เครื่องเล่นกัณฑ์มหาธาตุ. โรงพิมพ์
โสภณพิพรรฒธนากร, 2467.

"ประวัติพระชำนึกถนการ," ตำนานเรือรบไทย. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,
2467.

"ประวัติพระชนินฤเบศร์ (ปุ่น นกแก้ว)," ปัญญาสาตก ภาค 21. โรงพิมพ์
โสภณพิพรรฒธนากร, 2472.

"ประวัติพระนิเวศน์วิสุทธิ์," ยอพระเกียรติ 3 รัชกาล. โรงพิมพ์ไทย, 2459.

"ประวัติพระประสิทธิ์สุตคุณ," หาพิทิตยสูตร. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,
2462.

"ประวัติพระเผื่อน," อธิบายวิธีทำบุญ. โรงพิมพ์ศรีหังส์, 2467.

"ประวัติพระพงษ์นรินทร์," พระราชกำหนดของพระเจ้ากรุงธนบุรีว่าควยสี่ลสิกขา.
โรงพิมพ์ไทย, 2458.

"ประวัติพระพิบูลย์พัฒนากร," วากวยภาษาตาง ๆ ในสยามประเทศ. โรงพิมพ์
โสภณพิพรรฒธนากร, 2462.

"ประวัติพระพุทศ เกษตรานุรักษ์," เรื่องสนทนากับผู้รายปลน. โรงพิมพ์โสภณ-
พิพรรฒธนากร, 2473.

"ประวัติพระยากำแหงรณฤทธิ์," ราชพงษาวดารกรุงกัมพูชา ฉบับหอสมุดควริ-
ญาณแปลใหม่. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2460.

"ประวัติพระยาจรรุญโลกาทร," นิบาตสาตก เลม 15. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒ-
ธนากร, 2470.

"ประวัติพระยาโชฎุกราชเศรษฐี (มีน เลานเศรษฐี)," เรื่องพระราชไมตรี
ในระหว่างกรุงสยามกับกรุงจีน. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2472.

1) (ต่อ)

"ประวัติพระยาไชยณรงค์," ฉันทกฤชสาสนนง. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒ-
ชนากร, 2462.

"ประวัติพระยาคัษกรปลาด," ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 11. โรงพิมพ์โสภณ-
พิพรรฒชนากร, 2462.

"ประวัติพระยาทวารวดีภิบาล (แจ่ม)," เรื่องสมเด็จพระบรมศพ. คือจดหมาย
เหตุงานพระเมรุ ครึ่งกรุงเก่า กับพระราชวิจารณ์ของสมเด็จพระพุทธเจ้า-
หลวง. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒชนากร, 2459.

"ประวัติพระยาธรรมสารเวทย์," ราชনীติศาสตร์ของพราหมณ์อันนันทยาน แล
พราหมณ์คณามิสสกะ. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒชนากร, 2463.

"ประวัติพระยานครพระราม (ม.ร.ว.เล็ก พยัคเสนา)," เทศน์ชูชกความเก่า.
โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒชนากร, 2461.

"ประวัติพระยานครพระราม (สวัสดิ์ นทากายี)," เครื่องถ้วยไทย.
กรุงเทพฯบรรณาการ, 2481.

"ประวัติพระยานรราชจำนง," สาราทานปริยาย. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒชนากร,
2467.

"ประวัติพระยานรินทรภักดี," เรื่องเที่ยวที่ต่าง ๆ ภาคที่ 3. โรงพิมพ์โสภณ-
พิพรรฒชนากร, 2466.

"ประวัติพระยานาวาพลาณโยค," โคลงจินตามณี. โรงพิมพ์ไทย, 2459.

"ประวัติพระยาโบราณราชธานินทร์," ประชุมพงศาวดารภาคที่ 63. โรงพิมพ์
โสภณพิพรรฒชนากร, 2479.

"ประวัติพระยาประชาภิจักรจักร (แถม นุนนาค)," หนังสือว่าควยภาษาต่าง ๆ
ในประเทศไทย. ม.ป.ท., 2462.

"ประวัติพระยาคุณพิพิธภักดี (นาม ชูโต)," น่านาภามิต. ม.ป.ท., 2467.

"ประวัติพระยาพลโยธิน," จุลยุทธการวงศ์ผูก 2 เรื่อง พงศาวดารไทย.
โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒชนากร, 2463.

1) (ต่อ)

"ประวัติพระยาพิชิตรามาศัย (สุทรา ย วัชรภักย์)," ประชุมพงศาวดาร
ภาคที่ 43. โรงพิมพ์ศรีกรุง, 2471.

"ประวัติพระยาเพชรพิไชย," ประชุมพงศาวดารภาคที่ 27. โรงพิมพ์โสภณ-
พิพรรฒธนากร, 2465.

"ประวัติพระยาภูมิพิไชย," พระอภัยมณีเจ้าวิภังคกถา. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒ-
ธนากร, 2459.

"ประวัติพระยารักษาสมบัติ," นิบาตชาดกเล่ม 14 ตักกนิบาต อัปพันทร วรรคที่ 4.
โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2461.

"ประวัติพระยารัตนกุลคูลยภักดิ์," ลำดับสกุลเกาบางสกุลภาคที่ 2. โรงพิมพ์
โสภณพิพรรฒธนากร, 2465.

"ประวัติพระยาราชสงคราม," ประชุมกาพย์เห่เรือ. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒ-
ธนากร, 2460.

"ประวัติพระยาวาจิสัตยารักษ์ (ขำ ศรียาภักย์)," กาพย์กุ่มารบรบพ. โรงพิมพ์
ไทย, 2459.

"ประวัติพระยาวาจิสัตยารักษ์ (ดึก นามะสนธิ)," เรื่องเที่ยวที่ต่าง ๆ ภาคที่ 3.
ม.ป.ท., 2463.

"ประวัติพระยารพฐิติโกโดย (ชุ่ม สุวรรณสุภา)," ลัทธิธรรมนิยมต่าง ๆ
ภาคที่ 10. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2463.

"ประวัติพระยาวิจิตรนาวิ," ตำนานเรือรบไทย. ม.ป.ท., 2467.

"ประวัติพระยาสัตยานุกุล," เรื่องไทรโยคเป็นอย่างไร. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒ-
ธนากร, 2466.

"ประวัติพระยาสีหราชฤทธิไกร (ทองคำ สิงหุไร)," นิทานเทียบสุภาษิต.
ม.ป.ท., 2471.

"ประวัติพระยาสารสินธุวามภักดิ์," ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 31. โรงพิมพ์
โสภณพิพรรฒธนากร, 2468.

1) (ต่อ)

"ประวัติพระยาสุนทรพินด," ประชุมพงศาวดารภาคที่ 17. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒ-
ชนากร, 2465.

"ประวัติพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์," จดหมายเหตุเรื่องประพาสต้นในรัชกาลที่ 5.
โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒชนากร, 2466.

"ประวัติพระยาสุรเสนา," โคลงสุภาษิตเจ้านาย. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒชนากร,
2463.

"ประวัติพระยาสุรียะเชษฐวิเศษฤทธิ (จาป สุวรรณทัต)" ประชุมปกรณ์ภาคที่ 2
เรื่องปักษีปกรณ์. น.ป.ท., 2466.

"ประวัติพระยาสุรียานุประวัติ," ลาคัมภราชินีกุลบางช้าง. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒ-
ชนากร, 2462.

"ประวัติพระยาสุรียาราชวรภักย์ (อร รัตนมัตตะ)" หนังสือเทศน์พระปฐมสมโพธิ.
โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒชนากร, 2466.

"ประวัติพระยาอนุชิตชาญไชย," โคลงภาพพระราชพงศาวดาร. โรงพิมพ์โสภณ-
พิพรรฒชนากร, 2465.

"ประวัติพระยาอภิชาติชาญบุต," เรื่องสนทนานูรายปล้น. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒ-
ชนากร, 2468.

"ประวัติพระยาอภิรักษ์ราชอุทยาน," จดหมายเหตุเสด็จประพาสต่างประเทศ
ในรัชกาลที่ 5 เสด็จเมืองสิงคโปร์ และเมืองเบตาเวียครั้งแรก และเสด็จ
ประพาสอินเดียน. น.ป.ท., 2460.

"ประวัติพระยาอรรถการประสิทธิ์," มหาวงศ์เล่ม 3. โรงพิมพ์ไทย, 2463.

"ประวัติพระยาอภัยนัทรีกามาตย์ (ดิศ)," เรื่องตระกูลวงศ์ พระยาอภัยนัทรีกา-
มาตย์ (ดิศ). น.ป.ท., 2453.

"ประวัติพระยาอุตรกิจพิจารณา," ประชุมพงศาวดารภาคที่ 11 พงศาวดารเมืองหลวง
พระบาง. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒชนากร, 2462.

1) (ต่อ)

"ประวัติพระราชภักดี," ตำราพระโอสถครั้งรัชกาลที่ 2. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒ-
ชนากร, 2461.

"ประวัติพระราชวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวงจันทร์," พระบวรราชนิพนธ์.
โรงพิมพ์ไทย, 2459.

"ประวัติพระราชวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุภาสวรงค์," สารัตถสมุจจัยบรรดกตา
ภานุวาร แกกกรณียเมตตสูตร เป็นบทที่ 9. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2455.

"ประวัติหม่อมเทวาทิราช," ตำนานวังหน้า. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒชนากร,
2461.

"ประวัติหม่อมเจ้าหญิงเป้า," ลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ ภาคที่ 12. โรงพิมพ์
โสภณพิพรรฒชนากร, 2464.

"ประวัติหม่อมเจ้าหญิงพร้อมเพราพรรณ," อธิบายเบ็ดเตล็ดในพงศาวดารสยาม.
2469.

"ประวัติหม่อมราชวงศ์ สอาด ทินกร ฯ," ตำราลักษณะไข้. โรงพิมพ์โสภณ-
พิพรรฒชนากร, 2464.

"ประวัติหม่อมราชวงศ์สุวพันธ์ สนิทวงศ์ฯ," เรื่องข้าวของประเทศสยาม.
โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒชนากร, 2470.

"ประวัติหมื่นปติพัทธภูวนารถ," ประคนธรรมความเก่า. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒ-
ชนากร, 2460.

"ประวัติหลวงแม่เจ้า คำดี," โลกธรรมสูตร. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒชนากร,
2463.

"ประวัติหลวงบำรุงภูเบศร์," ลิลิตหม่อมเจ้าสมเด็จพระพุฒาจารย์เสด็จขุขันธ์.
โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒชนากร, 2468.

"ประวัติหลวงเป็รื่องคีรีราษฎร์ (หญิง คทวนิช) ตำราสร้างพระพุทธรูป.
โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒชนากร, 2463.

1) (ต่อ)

"ประวัติหลวงพัฒนพงษ์ภักดี;" โคลงกระหู่สุภาษิต. โรงพิมพ์เจริญผล, 2459.

"ประวัติหลวงวารีโยธารักษ์;" นิบาตชาดก เอกนิบาตสามวรรค ภาคที่ 3.

โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2461.

"ประวัติพระสัมพันธวงศ์เชอ พระองค์เจ้าพรหมราช;" เรื่องประติษฐานพระสงฆ์สยามวงศ์ในลังกาทวีป. ม.ป.ท., 2459.

"ประวัติพระองค์เจ้าแมนเขียน;" จดหมายเหตุเรื่องทรงตั้งพระบรมวงศานุวงศ์กรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ตลอดจนรัชกาลที่ 5. โรงพิมพ์กรุงเทพ-เคลิเมนต์, 2457.

ประวัติพระอาจารย์ และเทศนาเรื่องนานาธรรมวิภาคีนีกถาของพระยาพญาธิบดี.

โรงพิมพ์เคลิเมนต์, 2478.

ประวัติวัดมหาธาตุ. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2461.

ประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช. ม.ป.ท., 2486, 2503.

ประวัติสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2493.

ประวัติสุนทรภู่, ฉบับมีเชิงอรอดและบันทึกเพิ่มเติม. โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2464.

ประวัติสังเขปแห่งการศึกษาระดับภาคปรัศยุบันแห่งประเทศสยาม.

ม.ป.ท., 2480.

"ประวัติหม่อมอมรวงศ์วิจิตร (ม.ร.ว.ปฐม คเนจระ)," ประชุมพงศาวดารภาคที่ 4. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2458.

"ประวัติหม่อมเจ้าหญิงพรอมเพราพรรณ" อธิบายเบ็ดเตล็ดในเรื่องพงศาวดารสยาม. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2469.

"ประวัติหม่อมเจ้าหญิง อ่าง," ประชุมพงศาวดารภาคที่ 26. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2466.

"ประวัติหม่อมเจ้าชายสง่างาม," ประชุมพงศาวดารภาคที่ 12. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2462.

1) (ต่อ)

"ประวัติหม่อมเจ้าสมรประเทือง อากาศ," ตำนานเรือรบไทย. ม.ป.ท., 2474.

"ประวัติหม่อมเจ้าหญิงสรรพสมบุรณ์," กาถาสรรเสริญพระบรมวินัย. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2464.

"ประวัติหม่อมสุภาพ กฤดากร," จารึกกัลยาณี. ม.ป.ท., 2468.

"ประวัติหม่อมเจ้าจตุทิศ คีตกุล," เทคนิคการขี่ม้า. ม.ป.ท., 2474.

"ประวัติหม่อมราชวงศ์หญิง ถนอม," นิบาตชาติกเลม 15. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2461.

"ประวัติหลวงวิจิตรสุโข (ไชยมงคล บุณนาค)," เที่ยวที่ต่าง ๆ ภาค 2. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2461.

"ประวัติหลวงศรีมโหสถ," โคลงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2468.

"ประวัติหลวงอุกรักษ์พานิช," ตำนานเรื่องเล็กห่วยแฉบนเบี้ยในกรุงสยาม. ม.ป.ท., 2462.

ประวัติอธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุ. กรมศิลปากร, 2486.

ปาฐกถาเรื่องสงวนของโบราณ. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2473.

ไปลึงกาฬทวีป. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2469.

พงศาวดารเรื่องเรารบพม่า. โรงพิมพ์ไทย, 2463.

พงษาวดารเรื่องเรารบพม่าครั้งกรุงธนฯ แดกรุงเทพา เป็นตอนปลายของหนังสือเรื่องเรารบพม่าครั้งกรุงศรีอยุธยา. โรงพิมพ์ไทย, 2463.

พระกวีนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาคำรงราชานุภาพ. อคม, 2487.

พระเชตุพน พระนิพนธ์สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ และกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร และวัดพระเชตุพนสมัยสมเด็จพระวันรัตทิศสุหตต. โรงพิมพ์โชคคี, 2499.

1) (ต่อ)

"พระประวัติ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนมรุพงษ์ศิริพัฒน์," ประชุมประกาศ
รัชกาลที่ 4 ภาค 6 ประกาศปีจอ พ.ศ. 2405 ปีกุน พ.ศ. 2406 ปีชวด
พ.ศ. 2407. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2407.

พระประวัติ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ กับเทศนาเทวธรรมกถา ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ แลอุปมาหกถาของ พระศาสนโสภณ วัดเทพศิรินทราวาส.
โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2466.

พระประวัติจอมพล พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช. ม.ป.ท.,
2459.

"พระประวัติ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นทิวากรวงศ์ประวัติ," อุโบสถศีลกถา.
โรงพิมพ์ไทย, 2459.

"พระประวัติ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นเทวะวงศ์วโรปการ," จดหมายเหตุ
พอรบั้ง. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2486.

"พระประวัติ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร," พระนิพนธ์กรม-
หลวงพิชิตปรีชากร. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2472.

"พระประวัติ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์," ประชุม
ประกาศรัชกาลที่ 4 ภาค 5 ประกาศปีมะแม พ.ศ. 2402 ปีวอก พ.ศ.
2403 ปีระกา พ.ศ. 2404. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2466.

"พระประวัติ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรินทร์," บัญชีเรื่องหนังสือ
หอพระสมุดวชิรญาณภาคที่ 1 แผนกบาลี. ม.ป.ท., 2459.

"พระประวัติสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมขุนเพ็ชรบูรณ์อินทราชัย," สังคีตยวงศ์พงศาวดาร
เรื่องสังคายนาพระชนรมวินัย. โรงพิมพ์ไทย, 2466.

พระร่วง เทียวเมืองพระร่วง คำอ่าน และคำแปลจารึกสุโขทัย สุภาภิกษุพระร่วง
ไตรภูมิพระร่วง ฉบับหอสมุดแห่งชาติ. กรมศิลปากร, 2498.

พระราชกำหนดครั้งกรุงศรีอยุธยา และประมวลคำอธิบายทางนิติศาสตร์. บุญส่ง-
การพิมพ์, 2507.

1) (ต่อ)

พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องถิ่น. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, ม.ป.ป.

พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก่อนเสวยราชย์. โรงพิมพ์
โสภณพิพรรฒธนากร, 2472.

พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว โดย รัชกาลที่ 4 และ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, ม.ป.ท.

พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2. โรงพิมพ์คุรุสภา, 2505.

พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 5. โรงพิมพ์คุรุสภา, 2505.

มูลเหตุการสร้างวัดในประเทศไทย. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2471.

เรื่องก่อนประวัติศาสตร์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2481, 2483.

เรื่องตั้งหอพระสมุควชิรญาณ. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2471.

เรื่องเที่ยวที่ต่าง ๆ ภาคที่ 3 เล่าเรื่องเที่ยวมณฑลเพชรบูรณ์. โรงพิมพ์โสภณ-
พิพรรฒธนากร, 2469.

เรื่องประติมากรรมพระสังฆสยามวงษ์ ณ ดังกาหวิป. ม.ป.ท., 2459.

เรื่องพระร่วง. กรมศิลปากร, 2489.

เรื่องสนทนากับผู้ร้ายปล้น. ม.ป.ท., 2446, 2468.

ลักษณะการปกครองประเทศไทยแต่โบราณ. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,
2470, 2476; กรมศิลปากร, 2511.

สาส์นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร, 2505.

เสด็จประพาสคนในรัชกาลที่ 5 กับ พระนิพนธ์สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ.
ประพาสตน, 2497.

เสด็จยุโรปครั้งที่ 2. โรงพิมพ์อูคม, 2490; องค์การค้ำของคุรุสภา, 2504.

แสดงบรรยายพงศาวดารสยาม. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2467; โรงพิมพ์อักษรনীตี,
2490.

1) (ต่อ)

สำเนาวิจารณ์เหล่าลูกหลวง. โรงพิมพ์พิมพ์ศรี, 2485.

ทานไม้ให้เจ้าไปเมืองสุพรรณ พระนิพนธ์สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ และ
เรียนพระพุทธศาสนาใน 15 นาทีของพุทธศาสนิกชน และประวัติชื่ออำเภอ
สองพี่น้อง. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2502.

อธิบายเครื่องบูชา. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2473.

อธิบายเบ็ดเตล็ดในเรื่องพงศาวดารสยาม. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2469.

อธิบายพระนามพระเจ้าแผ่นดินครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี. โรงพิมพ์โสภณ-
พิพรรฒธนากร, 2468.

อธิบายระยะทางสองลำน้ำพิง ตั้งแต่เมืองเชียงใหม่ จนถึงปากน้ำโพธิ์. โรงพิมพ์
โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

อธิบายเรื่องเครื่องมะโหรีปี่พาทย์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2471,
โรงพิมพ์ไทยเซชม, 2499.

อธิบายเรื่องของไทย. โรงพิมพ์ก๊กกีประคิษฐ์, 2503.

อธิบายเรื่องสำเนาวิคยานนาวา. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2471.

อธิบายว่าควยยศเจ้า. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2472.

เพลงคนควา

ราชสกุลดวงศ. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

สาส์นสมเด็จพระเจ้า, ดาษพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้า เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และ
สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ. กรมศิลปากร, 2493.

คำร้องราชานุภาพ, สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ. ความทรงจำ. กระทรวงมหาดไทย,
2497.

สุลักษณะ ศิวลักษณะ. สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ. โรงพิมพ์พระจันทร์,
2501.

แหล่งคนควา (ทอ)

ประพันธ์ ครีณรงค์. พระประวัติและงานสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาคำรงราชานุภาพ.

อุดมวิทยา, 2505.

มหาดไทย, กระทรวง. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำรงราชานุภาพ
และงานปกครองของพระองค์. 2505.

วิทย์ พินคันเงิน. อนุสรณ์พระประวัติสมเด็จพระเจ้ากรมพระยาคำรงราชานุภาพ.

โรงพิมพ์การศาสนา, 2505.

พิทยาลาภฤทธิยากร, กรมหมื่น, และคนอื่น ๆ. ปาฐกถาเรื่องสมเด็จพระเจ้าบรม-
วงศ์เธอ กรมพระยาคำรงราชานุภาพ และพระประวัติลูกเล้า โดย หม่อมเจ้า
หญิงพูนพิศมัย คีตกุล. องค์การคชาของคุรุสภา, 2506.

จักรกฤษณ์ นรินทีนกุลการ. "สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำรงราชานุภาพ กับกระทรวงมหาดไทย." วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิต คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2506. (พิมพ์คัด).

จิตรวรรณ ทองปรีชา. "พระประวัติและพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำรงราชานุภาพ." วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2507.

สุจริติ ถาวรสุข. หนังสือประกาศเรื่องพระประวัติและงานของสมเด็จพระเจ้า
บรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำรงราชานุภาพ. องค์การคชาของคุรุสภา, 2508.

คำรงราชานุภาพ, สมเด็จ กรมพระยา. ถึงหญิงใหญ่. สมาคมตั้งคมศาสตร์ฯ, 2508.

อนุนานราชชน, พระยา. เมื่อข้าพเจ้าเฝ้าสมเด็จพระเจ้า. โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2509.

พูนพิศมัย คีตกุล, ม.จ.หญิง. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำรงราชานุภาพ. โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2510.

มหาดไทย, กระทรวง. คำรงราชานุสรณ์. 2511.

แหล่งคนควา (ต่อ)

เอมอร เจริญรัต. "สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ : พระนิพนธ์ และผลงานคานพัฒนาหอสมุดแห่งชาติของพระองค์." วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยมหามัจฉิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย 2511, (อัครสำเนา).

พระประวัติสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ : พระนิพนธ์
กรมศิลปากร, 2512.

พูนพิสมัย คีตกุล, ม.จ.หญิง. ชีวิตและงานของสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. คลังวิทยา, 2517.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เทศาศิกร, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา (พระองค์เจ้าชายมิ่ง) พ.ศ. 2336-2402

11 พฤษภาคม 2336, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
เจ้าจอมมารตานีน

กรมพระอาลักษณ์, กำกับกรมฯ

1)

โคลงโลกนิติ, โรงพิมพ์พระจันทร์, 2490; โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, 2514,
"ฉันทกล่อมพระแกวมรกต, หน้า 296-311" จาก ตำนานพระแกวมรกตฉบับ
สมบูรณ์. บรรณาการ, 2504.

ประชุมโคลงโลกนิติ. ศิลปบรรณาการ, 2504; คลังวิทยา, 2506; ก้าวหน้า,
2508; ศิลปบรรณาการ, 2511.

จารึกโคลงสุภาษิต (โลกนิติ) วัดพระเชตุพน.

แหล่งคนควา

ราชสกุลวงศ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

ประพันธ์ ตรีณรงค์. ชีวประวัติกวีไทย. คลังวิทยา, 2499.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทรงสุระเดช, พระยา (เทพ พันนิมเสน) พ.ศ. 2435-2487

12 สิงหาคม 2435, จังหวัดพระนคร, นายร้อยโท -

- , โรงเรียนนายร้อยทหารบก, วิชาทหาร ประเทศเยอรมัน

- , ผู้บังคับกองพันที่ 2 ข้าราชการกรมทหารบกที่ 3, รองผู้บัญชาการทหารบก,
กรมการราษฎร (รัฐมนตรี, 2475), ผู้อำนวยการโรงเรียนรบ จังหวัด
เชียงใหม่ (2479)

1)

บันทึกพระยาทรงสุระเดช. โรงพิมพ์อักษรไทย, 2514

3)

หัวหน้าฝ่ายทหารของคณะราษฎร (2475)

แหล่งคนควา

จรูญ กวานนท์. ชีวิตการต่อสู้ของบุคคลสำคัญ. โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์,
2496.

เทพ วรรณรัต. มันสมองของโลก. กรุงเทพฯ : ประมวลสาส์น, 2502.

วิเทศกรณีย์ (นามแฝง). ชีวิตและการต่อสู้ของ 50 รัฐมนตรี ม.ป.ท., 2506.

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทนายหาญพิทักษ์, ร.อ. ชุน (เหล็ง ศรีจันทร์) พ.ศ. 2425-2502

22 ธันวาคม 2425, จังหวัดชินบุรี, นายลี นางหมาย

โรงเรียนวัดประยูรวงศาवास, โรงเรียนนริศสกุล, โรงเรียนราชแพทยาลัย
 แพทย์ประจำโรงพยาบาลศรีราชา, แพทย์ประจำโรงเรียนฝึกหัดครูบ้านสมเด็จ
 เจ้าพระยา, แพทย์ประจำโรงเรียนนายร้อยทหารบก, ผู้บังคับกองพยาบาล
 โรงเรียนนายร้อยทหารบก

3)

การปฏิวัติ ร.ศ. 130

แหล่งคนควา

"ประวัติ ร.อ. ชุนทนายหาญพิทักษ์," ประวัติปฏิวัติครั้งแรกของไทย ร.ศ. 130
 (พ.ศ. 2454) โดย ร.ต. เจริญ ศรีจันทร์ และ ร.ต. เนตร พูนวิวัฒน์.
 บริษัทพิมพ์ดีดหังวาน, 2503.

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ท้าววรจันทร์ (วาค) พ.ศ. 2384 - 2482

11 มกราคม 2384, จังหวัดพระนคร, -

- , เรียน การละคร - เจ้าจอมมารดาแย้ม รัชกาลที่ 2

ถวายตัวเป็นข้าหลวงในสมเด็จฯ พระนางโสมนัส, เจ้าจอมมารดา รัชกาลที่ 4,
ตำแหน่งท้าววรจันทร์

2)

นางกุศลปิ่น

เพลงคนควา

พิทยลาภพฤฒิยากร, พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. ประวัติท้าววรจันทร์.

สมาคมสังคมนิยมศาสตร์., 2507.

สถาบันวิทย์บริวาร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา (ชำ บุนนาค) พ.ศ. 2356-2413

_____ 2356, จังหวัดพระนคร, สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ)
 ทานคุณหญิงจัน

มหาดเล็ก หุ้มแพร, ปลัดกรมพระตำราวจ, เสนาบดีกรมท่า (2412)

1)

กิจจานุกิจ. โรงพิมพ์สุทธิสารการพิมพ์, 2508.

ขุขัตติย, แปลโดย เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. คลังวิทยา, 2507.

เรื่องพระปฐมเจดีย์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2469, 2471; โรงพิมพ์
 กรมแผนที่, 2483; กิวพร, 2506.

พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4. องค์การค้าของ
 คุรุสภา, 2503-2504.

หนังสือแสดงกิจจานุกิจ. กระทรวงศึกษาธิการ, 2514.

แหล่งคนควา

สมมตอมรพันธ์, สมเด็จพระเจ้าพระยา. เรื่องตั้งเจ้าพระยาในกรุงรัตนโกสินทร์.

โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2461.

พงษาวดารราชินิกุลบางช้าง. โรงพิมพ์ไทย, 2457.

ฉัฐวิดิ สุทธิสังคราม. สามเจ้าพระยา, เจ้าพระยาบวรบุรีธรรมราช (น้อย

ณ นคร) เจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) เจ้าพระยาทิพากรวงศ์

(ชำ บุนนาค). โรงพิมพ์อักษรอักษร, 2505.

ทิวากรวงษ์ประวิติ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่น (พระองค์เจ้า เกษมศรีศุภโยค)
พ.ศ. 2400-2458

17 สิงหาคม 2400, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เจ้าจอมมารคางจันทร์

หนังสือไทยชั้นต้น ในราชสำนัก, ภาษามคธ - พระยาปริยัติธรรมธาดา (เปี่ยม),
ภาษาอังกฤษ - นางแอนนา เดียวโนเวนซ์, โรงเรียนสอนหนังสือไทย,
ศึกษาธิการช่างมุก - กรมช่างมุก, การช่างเคลือบ และช่างกระจก - พระองค์
เจ้าปรีดา.

กำกับกรมช่างมุก, อธิบดีกรมราชพัสดุ (2434), องคมนตรีที่ปรึกษา

2)

นายคานประดับมุกขานพระทวาร และบานพระแสงพุทธปรารังปราสาท (ปราสาท
พระเทพบิดร)

3)

ทำหน้าที่แต่งหนังสือคอตขาวราชการ

แหล่งคนควา

(ศุภวัชย์ เกษมศรี, ม.ร.ว.) พระประวัติกรมหมื่นทิวากรวงษ์ประวิติ.

โรงพิมพ์มิตรสยาม, 2510. (พิมพ์แจกในงานฉลองครบ 6 รอบ ม.จ.

วัชยากร เกษมศรี)

ราชสกุลวงศ์. กรมศิลปากร, 2512.

เทพกษัตรี, ท้าว (จัน) พ.ศ. ? - ?

- , ถलग, จอมถ่า (ทองคำ เจ้าเมืองถलग)

- ,

ภรรยาเจ้าเมืองถलग

3)

การสงครามกับพม่า (2328)

แหล่งคนควา

นรภัยพิจารณ, ชุน. ประวัติท้าวเทพกษัตรี ท้าวศรีสุนทร. โรงพิมพ์พานิชกุลผล,
2487 (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายอิสราธิชัย ณ ถलग, จังหวัด
กระบี่, 2487)

ประยูทธ สิทธิพันธ์. ยุคมหาราช และวีรสตรี. โรงพิมพ์ปัญญาการพิมพ์, 2507.

สถาบันวิทยบริการ
กรุงเทพมหานครมหาวิทยาลัย

เทพศาสตรบัณฑิต, พระยา (โก กาทิษย์) พ.ศ. 2423-2472

17 สิงหาคม 2423, จังหวัดพระนคร, รอยเอกลงวงครุฑจิตรกรรม
(เจริญ กาทิษย์) นางเอี่ยม

โรงเรียนสวนกุหลาบอังกฤษ, โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์, ศึกษาวิชาสิกกรรม ประเทศ
อังกฤษ

ครูกรมศึกษาธิการ, หัวหน้ากองศึกษาสิกกรรม กรมวิสามัญศึกษา

1)

แกงบวน บทละครพูดสามองค์ ฉากเดียว จากวิทยากรย์ เล่มที่ 9 ตอนที่ 2
ม.ป.ท., 2471.

บทละครเรื่องจักษะแผลน เพื่อนบ้านใหม่ แกงบวน. องค์การคาของคุรุสภา,
2506.

หนังสืออ่านภูมิศาสตร์. 2 เล่ม กระทรวงศึกษาธิการ, 2446, 2448.

หลักการสอนวิชาทำสวนสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา. กระทรวงศึกษาธิการ,
ม.ป.ป.

นางแฝง : กสิกร

แหล่งคนควา

ประวัติครู. คุรุสภา, 2503.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เทพริรักษ์, เจ้าฟ้ากรมหลวง (ต้น) พ.ศ. 2302-2348

ปีเถาะ 2302, - , เจ้าขวัญเงิน สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระศรีสุทธาภิเศก

2)

ตั้งคณะละครคนผู้ชาย แสดงเป็นละครคนใน

แหล่งคนควา

ราชสกุลวงศ์. กรมศิลป์ากร, 2512.

ธนิต อยู่โพธิ์. ศิลปินแห่งชาติไทย. กรมศิลป์ากร, 2497.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เทวะวงศ์โรทัย, พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่น (หม่อมเจ้าไตรทศประพันธ์) พ.ศ. 2426-
2486

11 สิงหาคม 2426, จังหวัดพระนคร, กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ
หม่อมดมาย

โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ, โรงเรียนราชกุมาร, ศึกษาต่อประเทศอังกฤษ,
วิชาการทูต ประเทศฝรั่งเศส

กระทรวงการต่างประเทศ, ปลัดคณตลปราจีนบุรี และผู้ว่าการจังหวัดฉะเชิง-
เทรา (2452), อัครราชทูตไทยประจำยุโรป (2456),
เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ (2466), อภิรัฐมนตรี (2474),
คณะผู้แทนพระองค์ในการเจรจาทำความตกลงที่กรุงปารีส หลังสงครามโลกครั้งที่ 1

1)

ปราสาทหินเขมรสร้างเพื่ออะไร และเรื่องแปลจากภาษาเยอรมันเป็นภาษาอังกฤษ.
โรงพิมพ์กรุงเทพการพิมพ์, 2503.

แหล่งคนควา

พิทยลาภพฤฒิยากร, กรมหมื่น, "คำนำ" จดหมายเหตุพอรซัง. บริษัทโสภณ,
2486. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นเทวะ-
วงศ์วโรปการ)

พิทยลาภพฤฒิยากร, กรมหมื่น. ชุมนุมนิพนธ์. สยามคัมภีร์ศาสตร์ฯ, 2507.

ราชสกุลวงศ์. กรมศิลปากร, 2512.

ประยูรธ สิริพิพันธ์. คนหมายเลข 1. พิมพ์การพิมพ์, 2507.

เทวะวงศ์วโรปการ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา (พระองค์เจ้าชายเทวีอุ
อุไทยวงศ์) พ.ศ. 2401-2466

27 พฤศจิกายน 2401, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เจ้าจอมมารดาเปี่ยม

หนังสือไทยชั้นต้น - พระองค์เจ้าหญิงกฤษณา, ภาษามคธ - พระยาปริยัติธรรม-
ชาดา (เปี่ยม), โรงเรียนภาษาอังกฤษในพระบรมมหาราชวัง, วิชาเลขตาม
วิธีไทย - สำนักขุนโชติพรหมา (เลิม)

ตำแหน่งหัวหน้าพนักงานออกติด ออฟฟิศ, กรมราชเลขาธิการ, เสนาบดีกระทรวง
การต่างประเทศ (2428)

1)

ประชุมโคลงพระนิพนธ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2466, 2474.

วาทควมมิตรหรือเพื่อน ของ พลดาโต แบลโคย กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ.

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2469.

3)

เรื่องการตั้งราชทูตไทยไปประจำอยู่ในราชสำนักต่างประเทศ เริ่มครั้งแรกใน
ประเทศอังกฤษ (2424)

เรื่องการทำสัญญากับรัฐบาลอังกฤษให้มีวิธีการศาลต่างประเทศที่จังหวัดเชียงใหม่

แหล่งคนควา

คำรกราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้า, กรมพระยา. พระประวัติสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์

เชอกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ กับเทศนาทางธรรมกถาของสมเด็จพระ
มหาสมณเจ้า และอัปมาภกถาของพระสาสนโสภณ วัดเทพศิรินทราวาส.

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2466.

แหล่งคนควา (ต่อ)

ราชสกุลวงศ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธินากร, 2470.

คำทรงราชานุกาพ, สมเด็จเจ้า. กรมพระยา. พระประวัติ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์-

เชอกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2480.

ละออง ศรีสุคนธ์. ชีวประวัติบุคคลตัวอย่างของไทย. คลังวิทยา, 2503.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เทเวศรวรชิววัฒน์, เจ้าพระยา (ม.ร.ว.หลาน กุญชร ณ กรุงเทพ) พ.ศ. 2395-2466

เดือนอายุ ขึ้น 7 ค่ำ ปีมะแม พ.ศ. 2395, จังหวัดพระนคร, พระวรวงษ์เธอ
พระองค์เจ้าสิงหนาทราชครูรงค์คฤหิ หม่อมสุด

กรมทหารเล็ก, ผู้บัญชาการกรมม้า และกรมมหรศพ,
ข้าหลวงปักปันเขตแดนเมืองสงขลา กับเมืองพัทลุง (2437), สภานายกรัฐมนตรี,
อธิบดีกรมศุขาภิบาล, เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ, เสนาบดีกระทรวงเกษตรราชการ

1)

บทละครเรื่องพระลอนรลักษณ พระบวรราชนิพนธ์ กรมพระราชวังบวรมหาศักดิ์ทิพ-
เสพ และ บทละครเรื่องพระลอ โดย เจ้าพระยาเทเวศรวรชิววัฒน์.

โรงพิมพ์สุจินต์การพิมพ์, 2511.

แบบขอราชการในกรมมหาดเล็ก เล่ม 1. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2440.

2)

ละครดึกคำบรรพ

แหล่งคนควา

เทเวศรวรชิววัฒน์, เจ้าพระยา. "ประวัติเจ้าพระยาเทเวศรวรชิววัฒน์,"

เทศน์ขนาดลองอายุ เจ้าพระยาเทเวศรวรชิววัฒน์. โรงพิมพ์พิศาลบรรณินดี,
2466. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ)

สมมตอมรพันธ์, สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา. เรื่องตั้งเจ้าพระยาในกรุงรัตนโกสินทร์.

โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2461.

สมภพ จันทรประภา. ชีวิตคฤเทพนิยาย ของ ดอกไม้สด. แพรพิทยา,
2509.

_____. นรชาติ. แพรพิทยา, 2516.

เทเวศร์วัชรินทร์, กรมพระ (พระองค์เจ้าชายกลาง) พ.ศ. 2348-2419

15 กุมภาพันธ์ 2348, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
เจ้าจอมมารคานอกระนาด

-

- , กำกับกรมช่างทอง, ว่าความศาลราชตระกูล

3)

กำกับ - สร้างพระวิหารทิศ 4 วัดพระเชตุพน

แหล่งคนควา

ราชสกุลวงศ์, กรมศิลป์ากร, 2512.

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เทียนวรรณ พ.ศ. 2385-2458

3 กรกฎาคม 2385, จังหวัดพระนคร, นายเรือ นางโอดิต

หนังสือไทยชั้นต้น - ญาติ, หนังสือไทย และหนังสือขอม - พระมหาพุ่ม วัดพระ
เชตุพน, บรรพชา วัดราชประดิษฐ์, อุปสมบท วัดบวรนิเวศวิหาร ศึกษาพระปริยัติ
ธรรม, ศึกษาวิชากฎหมาย

ค้าขายทางเรือ, ทนาย, บรรณาธิการหนังสือพิมพ์รายเดือน ชื่อ ฤๅษวิภาคพจนกิจ
(2443),

1)

ศิริพจนภาค (12 เล่ม)

นามแฝง : ต.ว.ศ. วรรณานโภ

เพลงคนควา

สงบ สุริยรินทร์. เทียนวรรณ. พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์สุริยรินทร์, 2510.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. สรรพนิพนธ์ของเทียนวรรณ. องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัย

รามคำแหง, 2517.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ธรรมศักดิ์มนตรี, เจ้าพระยา (สนั่น เทพหัสดินทร ๗ อยุธยา) พ.ศ. 2419-2486

1 มกราคม 2419, จังหวัดพระนคร, พระยาไชยสุนทร (เจียม) นางอยู่
โรงเรียนวัดพิศมิมข, โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ, โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์,
ศึกษาวิชาครู ประเทศอังกฤษ

ครูโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์, เสนาบดีกระทรวงธรรมการ (2459),
ประธานสภาผู้แทนราษฎร (2475)

1)

การศึกษาของประเทศสยามระหว่างกึ่งศตวรรษที่แล้วมา กับการศึกษาภาคปริวรรต.
โรงพิมพ์ไทยเชม, 2479.

การสุภาษิตสำหรับบุคคลและครอบครัว เป็นความรู้ เรื่องการต่อสู้กับข้าศึกที่เรา
ไม่เห็นตัว. ม.ป.ท., 2461.

ความเรียงเรื่องต่าง ๆ ของครูเทพ (นามแฝง). โรงพิมพ์ไทยเชม, 2475.

โคลงกลอนของครูเทพ. โรงพิมพ์ไทยเชม, 2473; โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์,
2512.

งานกับเล่น. ม.ป.ท., 2464.

ตรรกวิทยา แบบเรียนวิชาครู. โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2447, 2456; โรงเรียน
ช่างพิมพ์วัดสังเวช, 2480.

ทำไมเราจึงต้องเรียนภาษาต่างประเทศ และเรื่องอื่น ๆ. ม.ป.ท., 2464.

ธรรมจริยา ของ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี กับพระยาอนุกิจวิธูร. โรงพิมพ์
อักษรนิติ, 2449-2469.

ธรรมจริยา ของ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี กับ พระยาวิจิตรธรรมปรีวัตร.

พิมพ์ครั้งที่ 3, โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2463.

ธรรมรส. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2480.

1) (ต่อ)

นารีเรื่องนาม, โดย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, กรมพระนา-
ชิปราชพัณฑ์พงศ์, พระยาวิจิตรธรรมปรีวัตร, พระยาศรีสุนทรโวหาร, พระยา
อุปกิตศิลปสาร, ขุนสุนทรภักษ์, หลวงนิเพทยนิติสรศักดิ์, พระวรเวทย์พิสิฐ,
หลวงสารานุปราช และ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี. ม.ป.ท., 2462.

บทประพันธ์บางเรื่องของครูเทพ (นามแฝง). เสนาการพิมพ์, 2511.

แบบเรียนใหม่. โรงเรียนช่างพิมพ์วัดสังเวช, 2477-2481.

แบบสอนอ่านใหม่. 6 เล่ม. โรงเรียนช่างพิมพ์วัดสังเวช, 2478-2481.

แปร์กติกอด บิออเมริกา. โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2446.

ปกิณฑกประพันธ์. ม.ป.ท., 2460.

แมศรีคริว บอยใหม่ หมั้นไว้ ตาเงาะ. องค์การค้าของคุรุสภา, 2504.

รายงานการลูกเสือแห่งสยาม ฉบับที่ 7 พุทธศักราช 2465. โรงพิมพ์อักษรนิติ,
2465.

เรื่องต่าง ๆ ของครูเทพ โดยมากเนื่องด้วยเศรษฐกิจวิชา. ม.ป.ท., 2467.

เล็กเชอรวาทวิธีสอนของโรงเรียนอาจารย์. โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2455.

เศรษฐกิจวิชาเกร็ดตะเพาะบางเรื่องของครูเทพ (นามแฝง). โรงพิมพ์อักษรนิติ,
2465.

หนังสืออ่านธรรมจริยา, เรียบเรียงโดย เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี กับ พระยา
อนุกิจวิฑูร. โรงเรียนช่างพิมพ์วัดสังเวช, 2470-2497.

นามปากกา : ครูเทพ, เขียวหวาน.

แหล่งคนควา

ประวัติครู. คุรุสภา, 2501.

ชีวิตและงานของครูเทพ. สมาคมสังคมนักสอนฯ, 2518.

ธรรมมาภิณฑท์, หลวง (ถึก จิตรถึก), พ.ศ. 2401-2471

5 กรกฎาคม 2401, จังหวัดจันทบุรี, ชุมฉิมบุปผา (จีน) -
หนังสือไทยชั้นต้น - พระยาธรรมปรีชา (บุญ), อุปสมบท - วัดบุปผาราม
ศึกษาพระปริยัติธรรม

เสมียน กรมศึกษาธิการ, ครูโรงเรียนวัดประยูรวงศาวาส,
ครูใหญ่โรงเรียนวัดจักรวรรดิ, เจ้าหน้าที่กองแต่งตำรา กระทรวงธรรมการ,
พนักงานฝ่ายหนังสือไทย หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร

1)

กฎหมายคำฉันท์. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2472.

กลบทสุภาษิต. โรงพิมพ์ไทย, 2457.

โคลงนิราศวัดรวก. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2466.

โคลงนิราศหลวงธรรมาภิณฑท์. โรงพิมพ์ไทย, 2457.

ฉันท์กล่อมพระเสวตวชิรพาหะ. ม.ป.ท. 2454.

วินิษวานิชคำฉันท์, แปลจาก The merchant of Venice โดย หลวงธรรมา-
ภิณฑท์. โรงพิมพ์พิศาลบรรณิณี, 2459 โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,
2466, 2467.

นามแฝง : ประดับ, ช.ม.ก.

.....
เพลงคนควา

คำราราชาภาพ, สมเด็จพระยา "ประวัติหลวงธรรมาภิณฑท์," กฎหมายคำฉันท์
ของ หลวงธรรมาภิณฑท์. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2472.

คำราราชาภาพ, สมเด็จพระยา. กรมพระยา. ประวัติบุคคลสำคัญ. แพรพิทยา, 2496.

ประพันธ์ ศรีณรงค์. ชีวประวัติกวีไทย. คดังวิทยา, 2499.

ประวัติครู. ศุภสภา, 2502.

นครไชยศรีสุรเดช, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง (พระองค์เจ้าชายจิระประวัติกษ) พ.ศ. 2419-2456

7 พฤศจิกายน 2419, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าจอมมารดาทิ้ม

หนังสือไทยชั้นต้น - สำนักพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย), ภาษาอังกฤษ - สำนักกรมสามี่, โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ, ศึกษาคอ ประเทศอังกฤษ, วิชาการทหาร ประเทศเคนมารค

กรมยุทธนาธิการ (2440), เสนาธิการทหารบก (2441), ฌัญญาธิการกรมยุทธนาธิการ (2444), เสนาบดีกระทรวงกลาโหม (2454)

3)

เรื่องตั้งพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร ร.ศ. 124

เรื่องจัดการทหารมณฑลกรุงเทพฯ ในรัชกาลที่ 5

เพลงคนควา

ตำรงราชานุภาพ, สมเด็จ กรมพระยา. พระประวัติ จอมพลพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช. ม.ป.ท., 2459.

ราชสกุลวงศ์. กรมศิลปากร, 2512.

ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม. พระประวัติและงานสำคัญของจอมพล กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช. ฌวามรากฐานแห่งกองทัพไทย. โรงพิมพ์แพรรการชาง, 2514.

นครพระราม, พระยา (สวัสดิ์ มหาภัย) พ.ศ. 2427-2480

30 ตุลาคม 2427, จังหวัดพระนคร, หลวงพิจารณา (ท่อม) นางสุคใจ
โรงเรียน วัดมรรคา จังหวัดจันทบุรี, โรงเรียนหลวงวัดมรรคพาราม,
โรงเรียนมหาดเล็กหลวง

นายอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี, ข้าราชการมหาดไทย มณฑลพิษณุโลก (2453),
ยกกระบัตรมณฑลนครชัยศรี (2456), ผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลก,
สมุหเทศาภิบาลพิษณุโลก

1)

เครื่องถ้วยไทย. (Thai pottery) ม.ป.ท., 2480.

แหล่งคนควา

คำรกราชานุกาพ, สมเด็จพระยา, "ประวัติพระยานครพระราม,"

เครื่องถ้วยไทย (Thai pottery). ม.ป.ท., 2480. (พิมพ์ในงาน
พระราชทานเพลิง พระยานครพระราม).

คำรกราชานุกาพ, สมเด็จฯ. กรมพระยา. ประวัติบุคคลสำคัญนับสมบูรณ.
คลังวิทยา, 2505.

คำรกราชานุกาพ, สมเด็จฯ. กรมพระยา. คำรกราชานุกรณ. กระทรวง-
มหาดไทย, 2511.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นครสวรรค์ควีนิต, สมเด็จพระเจ้าฟ้ามงพระ (เจ้าฟ้ามรพิตรสุขุมพันธ์) พ.ศ. 2424-
2493

29 มิถุนายน 2424, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ.
สมเด็จพระปิณฑาเจ้าฯ. พระอัครราชเทวี

โรงเรียนพระราชวังสวนกุหลาบ, โรงเรียนราชกุมาร, ศักษาคอประเทศอังกฤษ
วิชาการทหาร ประเทศเยอรมัน

เสนาธิการทหารบก (2444), เสนาบดีกระทรวงทหารเรือ
เสนาบดีกระทรวงกลาโหม

1)

ตำราเล่นกบวยไม้. โรงพิมพ์จันทวา, ม.ป.ท.
เที่ยวอินเดียน. โรงพิมพ์ไทยเซนม, 2492, 2493

2)

เพลงแขกมอญบางขุนพรหม (2453)

เพลงคนควา

พระประวัติและจริยาวัตรของจอมพลเรือ สมเด็จพระเจ้าฟ้ามรพิตรสุขุมพันธ์ กรม-
พระนครสวรรค์ควีนิต และเอกสารที่ไต่ทรงปฏิบัติราชการ. กองทัพเรือ,
2493 (พิมพ์ในการพระราชทานเพลิงศพ 10 เม.ย. 2493)

ราชสกุลวงศ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

ณัฐฉิ สุกธิสงคราม. พระเกียรติประวัติของจอมพลสมเด็จพระเจ้าฟ้ามงพระ
นครสวรรค์ควีนิต เสนาบดีกระทรวงทหารเรือพระองค์แรก. โรงพิมพ์
กรมแผนที่ทหาร, 2507.

ประยุทธ์ สิทธิพันธ์. คนหมายเลข 1. พิมพ์การพิมพ์, 2507.

นรินทร์เทวี, พระเจ้านองยาเธอ กรมหลวง (พระองค์เจ้ากุ) พ.ศ. ? -2370

- , สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก

-

-

1)

จดหมายเหตุความทรงจำ ของ กรมหลวงนรินทร์เทวี และพระราชวิจารณ์ ใน
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2451.

แสดงคนควา

ราชสกุลวงศ์. กรมศิลปากร, 2512.

จุฬาลง

นราธิปประพันธ์พงศ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ (พระองค์เจ้าวรวรณากร)

พ.ศ. 2404-2474

20 พฤศจิกายน 2404, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าจอมมารดาเขียน

-

- , รองเสนาบดีกรมพระคลังมหาสมบัติ

1)

กลอนทรงอำนวยการและสรรเสริญ. โรงพิมพ์ไทยเชม, 2474.

กลอนจิตร โดย ประเสริฐอักษร (นามแฝง). ร.ศ. 126 (2450)

ขัตติยานุสรณ์ แล ปัญญาภินทระปัจจะเวกชน กับ อัญญาโลกะธัมม ในงานบำเพ็ญ

กุศลทักษิณนทิศ ถวายสมเด็จพระเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุ-
วงศ์วรเดช. โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2471.

ความนำเหลว บทละครรองโดย พระศรี (นามแฝง). โรงพิมพ์กองหลวง,
2454.

คำกลอนเรื่องสิทธิเสรี แล สภาพตามธรรมชาติ กับ เรื่องอ่านเล่นชื่อลูกอินทร์
แลบทเสภาว่าเรื่องอาดสะนัม. ม.ป.ท., 2472.

คำฉันท์คุณหญิงสังเวทกล่อมและกาพย์ขับไม้ว่าเรือพระเสวตคชเคชนดิกล ในงาน
พระราชพิธีสมโภชขึ้นراجโรงโม ณ พระราชวังดุสิต. โรงพิมพ์หนังสือ
พิมพ์ไทย, 2470.

คำฉันท์มงคลมหาสมัยสมาคม ทรงนิพนธ์สำหรับคุณที่อำมวโยในวันเฉลิมพุทธศก
2471. โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2471.

โคลงลิลิตกัณฑ์ตำนานพระพุทธบาท. สรรเสริญพระเกียรติ. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

โคลงลิลิตมหามงกุฎราชคุณานุสรณ์. โรงพิมพ์กรุงเทพฯ เติลเมด, 2469.

โคลงลิลิตสภาพสำหรับพระบรมราชาภิเษกสัมปะราชมหากวีวงศ์ เมื่อพุทธศก
2468. โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2472.

โคลงสุภาพเรื่องนิราศชะอำ. โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2471.

จดหมายเหตุลาลูแบร์ แปลจาก A new historical relation of the kingdom of Siam ของ ชีมง เดอ ลาลูแบร์. ครุสภา, 2505.

เจาลาย เป็นตำนานครั้งศึกคำบรพ้อย่างลือเลื่องติดปากชาวชายทะเลฝั่งตะวันตก แดหนองคำพด ถึงเกาะหลัก โดย ประเสริฐอักษร (นามแฝง) โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2471.

เฉลิมเกียรติกษัตริ์ คำฉันท์. ม.ป.ท., 2462.

ตำนานพระแพนมนังคศิลาบาทปฐมภาค เป็นโคลงลิลิตค้น เรื่องเริ่มสร้างขึ้นเป็นพระแพนทรงอนุศาสนของสมเด็จพระร่วงเจารามคำแหง กรุงสุโขทัยราชธานี แคว้นเหนือ ณ ปีมเสง พ.ศ. 1848. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2463.

นิราศนราธิป นิราศเมืองไทยไปรอบโลก ของ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ และคุณภูมิลลา (นามแฝง). องค์การฯของครุสภา, 2504.

นิราศนราธิปา เรียกคุณภูมิจารึกไปรษณีย์ใต้ พุทธศก 2471. โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2472.

บทละครเรื่องพระลอ. กรมศิลป์ากร, 2512.

บทละครเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนวันทองห้ามทัพ (ประเสริฐอักษร ประชุมตามคำเสภาครั้งกรุงศรีอยุธยา). โรงพิมพ์ศุภการจรรุญ, 2456.

บายูชี้หมางกฎราชสันตติวงศ์ พุทธศก 2468. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2468.

ประชุมนิทานกระทุ. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2466.

ประติษฐานพระสงฆ์คณะธรรมยุติกนิกาย และนิยายเรื่องตามองลาย. พระนคร, สหประชาพานิชย์, 2508.

พงศาวดารไทยใหญ่. ครุสภา, 2509. ม.ป.ท., 2457.

พระราชพงศาวดารพม่า. องค์การฯของครุสภา, 2505. โรงพิมพ์กรุงเทพฯ เติลเมล, 2456.

มหาราชวงศัศมา แฉนคินพระเจาดี้ป้อมินทร์ บทลครรื่อง โดย ประเสวีรุอักษร
(นามแฝง). โรงพิมพ์ศรีกรุง, 2470.

รุไบยาค ของ ฮะกิม โอมาร์ คัยยาม แปลโดย พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ-
นราธิปประพันธ์พงศ์. โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2506, 2512.
รวรรณคนุต. โรงพิมพ์แม่บ้านการเรือน, 2502. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,
2468.

หลงไหลโคป्लीม แปลจาก Comedy of errors ของ William Shake-
speare. โรงพิมพ์อาหรับราตรี, 2436.

อุทานยวนถวิล เป็นปติทิน นราธิป. ม.ป.ท., 2463. โรงพิมพ์บำรุงนุกูลกิจ,
2468.

นามแฝง : ประเสวีรุอักษร, พระศรี

2)

ริเริ่มละครรื่อง

แห่ตงคนควา

รวรรณคนุต. โรงพิมพ์แม่บ้านการเรือน, 2502. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,
2468.

ราชสกุลวงศ. กรมศิลป์ากร, 2512.

สมมตอมรพันธ์, กรมพระ. เรื่องตั้งพระบรมวงศานุวงศ์กรุงรัตนโกสินทร์.

พิมพ์ครั้งที่ 2. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2468.

นริศรานุกิตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา (พระองค์เจ้าจิตรเจริญ)
พ.ศ. 2406-2490.

28 เมษายน 2406, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระองค์เจ้าหญิงพรรณราย

หนังสือไทยชั้นต้น - หม่อมเจ้าหญิงสารพัดเพชร, ภาษาไทย - พระยาศรีสุนทร-
โวหาร (น้อย อาจารย์ยางกูร), โรงเรียนสอนภาษาอังกฤษ

พหุรรมหาดเล็ก, ราชองครักษ์ (2425), เจ้าพนักงานใหญ่ใช้จ่ายเงินของฝ่าย
ทหาร (2430), อธิบดีกรมโยธาธิการ (2432), เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ
(2435), เสนาบดีกระทรวงกลาโหม (2437), เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ
(2443), เสนาบดีกระทรวงวัง (2448), อภิรัฐมนตรี (2468), ผู้สำเร็จ
ราชการแทนพระองค์ (2476)

1)

จดหมายเหตุระยะทางไปพินธุโลก. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2506.

โดยสารเรือเมล์ไปยุโรป ของ สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาคำรงราชานุภาพ เทียบ
เมืองพม่า, พระเชี้ยวแก้ว ของสมเด็จพระยานริศรานุกิตติวงศ์.
องค์การค่าของคุรุสภา, 2504.

ตำนานพระโกนจุก และหีบศพบรรดาศักดิ์, โดย กรมพระสมมตอมรินทร์ กรมพระยา
คำรงราชานุภาพ และ กรมพระยานริศรานุกิตติวงศ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒ-
ธนากร, 2468, 2471.

ชุมนุมบทละคอน และบทขับร้อง. ศิวพร, 2514.

ชุมนุมบทละคอน และบทคอนเสิต. กรมศิลปากร, 2506.

บทละครดึกดำบรรพ์ฉบับเพิ่มเติม. โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2496.

บันทึกเรื่องความรู้ต่าง ๆ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุกิตติวงศ์ ประทาน
พระยาอนุমানราชชน. สมาคมสังคมนศาสตร์ฯ, 2506.

1) (ต่อ)

ประชุมกาพย์เห่เรือ. กรมศิลปากร, 2503.

ประชุมบทละครนอกคึกค้ำบรรพ์ ฉบับสมบูรณ์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรมศิลปากร, 2486.

ประชุมบทละครนอกคึกค้ำบรรพ์. โรงพิมพ์ไท, 2467.

ประชุมบทละครโหรีประสมวง (คอนเสิร์ท) เรื่องรามเกียรติ์ แล เรื่องอิเหนา.

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2465.

ไปเกาะชวา ลายพระหัตถ์และบันทึกของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้า

กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ เมื่อคราวเสด็จชวา พ.ศ. 2480-2481.

โรงพิมพ์พระจันทร์, 2514.

พงศาวดารคึกค้ำบรรพ์ เป็นเรื่องคนพงศาวดารของมนุษยชาติต่าง ๆ, แปลจาก

Ancient Times. โรงพิมพ์ไทย, 2466.

ลายพระหัตถ์ ประธานพระพิณจวรรณการ เรื่องตรวจชำระหนังสือพระอภัยมณี

และประชุมบทละครคึกค้ำบรรพ์. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2494.

วิจารณ์เรื่องตำนานเสภา และ ระเบียบการเล่นตำนานเสภา. กรมศิลปากร,

2501.

ศิลปกรรม และช่างไทย จากสำนัสมเด็จ. โรงพิมพ์อักษรบริการ, 2512.

สำนัสมเด็จ, ลายพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรา-

นุกัตติวงศ์ และ สมเด็จพระยาตากำรงราชานุภาพ. องค์การคาชองครุสภา,

2505-2506.

2)

ออกแบบพระอุโบสถ, พระที่นั่งทรงธรรม, พระระเบียง, ศาลาท่าง ๆ, รั้ว-

ราชวัตร และประตูวัดเบญจมบพิตร.

เพลงสรรเสริญพระบารมี.

เพลงเขมรไพรโยค.

การเล่นละครคึกค้ำบรรพ์.

เพลงคนควา

สมมติอมรพันธ์, กรมพระ. เรื่องตั้งพระบรมวงศานุวงศ์กรุงรัตนโกสินทร์.

พิมพ์ครั้งที่ 2. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2468.

"พระประวัติ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช," ทางรมเย็น โดย พระครู

ปลัดสัมพิพัฒนศิลาจาร. ม.ป.ท., 2493.

พระประวัติ และพระหัตถ์ของเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์. โรงพิมพ์

พระจันทร์, 2493. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้า-

บรมวงศเธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์).

สาสน์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรา-

นุกิตติวงศ์ และ สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ. องค์การฯ ของครูสภา,

2505-2506.

(ดวงจิตร จิตรพงศ์, ม.จ.หญิง). พระประวัติและเอกสารเฉลิมพระเกียรติ

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์. สมาคมสังคมศาสตร์ฯ., 2506.

พระประวัติ พระนิพนธ์ และภาพพระหัตถ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรา-

นุกิตติวงศ์. กวางหนา, 2506.

สุจริต ถาวรสุข. พระประวัติและงานศิลปะของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศเธอ

เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์. ไทยวัฒนาพานิช, 2509.

ราชสกุลวงศ์. กรมศิลปากร, 2512.

สิทธา พิณีภูวคณ, และคนอื่น ๆ. ความรู่ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย.

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2515.

นังเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ (พระองค์เจ้าทิพย์) พ.ศ. 2330-2394

31 มีนาคม 2330, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
สมเด็จพระศรีสุลาลัย (เจ้าจอมมารดาเยี่ยม)

กำกับกรมท่าและกรมพระคลังมหาสมบัติ, กรมพระกำรจ, ฎาความฎีกา,
เสวยราชย์ (2367)

1)

โคลงแสรายขอพระเกียรติ. โรงพิมพ์ไทย, 2457.

บทสักราวเรื่องอิเหนา. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2464.

ประชุมเพลงยาวสุภาพ. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2468.

พระราชนิพนธ์บทละครเรื่องสังข์ศิลป์ไชย. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2460.

จารึกเพลงยาวกลบท

จารึกโคลงฤๅษีคัคน

แหล่งคนควา

พระราชประวัติเล่ม 1 คือ พระราชพงศาวดารพิเศษตั้งแต่แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระ

พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเป็นลำดับมา จนถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัว. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ม.ป.ป.

ราชสกุลวงศ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

สิริ เปรมจิตต์ และ จิตศอสาก ศรีรงค์. พระบรมราชจักรีวงศ์. โรงพิมพ์

เสาวภาค, 2514.

บดินทรเดชา, เจ้าพระยา (สิงห์ สิงห์เสนี) พ.ศ. 2320-2392

- 2329 จังหวัดพระนคร, เจ้าพระยาอภัยราชา (ปิ่น) ทานคุณหญิงพัก

มหาดเล็กในสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร, เจ้ากรมพระ
ตำรวจขวา, วาการกรมนายพลพระราชวังบวรฯ (2356), แม่ทัพปราบเจ้าอนุ-
วงศ์ แห่งนครเวียงจันทน์ (2369), ที่สมุหนายก (2372)

2)

ปฏิสังขรณ์วัดจักรวรรดิราชาวาส และสร้างพระปรางค์ และวิหารพระบาง

แหล่งคนควา

สมมตอมรพันธ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. เรื่องตั้งเจ้าพระยาในกรุงรัตน-
โกสินทร์. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2461.

ประชุมพงศาวดารภาคที่ 67 จดหมายเหตุเกี่ยวกับเขมรและญวนในรัชกาลที่ 3
ตอนที่ 1. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2481.

ประวัติเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงห์เสนี) สมุหนายก รวบรวมโดย

(บุญนาค พัทธมเดช) กรมศิลปากร, 2504 (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานประชุม
เพลิงศพ คุณหญิงคุม ประเสริฐสุนทราศรัย 30 เมษายน 2505)

สถาบันวิจัยประชากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรมบาทบำรุง, พระยา (พิน ศรีวรณะ) พ.ศ. 2428-2488

21 สิงหาคม 2428, จังหวัดพระนคร, หลวงพินิจโกศัย (พจน์)

หนังสือไทยชั้นต้น - พระภิกษุ, โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ, โรงเรียน
ราชวิทยาลัย, ศึกษาต่อ ประเทศอังกฤษ

กรมศึกษาธิการ, ครูโรงเรียนมหาดเล็ก, ผู้บัญชาการโรงเรียนมหาดเล็ก

1)

มุลบทอังกฤษ เล่ม 1.

หนังสือคัดอ่านภาษาอังกฤษ เล่ม 1, เล่ม 2 และเล่ม 3.

เพลงคนควา

ประวัติครู. กรุงเทพฯ, 2503.

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรมมหาประยูรวงศ์, สมเด็จพระเจ้าพระยา (คิรี บุนนาค) พ.ศ. 2331-2398

ปีวอก 2331, พระนคร, เจ้าพระยาอรรคมหาเสนา (บุนนาค)

เจ้าคุณนวด

มหาดเล็ก, จางวางมหาดเล็ก, สมุหพระกลาโหม

3)

ผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน ในรัชกาลที่ 4

แหล่งคนควา

สมมตอมรพันธ์, สมเด็จฯ. กรมพระยา. เรื่องตั้งเจ้าพระยาในกรุงรัตนโกสินทร์

โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2461.

พงษาวดารราชินิกุลบางช้าง. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์

รัชกาลที่ 3. องค์การคชาของคุรุสภา, 2504.

บรมมหาศรีสุริยวงศ์, สมเด็จพระยา (ชวง บุนนาค) พ.ศ. 2351-2425

วันศุกร์ เดือนยี่ ขึ้น 7 ค่ำ ปีมะโรง พ.ศ. 2351, จังหวัดพระนคร, สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ) ทานมูหิงเงิน

หนังสือไทยขึ้นต้น - พระภิกษุ, มีกหักอบรมในสำนักญกครอง

มหาคเล็ก, กรมท่า, จางวางมหาคเล็ก, สมุหพระกลาโหม (2398) ผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน

3).

คอเรือกำปั่นรบ "เรือแกลวกกลางสมุทร หรือ เรือเอเวิล" (พ.ศ. 2378)

แหล่งคนควา

คำทรงราชานภาพ, สมเด็จพระยา. ประวัติสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เมื่อก่อนเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2472; กรมศิลปากร, 2493.

พิพากกรวงศ์, เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3, 4. องค์การค่างองคุรุสภา, 2503.

คำทรงราชานภาพ, สมเด็จพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 5. องค์การค่างองคุรุสภา, 2505.

ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม. สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์. คลังวิทยา, 2505.

_____. ประวัติสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ชวง บุนนาค) จากพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 5. กรมศิลปากร, 2512.

ปิยนาด นีโครธา. "บทบาทของเสนาบดีแห่งตระกูลบุนนาคในการปกครองประเทศสยามตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงสิ้นรัชกาลที่ 5" วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2514.

+ บวช บัณฑิตพันธ์, ร.ศ. พ.ศ. 2431-2498.

26 มีนาคม 2431, จังหวัดชลบุรี, ร.อ. หลวงอาจหาญรงค์ (สวาสดี)
นางเหรียญ

โรงเรียนมัธยมทวีธาภิเศก, โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย, โรงเรียน
นายร้อยทหารบก

กรมทหารราบที่ 1 รักษาพระองค์, ช่างภาพหนังสือพิมพ์ "ศรีกรุง",
บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ "สยามราษฎร์", กรมยกกระบัตรทหารบก (2482)

1)

ขุนวรวงษาธิราช.

มหาเถรทอง.

มหาเนรคินทอง.

ลูกสาวนายกองมา.

นามปากกา : บ.กาทะบาด

๒๕๕๕
แห่ส่งคนควา

ป. วัชรภรณ์. (ผู้เรียบเรียง) คนหนังสือพิมพ์. โอเดียนสโตร์, 2506.

บัญชี อองดอ อ.ค. 2412-2472

- มกราคม 2412, จังหวัดพิษณุโลก, นายออง นางน้อม

โรงเรียนอนุควิตายน (วัดคองคาราม)

ครูโรงเรียนอนุควิตายน, ครูโรงเรียนประถมวัดสุทัศน์

1)

แบบแรกเรียน ตอนที่ 1 ก. ข. (2467)

แบบแรกเรียน ตอนที่ 2 มาตรการมีตัวสะกด (2462)

แบบแรกเรียน ตอนที่ 1 มาตรการไม่มีตัวสะกด (2462)

แบบแรกเรียน ตอนที่ 3 มาตรการมีตัวสะกด (2462)

๕ ๒ ๖
แหล่งคนควา

ประวัติครู. ครูสภา, 2505.

สถาบันวิทยบริการ

บารามปรบักัน, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระยา (เจ้าฟ้าชาย
กลาง) พ.ศ. 2362-2429

24 เมษายน 2362, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
สมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิงกมลทิพยวดี

หนังสือไทยชั้นต้น - พระสุนทรโวหาร (ภู่), ภาษาไทย - สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, โหราศาสตร์ - พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
กรมวัง, อธิบดีกรมวัง, อธิบดีกรมพระคชามาต, อธิบดีกรมพระแสงในซ้าย,
เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย (2420)

1)

โคลงพระราชพิธีทวาทศมาส. พิมพ์ครั้งที่ 3. ไทยวัฒนาพานิช, 2509.

แหล่งคนควา

ราชสกุลวงศ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

โคลงเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระยา
บารามปรบักัน ในงานพระเนรุ เมื่อ ปีกุน 2430 บางฉบับ...

กรมอาชีวศึกษา, 2505.

วาระ อำพันสุข, ผู้รวบรวมและเรียบเรียง. วัดบรมวงศ์ศิวาราม และพระ
ประวัติและผลงานของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรม
พระยาบารามปรบักัน. โรงพิมพ์คุรุสภา 2509.

"พระประวัติและผลงานของสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระยาบารามปรบักัน,"

โคลงทวาทศมาส. ไทยวัฒนาพานิช, 2509.

ณัฐวดี สุทธิสงคราม. สมเด็จพระเจ้าฟ้า. กรมพระบารามปรบักัน. โรงพิมพ์
คุรุสภา, 2514.

..... สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระบารามปรบักัน
ภาคปลาย. องค์การฯของคุรุสภา, 2516.

โบราณราชธานินทร์, พระยา (พร เคะคุปต์) พ.ศ. 2414-2479

28 กุมภาพันธ์ 2414, จังหวัดธนบุรี, ชุนดหรีตรุณเสฐ (เคช) นางไผ่
 สำนักวัดชัยสาย, โรงเรียนสราญรมย์, โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ
 คุรุโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ, รองเลขาธิการสำหรับพระองค์ กระทรวง
 พระคลัง (2435), เสมียนเอก กระทรวงมหาดไทย (2436), ข้าราชการมหาดไทย
 มณฑลอยุธยา (2439), สมุหเทศาภิบาลมณฑลอยุธยา (2449), อุปนายกแผนก
 โบราณคดี ราชบัณฑิตยสภา

1)

ตำนานกรุงเทพฯ. โรงพิมพ์บริษัทสหกรณ์การพิมพ์, 2502.

ประชุมพงศาวดารภาคที่ 63 เรื่อง กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,
 2479.

ระยะทางเดี่จ้ประพาสดำเนินน้อย และลำแม่น้ำใหญ่ มณฑลกรุงเทพฯ และมณฑล
 นครสวรรค์. บัญส่งการพิมพ์, 2504.

เรื่องเกี่ยวกับพระนครศรีอยุธยา. โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2504.

เสภาเรื่องพระราชพงษาวดารกรุงเทพฯ. โรงพิมพ์กรมประชาสัมพันธ์, 2503.

อธิบายแผนที่พระนครศรีอยุธยา กับคำวินิจฉัยของพระยาโบราณราชธานินทร์.

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2469, โรงพิมพ์อักษรปริทัศน์, 2472.

แหล่งคนควา

คำทรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้า. กรมพระยา, "ประวัติพระยาโบราณราชธานินทร์,"

ประชุมพงศาวดารภาคที่ 63. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2479.

———. ประวัติบุคคลสำคัญสมัยสมบูรณ. คลังวิทยา, 2505.

———. คำทรงราชานุสรณ. กระทรวงมหาดไทย, 2511.

ปกเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ... (สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายประชาธิปกฯ) พ.ศ.
2436-2484

8 พฤศจิกายน 2436, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า-
อยู่หัว สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ

- ; ศึกษาต่อ ณ ประเทศอังกฤษ, วิชาการทหาร

นายร้อยตรี ประจำกรมทหารมหาดเล็ก, ผู้บังคับการโรงเรียนนายร้อยชั้นประถม,
ปลัดกรมเสนาธิการทหารบก, ผู้บัญชาการกองพลทหารบกที่ 2, เสาयर่าย
(2468).

3)

พระราชทานรัฐธรรมนุญ (2475)

เพลงคนควา

ราชสกุลวงศ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

ศิลาชัย ชาญเฉลิม. เจ้าฟ้าประชาธิปก โดย นายหนวย (นามแฝง).

โรงพิมพ์ไทยเซชม, 2491.

..... ราชันผู้นิราศ (เจ้าฟ้าประชาธิปกภาคจบ) โดย นายหนวย (นาม-
แฝง). ไชยณรงค์, 2492.

ปริมาณุทธิชินโรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ (พระองค์เจ้าवासกรี)

พ.ศ. 2333-2396

11 ธันวาคม 2333, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
เจ้าจอมมารคางจุย

บรรพชา (2345) - วัดพระเชตุพน, อุปสมบท (2454), ศึกษา - สำนัก
สมเด็จพระวันรัต วัดพระเชตุพน

เจ้าอาวาสวัดพระเชตุพน (2357), สมเด็จพระสังฆราชเจ้า (2392)

1)

คำฉันท์กฤษณาสอนน้อง. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2450; โรงพิมพ์ศรีหังส์,
2478.

เฉลิมพระเกียรติในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว. โรงพิมพ์วัชรินทร์,
2439.

เพลงพ่าย. โรงพิมพ์นายเทพ, 2434; น.ป.ท., 2438; โรงพิมพ์อักษรนิติ,
2452. (ตะเลงพ่าย. โรงพิมพ์คุรุสภา, 2494 - แบบเรียนของกระทรวง
ศึกษาธิการ).

ปฐมสมโพธิกถา. โรงพิมพ์วัชรินทร์, 2438, 2439; โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒ-
ชนากกร, 2478; โรงพิมพ์สยามทานิชนกการ, 2481.

ลิลิตกระบวนแหพระภคินพยุหยาตราทั้งทางสถมมารคแลทางชลมารค. โรงพิมพ์
ไทย, 2458.

สรรพสิทธิคำฉันท์. ห้างมิสเตอร์โกคคี, 2434; โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒชนากกร,
2467; ศิวพร, 2511.

หนังสือจักรที่ปนี ตำราโหราศาสตร์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒชนากกร, 2469.

แหล่งคนควา

สมมติอมรพันธ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ. เรื่องตั้งพระราชอาณาเขตใหญ่ในกรุงรัตน-
โกสินทร์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2466.

คำร่างราชานุญาต, สมเด็จพระเจ้า. กรมพระยา. ประวัติบุคคลสำคัญ. แพร่พิทยา,
2496.

ราชสกุลวงศ์. ฉบับชำระครั้งที่ 3. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

พระประวัติสมเด็จพระสังฆราช สมัยรัตนโกสินทร์. โรงพิมพ์อาศรมอักษร, 2503.

เฉลิมพระเกียรติคุณ, โดยคณะกรรมการหอสมุด วชิรญาณวิธาน. สุทธิสารการ-
พิมพ์, 2505.

ประวัติครู. ครูสภา, 2506.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประติมากรรมไฟเราะ, หลวง (ศรี ศิลปบรรเลง) พ.ศ. 2424-2497

6 สิงหาคม 2424, จังหวัดสมุทรสงคราม, นายสิน นางยิ้ม

หนังสือไทยชั้นต้น - พระภิกษุ, คนตรีไทย - นายสิน (บิศา), อุปสมบท - สอนได้โคตมธุตราชวิทยาลัย, ศึกษาวิชาบรรเลงเครื่องดนตรีชวา และเขมร

จางวางมหาดเล็กของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช, ผู้ควบคุมวงดนตรี "วงวังบูรพา", ปลัดกรมป่าทอย และโขนหลวง (2473)

2)

ผู้คิดเครื่องหมายแทนเสียงดนตรีไทย โดยใช้ตัวเลขเป็นตัวโน้ตแทนเสียง นำเครื่องดนตรีชวาเรียกว่า "อังกะลุง" เขามาเมืองไทย และได้แก้ไขจนเป็นแบบไทย

ครูสอนดนตรีไทยในพระราชสำนักเมืองกัมพูชา

ร. ช. ช.
แหล่งคนควา

งานพระราชทานเพลิงศพ หลวงประติมากรรมไฟเราะ (ศรี ศิลปบรรเลง)

โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2498.

ประวัติครู. กรุงเทพฯ, 2505.

ปัญญา รุ่งเรือง. ประวัติการดนตรีไทย. ไทยวัฒนาพานิช, 2507.

สถาบันวิจัยประชากร

ประคิษฐมนุชรรม, หลวง (ปรีดี พนมยงค์) พ.ศ. 2443 -

5 พฤษภาคม 2443, อำเภอกรงเกษ จังหวัดอยุธยา, นายเสียง นางลูกจันทร์
โรงเรียนตัวอย่างประจำมณฑลพระนครศรีอยุธยา, โรงเรียนวัดเบญจมบพิตร,
โรงเรียนกฎหมาย สังกัดกระทรวงยุติธรรม, ศึกษาวิชายกฎหมาย ประเทศ
ฝรั่งเศส

ผู้พิพากษา, เลขาธิการกรมร่างกฎหมาย, อาจารย์สอนโรงเรียนกฎหมาย,
นายกรัฐมนตรี (2489)

1)

เค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ (2475)

สารบัญประมุขกฎหมายไทย. โรงพิมพ์นิติสาส์น, 2475.

3)

หัวหน้าฝ่ายพลเรือน ของคณะราษฎร (2475)

เพลงคนควา

สงบ สุริยนทร์. ประวัตินายกรัฐมนตรี. โรงพิมพ์ประจักษ์วิทยา, 2514.

โพธิ์ แชนล่าเจียก. สามนักการเมืองเรื่องนามของไทย. ชรรมบรรณาการ,
2515.

สุพจน์ คานตระกุล. ชีวิตและงานของ ดร.ปรีดี พนมยงค์. โรงพิมพ์ประจักษ์-
การพิมพ์, 2514.

ประยูร ภมรมนตรี พลโท พ.ศ. ?

โรงเรียนนายร้อย, ศึกษาคณะ ประเทศฝรั่งเศส

ผู้ช่วยหัวหน้าแผนกนานาชาติต่างประเทศ, นายร้อยโท กองทัพบก

3)

คณะตุลาการ (2475)

แหล่งคนควา

ประยูร ภมรมนตรี. บันทึกเรื่องกรเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475.

สำนักพิมพ์บรรณกิจ เทรคคิง, 2517.

----- "ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า," ฟ้าเมืองไทย,

ฉ. 271-304 (30 พฤษภาคม, 2517-16 มกราคม, 2518).

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประศาสน์พิทยายุทธ, พระ (วัน ชูถิ่น) พ.ศ. 2437-2492

9 มิถุนายน 2437, จังหวัดพระนคร, ชุนสุภาไชย (เอื้อน) นางวงษ์
โรงเรียนนายร้อยทหารบก (2451), ศึกษาวิชชาทหาร ประเทศเยอรมัน
ผู้บังคับหมวด ประจำกรมทหารบกที่ 3, อาจารย์วิชายุทธวิธี ประจำกรมยุทธ-
ศึกษาทหารบก, หัวหน้านายทหารฝ่ายเสนาธิการกองทัพบกที่ 2 (2473), ผู้อำนวยการ-
การโรงเรียนเสนาธิการ (2474), รัฐมนตรี (2475), อัครราชทูตพิเศษ ประจำ
ประเทศเยอรมัน (2481), อธิบดีกรมไปรษณีย์โทรเลข (2489)

3)

หัวหน้าฝ่ายทหาร คณะราษฎร (2475)

แหล่งคนควา

ประชุมพงศาวดารภาคที่ 31 จดหมายเหตุเรื่องมิชชันนารีอเมริกันเข้ามาประเทศ
ไทย ทลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ แปลเป็นภาษาไทย. บริษัทการพิมพ์ไทยสามัคคี,
2493 (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลตรี พระประศาสน์พิทยายุทธ)
บันทึกพระยาทรงสุรเดช. โรงพิมพ์อักษรไทย, 2514.

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประสานดุริยศัพท์, พระยา (แปลก ประสานศัพท์) พ.ศ. 2403-2467

2403, -

- , เรียนปี่ชวา - ครูหนูคำ และครูช้อย สุนทรวาทีน
- , ผู้ควบคุมวงดนตรีของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร,
เจ้ากรมพินพาทย์หลวง

2)

เพลงเขมรปากทอเถา
เพลงเขมรราชบุรีสามชั้น
เพลงขรณรื่องไหสามชั้น
เพลงพม่าท่าทอนสามชั้น
เพลงวิเวกเวหาสามชั้น
เพลงแขกเชิญเจ้าสองชั้น
เพลงเขมรใหญ่เถา
เพลงทองยอนเถา
เพลงคนควา

"พระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์)", ประวัติการดนตรีไทย
โดยบัญชา รุ่งเรือง. ไทยวัฒนาพานิช, 2517.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปริยัติธรรมชาคา, พระยา (แพ ตาละลักษณ) พ.ศ. 2405- 2469

31 ตุลาคม 2405, อำเภอโพนทอง จังหวัดเพชรบุรี, นายพวง นางปิ่น
หนังสือไทยชั้นคน - พระภิกษุ, บรรพชา, สำนักสมเด็จพะสังฆราช (สา)
วัดราชประดิษฐ์, อุปสมบท

กรมศึกษาธิการ, ปลัดกรมศึกษาธิการ, เจ้ากรมราชบัณฑิตขวา (2451)

1)

แม่กองรวบรวมพจนานุกรมไทย (2432)

ขุนสุชยา และเหง้าศักราช. โรงพิมพ์ศาลบรรณคดี, 2459.

ตำนานศรีปราชญ์. โรงพิมพ์อักษรคดี, 2462.

ตำนานพระพุทธรูปหินศักดิ์ แปลจากภาษาบาลี. ม.ป.ท., 2456.

พระบาทสิลปิโกสม แปลลำดับคำบาลีเป็นไทย. โรงพิมพ์ศาลบรรณคดี, 2459.

ภิกษุตาณ. ม.ป.ท. 2465.

รัตนพิมพ์วงศ์. โรงพิมพ์ไท, 2463.

ลลิตวิสูตร พระประณสมโพธิมหายาน พระธรรมจักรพิสดาร. โรงพิมพ์บำรุง-
นุกุลกิจ, 2461.

สุชาวคีย์หมหายานสูตร ปรีวรตแห่งสมเด็จพะพุทธอมิตากเจ้า. โรงพิมพ์-
พิศาลบรรณคดี, 2463.

สังคีตยวงศ์พงศาวดารเรื่องสังคายนาพระธรรมวินัย. โรงพิมพ์ไท, 2466.

เพลงคนควา

ประวัติศิครุ. คุรุสภา, 2501.

ปวเรศวรียาลงกรณ์, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา (พระองค์เจ้าชายฤกษ์)

พ.ศ. 2352-2435

14 กันยายน 2352, จังหวัดพระนคร, สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรานุรักษ์
เจ้าจอมมารคานอญเล็ก

-

- , พระราชาคณะ วัดบวรนิเวศ, สมเด็จพระสังฆราช (2434)

1)

กรรมวิภาคกถา. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2469.

กลอนกาพย์เรื่องเสด็จไปเมืองนครศรีธรรมราช. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,
2468.

โคลงเรื่องพระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. โรงพิมพ์
โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

จดหมายเหตุขุขันธ์น้ำฝน. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2471-2473.

คำราชาพิเศษ. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2464.

พระปรารภเรื่องแปลจตุราริยสัง. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2464.

ลิลิตพงศาวดารเหนือ. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2451.

สังขัตโตวาท. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2386.

เพลงคนควา

สมมตอมรพันธ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. เรื่องการตั้งพระราชาคณะ

ผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2466.

พระประวัติสมเด็จพระสังฆราชสมัยรัตนโกสินทร์. โรงพิมพ์อักษรอักษร, 2503.

ราชสกุลวงศ์. กรมศิลปากร, 2512.

ปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ (เจ้าฟ้าอิศเรศจุฑามณี) พ.ศ. 2351-2408

วันอาทิตย์ เดือน 10 ขึ้น 15 ค่ำ ปีมะโรง 2351, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย กรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทราธิบดี

- , บัญชากรมทหารแมนเป็นหน้า เป็นหลัง, กรมพระราชวังบวรในรัชกาลที่ 4 (2394)

1)

เพลงยาวแลศักราว
กลอนทรงคอนขาราชการวังหน้า

3)

สร้างเรือรบกลไฟหรืออาสาสมัคร และ เรือขงยศโยชนิยา

แหล่งคนควา

พระบรมราชประวัติและพระบรมราชนิพนธ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,
2470.

ราชสกุลวงศ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว โดย รัชกาลที่ 5 และ
กรมพระยาคำรงราชานุภาพ. โรงพิมพ์ไทยเซมม, 2496.

อำพัน คัดสรรพระนิพนธ์. พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระปวเรนทราเมศมิต-
เรศรังสรรค์ พระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว. ม.ป.ท., 2510.

แปลก พิบูลสงคราม, จอมพล (แปลก ชีตตะสังคะ) พ.ศ. 2440-2507

14 กรกฎาคม 2440, จังหวัดนนทบุรี, นายชิต นางลำอังก์

โรงเรียนวัดเขมาภิรตาราม, โรงเรียนนายร้อย จ.ป.ร., ศึกษาวิชาเสนา-
ธิการทหาร ประเทศฝรั่งเศส

ร้อยตรีสังกัดกองทหารปืนใหญ่, นายกรัฐมนตรี (2491)

3)

คณะปฏิวัติฝ่ายทหารบก (2475)

แหล่งคนควา

จรรยา กุวานนท์. ชีวิตการต่อสู้ของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม. พระนคร :
โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2496.

ประวัติ 11 นายกรัฐมนตรี และรายชื่อ ส.ส. ทุกยุคทุกสมัย. พระนคร :
โรงพิมพ์วิจิตรการพิมพ์, 2506.

ดร.เอกขเรย์ (นามแฝง). ชีวประวัติบรรพชนชั้นนำของไทย. สำนักพิมพ์-
พัฒนาสาสน, 2508.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มคฺงวิทยาเสริม, พระยา (กำจัด พดางกูร) พ.ศ. 2426-2497

8 ตุลาคม 2426, จังหัดพระนคร, นายเจิม พดางกูร

โรงเรียนวัดจักรวรรดิราชาวาส, โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์, วิชาครูประเทศ
อังกฤษ

ครู โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์, โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์บ้านสมเด็จพระยา,
โรงเรียนข้าราชการพลเรือน แผนกครูศึกษา, เจ้ากรมตำรวจ, อธิบดีกรมศึกษา-
ธิการ

1)

ตำราเลขทศนิยมอย่างใหม่เรียนโคกอนเศษส่วนสำหรับนักเรียนมัธยมชั้นต้น.

แบบหัดแต่งและไวยากรณ์กับอักษรวิธีสำหรับชั้นมัธยม.

แบบเรียนคู่มือ Dent's first English book first part.

พิมพ์ครั้งที่ 4. กระทรวงศึกษาธิการ, 2476.

Tense (กาล). กระทรวงศึกษาธิการ, 2464.

วิธีคำนวณควยลูกคิด สำหรับชั้นมัธยม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กระทรวงศึกษาธิการ,
2470.

แหล่งคนควา

"ประวัติพระยาอมคฺงวิทยาเสริม," แบบหัดอ่านหนังสือไทยเบื้องต้นโดย พระยา

มคฺงวิทยาเสริม. พิมพ์ครั้งที่ 6. ม.ป.ท., 2499.

ประวัติครู. ครูสภา, 2502.

พจนสุนทร, พระยา (เรื่อง อติเปรมานนท์) พ.ศ. 2391-2460

1 เมษายน 2391, จังหวัดสวรรคโลก, หลวงทรงจินดา (ทอง)

หนังสือไทยและภาษาบาลี - พระภิกษุ, อุปสมบท, พระปริยัติธรรม

ตำแหน่ง พนักงานผู้ช่วยแต่งตำรา กรมศึกษาธิการ, หน้าที่เกี่ยวกับภาษาบาลี
และตำราเรียน กรมราชบัณฑิตย

1)

พุทธชัยมงคล 8, แปลโดย พระยาพจนสุนทร และพระยาวิจิตรธรรมปรีวัตร.

พิมพ์ครั้งที่ 3. โรงพิมพ์ขุนทอง, 2514.

อักษรานุกรมธรรมบท. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

นิบาตชาดกติกกนิบาต 1 วรรคภาคคน, แปลโดย พระยาธรรมปรีชา และพระยา

พจนสุนทร. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2460.

นิบาตชาดก เล่ม 23, แปลโดย พระยาพจนสุนทร. ม.ป.ท., 2474.

แหล่งคนควา

คำรกราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา. "ประวัติพระยาพจนสุนทร,"

จุดค้นหาสังขยสูตร โดย สมเด็จพระสังฆราช สว. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒ-

ธนากร, 2461. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระยาพจนสุนทร)

ประวัติครู. ครูสภา, 2504.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พร้อม ลดาวัลย์, ม.จ. พ.ศ. 2412-2498

23 มกราคม 2412, จังหวัดพระนคร, กรมหมื่นนุภินทรภักดี หม่อมมาดิย
บรรพชา - ศึกษาพระปริยัติธรรม, เปรียญ 5 ประโยค, อุปสมบท, เปรียญ
7 ประโยค

ผู้รักษาการโรงเรียนนักธรรม วัดเทพศิรินทราวาส (2437), เจ้าอาวาสวัด
เทพศิรินทราวาส (2438), ลาผนวช เข้ารับราชการตำแหน่งอธิบดีกรมภูษามาตรา
(2444)

1)

มหาชนิก. บริษัทสหอุปกรณ์การพิมพ์, 2498. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
หม่อมเจ้า พร้อม ลดาวัลย์)

แหล่งค้นคว้า

"ประวัติหม่อมเจ้าพร้อม ลดาวัลย์," มหาชนิก. บริษัทสหอุปกรณ์การพิมพ์,
2498.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระคลัง, เจ้าพระยา (หน) พ.ศ. ? - 2348.

- , - , เจ้าพระยาสุรคินทรภาไชย นางเจริญ

-

- , นายคานเมืองอุทัยธานี, กำกับราชการกรมท่า

1)

กลอนจารึกเรื่องสร้างภูเขาวัดราชคฤห์. กรมศิลปากร, 2470.

กาพย์กลอนสุภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 7, แพร่พิทยา, 2503.

โคลงพยุหยาตราเพชรพวง. โรงพิมพ์ไทย, 2457.

พงศาวดารรามัญ เรื่อง ราชธานีราช. องค์การฯ ของคุรุสภา, 2496.

เพลงยาวเดินวาทะความครั้งรัชกาลที่ 1 โดยเจ้าพระยาพระคลัง (หน)

พระยามหานุภาพ จมื่นไวยวรนาถ หลวงทรงพล. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒ-
ธนากร, 2461.

ลิลิตยวนพ่าย กับ ลิลิตเพชรมงกุฏ. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2509.

สมบัติอมรินทร์คำกลอน. กรมศิลปากร, 2503.

สามกกก. องค์การฯ ของคุรุสภา, 2514.

อิเหนาคำฉันท์, กรมศิลปากรตรวจสอบชำระใหม่. กรมศิลปากร, 2512.

แหล่งคนควา

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. พระราชพงศาวดารฉบับพระราช-

หัตถ์เลข. พิมพ์ครั้งที่ 7. คลังวิทยา, 2516.

พิพากกรวงศ์, เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์. โรงพิมพ์
พระจันทร์, 2478.

สมมตอมรพันธ์, กรมพระ. เรื่องตั้งเจ้าพระยากรุงรัตนโกสินทร์. ม.ป.ท.,
2492.

จันทร์จิรายุ รัชนี้, ม.จ. สิบสองกวีไทย, รวบรวมโดย พ.ณ.ประมวญมารค
(นามแฝง). แพร่พิทยา, 2510.

พระเทพโมลี (ฝั่ง) ? - ?

- , พระมหาวิชาธรรม นางผอง

หนังสือไทยและขอม - สำนักพระญาณสมโภช วัดมหาธาตุ, พระไตรปิฎก -
พระมหาวิชาธรรม, บรรพชา และอุปสมบท, เปรียญเอก

1)

ปฐมมาลา (หนังสือแบบเรียน)

แปล
แปลคนควา

ส. พลายน้อย. กวี และวรรณคดีโบราณ. 99 เอเขนซี, 2507.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระเสด็จสุเรนทราธิบดี, เจ้าพระยา (น.ร.ว. เปี้ย มาธากุด)

พ.ศ. 2410-2459

16 เมษายน 2410, จังหวัดพระนคร, พระวรราชโอรส กรมหมื่นปราบปรบักษ์
หม่อมเปี้ยม

หนังสือไทยชั้นต้น - สำนักหม่อมเจ้าหญิงปุก, การช่างและศิลปกรรม - บิดา
โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ

ตำแหน่งเสมียน กรมศึกษาธิการ, เลขานุการ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย,
เลขานุการสถานทูตไทย ประเทศอังกฤษ, ผู้อำนวยการโรงเรียนมหาดเล็กใน
รัชกาลที่ 5, เสนาบดีกระทรวงธรรมการ

1)

จรรยาแพทย์. ไทยวัฒนาพานิช, 2492; องค์การค้าของคุรุสภา, 2504.

เพื่อนเพื่อน. โรงพิมพ์ศรีหังส์, 2473.

พระราชหัตถเลขา และหนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทรา-
ธิบดี แต่ยังมีบรรดาศักดิ์เป็น พระมนตรีพจนกิจ และ พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์
ร.ศ. 113-118. คิวพร, 2504; คุรุสภา, 2506.

พลเมืองดีคอนต้น. โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2466-2479. (ในการพิมพ์ครั้งแรกชื่อ

พลเมืองดี - หนังสืออ่านชั้นประถมศึกษา ของพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์.

2454)

พลเมืองดี ตอนกลาง. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

สมบัติผู้ดี, แบบเรียนจรรยา. โรงพิมพ์อักษรนิติ, ม.ป.ป.

เพลงคนควา

ประวัติมหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี. ม.ป.ท.,

ม.ป.ป.

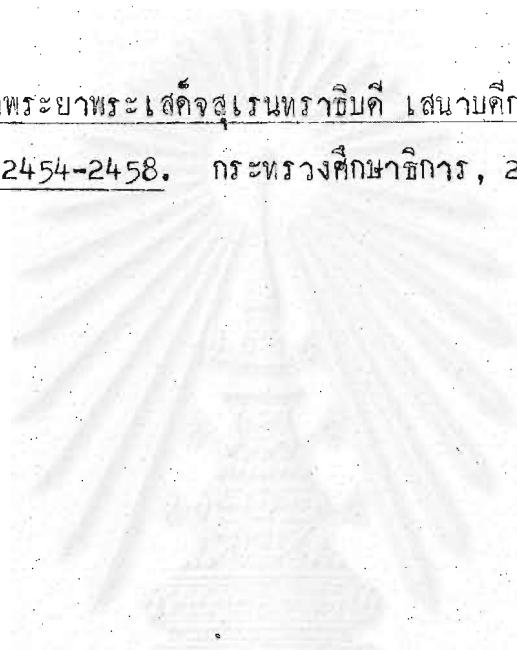
แหล่งคนควา (ต่อ)

ประวัติครู. กรุงเทพฯ, 2500.

ประพจน์ ตรีณรงค์. ชีวิตและงานของเจ้าพระยาพระเสด็จ. อุดมศึกษา,
2504.

อนุสรณ์เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เสนาบดีกระทรวงธรรมการ

พ.ศ. 2454-2458. กระทรวงศึกษาธิการ, 2510.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พจนานุกรมศัพท์สัตววิทยา, พระยา (อนัน โภกพลวณิชนะ) พ.ศ. 2396-2477

- , จังหวัดสมุทรสงคราม, -

หนังสือไทย, มูลภาษามคธ และคัมภีร์ธรรมบท, อุปสมบท

เจ้าอาวาสวัดนิเวศธรรมประวัติ บางปะอิน ออยุธยา (2419), ลาบท
รับราชการตำแหน่ง ปลัดจางวางกรมราชบัณฑิตย, หน้าที่ออกทองคำและหนังสือ
เดินทาง กระทรวงมหาดไทย, ผู้กำกับกรรณสูน ในรัชกาลที่ 6

1)

ชดกขางเรื่อง แปลโดย พระยาพจนานุกรม. โรงพิมพ์เคล็ดเมด, 2478.

แหล่งคนควา

คำรกราชานุกรม, สมเด็จฯ กรมพระยา. ประวัติอาจารย์สมเด็จพระยา
คำรกราชานุกรม และ เทคโนโลยีเรื่องนานาธรรมวิภาคินีกถา ของ พระยา
พจนานุกรม. โรงพิมพ์เคล็ดเมด, 2478. (พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิง
ศพ อำมาตย์โท พระยาพจนานุกรมศัพท์สัตววิทยา)

คำรกราชานุกรม, สมเด็จฯ กรมพระยา. ประวัติบุคคลสำคัญ. แพร่พิทยา,
2496.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พหลพลพยุหเสนา, พลเอก พระยา (พจน์ พหลโยธิน) พ.ศ. 2430-2490

29 มีนาคม 2430, จังหวัดพระนคร, พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา (กิมพหลโยธิน) คุณหญิงจیب

หนังสือชั้นต้น - บิดา, โรงเรียนวัดจักรวรรดิราชาวาส, โรงเรียนวัดพิชัยญาติ-
การาม, โรงเรียนสุโขทัย, โรงเรียนนายร้อยทหารบก, ศึกษาวิชาทหาร
ประเทศเยอรมัน, วิชาช่างแสง ประเทศเคนมารค

ทหาร, ผู้บังคับกองร้อยที่ 2 กรมทหารปืนใหญ่ที่ 2 (2457), อาจารย์ใหญ่ฝ่าย
วิชาการ กรมยุทธศึกษาทหารบก (2470), รองจเรทหารบก (2475)
นายกรัชมন্ত্রী (2476, 2478-2480)

3)

หัวหน้าฝ่ายทหาร ของ คณะราษฎร (2475)

แหล่งคนควา

พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา (พจน์
พหลโยธิน) ณ เมรุวัดเบญจมบพิตร วันที่ 7 เม.ย. 2490. ม.ป.ท.,
2490.

เสลา เลขะรุจิ. พระยาพหลพลพยุหเสนา โดย ไทยน้อย (นามแฝง).
แพร่พิทยา, 2497.

ละออง ศรีสุคนธ์. ชีวิตประวัติบุคคลตัวอย่างของไทย. คลังวิทยา, 2503.

สงบ สุริยนทร์. ประวัตินายกรัชมন্ত্রী. โรงพิมพ์ประจักษ์วิทยา, 2514.

พัฒนพงศ์ภักดี, หลวง (ทิม สุขยางค์) พ.ศ. 2390-2458

วันอาทิตย์ เดือน 2 ขึ้น 11 ค่ำ ปีมะแม นพศก 2390, จังหวัดพระนคร, -
อุปสมบท, เรียนหนังสือไทย

ทนาย, ตำแหน่งขุนหมื่นประทวน กรมสุรัสวดี, กรมพระคลังข้างที่

1)

นิราศหนองคาย. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2498.

บทละครเรื่องอาบุญทะนัณ. โรงพิมพ์ศรีกรุง, 2469.

แหล่งคนควา

คำรกราชานุกาพ, สมเด็จเจ้า. กรมพระยา. "ประวัติหลวงพัฒนพงศ์ภักดี"

โคลงกระทู้สุภาสิต. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2459. (พิมพ์ในงาน
พระราชทานเพลิงศพ หลวงพัฒนพงศ์ภักดี)

คำรกราชานุกาพ, สมเด็จเจ้า. กรมพระยา. ประวัติบุคคลสำคัญสมัยสมบูรณ.

คลังวิทยา, 2505.

พจนานุกรมวรรณคดี, พระยา (อุ พรหมแพทย) พ.ศ. 2433-2506

5 มีนาคม 2433, จังหวัดพระนคร, ชุนนิยเนเวช (เจริญ) นางปุย
หนังสือไทยชั้นต้น - พระภิกษุ, โรงเรียนสุทัศน์เทพวราราม,
โรงเรียนสวนกุหลาบอังกฤษ, วิชาครู และวิชาพจนานุกรม ประเทศอังกฤษ
กระทรวงศึกษาธิการ, กองอำนวยการ สภาภาษาชาติไทย, หน้าที่แปลสำนักชาวสาร
อเมริกัน

1)

แบบสอนอ่านการค้ายาย. 2 เล่ม. โรงพิมพ์ศรีหงส์, 2476, 2477.

แบบสอนอ่านวิทยาการวาดด้วยการค้ายาย - หุ่นสวนบริษัท - การธนาคาร หรือ
คลังออมสิน - การสหกรณ์. โรงพิมพ์ศรีหงส์, 2480.

เรื่องต่าง ๆ ของ เซกสเปียร์ แปลจาก Tales from Shakespeare
โดย พรหมแพทย และ นาคะประทีป (นามแฝง). โรงพิมพ์ศรีหงส์,
2468.

วิชาค้ายาย. โรงพิมพ์ศรีหงส์, 2478.

วิชาวิทยาศาสตร์ เล่ม 1 สำหรับชั้นประถมปีที่ 3. โรงพิมพ์ศรีหงส์, 2478
(หนังสือแบบเรียน)

หนังสือวิชาเศรษฐศาสตร์. 2 เล่ม. โรงพิมพ์ศรีหงส์, 2478-2479.

หนังสืออ่านนิตยาคดีเรื่องวิกรมกิตย... โรงพิมพ์ศรีหงส์, 2478.

หนังสืออ่านวิชาอนุภาค หมวดความรู้และหมวดการพยาบาล ชั้นประถมปีที่ 3
และปีที่ 4. โรงพิมพ์ศรีหงส์, 2481.

หนังสืออ่านสู่ศึกษา สำหรับนักเรียนประถมปีที่ 1, 2, 3, 4. โรงพิมพ์ศรีหงส์,
2481.

1) (ต่อ)

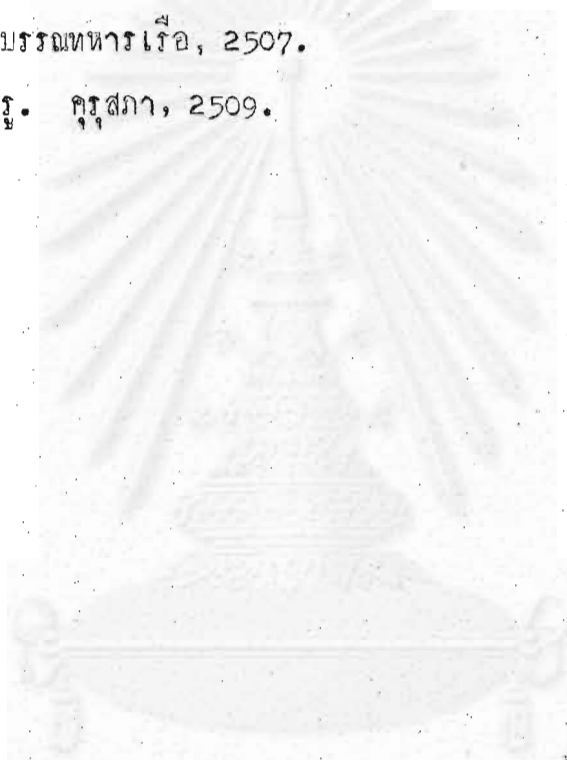
นามแฝง : พรรชนะแพทย

แหล่งคนควา

อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระยาพณิชยศาสตร์วิธาน. โรงพิมพ์กรม-

สารบรรณทหารเรือ, 2507.

ประวัติครู. ครูสภา, 2509.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พิจารณาปฐษามาตย์, พระยา (สุหราย วัชรภักย์) พ.ศ. 2412-2471

26 พฤศจิกายน 2412, จังหวัดพระนคร, หลวงอุปการโกษากร (เวท) นางปั้น
หนังสือไทยชั้นต้น - โรงเรียนหลวง ณ สวนนันทอุทยาน, ภาษาบาลี - มหามกุฏ
ราชวิทยาลัย, วิชากฎหมาย, เนติบัณฑิตสยาม (2441)

มหาดเล็ก, เลขานุการเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม, ปลัดกรมอัยการ,
ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ (2452), กรรมการศาลฎีกาและองคมนตรี (2460)

1)

คำอธิบายลักษณะที่ดิน เล่ม 1. โรงพิมพ์ศาลบรรณคดี, 2462.

คำอธิบายลักษณะตัวเมีย และลักษณะมารดา. โรงพิมพ์ศาลบรรณคดี, 2461.

แถลงคนควา

คำกราชานุภาพ, สมเด็จเจ้า. กรมพระยา. "ประวัติพระยาพิจารณาปฐษามาตย์,
ประชุมพงศาวดารภาคที่ 49. โรงพิมพ์ศรีกรุง, 2471. (พิมพ์ในงานพระ-
ราชทานเพลิงศพ มหาอำมาตย์โท พระยาพิจารณาปฐษามาตย์)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พิชิตปรีชากร, กรมหลวง (พระองค์เจ้าชายศักดิ์นางคยุคล) พ.ศ. 2398-2453

27 ตุลาคม 2398, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
เจ้าจอมมารคำพึ่ง

- , วิชากฎหมายและหัตถ์พิจารณาความ - สำนักพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ
เทเวศร์วัชรินทร์

องคมนตรี (2418), อธิบดีศาลสั่งชำระความฎีกา, ขาดดวงต่างพระองค์ประจำ
มณฑลอีสาน, เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม

1)

ท่านา. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2469.

ประชุมพระนิพนธ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2472; โรงพิมพ์ตรีมิตร,
2493.

พระนิพนธ์กรมหลวงพิชิตปรีชากร, รวบรวมเฉพาะที่เป็นบทกลอนแลคำเจรจา.

ม.ป.ท., ร.ศ. 130 (พ.ศ. 2455).

แหล่งคนควา

ราชสกุลวงศ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

ประพัฒน์ ตรีมิตร. ชีวประวัติกวีไทย. คัดงวิทยา, 2499.

1) (ต่อ)

อัคราชประวัติ พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร. โรงพิมพ์ศรีธรรมสาร,
 2517 (พิมพ์ครั้งที่สอง : เจ็ดรอบอายุหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร.
 โรงพิมพ์พระจันทร์, 2512)

แหล่งคนควา

เจ็ดรอบอายุกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2512.

อัคราชประวัติ พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร. โรงพิมพ์ศรีธรรมสาร,
 2517. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ)

ประวัติครู. กรุงเทพฯ, 2519.

สถาบันวิทยบริการ

กรุงเทพมหานคร

พิทยาลงกรณ์, พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่น (พระองค์เจ้ารัชสีนแจ่มจรัส) พ.ศ. 2419-2488

10 มกราคม 2419, จังหวัดพระนคร, กรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ
เจ้าจอมมารดาเลี่ยมเล็ก

โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ, ศึกษาต่อ ณ ประเทศอังกฤษ

กระทรวงธรรมการ, อธิบดีกรมบาลศึกษา, อธิบดีกรมพาณิชย์ และสถิติพยากรณ์ (2458), องคมนตรีในรัชกาลที่ 6, สภานายกของคณะกรรมการองคมนตรีในรัชกาลที่ 7

1)

กนกนคร. ม.ป.ท., 2465; คลังวิทยา, 2503; ศิลาบารมหาร, 2516.

การค้ำทางทะเลในเวลาสงคราม. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2474.

ชาวตอนต้นรัชกาลที่ 3 ตามรายงานราชการอังกฤษ. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2475.

จดหมายวางวางหว่า โดย น.ม.ส. (นามแฝง). โรงพิมพ์ผลิပ္บูลย์, ม.ป.ป.;

โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหารบก, 2502; คลังวิทยา, 2503.

ตลาดเงินตรา โดย น.ม.ส. (นามแฝง). โรงพิมพ์ไทย, 2459.

นางพญาของไทยเฮา ของ น.ม.ส. (นามแฝง). คลังวิทยา, 2494.

นิทานของ น.ม.ส. คลังวิทยา, 2494, 2504; รวมสำสัน, 2517.

นิทานเวตาล. โรงพิมพ์ไทย, 2461; โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2482;

จำลองศิลป์, 2494; คลังวิทยา, 2503; ศิลาบารมหาร, 2513.

ประชุมปฐกถาของกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ รวมครั้งที่ 1 เลือกลงภาษาไทย.

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2469.

ประมวลนิทานของ น.ม.ส. คลังวิทยา, 2504.

1) (ต่อ)

ผสมผสาน โดย น.ม.ส. (นามแฝง). คฤงศึกษา, 2502; รวมสารัน, 2514.
พระนลควาณัฑ. ม.ป.ท., 2459; โรงพิมพ์สลาภกนเปงรัฐบาล, 2498;

คลังวิทยา, 2511.

พระนิพนธ์บางเรื่องเกี่ยวกับการสหกรณ์ กับเรื่องพิทยาลงกรณมูลนิธิ. อุตสาหกรรม
พาณิชย์, 2491.

บุคคลภายในยุโรป พงศาวดารแลนิทานเทียบพงศาวดารเรื่องซุกพระเจ้าชาดมาญ.
แพร่พิทยา, 2499, 2511.

เรื่องของนักเรียนอังกฤษ พ.ศ. 2440 ถึง 2442 โดย น.ม.ส. (นามแฝง).
โรงพิมพ์ไทย, 2459.

เรื่องเครื่องฝึกเขนตลแมนคี่ในออกซฟอร์ด และเคมบริจ ปารุกถาตรีที่สโมสร
จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2476. โรงพิมพ์ศรีหงส์,
2476.

สามกรุง. ชัยฤทธิ, 2494.

สามเรื่องเอกของ น.ม.ส. (นามแฝง). แพร่พิทยา, ม.ป.ป., 2513.

สี่ราชสมบัติของ น.ม.ส. (นามแฝง). คลังวิทยา, 2494; องค์การคาของ
คุรุสภา, 2516.

เสภาสภา โดย กรมหมื่นพิทยาลงกรณ และคนอื่น ๆ. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒ-
ชนากร, 2480.

เหเรือ. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒชนากร, 2475.

นามแฝง : น.ม.ส.

3)

ก่อตั้งสหกรณ์ที่จังหวัดพิษณุโลกเป็นแห่งแรก (2459).

แหล่งคนควา

พระประวัติและพระนิพนธ์ของพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์. ม.ป.ท.,

2491. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์)

ราชสกุลวงศ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

ละออง ศรีสุคนธ์. ชีวประวัติบุคคลตัวอย่างของไทย. คลังวิทยา, 2503.

ประพัฒน์ ศรีณรงค์. ชีวิตและงานของ น.ม.ส. ผ่านฟ้าพิทยา, 2508.

สมพงษ์ เกரியงไกรเพชร. ชีวิตและงานกวีเอกของไทย. ผ่านฟ้าพิทยา, 2508.

บุพร อร่ามกุล. "ลักษณะที่ศิเอนของมพระนิพนธ์ของพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์". วิทยานิพนธ์ปริญญาโท แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2512.

ลีธธา พินิจภูวดล และคนอื่น ๆ. ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย. มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2515.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พิษณุโลกประชานารถ, สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวง (เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถ) พ.ศ.
2425-2463

3 มีนาคม 2425, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ

หนังสือไทยชั้นต้น - พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย) และ ชุนบ้านนาญรวีวัฒน์
(สิงห์โต), โรงเรียนราชกุมาร, ศึกษา ประเทศอังกฤษ, วิชาทหาร ประเทศ
รัสเซีย

ผู้ช่วยผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการ, ผู้บัญชาการโรงเรียนทหารบก (2449)
เสนาธิการทหารบก และ เจ้ากรมยุทธศึกษาทหารบก (2452)

1)

บทละครพูดเรื่อง "หนุจา" และบทละครพูดเรื่อง "เอะ" โดย สมเด็จพระเจ้าฟ้า
กรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ กับ หม่อมเจ้าขจรจรวิสุทธิ. องค์การฯ ของ
คุรุสภา, 2504.

พงศาวดารยุทธศิลป์ เป็นหนังสือแสดงวิธีจักกองทัพบก และวิธีใช้กองทัพทำศึกใน
สมัยต่าง ๆ ของชาติต่าง ๆ. น.ป.ท., 2463.

หัวข้อยุทธวิธีทั่วไป. น.ป.ท., 2459.

แหล่งคนควา

"พระประวัติ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ", ประวัติกองทหารอาสา
ซึ่งไปในงานพระราชสงครามสามทะเล พ.ศ. 2460-2462. กรมเสนาธิการ,
2463. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ)

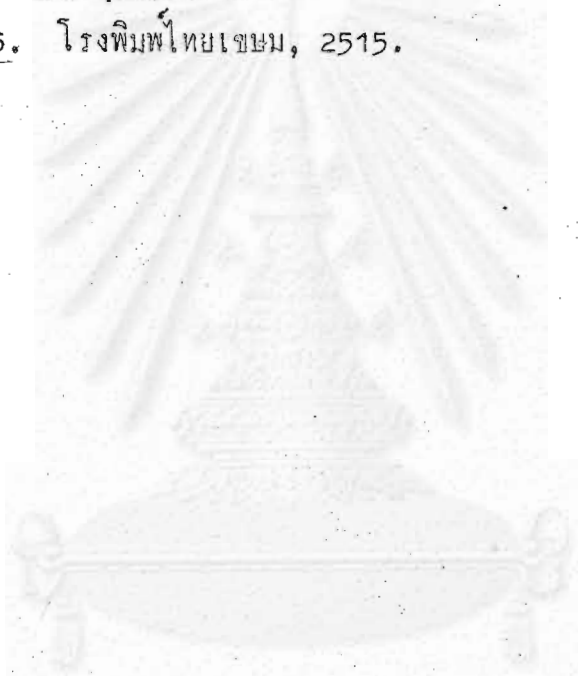
สมมตอมรพันธ์, สมเด็จพระเจ้า กรมพระ. เรื่องตั้งพระบรมวงศานุวงศ์. พิมพ์ครั้งที่

2. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2468.

แหล่งคนควา (ต่อ)

จุดจักรพงษ์, พระองค์เจ้า. เกิดวังปารุสก. อุดม, 2494.

"พระประวัติ" ที่ระลึกในพิธีเปิดพระอนุสาวรีย์ จอมพลเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถ
กรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ ค่ายจักรพงษ์ ปราบจันบุรี 13 มิถุนายน
2515. โรงพิมพ์ไทยเชม, 2515.

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พุทธชยันตีโลก, พระบาทสมเด็จพระ (ฉวาง) พ.ศ. 2279-2352

20 มีนาคม 2279, กรุงศรีอยุธยา, สมเด็จพระปฐมมหาชนก

- , หลวงยกกระบัตร เมืองราชบุรี, พระราชวรินทร์ กรมพระตำราจหลวง,
สมุหนายก, เสดวยราชย์ (2325)

1)

กลอนเพลงยาวนิราศ เรื่องรบพม่าที่ท่ากินแดง. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,
2464.

บทละครเรื่องอิเหนา. กรมศิลป์ากร, 2509.

บทละครเรื่องอุณรุท. กรมศิลป์ากร, 2514

กาหลัง. กรมศิลป์ากร, 2499.

เพลงคนควา

พระราชประวัติเล่ม 1 คือ พระราชพงศาวดารพิเศษตั้งแต่แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระ

พระพุทธชยันตีโลกเป็นลำดับมา จนถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอม-

เกล้าเจ้าอยู่หัว. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ม.ป.ป.

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ปฐมวงษ์ (พระบรมราชมหাজกรี

ภษัทรียสยาม) โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์ไทย, 2470.

สิริ เปรมจิตต์ และ จิตตสอาด ศรีรงค์. พระบรมราชจักรีวงศ์. โรงพิมพ์

เสาวภาค, 2514.

พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ (ฉิม) พ.ศ. 2310-2367

24 กุมภาพันธ์ 2310, จังหวัดสมุทรสงคราม, พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า-
จุฬาโลก สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี

หนังสือไทยชั้นต้น - สำนักสมเด็จพระวันรัต (ทองอยู่) วัดบางหว้าใหญ่, ศึกษา
สมณกิจ - สำนักพระปัญญาวิสารเดร (นาค)

- , พระมหาอุปราช, เสวยราชย์ (2352)

1)

บทละครนอก รวม 6 เรื่อง ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ. โรงพิมพ์ไท, 2465

(สังข์ทอง, ไชยเชษฐ, ไกรทอง, มณีพิชัย, คาวี, สังข์สีลปชัย)

บทละครเรื่องรามเกียรติ์. โรงพิมพ์ไทย, 2457.

บทละครเรื่องอิเหนา. โรงพิมพ์คุรุสภา, 2498.

2)

สลัก - พระพิภพพระประธานวัดอรุณราชวราราม

สลัก - บานประตูวิหารพระศรีศากยมุนี วัดสุทัศน์

เพลงบุหลันลอยเลื่อน

แหล่งคนควา

พระราชประวัติเล่ม 1 คือ พระราชพงศาวดารพิเศษ ตั้งแต่แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระ

พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเป็นลำดับมาจนถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัว. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, บ.ป.ป.

ราชสกุลวงศ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

สิริ เปรมจิตต์ และ จิตตสอาด ศรีรงค์. พระบรมราชจักรีวงศ์. โรงพิมพ์

เสาวภาค, 2514.

พม, คุณ ? - ?

- , จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, รัชดาภิเษก (ภู)

ถวายตัวทำราชการฝ่ายใน, รับราชการในสมเด็จพระนเรศวรมหาราชประยูร

1)

นิราศวังบางยี่ขัน คุณพิมพ์แต่งเรื่องตามเสด็จพระองค์เจ้านารีรัตนาเมื่อปีมะเส็ง
พ.ศ. 2412. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2465.

เพลงยาวเนลิ้มพระเกียรติ. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2464. ("เพลงยาว
เนลิ้มพระเกียรติ", หน้า 405-423 จาก ประชุมเพลงยาวฉบับหอสมุดแห่ง
ชาติ. คลังวิทยา, 2507)

แหล่งค้นคว้า

ตำราวรรณภาพ, สมเด็จพระนเรศวรมหาราช. ประวัติบุคคลสำคัญ. แพร่พิทยา,
2496.

ประพันธ์ ศรีมรงค์. ชีวประวัติกวีไทย. คลังวิทยา, 2499.

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พจนศรีเกษม เกษมศรี, ม.จ. พ.ศ. 2429-2506

14 พฤศจิกายน 2429, จังหวัดพระนคร, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นทิวากร-
วงศ์ประวติ หม่อมเจ้าหญิงประดานศัพท์

โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ, โรงเรียนราชวิทยาลัย, ศึกษาต่อประเทศอังกฤษ,
วิชาเกษตรศาสตร์ ประเทศอังกฤษ

หัวหน้าแผนกเพาะปลูก กองข้าหลวงเกษตร มณฑลภูเก็ต, ปลัดเทศาภิบาล มณฑล
มณฑลอยุธยา, ผู้อำนวยการโรงเรียนราชแพทยาลัย (2457), อาจารย์เอก
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2461)

1)

ทำสวนมะพร้าว. กระทรวงเกษตรธิการ, ร.ศ. 130 (พ.ศ. 2454)

เต็ดมา, อนุสรณ์แห่งความรัก แปลโดย ศ.ร. (นามแฝง)

โรงพิมพ์พระจันทร์, 2507.

วิธีแยกชาชั้นประดม. โรงพิมพ์สามัคคี, ร.ศ. 128 (พ.ศ. 2452).

นามปากกา : สระ, ศ.ร.

บรรณานุกรม

พระประวัติและผลงานของ มหาอำมาตย์ตรี หม่อมเจ้าพจนศรี^{เกษม} เกษมศรี.

บริษัทประชุมช่าง, 2507. (พิมพ์ในการพระราชทานเพลิงพระศพ)

พจนศรีอนุสรณ์. โรงพิมพ์ไทยเชรม, 2507.

ประวัติครู. ครูสภา, 2509.

เพชรบูรณ์อินทราชัย, สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมขุน (เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก) พ.ศ. 2435-2461

5 กรกฎาคม 2435, เกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี, พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ

โรงเรียนราชกุมาร, ศึกษา ณ ประเทศอังกฤษ

อาจารย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ผู้อำนวยการโรงเรียนเพาะช่าง (2465)

1)

บทละครกึ่งคำบรรยาย - สองกรรวิก, จันทกนิรี, พระยศเกตุ

แหล่งคนควา

คำทรงราชานุกาพ, สมเด็จพระเจ้า. กรมพระยา. "พระประวัติ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัย," สังคีตยวงค์ พงศาวดาร เรื่องสังคายนาพระบรมวินัย. โรงพิมพ์ไทย, 2466.

ราชสกุลวงศ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

คำทรงราชานุกาพ, สมเด็จพระเจ้า. กรมพระยา. ประวัติบุคคลสำคัญฉบับสมบูรณ์. คลังวิทยา, 2505.

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เพลงโพเราะ, พระ (โสม สุวาทิต) พ.ศ. 2431-2480

2431, บางกอกน้อย ธนบุรี, -

- , เวียนระนาด - ญาติ, ครูสินธุสาคร

นักดนตรี กองดนตรี, ครูดนตรี สามีคยาจารย์

2)

ดนตรีไทย.

เพลงคนควา

"พระเพลงโพเราะ (โสม สุวาทิต)", ประวัติการดนตรีไทยของ
บัญชา รุ่งเรือง. ไทยวัฒนาพานิช, 2517.

สถาบันวิทย์บริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ไพเราะเสียงขอ, หลวง (อนุ กุระชะวิน) พ.ศ. 2435- ?

ชั้น 4 คำ เคื่อน่าย ปีมะโรง 2435, อำเภอสืบหา จังหวัดอุบลราชธานี,
นายพยอม นางเพียบ

เรียนคนตรีไทย (ขอ) - นายพยอม, หนังสือไทยชั้นต้น - พระภิกษุ

นักคนตรีไทย กรมมหรสพ, ครูคนตรี ในราชสำนักในรัชกาลที่ 7

2)

คนตรีไทย

เพลงคนควา

หนังสือของชุมนุมคนตรีไทย, สโมสรนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา

2511. กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2512.

ภักดีนร เศรษฐ์, พระยา (เลิศ เศรษฐบุตร) พ.ศ. 2415-2489

22 มิถุนายน 2415, -

โรงเรียนสวนอนันต์

ครู, เสมียนทางสิงคโปร์เสตรท, ประกอบกิจการส่วนตัว

3)

เริ่มกิจการรถเมล

แหล่งคนควา

อำนวยการรถไฟ. โรงพิมพ์วิทยกิจ, 2489

(พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระยาภักดีนร เศรษฐ์ (เลิศ เศรษฐบุตร)

สิริ เปรมจิตต์. ชีวิตและงานของเศรษฐีเมืองไทย และเศรษฐีนานาชาติ.

รวมสาสน, 2505.

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภักดีนฤเบศร์, พระยา (แก้ว สาลิกุปต์) พ.ศ. 2413-2477

9 ตุลาคม 2413, จังหวัดสมุทรสาคร, -

หนังสือไทยชั้นต้น - นายเขียว สาลิกุปต์ (ปู่), หนังสือขอม - พระภิกษุ,
บรรพชา เปரியู 4 ประโยค

ภิกษุสอนหนังสือโรงเรียนวัดนวลนรดิศ, ลาวราช, กรมบัญชีการกระทรวง-
ธรรมการ

1)

พระพุทธรักษา. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2478.

เพลงคนควา

ประวัติครู. ครูสภา, 2504.

สถาบันวิทยบริการ

จุฬา

ภาพพิมพ์วงศารุทศ, สมเด็จพระราชปิตุลา บรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้ากรมพระยา (สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายภาณุรังษีสว่างวงศ์) พ.ศ. 2402-2472

11 มกราคม 2402, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
สมเด็จพระเทพศิรินทร

หนังสือไทยชั้นต้น - สำนักครุฑผู้หญิงในพระบรมมหาราชวัง, ภาษาบาลีและภาษา
ขอม - สำนักพระยาปริยัติธรรมธาดา (เปี่ยม), ภาษาไทย - พระยาศรีสุนทร-
โวหาร (น้อย), วิชาทหาร - สำนักกรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์, ภาษา
อังกฤษ - โรงเรียนทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์

ทหาร, อธิบดีบังคับบัญชากรมล้อมพระบรมมหาราชวัง (2420), ผู้บังคับการ
กรมทหารมหาดเล็กฯ. (2422), อธิบดีบังคับบัญชาจัดการกรมไปรษณีย์และ-
โทรเลข (2424), เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม (2433), คณะที่ปรึกษาของ
ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์ (2440), ผู้สำเร็จราชการรักษาพระนคร
ในระหว่างเวลาเสด็จพระราชดำเนินประพาสชะวา (2444), ประธานตรวจ
จัดตัดเพิ่มงบประมาณรายรับรายจ่ายเงินแผ่นดิน (2465), อภิรัฐมนตรี (2468)

1)

ชีววิธาน ว่าถึงคุณความดีแห่งการเที่ยวในที่ต่าง ๆ และเป็นระยะทางรายงานหัว

เมืองตะวันตกในแหลมมะลายูปากฝั่งตะวันออก. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ,

2427; ครุสภา, 2504; กรมศิลปากร, 2510.

ตำนานกรมทหารบกกราบที่ 4. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2478.

โทรโขคเป็นอย่างไร. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2466.

ปฏิกรณนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้า. เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ-
ารุทศ. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2478.

ราชินิกุลรัชกาลที่ 3. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2471.

1) (ต่อ)

ราชินิกุลรัชกาลที่ 5. โรงพิมพ์ไทยเซรม, 2476.

ลายพระหัตถ์สมเด็จพระราชปิตุลา บรมพงศาภิมุข ถึงพระธิดา พระวรวงศ์เธอ
พระองค์เจ้าเนลิ้มเขตรมงคล. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2472.

แหล่งคนควา

กำหนดการทำบุญ และพระอภิเษกประวัติ ของ กรมสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราช
กัญญา สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระภาณุพันธุ
วงษวรเดช. โรงพิมพ์กรมไปรษณีย์โทรเลข, 2429.

ภาณุพันธุวงษวรเดช, สมเด็จพระราชปิตุลา. กรมพระยา. พระประวัติสมเด็จ
พระราชปิตุลา บรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงษวรเดช.

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2472. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ)

ราชสกุลวงศ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

ศรีพนม สิ้นทอง. 12 จอมพลไทย. บำรุงสาส์น, 2506.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพวงศ์มหาโกษาธิบดี, เจ้าพระยา (ท้าว บุนนาค) พ.ศ. 2373-2456

ปีชวด พ.ศ. 2373, พระนคร, สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์
(ดิศ บุนนาค) หม่อมพื้ง

มหาดเล็ก, ปลัดกรมตำรวจ, ปลัดเมืองเพชรบุรี (2401), ปลัดหุุดดอง
กรมพระกลาโหม, เสนาบดีกรมพระคลังและกรมท่า (2412)

2)

ผู้อำนวยการก่อสร้างพระราชวังพระนครคีรี จังหวัดเพชรบุรี

แหล่งคนควา

สมมตอมรพันธ์, สมเด็จพระเจ้าพระยา. เรื่องตั้งเจ้าพระยาในกรุงรัตนโกสินทร์.

ม.ป.ท., 2492.

พงษาวดารราชินิกุลบางช้าง. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2457.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาสกรวงศ์, เจ้าพระยา. (พร บุนนาค) พ.ศ. 2392-2463

วันพฤหัสบดี เดือน 7 แรม 9 ค่ำ ปีระกา 2392, จังหวัดชุมพร,
สมเด็จพระยามหาประยูรวงษ์

- , ศึกษาต่อประเทศอังกฤษ, ภาษาไทย - สำนักพระยาศรีสุนทรโวหาร
(น้อย), ภาษามคธ และภาษาสันสกฤต

ตำแหน่งราชเลขาธุการ สำหรับเชิญกระแสรบสิ่งไปพูดจากับชาวต่างประเทศ,
ราชทูตพิเศษไปประเทศอังกฤษ และเยอรมัน (2422), ราชทูตเชิญหนังสือ
ปฏิญาณทางพระราชไมตรีไปประเทศญี่ปุ่น (2430), เสนาบดีกระทรวงเกษตรา-
ธิการ, เสนาบดีกระทรวงธรรมการ

1)

คำกลอนของเจ้าพระยาภาสกรวงศ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2465.

ตำนานสงครามจีนกับญี่ปุ่น แปลโดย เจ้าพระยาภาสกรวงศ์. ม.ป.ท., 2450.

ทำสวน. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

ประวัติทวนา ที่โคปเทศ. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2445.

แหล่งคนควา

สมมตอมรพันธ์, สมเด็จพระเจ้า. กรมพระยา. เรื่องตั้งเจ้าพระยาในกรุงรัตนโกสินทร์.

โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2461.

พงษาวดารราชินิกุลบางช้าง. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2474.

คำรกราชานุกาพ, สมเด็จพระเจ้า. กรมพระยา. ประวัติบุคคลสำคัญ. แพทย์พิทยา,
2496.

———. ประวัติและคำกลอนของเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค).

โรงพิมพ์พระจันทร์, 2514.

ประวัติครู. ครูสภา, 2503.

ภูมินทรภักดี, พระเจาราชวรวงษ์เธอ (พระองค์เจ้าด้คำวัล) พ.ศ. 2358-2417

24 มกราคม 2358, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
เจ้าจอมมารดาเอนน้อย

-

- , กำกับกรมช่างสิบหมู่

2)

กำกับ - ทำวัดพระเชตุพน, วัดราชโอรส, วัดเทพธิดาราม, วัดราชนัดาราม

แสดงคนควา

ราชสกุลวงศ์. กรมศิลปากร, 2512.

ราชกิจจานุเบกษา, ล.1, ร.ศ. 92 (พ.ศ. 2417), หน้า 75.

ทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาวนาตรนรินทรฤทธิ, กรมหลวง (พระองค์เจ้าทินกร) พ.ศ. 2344-2399

24 พฤษภาคม 2344, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
เจ้าจอมมารคาศีลา

-

- , วากรมพระนครบาล

1)

จารึกโคลงฎีคัดคนแกคอคเคล็ค ไหลซ์ค, คัดคนแกซ์คแซน.

จารึกโคลงฎีคัดคนแกบ้ตมาฏ แกทะคริว, คัดคนแกซ์คแซงซ์คชา

เพลงคนควา

ราชสกุลวงศ์. กรมศิลปากร, 2512.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ (สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาธีรราช) พ.ศ. 2423-2468

1 มกราคม 2423, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ฯ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ

หนังสือไทยชั้นต้น-เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล), วิชาการทหาร, วิชาประวัติศาสตร์, รัฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ ประเทศอังกฤษ

นายพลอมจเรทหารบก, ผู้บังคับบัญชากองทหารมหาดเล็ก, พระรัชทายาท (2437), เสวยราชย์ (2453)

1)*

กฎหมายนานาประเทศ. ม.ป.ท., 2457.

กัญปวย. ม.ป.ท., 2456.

การสงครามป้อมค่ายประชิด. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2459.

กุศโลบาย โขย ศรีอยุธยา (นามแฝง). องค์การค้ำของคุรุสภา, 2504.

แกแค้น โขย ศรีอยุธยา (นามแฝง) ม.ป.ท., ม.ป.ป.

ขนมสมกับน้ำยา หลวงจำเนียรเดินทาง โฟงพาง ปลอดแก โขย ศรีอยุธยา

(นามแฝง) องค์การค้ำของคุรุสภา, 2513.

ตามใจทาน แผลโดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า ฯ. กรมศิลปากร, 2510.

ท้าวแสนปม. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2468.

เทศนาเสือป่า. โรงพิมพ์ช่างพิมพ์วิศวะ, 2486.

* ุรายละเอียดเพิ่มเติมในวิทยานิพนธ์ของทิพย์สุนทร นาคชน

1) (ต่อ)

เที่ยวเมืองพระร่วง. กระทรวงมหาดไทย, 2497.

ธรรมเนียมธรรมเนียมสงคราม. บทพากย์. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

นารายณ์สิบปาง. ศิลปาบรรณาการ, 2503.

นิทานทหารเรือ แผลโดย พันแหลม (นามแฝง) ม.ป.ท., ม.ป.ป.

นิทานทองอินของนายแก้ว นายขวัญ. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

นิพนธ์สโมสร ลครพูด 5 องค์ ของ ศรีอยุธยา (นามแฝง).

บทละครว่าเรื่องศกุนตลา บทละครคิดคำบริพว่าเรื่องศกุนตลา บทความเรียงและบท

ละครเรื่องสาวีศรี. องค์การคาศของคุรุสภา, 2509.

บทละครเรื่องวิวาห์พระสมุทร จักการวัยเสด็จ วิไลยเลือกคู่ และลามก. กรม-

ศิลปากร, 2517.

บ่อเกิดรามเกียรติ์. ม.ป.ท., 2456.

ปลุกใจเสือป่า. ม.ป.ท., 2457.

พระนลคำหลวง. โรงพิมพ์ไทย, 2459, ศิลปาบรรณาการ, 2496.

พระพุทธเจ้าศรีสุระไร. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2471, กรมศิลปากร,

2514.

พระร่วง. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2467, โรงพิมพ์แพร่การช่าง, 2504.

พวงยิวแห่งบุรพทิศของอัสวาทู (นามแฝง). ม.ป.ท., 2457.

มงคลสูตรคำฉันท์. ม.ป.ป., 2466.

มัทนะพาธา บทละครพูดคำฉันท์และบทละครเรื่องท้าวแสนปม. ศิลปาบรรณาการ,

2513.

ละครพูดเรื่องกลดเล็ก หมายนำบอหนา ของ ศรีอยุธยา (นามแฝง). องค์การคาศ

ของคุรุสภา, 2513.

เวนิสวานิช แผลเป็นกลอนโดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ. โรงพิมพ์ช่าง-

พิมพ์วัดสังเวช, 2480.

1) (ต่อ)

สงครามสืบราชสมบัติโปแลนด์. กรมศิลปากร, 2496.

สาวีศรี : ความเรียงและบทละครรอง. กรมศิลปากร, 2516.

เสรีภาพแห่งทะเล. ม.ป.ท., 2462.

หน้ามอกเอาหนามบ่ง ของ ศรีอยุธยา (นามแฝง). ม.ป.ท., ม.ป.ป.

หัวข้อกฎหมายนานาประเทศ. ม.ป.ท., 2457.

นามปากกา : ศรีอยุธยา, รามจิกกิ, อิศวพาหุ, พันแหลม, น้อยลา, สุศรีพ,
นายแก้ว นายขวัญ, พระขรรค์เพชร, ทนายนแก้วเมืองบูรณ

3)

พระราชบัญญัติประถมศึกษา (2464)

พระราชบัญญัติขนานนามสกุล

แหล่งคนควา

ราชสกุลวงศ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

ประพันธ์ ศรีมรงค์. ชีวิตและงานของอิศวพาหุ (พระมหาธีรราชเจ้า). วัฒนา-
พานิช, 2506.

เสฐียร พันธงดี. พระมงกุฎเกล้าฯ และเจ้าฟ้าเพชรรัตนฯ. พิมพ์ครั้งที่ 5
แพรวพินยา, 2513.

ประยูทธ สิทธิพันธ์. พระมหาธีรราชเจ้า. สยาม, 2515.

ทิพย์สุนทร นาคชน. "บทละครพยุครอยแก้ว พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระ-
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว." วิทยานิพนธ์ปริญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516.

มัทนา เกษกมล. "การวิเคราะห์ในเชิงประวัติศาสตร์ เรื่องการเมืองและการปก-
ครองในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2468)." วิทยานิพนธ์ปริญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.

มนตรีสุริยวงศ์, พระยา (ชุ่ม บุนนาค) พ.ศ. 2368-2409

ปีมะโรง 2368, จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์
(ดิศ บุนนาค) ทานบุญอุ้มจันทน์

หนังสือไทยชั้นต้น - สำนักพระอาจารย์วัดประยูรวงศาวาส, -
มหาคเล็ก, จางวางมหาคเล็ก, สมุหพระกลาโหมฝ่ายเหนือ

3)

ราชทูตคนแรกในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ไปประเทศอังกฤษ

แหล่งคนควา

ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พระยามนตรีสุริยวงศ์ (วิเชียร บุนนาค).

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2483.

โชค บุนนาค (ผู้เรียบเรียง) สกุลบุนนาคสายพระยามนตรีสุริยวงศ์

(ชุ่ม บุนนาค). ม.ป.ท., 2507. (ที่ระลึกในการทำบุญอายุครบห้ารอบ

นายโชค บุนนาค วันที่ 17 กรกฎาคม 2507)

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาศักดิ์พลเสขย์, กรมพระราชวังบวร (พระองค์เจ้าอรุโณทัย) พ.ศ. 2328-2375

21 ตุลาคม 2328, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก-
เจ้าจอมมยุรีใหญ่

- , กำกับราชการกระลาโหม, กรมพระราชวังบวร ฯ ในรัชกาลที่ 3 (2367)

1)

เพลงยาวพระราชนิพนธ์ทรงมีใต้ออกกับพระองค์เจ้าหญิงคกราวดี

2)

สร้างวัดบวรสถานสุทธาวาส (วัดพระแก้ววังหน้า), วัดบวรนิเวศ
สร้างพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย

แหล่งคนควา

พระบวรราชประวัติและพระบวรราชนิพนธ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

ราชสกุลวงศ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาสุรสิงหนาท, กรมพระราชวังบวร (บุญมา) พ.ศ. 2286-2345

วันพฤหัสบดี เดือน 11 ขึ้นค่ำ 1 ปีชุก 2286, กรุงเทพมหานคร, สมเด็จพระปฐมมหาชนก

- , ตำแหน่งนายสุจินดา, เจ้ากรมพระตำรวจ, กรมพระราชวังบวร ฯ ใน
รัชกาลที่ 1 (2325)

1)

เพลงยาวถวายพยากรณ์ เมื่อเพลิงไหม้พระที่นั่งอินทราภิเศกมหาปราสาท
เพลงยาวเรื่องดีเมืองพม่า

๑ ๒ ๓
แหล่งคนควา

พระบวรราชประวัติและพระบวรราชนิพนธ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,
2470.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาเสนาบดี, กรมพระราชวังบวร (จุย) พ.ศ. 2316-2360

วันจันทร์ เดือน 5 ขึ้น 7 ค่ำ ปีมะเสง 2316, กรุงเทพมหานคร, พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี

- , กรมพระราชวังบวร ฯ ในรัชกาลที่ 2 (2350)

1)

เพลงยาว

3)

แม่กองสร้างนครเขื่อนขันธ์ (2358)

เพลงคนควา

พระบรมราชประวัติและพระบรมราชนิพนธ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

ราชสกุลวงศ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

สิริ เปรมจิตต์ และ จิตตสอาด ศรีวงศ์. พระบรมราชจักรีวงศ์. โรงพิมพ์
เสาวภาค, 2514.

เมธาธิบดี, พระยา (สาทร สุทฺธเสถียร) พ.ศ. 2422-2499

7 พฤศจิกายน 2422, จังหวัดพระนคร, หลวงอาวุธธรรณี (สุท) นางพัน,
หนังสือไทยชั้นต้น - พระภิกษุ, โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ, โรงเรียนฝึกหัด
อาจารย์, ศึกษาต่อ ประเทศอังกฤษ

ครูโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์, กองแบบเรียน กรมศึกษาธิการ

1)

การเพาะปลูกเบื้องต้น แบบสอนอ่าน. โรงพิมพ์กรุงเทพเฉลิมเมล์, 2458;
โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2472.

ใจความในวิชาคหกรรม (Economics). โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2469.

บรมเชาวน์ภาพแห่งยุคธรรม แปลโดย พระยาเมธาธิบดี. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒ-
ธนากร, 2469.

ปารุะ เรื่องประทุษร้ายทอฎูราย แปลโดย พระยาเมธาธิบดี. กรุงเทพ-
บรรณาการ, 2471.

พระพุทธศาสนา. กรุงเทพบรรณาการ, 2470.

วันประสูติ เสด็จพระองค์หญิง แปลโดย พระยาเมธาธิบดี. กรุงเทพบรรณาการ,
2470.

ศิลปกรรมของจีนทุกสมัย. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2480.

หลักธรรมแห่งพุทธศาสนา แปลจาก The Buddhist philosophy of
life โดย พระยาเมธาธิบดี. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

แหล่งคนควา

ประวัติครู. คุรุสภา, 2501.

ยมราช, เจ้าพระยา (ปั้น สุขุม) พ.ศ. 2408-2481

15 กรกฎาคม 2408, จังหวัดสุพรรณบุรี, นายกลั่น นางนึ่ง

หนังสือไทยชั้นต้น - พระภิกษุ, อุปสมบท, พระปริยัติธรรม

ครูโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ, ครูหนังสือไทยตามเสด็จพระเจ้าลูกเธอไป
ยุโรป, เลขานุการทูตไทย กรุงลอนดอน, เลขานุการประจำตัวเสนาบดีกระทรวง
มหาดไทย, ข้าราชการเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช (2439), เสนาบดี-
กระทรวงโยธาธิการ (2449), เสนาบดีกระทรวงนครบาล (2451), เสนาบดี
กระทรวงมหาดไทย (2465), คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ (2477)

3)

ริเริ่มตั้งบริษัททำปูนซีเมนต์

แหล่งคนควา

คำทรงราชานุภาพ, สมเด็จเจ้า. กรมพระยา. สำเนาพระราชหัตถเลขาส่วนพระ-
องค์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงเจ้าพระยายมราช
(ปั้น สุขุม) กับ ประวัติเจ้าพระยายมราช. น.ป.ท., 2482. (พิมพ์แจก
ในงานพระราชทานเพลิงศพ)

พิทยลาภพฤฒิยากร, กรมหมื่น. ชุมนุมนิพนธ์. สมาคมสังคมนศาสตร์ฯ., 2507.

คำทรงราชานุภาพ, สมเด็จเจ้า. กรมพระยา. คำทรงราชานุสรณ์. กระทรวง
มหาดไทย, 2511.

แยม, เจ้าจอมมารดา พ.ศ. ? - 2420

- , พระยาไกรเพชรรัตนสงคราม (ทองดี)

-

ถวายตัวเป็นละคอน, ครูหัดละคอน

2)

นางศิลิน

เพลงคนควา

ราชสกุลวงศ์. กรมศิลปากร, 2512.

ชนิด อยู่โพธิ์. ศิลินแห่งละคอนไทย. กรมศิลปากร, 2497.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รัตนกุลอดุลยภักดี, พระยา (จำรัส รัตนกุล) พ.ศ. 2402-2465

22 พฤษภาคม 2402, จังหวัดพระนคร, หลวงวิเศษสุวรรณกิจ (จีน)
หนังสือไทยชั้นต้น - ญาติ, โรงเรียนหลวงในกรมทหารมหาดเล็ก,
ภาษาไทย - สำนักพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารย์ยงกูร)
กรมทหารม้ามหาดเล็ก, กรมศึกษาธิการ (2428), หัวหน้าพนักงานรักษาพระราช-
วังบางปะอิน (2435), เจ้ากรมพระราชวังบางปะอิน และนายอำเภออุไทย-
น้อย จังหวัดอุทัย (2437), สมุหเทศาภิบาลมณฑลนครสวรรค์

1)

ลำดับสกุลเกาบางสกุล ภาคที่ 1. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2463.

ลำดับสกุลเกาบางสกุล ภาคที่ 2. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2465.

แหล่งคนควา

คำรกราชานุกาพ, สมเด็จ. กรมพระยา. "ประวัติพระยารัตนกุลอดุลยภักดี,"

ลำดับสกุลเกาบางสกุล ภาคที่ 2. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2465.

(พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ)

———. ประวัติบุคคลสำคัญนับสมบูรณ. คลังวิทยา, 2505.

———. คำรกราชานุกรณ. กระทรวงมหาดไทย, 2511.

สถาบันวทยขรการ
จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

ราชสกุล, พระยา. (ชั้น ตียามานนท์) พ.ศ. 2426-2480

18 เมษายน 2426, จังหวัดพระนคร, ชุมชาติโอสถ นางสุน
หนังสือไทยชั้นต้น - สมเด็จพระสังฆราช (สา) วัดราชประดิษฐ, ภาษาอังกฤษ
- สำนักพระครูสมุห์พัน วัดราชบพิธ, โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ,
โรงเรียนสวนกุหลาบอังกฤษ, ศึกษาต่อ ประเทศอังกฤษ
กรมศึกษาธิการ (2447), อธิบดีกรมศึกษาธิการ (2458)
ปลัดทูลฉลอง กระทรวงมหาดไทย (2472)

1)

ชุมนุมเทศนาทักษิณานุปทาน. โรงพิมพ์จันทว่า, 2481.

บทละครพูดสลับรำเรื่อง ฝรั่งเศสไว้ใส่, แปลจาก แปดเทอร์น. องค์การคำของ
คุรุสภา, 2505.

สุขวิทยาภาคต้น สำหรับมัธยมและอุดม. พิมพ์ครั้งที่ 5. โรงพิมพ์ศรีหงส์,
2478.

เพลงคนควา

ประวัติครู. คุรุสภา, 2501.

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ราชบุรีติเรกอุทธี, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง (พระองค์เจ้าระพีพัฒนศักดิ์)

พ.ศ. 2417-2463

21 ตุลาคม 2417, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เจ้าจอมมารดาตลับ

หนังสือไทยชั้นต้น - สำนักพระยาโอวาทวรกิจ (แกน), โรงเรียนพระตำหนัก
สวนกุหลาบ, ศึกษาวิชากฎหมาย ประเทศอังกฤษ

ออฟฟิศราชเลขาณุกา, ข้าราชการพิเศษจัดตั้งศาลในมณฑลกรุงเทพฯ,
เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม (2439), เสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ (2455)

1)

กฎหมายเล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรมศิลปากร, 2513.

กฎหมาย เล่ม 2 สำหรับผู้พิพากษา แลทนายความ. โรงพิมพ์กองทัพอากาศ,
ร.ศ. 120 (2444)

กฎหมายราชบุรี. 2 เล่ม โรงพิมพ์กองทัพอากาศ, 2444, 2447.

กฎหมายลักษณะฉ้อโกง. โรงพิมพ์ไทยพิทยา, 2504.

คำพิพากษากรรมาการฎีกายางเรื่อง. 7 เล่ม. โรงพิมพ์กองทัพอากาศ, 2441-2454.

โคคอาญา. 2 เล่ม. โรงพิมพ์กองทัพอากาศ, 2452.

พระราชบัญญัติในบัดจุบัน. โรงพิมพ์กองทัพอากาศ, 2444.

วาทব্যพทศ. โรงพิมพ์กองทัพอากาศ, 2452.

ลายพระหัตถ์ของเสด็จในกรมหลวงราชบุรี. กับเรื่องกระทรวงและศาลยุติธรรม.
กระทรวงยุติธรรม, 2504.

ลักษณะกฎหมายระหว่างประเทศโดยย่อ. โรงพิมพ์กองทัพอากาศ, ร.ศ. 121
(2445).

เลิกเซอร์กฎหมาย. กรุงเทพมหานคร, 2468.

3)

๕
 ตงโรงเรียนกฎหมาย (2440)

๒ ๒ ๒
 แผลงคนควา

ราชสกุลวงศ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

สถาพร มะลิลา. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ (พระองค์
 เจาระพีพัฒนศักดิ์). ไทยเซนม, 2496.

ทวี กสิยะพงศ์. ประวัติศาสตร์ไทย และ บุคคลสำคัญในศาล. โรงพิมพ์ไทย-
 ไพศาล, 2506. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์การพระราชทานเพลิงศพพระคุณวิทย์-
 วารนิสาร)

สุทธิวาหนฤพุฒิ, หลวง. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
 2512.

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ราชโยธา, พระยา (ทิพ เปรมกมล) พ.ศ. 2424-2486

30 เมษายน 2424, จังหวัดพบุรี, หลวงวิเศษสมบัติ นางใจ
หนังสือไทยชั้นต้น - พระภิกษุ, โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ,
โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์

ครู กรมศึกษาธิการ, ผู้ตรวจการแผนกสำรวจ กระทรวงมหาดไทย

1)

พระรัตนตรัย แบบเรียนพุทธศาสนา. โรงพิมพ์ศิริชัย, 2474, 2478.

บันทึกนิราศลอนดอน ของ พระยาภะรตราชา กับ พระยาราชโยธา. โรงพิมพ์
ศิริชัย, 2478.

เลขมัชฌิมของพระยาวิเทศกรณกุล กับ พระยาราชโยธา. โรงพิมพ์ศิริชัย, 2478.

แหล่งคนควา

ประวัติครู. ครูสภา, 2502.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ราชสงคราม, พระยา. (กร หงสกุล) พ.ศ. 2406-2457

16 พฤศจิกายน 2406, จังหวัดพระนคร, พระยาสงคราม (ศักดิ์) -

- , วิชาการช่างก่อสร้าง - บิดา

มหาดเล็กเวรสิทธิ์, ปลัดกรมทหารในขวา, หัวหน้าพนักงานเรือหลวง
(2433), องคมนตรี (2444)

2)

นางงานสร้างพระที่นั่งวิมานเมฆ, พระที่นั่งอภิเศกคฤดีในพระบรมมหาราชวัง,
วัดเบญจมบพิตร.

ต่อเรือพระที่นั่งไชยสุพรรณหงษ์ (ดำใหม่).

แหล่งคนควา

คำทรงราชานุกาพ, สมเด็จเจ้า. กรมพระยา. "ประวัติพระยาราชสงคราม
(กร หงสกุล)," ประชุมกาพย์เห่เรือ. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,
2460.

———. ประวัติบุคคลสำคัญฉบับสมบูรณ์. คลังวิทยา, 2505.

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ราชสงคราม, พระยา (ทัต) พ.ศ. 2372-2441

- , จังหวัดพระนคร, พระยาเพชรพิไชย (เกด)

กรมช่าง, จางวางกรมทหารใน

2)

นายช่างก่อสร้างพระที่นั่งศิวิไลย์โดยมหาปราสาท.

นายช่างตรวจการปฏิสังขรณ์ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม.

แหล่งคนควา

ราชกิจจานุเบกษา, ต.15, ร.ศ. 117 (พ.ศ. 2441), หน้า 95-7.

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ราชสวัสดุกรม, กรมขุน (พระองค์เจ้าชุมสาย) พ.ศ. 2359-2411

12 มีนาคม 2359; จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
เจ้าจอมมารดาเอมใหญ่

-

- , กำกับกรมช่างศิลา และกรมช่างสิบหมู่

2)

กำกับ - สร้างพระมหาเจดีย์ 3 องค์ หอไตร ชุมประตู่ วัดพระเชตุพน

แหล่งคนควา

ราชสกุลวงศ์. กรมศิลป์ากร, 2512.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พณเฑาะ
 ฤทธิอัคเนย์, พระยา (สละ เอมะศิริ) พ.ศ. 2432-2509

14 มกราคม 2432, จังหวัดพระนคร, พระยามนุสารศาสตรบัณฑิต (ศิริ เอมะศิริ)
 คุณหญิงเหลื้อม

- , โรงเรียนนายร้อย

นายร้อยทหารบก (2446), ผู้บังคับการกรมทหารปืนใหญ่ที่ 5 นครราชสีมา,
 รัฐมนตรี (2475)

3)

หัวหน้าฝ่ายทหาร คณะราษฎร (2475)

เพลงคนควา

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันเอก พระยาฤทธิอัคเนย์

25 พฤษภาคม 2510. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2510.

เสถียร ศกัสน์. ชีวิตทางการเมืองของ พระยาฤทธิอัคเนย์. สำนักพิมพ์
 วัชรินทร์, 2514.

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วงศาธิราชสันติ, กรมหลวง (พระองค์เจ้าชาย นวม) พ.ศ. 2351-2413

9 กรกฎาคม 2351, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
เจ้าจอมมารดาปรังค์ใหญ่

หนังสือไทยชั้นต้น - สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก วัดพระเชตุพน

- , กำกับกรมหม่อม

1)

จารึกเพลงยาวกลบท. วัดพระเชตุพน.

จารึกโคลงฉันทน์คัดคน แกลมในอก. วัดพระเชตุพน.

โคลงนิราศกรมหลวงวงษา. โรงพิมพ์ไทย, 2456.

โคลงนิราศพระประชมประโศ. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2465.

โคลงสุภามิต จินตมณี. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2468.

โคลงจินตมณี. โรงพิมพ์ไทย, 2459.

จินตมณี เล่ม 1-2 กับบันทึกเรื่องหนังสือจินตมณี กับ จินตมณีฉบับพระเจ้า-

บรมโกศ. ศิลปบรรณาการ, 2504.

นิราศพระประชม. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2469, 2470; กรมศิลปากร,

2513.

ประชุมเพลงยาวภาคที่ 2 เพลงยาวสามชาย โดย พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้า-

เจ้าอยู่หัว กรมหลวงวงศาธิราชสันติ และ หลวงสุริยภักดี. โรงพิมพ์โสภณ-

พิพรรฒธนากร, 2463.

2)

กำกับ - สร้างพระวิหารทิศ 4 วัดพระเชตุพน.

เพลงคนควา

สมมตอมรพันธ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. เรื่องทรงตั้งพระบรมวงศานุ-

วงศ์กรุงรัตนโกสินทร์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2468.

ราชสกุลวงศ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

ประทีปน์ ศรีณรงค์. ชีวประวัติกวีไทย. คลังวิทยา, 2499.

วชิรญาณวงศ์, สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวง (หม่อมราชวงศ์ชน) พ.ศ. 2415-2501

22 พฤศจิกายน 2415, จังหวัดพระนคร, หม่อมเจ้าถนอม นพวงศ์ หม่อมเอน
บรรพชา (2430) วัดบวรนิเวศฯ, ศึกษาพระปริยัติธรรม, เปรียญ 5 ประโยค,
อุปสมบท, เปรียญ 7 ประโยค
ผู้อำนวยการศึกษามณฑลจันทบุรี (2441), เจ้าคณะมณฑลอยุธยา (2467),
สมเด็จพระสังฆราช (2488)

1)

ความรู้เรื่องพระพุทธศาสนาตั้งแต่เบื้องต้น รวบรวมจากธรรมเนียมต่างเรื่อง.

โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2501.

ชุมนุมพระนิพนธ์. คลังวิทยา, 2498.

ตำนานวัดบวรนิเวศ. มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2504.

ธรรมานุกรม. พุทธอุปถัมภ์การพิมพ์, 2515.

บวช. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2489.

บุรพทิศานมัสการ. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2473.

พระนิพนธ์ต่างเรื่อง. พุทธอุปถัมภ์การพิมพ์, 2515.

พระประวัติ - พระนิพนธ์. พุทธอุปถัมภ์การพิมพ์, 2515.

พระโอวาทธรรมบรรยาย. พิมพ์ครั้งที่ 3. มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2498.

พระโอวาทสมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงวชิรญาณวงศ์. มหามกุฏราชวิทยาลัย,

2503.

พระราชหัตถเลขาทรงสั่งราชการในรัชกาลที่ 5 และ 6. โรงพิมพ์พระจันทร์,

2507.

พุทธศาสนคดี. กรมศิลปากร, 2511.

วชิรญาณวงศ์คาเทศนา. มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2503; พุทธอุปถัมภ์การพิมพ์,

2515.

1) (ต่อ)

วชิรญาณวงศ์านุสรณ์. พุทธอุปถัมภ์การพิมพ์, 2515.

ศาสนธรรม. พุทธอุปถัมภ์การพิมพ์, 2515.

ศาสนาโดยประสงค. ม.ป.ท., 2463; มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรญาณ, 2500, 2506,

(ศาสนาโดยประสงค ภาษาไทย - อังกฤษ. พุทธอุปถัมภ์การพิมพ์, 2515)

อุปมาทกกา โดย พระศาสดา 1. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

อรรถศาสน์ กัณฑ์ 1-2 ทิฎฐุขัมมิกะโยชน์ และ สัมปรายิกัตถลปะโยชน์.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรญาณ, 2506.

เพลงคนควา

สมมตอมรพันธ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. เรื่องการตั้งพระราชาคณะ

ผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2466.

พระประวัติสมเด็จพระสังฆราช สมัยรัตนโกสินทร์. โรงพิมพ์อาศรมอักษร,

2503.

ประวัติครู. ครูสภา, 2508.

พระประวัติ และพระนิพนธ์. พุทธอุปถัมภ์การพิมพ์, 2515. (วัดบวรนิเวศ-

วิหาร จัดพิมพ์ในงานวชิรญาณวงศ์านุสรณ์ ครบ 100 ปี นับแต่วันประสูติ,

2515).

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา (พระองค์เจ้าชายอนุชนนาคมานพ)
พ.ศ. 2403-2464

12 เมษายน 2403, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เจ้าจอมมารดาแพ

การศึกษานี้ค้น ในพระบรมมหาราชวัง, ภาษาขอมและภาษามคธ - พระยา
ปริยัติธรรมชาคา (เปี่ยม), โรงเรียนสอนภาษาอังกฤษ, โหราศาสตร์ -
ขุนเทพยากรณ (ทัต)

ตำแหน่ง ราชเลขาณูการทางอรรถคดี ของ รัชกาลที่ 5, ทรงผนวช (2422)-
วัดบวรนิเวศวิหาร, สมเด็จพระสังฆราชเจ้า (2443)

1)

การคณะสงฆ์. มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2514.

การศึกษา. มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2514.

ฆราวาสธรรม. โรงพิมพ์อึ้ง, 2468.

ฆราวาสธรรม และ อภินิหารปัจเจกชนกถา. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,
2473.

จดหมายเหตุเรื่องไต่สวนนายกุลดาบ ซึ่งแต่งประวัติสมเด็จพระสังฆราช ขึ้นทูล
เกล้า ถวาย. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2472.

ตำนานวัดบวรนิเวศวิหาร. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2465.

เทศนาของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. โรงพิมพ์อักษร-
নীติ, 2475.

เทศนาพระราชประวัติ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว. กรมศิลปากร, 2500.

เทศนาพิเศษถวายในเบญจมรัชกาล. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2463.

1) (ต่อ)

ธรรมคดี. มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2514. (พิมพ์ในงานมหาสมณานุสรณ์ครบ 50 ปี. 1-7 เมษายน 2514)

ธรรมเนียบบวชแลอธิบายที่มาแห่งปักษคณา. โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2491.

ธรรมภาสิต สำหรับวิชาขุขชา พุทธศักราช 2463. โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2463.

ธรรมภาสิตสำหรับวิชาขุขชา รวม 5 ศก. โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2462.

ธรรมวิจารณ์ ส่วนปรมัตตปฏิบัติ และส่วนสังสารวัฏ (หลักสูตรนักธรรม และ ธรรมศึกษาชั้นเอก). มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2501.

ธรรมวิจารณ์ ส่วนปรมัตตปฏิบัติ. ม.ป.ท., 2463.

ธรรมวิจารณ์ ส่วนสังสารวัฏแต่ไม่จบ. ม.ป.ท., 2464.

ธรรมวิภาค ปริเฉทที่ 1, โดย สมเด็จพระพระยาวชิรญาณวโรรส และ ศิริ พุทฺธกัร. สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย, 2501.

ธรรมวิภาค ปริเฉทที่ 2 หลักสูตรนักธรรมชั้นฉนิมะ. ม.ป.ท., 2462, 2464; โรงพิมพ์พระจันทร์, 2471; มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2502.

ธรรมสมบัติ หมวดที่ 2 สังคีติกถา. พิมพ์ครั้งที่ 18. มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2501.

นวโกวาท. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2471; มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2503, 2516.

นิกาย และเถรประวัติ. โรงพิมพ์สามมิตร, 2457.

บาลีไวยากรณ์. มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2501. (บาลีไวยากรณ์. ศึกษาพิมพ์-การ, 2432; พิมพ์ครั้งที่ 2. โรงพิมพ์อาทรบรรดารัตร์, 2439.)

เบญจศีล และ เบญจธรรม ของ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส (แบบเรียนจรรรยา ของ กรมศึกษาธิการ). โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, ร.ศ. 122 (2446).

ปกรณกเทศนา แล สังขิตโตวาทค่างลอนของเภา. โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2473.

ประวัติศาสตร - โบราณคดี. มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2514. (พิมพ์ในงาน มหาสมณานุสรณ์ครบ 50 ปี)

1) (ต่อ)

พระธรรมเทศนา. มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2514. (พิมพ์ในงานมหาสมณานุสรณ์ ครบ 50 ปี)

พระมงคลวิเสสภดา. พิมพ์ครั้งที่ 3. โรงพิมพ์พานิชสรรพคุณ, 2472;
มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2500.

พระธรรมเทศนาในการทำบุญฉลองอายุ 75 ปี ของ หลวงอุครภักซ์พานิช
(เค็ง โสภโณคร). ม.ป.ท., 2458.

พระธรรมเทศนาปรารภความเสียชีวิตของ ม.จ. อรรถพันธ์ และ ม.ร.ว. ประพทธุ์
ในคราวเรืออัปปาง และประวัติของผู้เสียชีวิตทั้งสองนั้น.
ม.ป.ท., ม.ป.ท.

พระธรรมเทศนา และ ธรรมบรรยายศราทธพรต. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ,
ร.ศ. 129 (2454); ม.ป.ท., 2463.

พระนิพนธ์ต่างเรื่อง. มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2514.

พระประวัติศรีสเลา. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2467; มหามกุฏราชวิทยาลัย,
2494, 2507.

พระมหาสมณวินิจฉัย. มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2514.

พระรัฐประศาสน์ เทศนาพิเศษ. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2469.

พุทธคุณภดา. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2473.

พุทธประวัติ เล่ม 1. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2455, 2456, 2470, 2471;
มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2500, 2501.

พุทธประวัติ เล่ม 2 มัชฌิมโพธิกาถ. มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2500, 2501.

พุทธนามกะ. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2471, 2476.

พุทธศาสนสุภาษิต. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2449; โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,
2462; โรงพิมพ์อักษรনীตี, 2466, 2468; มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2493,
2501.

1) (ต่อ)

พุทธสมัย. น.ป.ท., ร.ศ. 125 (2450).

พุทธานุพุทธประวัติ. โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2466; โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2469;
มหาวิทยาลัย, 2500.

ระยะทางสมเด็จพระมหาสมณะเจ้าฯ เสด็จตรวจราชการคณะสงฆ์มณฑลฝ่ายเหนือ

พ.ศ. 2457. องค์การคาชของคุรุสภา, 2504.

เรื่องคดี. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2471.

ลายพระหัตถ์เกี่ยวกับการศึกษา. มหาวิทยาลัย, 2514.

วิสัยมมสมาทานกถา. น.ป.ท., 2463; โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2471.

วิธีใช้อักษรในภาษามคธเทียบกับภาษาสันสกฤต. พิมพ์ครั้งที่ 2. มหาวิทยาลัย-
วิทยาลัย, 2496.

วินัยมุข เล่ม 1-3. มหาวิทยาลัย, 2501-2502.

วิปัสสนาสกถา. น.ป.ท., 2462; โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์ไทย, 2472.

วิสัยมมสมาทานกถา เทศนาพิเศษ. น.ป.ท., 2463.

ศราทธพรตเทศนา. มหาวิทยาลัย, 2514.

สติปัญญาานสูตร แล กรรมกิลเลสกถา. โรงพิมพ์ประเสริฐสมุด, 2470.

สติปัฏฐานกถา. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2471.

สัปปริสรัสมกถา และ อภินทปัจจเวกชนกถา. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2471.

สิงคาโถวาทสูตร. โรงพิมพ์ศรีหังส์, 2470; โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,
2472, 2476; โรงพิมพ์ศรีหังส์, 2478.

โศทสปัญญา. โรงพิมพ์ไทย, 2468.

หัวใจไตรสิกขา และ หัวใจสมถกัมมัฏฐาน. โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2467.

อธิบายการใช้เวลาตามสุริยคติ และระเบียบที่จะใช้. น.ป.ท., น.ป.ป.

อุพุทธรูปวัติ. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2463, 2466; โรงพิมพ์พิศาล-
บรรณสิทธิ์, 2468.

1) (ต่อ)

อนุศาสน์ที่สมเด็จพระยาวชิรญาณวโรรสได้ประทานแก่กองเสื่อป่าในวันเดือนน้ำ

เขากองที่ 6 พฤษภาคม ร.ศ. 130. ม.ป.ท., 2454.

อนุศาสน์ ที่ 1, ที่ 2, ที่ 3. ม.ป.ท., 2465.

อรรถศาสน์. โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2457.

อุปสมบทวิธี และบรรพกิจสำหรับภิกษุใหม่. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2473;

มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2501.

อุปาสกะปฏิบัติ. โรงพิมพ์เคลสิเมด, 2457.

3)

จัดตั้งมหามกุฏราชวิทยาลัย และโรงเรียนสอนภาษาไทยในมหามกุฏราชวิทยาลัย
วัดบวรนิเวศวิหาร

ปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม และขยายการสอนไปต่างจังหวัด

แหล่งคนควา

สมมติอมรพันธ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. เรื่องตั้งพระราชกณะผู้ใหญ่

ในกรุงรัตนโกสินทร์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2466.

ราชสกุลวงศ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

พระราชประวัติรัชกาลที่ 5 กอนเสวยราชย์, พระบรมราชประวัติ, พระประวัติ

กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ พระประวัติตรีเศลา. องค์การค้ำของคุรุ-
สภา, 2504.

ประวัติคุรุ. คุรุสภา, 2506.

พระประวัติสมเด็จพระสังฆราช สมัยรัตนโกสินทร์. โรงพิมพ์อักษรอักษร, 2507.

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. พระประวัติตรีเศลา.

มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2507.

พระประวัติสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. มหามกุฏราช-
วิทยาลัย, 2514.

วรวรรณสุภากร, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่น (พระองค์เจ้าชายเฉลิมดิถีขมวงศ์)

พ.ศ. 2396-2456

8 สิงหาคม 2396, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว
เจ้าจอมมารคาศิลป์

2)

เขียนชาฎกหน้าโขน

เพลงคนควา

ราชสกุลวงศ์. กรมศิลปากร, 2512.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วรวิทย์พิศาล, พระยา (ศข นโศคน) พ.ศ. 2433-2501

30 กันยายน 2433, จังหวัดพระนคร, นายแดง นางต้น

- , โรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์, โรงเรียนสวนกุหลาบอังกฤษ,
ศึกษาต่อ ประเทศอังกฤษ

ตำแหน่งอาจารย์ โรงเรียนมัธยมพิเศษ ปทุมคงคาราม

1)

แบบเรียนเรีวภาษาอังกฤษ เล่ม 1-2. กระทรวงศึกษาธิการ, 2462.

แบบเรีวหัดอ่านอังกฤษ. กระทรวงศึกษาธิการ, 2465.

สมุดหัดวาดเขียน. โรงพิมพ์เกดิเมด, 2478, 2479.

สมุดหัดคัดอักษรอังกฤษ. โรงพิมพ์สีลมพาณิชย์, 2477.

เพลงคนควา

ประวัติครู. ครูสภา, 2504.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิจิตรนาวิ, พระยา (วิลเลียม บลูยกะดิน) พ.ศ. 2410-2466

วันพฤหัสบดี เดือนอ้าย แรม 8 ค่ำ ปีเถาะ พ.ศ. 2410, จังหวัดพระนคร,
นาวาเอก พระชำนึกการ (สมบุญ) นางพุม

ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ - โรงเรียนของพวกมิชชันนารีอเมริกัน ตำบลสามแหร,
วิชาช่างกล ประเทศอังกฤษ

ตำแหน่งช่างกล การไฟฟ้าประจำเรือพระที่นั่งมหาจักรี, ผู้บังคับการกองช่าง-
เหล็ก (2448), เจ้ากรมยุทธโยธาทหารเรือ (2456), องคมนตรี (2461)

3)

ข้าหลวงไปจัดการสร้างเรือพิฆาตเลื่อนยานชล และ เรือคอร์บีโค ประเทศญี่ปุ่น
(2449)

แหล่งคนควา

คำรกราชานภาพ, สมเด็จพระเจ้า. กรมพระยา. "ประวัตินายพลเรือโท พระยา-
วิจิตรนาวิ," ตำนานเรือรบไทย. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2466.

———. ประวัติบุคคลสำคัญฉบับสมบูรณ์. คลังวิทยา, 2505.

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิจิตรธรรมปริวัตร, พระยา (คำ พรหมกลีกร) พ.ศ. 2415-2477

10 มกราคม 2415, จังหวัดอุบลราชธานี, นายพรหม นางจันทร์
หนังสือไทยชั้นต้น - พระภิกษุ, อุปสมบท, บาลีไวยากรณ์ คัมภีร์ธรรมบท
พระวินัยปิฎก, เปரியุเอก
กรมราชบัณฑิต, เจ้ากรมราชบัณฑิต (2466)

1)

ธรรมจริยาเล่ม 6 ของ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี กับ พระยาวิจิตรธรรมปริวัตร.

โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2448, 2463.

ปกรณภณิก. โรงพิมพ์ศรีหงส์, 2469.

๒๒๒
แหล่งคนควา

ประวัติครู. ครูสภา, 2503.

วิจิตรวาทการ, พลตรี หลวง (วิจิตร วิจิตรวาทการ) พ.ศ. 2441-2505

11 สิงหาคม 2441, จังหวัดอุทัยธานี, นายอิน นางคล้าย วัฒนพฤกษา
หนังสือไทยชั้นต้น - โรงเรียนวัดซีกวัด อุทัยธานี, บรรพชา, โรงเรียนบาลีวิทยาลัย
วัดมหาธาตุ พระนคร, อุปสมบท, โรงเรียนกฎหมาย

เสมียน กระทรวงต่างประเทศ, ผู้ช่วยเลขานุการสถานทูตไทยประจำปารีส,
เลขานุการสถานทูตไทย ประจำลอนดอน (2469), หัวหน้ากองการกุศล (2472),
ผู้ช่วยอธิบดีกรมการเมือง (2475), เจ้ากรมปกาสิต (2476) อธิบดีกรมศิลปากร
(2478), รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ (2485), เอกอัครราชทูตไทย
ประจำประเทศญี่ปุ่น (2486), รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง (2494),
ปลัดบัญชาการสำนักนายกรัฐมนตรี (2501)

1)

กรรณิการ์เทวี. เสริมวิทยุบรรณาการ, 2513.

กรุงแตก. เสริมวิทยุบรรณาการ, 2514.

การปกครองสมัยโบราณ. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

การเมือง การปกครองของกรุงสยาม. โรงพิมพ์ไทยใหม่, 2475.

การเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศส, ปาฐกถา. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2483.

กำลังความคิด. วรชนะวิบูลย์, 2500; เสริมวิทยุบรรณาการ, 2507.

กำลังใจ. วรชนะวิบูลย์, 2495.

กุศโลบายสร้างความเป็นใหญ่. วรชนะวิบูลย์, 2495; เสริมวิทยุบรรณาการ,
2512.

กุหลาบเมาะดำแดง. เสริมวิทยุบรรณาการ, 2510.

ของคี่ในอินเตีย. วรชนะวิบูลย์, 2497; เสริมวิทยุบรรณาการ, 2512.

คณะการเมือง. โรงพิมพ์ไทยใหม่, 2475.

คติวิจารณ์เรื่อง "มิตร์ตี". โรงพิมพ์วิริยานุภาพ, 2474.

1) (ต่อ)

ความฝัน. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

ความยุ่งยากในปลายบุรพทิศ. ม.ป.ท., 2480.

งานคนควาเรือธงชาติไทย. กรมประมวลชาวต่างชาติ, 2504.

เจ้าแม่จามรี และ ทรูซดำ. องค์การฯ ของคุรุสภา, 2504.

ดวงหน้าในอดีต. เสริมวิทยุบรรณาการ, 2514.

ดอกฟ้าจำปาศักดิ์. เสริมวิทยุบรรณาการ, 2509.

ปาฐกถาประวัติศาสตร์. เสริมวิทยุบรรณาการ, 2516.

ตำนานกรีน. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2479; ประพาสต้นการพิมพ์, 2497.

ตำนานพระพุทธรูปสี่องค์. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2477.

ทางสู่อิสรภาพ. วรธนวิบูลย์, 2499.

นาฏศิลป์. โรงพิมพ์ศรีหงส์, 2507.

บทนิพนธ์หาเรื่อง. โรงพิมพ์ไทยใหม่, 2474.

บทเพลงคนตรีประวัติศาสตร์. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2482.

บัลลังก์เชียงใหม่. เสริมวิทยุบรรณาการ, 2509.

ประเพณีการทำบุญ ของ เสรีบุร พันธ์รังษี และ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ.

กรมศิลปากร, 2514.

ประมวลเรื่องการเมืองต่างประเทศ. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2478.

ประวัติวัดเขมาภิรตาราม (จังหวัดนนทบุรี). กรมศิลปากร, 2477.

ประวัติศาสตร์การปกครอง คำสอนชั้นปริญญาโททางรัฐศาสตร์ พุทธศักราช 2478.

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, 2478.

ประวัติศาสตร์สากล. โรงพิมพ์วิริยนาฎภาพ, 2472-2474; เพลินจิตต์, 2493;

เสริมวิทยุบรรณาการ, 2514.

ปาฐกถาประวัติศาสตร์. กรุงเทพบรรณาการ, 2477.

ปาฐกถาเรื่องการค้าเสรีดินแดนไทยให้แก่อังกฤษ. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2483.

1) (ต่อ)

ปราชญ์กถาวัฒนธรรมสุโขทัย. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2483.

ไปพะมา. กรุงเทพมหานคร, 2495.

พงศาวดารเขมรมันโดยย่อ... โดย วัฒนปฤดา (นามแฝง). น.ป.ท., 2463.

พลีชีพเพื่อชู้. เสริมวิทยบรรณาคาร, 2513.

พานทองรองเลือด. เสริมวิทยบรรณาคาร, 2511.

พฤษานุภาพ. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2471.

เพชรพระนารายณ์. เสริมวิทยบรรณาคาร, 2513.

ปากฟ้าสาละวิน. เสริมวิทยบรรณาคาร, 2511.

มนุสสปฏิวัติ ปราชญ์กถา. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2483.

มรสุมแห่งชีวิต. เสริมวิทยบรรณาคาร, 2509.

มหัศจรรย์ทางจิต. วรرخนะวิบูลย์, 2499; เสริมวิทยบรรณาคาร, 2509.

มหาบุรุษ. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2472; กรุงเทพมหานคร, 2495.

มันสมอง. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2471; กรุงเทพมหานคร, 2490; เสริมวิทยบรรณาคาร, 2497.

มุสโสลินี. โรงพิมพ์ไทยใหม่, 2475.

มูลเหตุแห่งศาสนา. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2479.

ลัทธิโยคี และมายาศาสตร์. เสริมวิทยบรรณาคาร, 2507.

วิจิตรวรรณคดี เล่ม 1 บทละครเรื่องใหญ่ ตั้งแต่ พ.ศ. 2479 ถึง พ.ศ. 2483.
โรงพิมพ์พระจันทร์, 2484.

วิชาแปลประการ. เสริมวิทยบรรณาคาร, 2514.

วิธีทำงาน และสร้างอนาคต. คลังวิทยา, 2502.

ศาสนาสากถ. ส.ธรรมภักดี, 2491, 2498.

ศิลปะ กับ ความจริง. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2479.

สยามกับสุวรรณภูมิ ภาคที่ 1 อดีต. โรงพิมพ์ไทยใหม่, 2476.

1) (ต่อ)

สร้างชีวิต. เสริมวิทยบรรณาการ, 2514.

สวรรค์ยังไม่ทอดทิ้งข้าพเจ้า. เสริมวิทยบรรณาการ, 2510.

อนาคต. เขษมบรรณกิจ, 2502.

หวังรัก - เหวล็ก. เสริมวิทยบรรณาการ, 2508-2509.

เพลงคนควา

วิจิตรวาทการอนุสรณ์. 2 เล่ม. สำนักนายกรัฐมนตรี, 2505. (พิมพ์ในงาน

พระราชทานเพลิงศพ พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ)

พินาน แจมจรัส. ชีวิตมันสมอง และการต่อสู้ของหลวงวิจิตรวาทการ.

ผานฟ้าพิทยา, 2506.

ประวัติครู. ครูสภา, 2514.

เฉลียว พันธุ์สีดา. "ชีวประวัติ และผลงานวรรณกรรมของหลวงวิจิตรวาทการ."

วิทยานพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิชัยชาญ, กรมพระราชวังบวร (พระองค์เจ้ายอด้ยงยศ) พ.ศ. 2381-2428.

วันพฤหัสบดี เดือน 10 แรม 2 ค่ำ ปีจอ 2381, จังหวัดพระนคร, พระบาท-
สมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าคุณจอมมารดาเอน

- , ภาษาอังกฤษ-พวกมัชฌันนาริโออเมริกัน

- , บัญชากรมทหารเรือรบฝ่ายพระบวรราชวัง, กรมพระราชวังบวร ฯ ใน
รัชกาลที่ 5 (2411)

1)

นิราศเมืองนคร ฯ คำฉันท์

2)

บัญชาการซ่อมวัดทองศรีรัตนาราม, วัดชนะสงคราม, วัดดาวดึงส์

แหล่งคนควา

พระวันรัต พุทธศิริ (ทับ). พระธรรมเทศนาบวรราชประวัติ. โรงพิมพ์โสภณ
พิพรรฒธนากร, 2469.

พระบวรราชประวัติแลพระบวรราชนิพนธ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,
2470.

ราชสกุลวงศ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

ประพันธ์ ศรีณรงค์. ชีวประวัติกวีไทย. คลังวิทยา, 2499.

ศิริ เปรมจิกต์ และ จิตตสอาด ศรีรงค์. พระบรมราชจักรีวงศ์. โรงพิมพ์
เสาวภาค, 2514.

วชิตรณกุล, พระยา (แถม สุกันธวิษ) พ.ศ. 2423-2500

13 พฤศจิกายน 2423, จังหวัดพระนคร, นายสอน นางพวง

- , โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์

ครูโรงเรียนสายสวัสดิ์ศึกษาคาร, ข้าราชการตรวจการศึกษาประจำภาคที่ 1

1)

เลขมัธยม ของ พระยาวิชิตรณกุล กับ พระยาราชโยธา. โรงพิมพ์ศิริชัย,

2478.

แสดงคนควา

ประวัติครู. กรุงเทพฯ, 2502.

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิบูลย์สวัสดิวงศ์ สวัสดิกุล, หม่อมเจ้า. พ.ศ. 2428-2483

28 พฤศจิกายน 2428, จังหวัดพระนคร, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมต-
อมรพันธ์

โรงเรียนราชกุมาร, วิชาทูต ประเทศอังกฤษ

กองที่ปรึกษาราชการต่างประเทศ, อัครราชทูตไทยประจำเคนมาร์ค สวีเดน
และนอร์เวย์ เยอรมัน, ผู้ช่วยราชเลขาธิการ และราชเลขานุการฝ่ายทาง-
ประเทศ (2472)

1)

จดหมายเหตुरายวัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสประเทศอินโดจีน

พ.ศ. 2473. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2473; โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์และการเมือง, 2495.

เรื่องความทรงจำ หม่อมเจ้าวิบูลย์สวัสดิวงศ์ แต่งประทานลูก ๆ. ยัมศรี,

2486.

แหล่งคนควา

วิบูลย์สวัสดิวงศ์ สวัสดิกุล, หม่อมเจ้า. เรื่องความทรงจำ หม่อมเจ้า วิบูลย์-
สวัสดิวงศ์ แต่งประทานลูก ๆ. ยัมศรี, 2486.

ประวัติครู. ครูสภา, 2503.

ศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษา, เจ้าพระยา (แพ บุนนาค) พ.ศ. 2362-2429

ปีเถาะ 2362, จังหวัดพระนคร, สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิไชยญาติ
(ทัต บุนนาค) หม่อมหญิง

หนังสือไทยชั้นต้น - พระภิกษุ, ภาษาอังกฤษ - พวกมิชชันนารีอเมริกัน

มหาดเล็กหนุ่มแพ, ปลัดกรมพระตำราวจสมบพิตร, อธิบดีกรมพระคลังสินค้า

3)

หัวหน้าคณะทูตไปเจริญพระราชไมตรีกับประเทศฝรั่งเศส (2430)

แหล่งคนควา

สมมตอมรพันธ์, สมเด็จพระเจ้า กรมพระชล. เรื่องตั้งเจ้าพระยาในกรุงรัตนโกสินทร์.

โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2461.

พงศาวดารราชินิกุลบางช้าง. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2457.

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศรีวรวงศ์, พระยา (จิต สุกข์) พ.ศ. 2416-2480

19 มิถุนายน 2416, จังหวัดพระนคร, หม่อมเจ้าสุทัศน์

โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ, เรียนต่อประเทศอังกฤษ

กองแต่งตำรา กรมศึกษาธิการ, กรมมหาดเล็ก, ผู้บัญชาการโรงเรียนข้าราชการ
พลเรือน (2454)

1)

พระประวัติพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรินทร์ (พระองค์เจ้าสวัสดิ-
ประวัติ). ม.ป.ท., 2459.

3)

บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ราชกิจจานุเบกษา (2431)

แหล่งคนควา

หนังสือที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พระยาศรีวรวงศ์ (จิต สุกข์).

ม.ป.ท., 2480.

ประวัติครู. กรุงเทพฯ, 2505.

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศรีสุเทพ, กรมหมื่น (พระองค์เจ้าคารากร) พ.ศ. 2335-2391

30 มิถุนายน 2335, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
เจ้าจอมมารค่าเพ็งใหญ่

- , กำนักรมชางสีหภูมิ

2)

กำกับ - สร้างพระวิหารน้อย 4 หอง ทอระมั่ง ศาลาการเปรียญ วัดพระเชตุพน

แหล่งคนควา

ราชสกุลวงศ์. กรมศิลปากร, 2512.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศรีสุนทร, ท้าว (มุกด) พ.ศ. ? - ?

- , ถลาง, จอมเกา (ทองคำ) ทานูหนิง ศรีทอง

ภรรยาปลัดเมืองถลาง

3)

การสงครามกับพม่า (2328)

แหล่งคนควา

นรภัยพิจารณา, ชุน. ประวัติท้าวเทพกษัตรี ท้าวศรีสุนทร.

โรงพิมพ์พานิชกุล, 2487 (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายอิสราธิบดี
ณ ถลาง, จังหวัดกระบี่, 2487)

ประยูร สิทธิพันธ์. ยุคมหาราช และวีรสตรี. โรงพิมพ์พิมพ์การพิมพ์,
2507.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศรีสุนทรโวหาร, พระยา (น้อย อาจารย์ยางกูร) พ.ศ. 2365-2434

5 กรกฎาคม 2365, จังหวัดฉะเชิงเทรา, นายทองดี นางบัว
หนังสือไทยชั้นต้น - หลวงบันเทาทุกขราษฎร์, พระปริยัติธรรม - สำนักพระ-
อาจารย์ สุข วัดสระเกษ, บรรพชา เรียนพระไตรปิฎก, อุปสมบท, เป็เรียน
7 ประโยค

มหาดเล็กหลวงอยู่ในเวรศักดิ์ (2396), กรมพระอาลักษณ์, เจ้ากรมอักษร-
พิมพ์การ, ปลัดทูลฉลอง กรมพระอาลักษณ์, ครูสอนหนังสือไทย โรงเรียนทหาร
มหาดเล็ก (2413), อาจารย์สอนหนังสือไทย โรงเรียนหลวงในพระบรมมหา-
ราชวัง (2414), เจ้ากรมพระอาลักษณ์ (2418)

1)

กาพย์สกุติ. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2463.

คำมัสการคุณานุคุณ และโน้ตเพลงสรรเสริญพระบารมี. โรงพิมพ์อักษรนิติ,
2449.

คำมัสการคุณานุคุณ และบทร้องอื่น ๆ สำหรับนักเรียน. โรงพิมพ์อักษรนิติ,
2467, 2475.

นารีเรื่องนาม โดย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กรมพระนราธิป-
ประพันธ์พงศ์, พระยาวิจิตรธรรมประวัตติ, พระยาศรีสุนทรโวหาร, พระยา-
อุปทิศศิลปสาร, ขุนสุนทรภาศิต, หลวงนิเพทย์นิติสรรงค์, พระวรเวทย์พิสิฐ,
หลวงสารานุประพันธ์, เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี. ม.ป.ท., 2462.

นิติสารสารด. โรงพิมพ์พิศาลบรรณนิติ, 2453; กรมศิลปากร, 2503.

บทกวีพจนาคถ์ หนังสือแบบเรียนหลวง. ศึกษาพิมพ์การ, 2432.

พรรณพฤษกษา กับ สัตวภิธาน. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2471; โรงพิมพ์
ประเสริฐสิน, 2499.

ภาษาไทย. คลังวิทยา, 2504; แพรพิทยา, 2514.

1) (ต่อ)

มหาสุปสีชาดก. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2467.

มูลบทบรรพกิจ. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2456; หองสมุด, 2467.

มูลบทบรรพกิจ วาหนิต์นิกกร อักษรประโยค สังโยคพิธาน ไทพจนพิจารณา
พิศาลการันต์. โรงพิมพ์กัณฑ์ประคิษฐ์, 2501.

วาหนะนิต์นิกกร. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2441.

ไทพจนประพันธ์. กรมศิลปากร, 2503. (ในการพิมพ์ครั้งก่อนใช้ชื่อว่า :

ไทพจนประพันธ์คำกลอน เป็นแบบสำหรับคนตัวสกกดแลตัวการันต์ แลว่าควย
ศัพท์ฤาที่มาแห่งศัพท์ต่าง ๆ โดยพิสดาร. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2440)

สยามสาธกวรรณสาทิศ. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2514.

สังโยคพิธาน ไทพจนพิจารณา พิศาลการันต์. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2441.

สังโยคพิธานแปล. โรงพิมพ์วัชรินทร์, 2438.

อนันตวิภาค เป็นหนังสือสำหรับกุลบุตรศึกษาศัพท์ต่าง ๆ มีศัพท์โบราณ เขมร ชาว
บาฬีแฉลง ราชาศัพท์ เป็นต้น. โรงพิมพ์พิศาลบรรณนิต์, 2450.

อักษรประโยค. ศึกษาพิมพ์การ, 2433.

แหล่งคนควา

ราชกิจจานุเบกษา, เลม 8, ร.ศ. 110 (พ.ศ. 2434), หน้า 401.

ประวัติศิคร. กุรุสภา, 2500.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศรีสุนทรโวหาร, พระยา (ณ สาลักษณ์) พ.ศ. 2424-2466

- 2424, จังหวัดพระนคร, พระยาศรีสุนทรโวหาร (ณ สาลักษณ์)

โรงเรียนวัดราชบพิธ, โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ

เสมียนเอก กรมราชเลขาธิการ, สารวัตรจหัวเมือง, กระทรวงพระนครบาล
(2445), เจ้ากรมพระอาลักษณ์ (2459)

1)

อิตรราชคัมภีร์

เพลงกนกควา

ประพันธ์ ตริณรงค. ชีวประวัติกวีไทย. คลังวิทยา, 2499.

ประวัติวรรณคดี และการประพันธ์. ม.ป.ท., 2509.

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สงฆานครินทร์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง (เจ้าฟ้าชายมหิตลอดุลยเดช)
พ.ศ. 2434-2472

1 มกราคม 2434, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชเทวี

- , โรงเรียนนายร้อยทหารบก, ศึกษาในประเทศอังกฤษ, ศึกษาวิชาทหารบก,
วิชาทหารเรือ ประเทศเยอรมันนี, วิชาสาธารณสุข ประเทศสหรัฐอเมริกา
(2459)

นายร้อยตรี ราชนาวิไทย (2456),
ครู แผนกแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1)

"โรคทุเบอร์คูโลสิส," เอกสารสาธารณสุข, ฉบับที่ 10 ฉบับพิเศษ 24
กันยายน 2463, หน้า 1-28.

"วิธีปฏิบัติการสุขาภิบาล," แถลงการณ์สาธารณสุข เล่ม 2 ฉบับที่ 4
เมษายน 2469, หน้า 304-311.

3)

คานการศึกษาวิชาแพทย์ และโรงพยาบาลศิริราช

แหล่งคนควา

ราชสกุลวงศ์, โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

เอลลิส, เอ.บี. (บุตรวราม). พระกรณียกิจปฏิบัติของ สมเด็จพระราชบิดา
เจ้าฟ้ามหิตลอดุลยเดช กรมหลวงสงฆานครินทร์ ที่ทรงอุปการะแพทย์ใน
กรุงเทพฯ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2479.

จุดจักรพงษ์, พระองค์เจ้า. เก็ดวังปารุสก. พิมพ์ครั้งที่ 4. คลังวิทยา,
2501.

แหล่งคนควา (ต่อ)

ประยวตฺธิ สิทธิพิณธ์. พระประวัติสมเด็จพระราชาธิบดี เจ้าฟ้ากรมหลวงสงขล
นครินทร์. ฃคังศึกษา, 2503.

ชูนุฃพระนิพนธ์ และบทความเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระราชาธิบดีเจ้าฟ้ามหิตล-
อศุฃยเกษ กรมหลวงสงขลานครินทร์ พระบิดาแห่งการแพทยแผนปัจจุบันของ
ไทย. คณะแพทยศาสตร์ และศิริราชพยาบาล, 2508.

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถิตยสถาพร, กรมขุน (พระองค์เจ้ามรกต) พ.ศ. 2351- ? (ในรัชกาลที่ 4)

วันพุธ เดือนยี่ ปีมะโรง 2351, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เจ้าจอมมารดาองค์

-

- , วากรมช่างทหารในฉนวน

2)

กำกับ - สร้างพระวิหารทิศ 4 วัดพระเชตุพน

แหล่งคนควา

ราชสกุลวงศ์. กรมศิลป์ากร, 2512.

สถาบันวิทย์บริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (นิม) พ.ศ. 2326- ?

วันพฤหัสบดี เดือน 8 ขึ้น 5 ค่ำ ปีเถาะ, พ.ศ. 2326,
จังหวัดเพชรบุรี, -

บวช, พระปริยัติธรรม - วัดพระเชตุพน

พระราชคณะ วัดพระเชตุพน, พระราชคณะผู้ใหญ่วัดโมลีโลก, วัดมหาธาตุ

1)

จารึกโคลงถ่านที่คัดตนแก่ข้า ขัดคอ, คัดตนแก่เวียนศีรษะ

แห่งคนควา

สมบตอมรพันธ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ

เรื่องตั้งพระราชคณะผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์. โรงพิมพ์สถานพิพรรฒ-

ชนากร, 2466.

สถาบันวิทยบริการ

สมมตอมรพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมพระ (พระองค์เจ้าสวัสดิประวดี)

พ.ศ. 2403-2458

7 กันยายน 2403, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เจ้าจอมมารคาน

หนังสือไทยชั้นต้น - สำนักหม่อมเจ้าจ้อ ในกรมหลวงเสนีบริรักษ์, ภาษามคธ -
สำนักพระยาปริยัติธรรมธาดา (เปี่ยม), ภาษาอังกฤษ - โรงเรียนหลวง,
ผนวช, ศิษยาภิบาลปริยัติธรรม

ออกิต ออฟฟิศ, ราชเลขาณการ, อธิบดีกรมพระคลังข้างที่, องคมนตรี (2430)

1)

การประชุมราชบัณฑิตย. โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ, 2453.

จดหมายเหตุพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสแหลมมลายู
คราว ร.ศ. 107 และ 108. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2467.

จดหมายเหตุพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสหัวเมืองใน
แหลมมลายู คราว ร.ศ. 117 ร.ศ. 118 ร.ศ. 119 รวม 3 คราว.

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2471.

จดหมายเหตุเรื่องทรงตั้งพระบรมวงศานุวงศ์ กรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่รัชกาลที่ 1
ตลอดจนรัชกาลที่ 5. โรงพิมพ์กรุงเทพเคลิเมนต์, 2457; โรงพิมพ์โสภณ
พิพรรฒธนากร, 2468.

จดหมายเหตุเสด็จประพาสเกาะชวาในรัชกาลที่ 5 ทั้ง 3 คราว. โรงพิมพ์
โสภณพิพรรฒธนากร, 2463; องค์การคชาของคุรุสภา, 2509.

ตำนานพระโกษฐ์ และหีบศพบรรดาศักดิ์ เรียบเรียงโดย กรมพระสมมตอมรพันธ์
กรมพระยาคำรงราชานุภาพ และ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์.

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2468, 2471.

1) (ต่อ)

ประกาศพระราชพิธี. 2 เล่ม. โรงพิมพ์ไทย, 2459.

เรื่องตั้งเจ้าพระยาในกรุงรัตนโกสินทร์. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2461.

เรื่องตั้งพระราชคณะผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์ เรียบเรียงโดย พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรินทร์ และ กรมพระยาคำรงราชานุภาพ.

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2466.

ลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ ภาคที่ 22 ว่าด้วยประเพณีการบวชนาค จนชาติกะเหรี่ยงที่เมืองไทรโยค งานนักขัตฤกษ์ของชาวอินท และเรื่องความสุข.

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2472.

แหล่งคนควา

ศรวิรวงศ์, พระยา. พระประวัติพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรินทร์ (พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ). ม.ป.ท., 2459.

ราชสกุลวงศ์. กรมศิลปากร, 2512.

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สา, สมเด็จพระสังฆราช พ.ศ. 2356-2442

19 สิงหาคม 2356, จังหวัดราชบุรี, -

บรรพชาเป็นสามเณร, สามเณรเปรียญเอก (2374), อุปสมบท สอบเปรียญ
9 ประโยค

เจ้าอาวาสวัดราชประดิษฐ์ (2409), สมเด็จพระสังฆราช (2436)

1)

กฐินัตถการกถา. โรงพิมพ์พานิชศุภผล, 2448.

กถามรรคพิเศษ 3 กัณฑ์. โรงพิมพ์ประเสริฐสมุท, 2477.

กาลามสูตร. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2461, 2462.

จตุรารักษภาวนา แลวิปัสสนาภาวนา. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

จักกวัตติสูตร. โรงพิมพ์เฮงหลี, 2469.

จุฬศันหาสังขยสูตร. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2461.

ทาฬินทียสูตร. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2462.

พีฆชาณโกทียปุตตสูตร. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2462.

เทศนาจตุราริยสังจกถา (4 กัณฑ์). ม.ป.ท., 2459.

เทศนาธมมธุสิทธิญาณกถา แล ฉฬงคุเปกษากถา. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,
2470.

เทศนารัตนัตถยปริต 3 กัณฑ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2469.

เทศนาสังคหวัตถุแลเทวคาฬี เทศนาพิเศษถวายในพระราชพิธีการแจกเบี้ยหวัด
ในรัชกาลที่ 4. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2463.

เทศนาอภิธานิยัมมวิภาค แลสัตพสามัญญานุสาสนี และธรรม 4 ประการ.
โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2443.

ธัญยานิสสูตร. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2465.

ธรรมเจติยสูตร. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2460.

1) (ต่อ)

ธรรมทายาทสูตร. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2460.

ธัมมุตเทศกถา. โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2462.

นัมมัสสนกถา. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2462.

ปฐมสมโพธิ หนังสือเทศน์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2461, 2466,
2468.

ปาวคาถามารโถวาท. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2462.

ปาสาทิกสูตร. โรงพิมพ์ศรีหังส์, 2468.

บุพเพกตปุณญ์ตากถา. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2455.

พระธรรมเทศนาอภิเษกปัจจุวัจกชนปาฐ. ม.ป.ท., 2457.

พระสุกสูตร. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2469.

พุทธกิจจกถา. ม.ป.ท., 2461.

พุทธประวัติ เล่ม 3. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2455; โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,
2467; โรงพิมพ์พระจันทร์, 2472; โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2473; มหามกุฏ-
ราชวิทยาลัย, 2501, 2503.

โพธิปักขิยธรรม. โรงพิมพ์วิจารณ์เจริญผล, 2447; โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์ไทย,
2461.

ภทเทกรตคคาถา. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2464.

โลกธรรมสูตร. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2463.

โลกสังฆธรรมปริยาย. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2463.

สติสัมปชัญญ์อุเทศกถามรรค. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2473.

สรณคมนูปกถา. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2465.

สพายตนวิภังคสูตร. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2468.

สัมปสาทนียสูตร. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2468.

สาราทานปริยาย. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2467.

1) (ต่อ)

สุกสูตร. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2461.

โสฬสบัญชา. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2467.

อนุพุทธิกถา. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2471.

อัฐรัชกษณกถา. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2465.

อัปมาทกถา. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2447.

แหล่งคนควา

สมมตอมรพันธ์, พระเจ้าบรมวงษเชอ กรมพระ. เรื่องการตั้งพระราชาคณะ

ผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2466.

พระประวัติสมเด็จพระสังฆราช สมัยรัตนโกสินทร์. โรงพิมพ์อาศรมอักษร,

2503.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารประเสริฐ, พระ (ตรี นาคะประทีป) พ.ศ. 2432-2488

25 พฤศจิกายน 2432, จังหวัดพระนคร, หลวงพิพิธวิรัชการ (เทียน)
นางพิพิธวิรัชการ (สวน)

โรงเรียนสวนกุหลาบ, บรรพชา เรียนภาษาบาลี และภาษาสันสกฤต

เลขานุการ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, ลาสิกขาบท -
รับราชการเป็นอนุศาสนาจารย์ กรมตำรวจ กระทรวงกลาโหม, กระทรวงศึกษา-
ธิการ, ปลัดกรมพระอัครราช, อาจารย์พิเศษประจำจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1)

กามนิต จากเรื่อง The pilgrim Kamanita by Karl Gjellerup, tr.

by John E. Logie แปลเป็นไทย โดย เสฐียรโกเศศ และ นาคะประทีป

(นามแฝง). โรงพิมพ์กรมแผนที่, 2485, 2501; ก้าวหน้า, 2504,

บรรณาการ, 2511.

กำเนิดคน ของ เสฐียรโกเศศ และนาคะประทีป (นามแฝง). โรงพิมพ์พระจันทร์,
2485.

จับไปยล โดย เสฐียรโกเศศ และ นาคะประทีป (นามแฝง). โรงพิมพ์
ไทยเชชม, 2474.

เทพนิยายสังเคราะห์ภาค 3 ของ เสฐียรโกเศศ และนาคะประทีป (นามแฝง).

โรงพิมพ์พระจันทร์, 2480.

นิคิตกม สุภาสิตรอยบพ แปลจาก ภาษาสันสกฤต โดย พระสารประเสริฐ (ตรี).

โรงพิมพ์ไท, 2466.

นิยายเบงกาลี แปลจาก Bengali household tales โดย เสฐียรโกเศศ

และนาคะประทีป (นามแฝง). เสริมวิทย์บรรณาการ, 2499.

บพณินิสัย แปลโดย นาคะประทีป (นามแฝง). ก้าวหน้า, 2504.

1) (ต่อ)

บาลี - สยาม อภิธาน ของ นาคะประทีป เก็บศัพท์ในคัมภีร์อภิธานนปทีปิกา
สุจิตมา แปลเฉพาะศัพท์และคงเรียงตาม. โรงพิมพ์ไท, 2465; กระทรวง
 ศึกษาธิการ, 2505.

บาลีอภิธานนปทีปิกา พร้อมทั้งสุจิต. โรงพิมพ์ไท, 2464.

ปรหมัตถทีปนี เผดจ จริยาภิฎก. โรงพิมพ์ไท, 2462.

ประชุมเรื่อง พระราม และแง่คิดจากวรรณคดี ของ เสฐียรโกเศศ และ
นาคะประทีป (นามแฝง). บรรณาการ, 2516.

ประวัติราชทินนาม โดย นาคะประทีป (นามแฝง). แพรพิทยา, 2503.

พระรามมละอายุ ของ เสฐียรโกเศศ และ นาคะประทีป (นามแฝง). โรงพิมพ์
 ไทยเขมม, 2476.

ภาคผนวกแห่งนิยายเบงคดี โดย เสฐียรโกเศศ และ นาคะประทีป. (นามแฝง).
 โรงพิมพ์ไท, 2460.

เนชลา - รามสูตร โดย เสฐียรโกเศศ และ นาคะประทีป (นามแฝง).
 โรงพิมพ์พระจันทร์, 2480.

รวมนิทาน โดย นาคะประทีป (นามแฝง). คีตฉิตสยาม, 2515.

รัตนาวลี แปล คัมภีร์มหาขาน ของ นาคคารชุน.

เรื่องต่าง ๆ ของ เซกสเปียร์ แปลจาก Tales from Shakespeare
 โดย พรธนะแพทย์ และ นาคะประทีป (นามแฝง). โรงพิมพ์ศรีหงส์,
 2468.

เรื่องยุกคติกดาบรพ โดย เสฐียรโกเศศ และ นาคะประทีป (นามแฝง).
 โรงพิมพ์ไท, 2465.

ลัทธิของเพื่อน. โดย เสฐียรโกเศศ และ นาคะประทีป.

1) (คอ)

โลกธาตุเทียบทางโลก ทางธรรม อวิชา สังขาร วิญญาณ นามรูป นิสส เวทนา

คันหา อุปาทาน ภพชาติ และ ชรามรณะ วิชิตุควงชาติชาติชีวิตทั่วไป.

เสริมวิทยบรรณาการ, 2503.

วิราคธรรมรอยบท (ไวราคยศตกม) แปลโดย นาคะประทีป (นามแฝง).

โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2468.

สมญาภิธานรามเกียรติ์ ของ นาคะประทีป (นามแฝง). โรงพิมพ์ทองสมุทไทย,

2477; โรงพิมพ์ชาวพาณิชย์, 2499.

หิโตปเทศ โดย เสฐียรโกเศศ และ นาคะประทีป (นามแฝง). โรงพิมพ์ไท,

2466; โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2502; บรรณาการ, 2507.

นามแฝง : นาคะประทีป

แผลงคนควา

อนุমানราชชน, พระยา. ชีวิตพระสารประเสริฐที่ข้าพเจ้ารู้. ไทยพิทยา,

2488.

ประวัติครู. ครูสุภา, 2502.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุนทรพิพิธ, พระยา (เชย สุนทรพิพิธ) พ.ศ. 2434-2516

25 กรกฎาคม 2434, จังหวัดธนบุรี, นายแพ นางทุน
หนังสือไทยชั้นต้น - พระภิกษุ วัดบางสะแกนอก, โรงเรียนปิตุรพิมข,
โรงเรียนวัดคณาทรทิศ, โรงเรียนมหาดเล็ก

เลขานุการมณฑลอิสาน (2453)

ปลัดมณฑลอุดรราชธานี (2457), บุนนาคราชการจังหวัดฉะเชิงเทรา (2459)

อธิบดีกรมมหาดไทย (2478), ปลัดกระทรวงมหาดไทย (2484)

1)

บันทึกความจำ. 4 เล่ม (โรงพิมพ์สวนทองเงิน, 2514)

แหล่งคนควา

สุนทรพิพิธ, พระยา. บันทึกความจำ. 4 เล่ม. (โรงพิมพ์สวนทองเงิน,
2514)

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระยาสุนทรพิพิธ (เชย สุนทรพิพิธ)
(โรงพิมพ์ไทยเชนม), 2516.

*บันทึกตั้งแต พ.ศ. 2449 เป็นต้นมา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุนทรภษิต, ชุน (ฉนอม เกยำนนท) พ.ศ. 2434-2494

14 พศคจิกายน 2434, จังหวัคสมุทรปรากการ, นายเต็งจัน นางจุฬลี
หนังสือไทยชั้นต้น - ครูพดอย, โรงเรียนวัดกลาง, โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย,
โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์

ครูโรงเรียนวัดยานนาวา, ครูใหญ่โรงเรียนประถมวัดทองค (2454), ครู
โรงเรียนเทพศิรินทร์ (2468), ท่างานหนังสือพิมพ์ "กรุงเทพเดลีเมล" และ
"บางกอกการเมือง", ครูโรงเรียนฝึกหัดครูวัดบวรนิเวศ (2471)

1)

แบบฝึกหัดเรียงความ. (2473)

แบบเรียนเรียงความภาษาไทย ภาค 1, 2 (2472-2473)

ไวยากรณ์ไทยสำหรับชั้นมัธยมปีที่ 1-6

แบบเรียนบทกวี

นามแฝง : ทิดมุย, ทิดมุย ปากน้ำ

แหลังคนควา

ประวัติศร. ครุศฎภา, 2503.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุนทรโวหาร, พระ (ฎ) พ.ศ. 2329-2398

26 มิถุนายน 2329, อำเภอแก่งสิง จังหวัดระยอง, -

หนังสือชั้นต้น - สำนักวัดชีปะขาว

เสมียนนายระวาง กรมพระคลังสวน, มหาคเล็ก พระองค์เจ้าปฐมวงศ์,
อาลักษณ์

1)

กลอนสารเรื่องพระอภัยมณี. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2462.

กาพย์เรื่องพระไชยสุริยา และประชุมลำนำ เดิม 1 เทกลอมพระบรมม.

โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, 2508.

โคลงนิราศสุพรรณ ฉบับสมบูรณ์. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2467; กรม

ศิลปากร, 2510.

นิราศพระบาท. กรมศิลปากร, 2503.

นิราศพระประชม. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2467.

นิราศพระประหมประโทณ. โรงพิมพ์พานิชคุณณ, 2465.

นิราศพระพุทโธบาท. โรงพิมพ์พานิชคุณณ, 2463.

นิราศภูเขาทอง. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2498.

นิราศเมืองแกลง. โรงพิมพ์พานิชคุณณ, 2464; โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,

2467; กรมศิลปากร, 2505.

นิราศเมืองแกลง และประวัติสุนทรภู. กรมศิลปากร, 2498.

นิราศเมืองเพชร. โรงพิมพ์พานิชคุณณ, 2457.

นิราศเมืองสุพรรณ. สโมสรสุนทรภู, 2509.

นิราศวัดเจ้าฟ้า. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2465.

นิราศสุนทรภู. องค์การคาศของคุรุสภา, 2504, 2513.

นิราศอิเหนา. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2465.

1) (ต่อ)

บทเหกลอมพระเจาลูกเขอ. ม.ป.ท., 2460.

ประชุมนิราศสุนทรภู่ รวบรวม สอภ, ชำระ โดย นายฉันทน์ ขำวิไล. โรงพิมพ์
รุ่งเรืองธรรม, 2499, 2501.

ประชุมบทล่านำเดิม 1 เหกลอมพระบรรทม. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,
2469.

ประชุมปกรณกะสุภาษิต และสุภาษิตสอนสตรี ของ สุนทรภู่. โรงพิมพ์โสภณ-
พิพรรฒธนากร, 2473.

ประชุมสุภาษิตสุนทรภู่ คัดจากหนังสือเรื่องต่าง ๆ ซึ่งสุนทรภู่แต่ง. โรงพิมพ์
โสภณพิพรรฒธนากร, 2468, 2471.

ประชุมสุภาษิตสุนทรภู่ และสุภาษิตสอนสตรี. กรมศิลปากร, 2508.

พระไชยสุริยา. องค์การค่างของคุรุสภา, 2513.

พระอภัยมณี. องค์การค่างของคุรุสภา, 2505, คลังวิทยา, 2506.

เพชรของสุนทรภู่. แพรวพิทยา, 2508, 2510.

รำพันพิลาป. โรงพิมพ์ปอพง, 2481.

ลักษณะวงศ์ และสุภาษิตสอนหญิง. กรมศิลปากร, 2514.

วรรณกรรมนิราศของสุนทรภู่. ศิลปাবรรณาการ, 2513.

สวัสดิรักษา และ เพลงยาวถวายโอวาท. โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2500.

สุภาษิตสอนสตรี. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2469; กรมศิลปากร, 2506.

สุภาษิตสามอย่าง. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2472; โรงพิมพ์พระจันทร์,
2474.

เสภาเรื่องพระราชพงศาวดาร และเรื่องประวัติของสุนทรภู่. โรงพิมพ์โสภณ-
พิพรรฒธนากร, 2465.

หนังสืออ่านกวีนิพนธ์ พระอภัยมณีตอนเก่าทัพ. โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2481;

โรงเรียนช่างพิมพ์วัดสังเวช, 2487.

1) (ต่อ)

หนังสืออ่านกวีนิพนธ์พระอภัยมณี เมื่อครองเมืองฉลิก (ตอน 23-26). โรงเรียน

ช่างพิมพ์วัดสังเวช, 2482; โรงพิมพ์บำรุงธรรม, 2483.

อภิธานสุนทรโวหาร รวบรวมโดย รักกวี (นามแฝง). แพร่พิทยา, 2507.

แหล่งคนควา

นิราศเมืองแกลง และประวัติสุนทรภู่. กรมศิลปากร, 2498. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์

ในวันประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์อนุสาวรีย์สุนทรภู่)

ละออง ศรีสุนทร. ชีวประวัติบุคคลตัวอย่างของไทย. คลังวิทยา, 2503.

ประยูร พิศนาคะ. ชีวิตและงานของศรีปราชญ์ - สุนทรภู่ โดย ประยูร พิศนาคะ

และ เกรียงศักดิ์ พิศนาคะ. หอสมุดกลาง, 2509.

ลีลิตา พินิจภูวดล, และคนอื่น ๆ. ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย.

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2515.

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุนารี, ทาว (โม) พ.ศ. 2314-2395

- , จังหวัดนครราชสีมา, -

ภริยาพระยาปลัดเมือง

3)

วีรกรรม (2369)

แหล่งคนควา

(สวัสดิ์ ปฏิทัศน์) ที่ระลึกสร้างฐานแทนอนุสาวรีย์ท้าวสุนารีใหม่ พ.ศ. 2510.

นครราชสีมา : บริษัทรวมจิตราชสีมา, 2510.

ประยูทธ สีทธิพันธ์. บุกมหาราช และวีรสตรี. โรงพิมพ์พิมพ์การพิมพ์,

2507.

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุรวงศ์ไวยวัฒน์, เจ้าพระยา (วร บุนนาค) พ.ศ. 2371-2431

2371, จังหวัดพระนคร, สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค)
ทานผูกฉิ่งกลืน

หนังสือไทยชั้นต้น - พระภิกษุ, ภาษาอังกฤษ - พวามิชชันนารีอเมริกัน
มหาดเล็กหุ้มแพร, จางวางมหาดเล็ก, สมุหพระกลาโหม (2412)

3)

ผู้บัญชาการต่อและตกแต่งเรือรบ เรือพระที่นั่งกลไฟ
ราชทูตพิเศษไปเจริญพระราชไมตรีกับประเทศฝรั่งเศส (2410)

แหล่งคนควา

สมมตอมรพันธ์, สมเด็จเจ้า กรมพระยว. เรื่องตั้งเจ้าพระยาในกรุงรัตนโกสินทร์.
โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2461.

ประชุมพงศาวดารภาคที่ 31 จดหมายเหตุเรื่องมิชชันนารีอเมริกันเข้ามาประเทศ
สยาม. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2468.

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุรศักดิ์มนตรี, เจ้าพระยา (เจิม แสง-ชูโต) พ.ศ. 2394-2476

28 มีนาคม 2394, จังหวัดธนบุรี, พระยาสุรศักดิ์มนตรี (แสง) คุณหญิงเกษม
หนังสือไทยชั้นต้น - พระภิกษุ, โรงเรียนวัดพิชัยญาติ, วิชาทหาร
ทหาร, ราชองครักษ์, อุทิศไปประเทศอังกฤษ (2421), แม่ทัพกองทัพฝ่าย-
เหนือยกไปปราบฮ่อที่เมืองหลวงพระบาง (2428), ผู้บัญชาการกรมทหารบก,
เสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ, แม่ทัพปราบพวกเงี้ยว มณฑลพายัพ (2445),
ประกอบการค้าสวนครัว

1)

ประวัติการของ จอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี ภาค 1-2. โรงพิมพ์อักษรนิติ,
2476. (พิมพ์ครั้งแรกในชื่อ : ประวัติและความจำสียงเชปของนายพล และ
มหาอำมาตย์เอกเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสง-ชูโต). โรงพิมพ์
แสงหลี, 2468).

สันติวิหารธรรม. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

แหล่งค้นคว้า

สมเด็จพระพนัง, กรมเจ้า. กรมพระยศ. เรื่องตั้งเจ้าพระยากรุงรัตนโกสินทร์.
โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2461.

อนุชิต, พระยา. เกร็ดพงศาวดารไทยสมัยปัจจุบัน เรื่องเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี.
ม.ป.ท., 2474.

สุรศักดิ์มนตรี, เจ้าพระยา. ประวัติสังเชปของเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี เพียง
ปราบฮ่อ 2430. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2476. (พิมพ์ในงานพระราชทาน
เพลิงศพ เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี).

_____. ประวัติการของจอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี. 4 ภาค. องค์การ
ของคุรุสภา, 2504.

เพลงคนควา (ต่อ)

ละออง ศรีสุคนธ์. ชีวประวัติบุคคลตัวอย่างของไทย. คัดงวิทยา,

2503.

เสดา เรขะรุจิ. จอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี โดย ไทยน้อย (นามแฝง).

แพร่พิทยา, 2507.

สถาบันวิทยบริการ

สุรินทรราชา, พระยา (นกยูง วิเศษกุล) พ.ศ. 2418-2485

25 สิงหาคม 2418, - , พระอินทอาสา

โรงเรียนสอนภาษาอังกฤษ พระราชวังนันทอุทยาน, โรงเรียนฝึกหัดครู,
ศึกษาต่อประเทศอังกฤษ และรัสเซีย

- , ปลัดกรมสรรพากรนอก, อธิบดีกรมไปรษณีย์โทรเลข, เลขาธิการหอพระ
สมุทวชิรญาณ, องคมนตรี, สมุหเทศาภิบาล มณฑลภูเก็ต, อธิบดีกรมนคราทร

1)

ความพยายาม แปลจาก Vendetta โดย แมวัน (นามแฝง). พิมพ์ครั้งที่ 5.
กาหนดา, 2504.

นามแฝง : แมวัน

เพลงคนควา

ประวัติวรรณคดี และการประพันธ์. ม.ป.ท. 2509.

ประกาศ วัชรภรณ์. ประวัตินักประพันธ์ แพร่พิทยา, 2516.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุริยานุวัตร, พระยา. (เกิด บุนนาค) พ.ศ. 2405-2479

10 เมษายน 2405, จังหวัดธนบุรี, พระยามนตรีสุริยวงศ์ (ชุม) นางศิลา
หนังสือไทยชั้นต้น - ญาติ, เรียนที่ป็นัง, กัลกัตตา

ตำแหน่งมหาดเล็กพิเศษ, ผู้ช่วยชาวหลวงตะวันตก (2423), ผู้ช่วยชาวหลวงมณฑล
พายัพ และกำกับตำแหน่งกรมคลัง เมืองเชียงใหม่ ลำพูน และลำปาง, ผู้ช่วยทูต
ประจำประเทศอังกฤษ (2430), อัครราชทูตประจำประเทศฝรั่งเศส อิตาลี
สเปน และรัสเซีย (2439), เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ (2448), เสนาบดี
กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ (2449), องคมนตรี (2469), รัฐมนตรี (2476)

1)

ขนบธรรมเนียมราชการต่างประเทศ. ธนบุรี : คำทรงธรรม, 2480.

ทรัพย์สินศาสตร์. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2454; สำนักพิมพ์พิณเนศ, 2518.

แหล่งค้นคว้า

พระบรมราชโองราช และพระราชหัตถเลขา สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาจุฬาลงกรณ์
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชทานแก่มหาอำมาตย์เอก
พระยาสุริยานุวัตร. ศรีกรุง, 2479. (พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิง
ศพ มหาอำมาตย์เอก พระยาสุริยานุวัตร)

สกุลบุนนาค สายพระยามนตรีสุริยวงศ์ (ชุม บุนนาค), ที่ระลึกในการทำบุญ
อายุครบहारอบ โศค บุนนาค วันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2507.
พานิชย์เจริญ, 2507.

"ประวัติพระยาสุริยานุวัตร," ทรัพย์สินศาสตร์ โดย พระยาสุริยานุวัตร. พิมพ์
ครั้งที่ 3. สำนักพิมพ์พิณเนศ, 2518. หน้า (10)-(18)

สุวรรณ, คุณ ? - ?

- , จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (กลาง)

ถวายตัวทำราชการฝ่ายใน - พระเจ้าลูกเธอ กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ

1)

บทละครเรื่องพระมะเหล็กเถิด. กรมศิลป์ากร, 2503.

ประชุมเพลงยาวภาคที่ 3 เพลงยาวคุณสุวรรณวาควยพระอาการประชวร กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ. ม.ป.ท., 2463. ("ประชุมเพลงยาวภาคที่ 3 เพลงยาวคุณสุวรรณ วาควยพระอาการประชวรกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ," จาก ประชุมเพลงยาวฉบับหอสมุดแห่งชาติ. คลังวิทยา, 2507)

พระมะเหล็กเถิด กับ อุรุทร้อยเรื่อง. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2464, 2473.

แหล่งคนควา

คำทรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้า. กรมพระยา. ประวัติบุคคลสำคัญ. แพร่พิทยา, 2496.

ประพัฒน์ ตรีนรงค์. ชีวประวัติกวีไทย. คลังวิทยา, 2499.

สถาบันวิจัยประชากร

หม่อมราชวงศ์ชัย (ม.ร.ว. กระจ่าง อิศรางกูร) พ.ศ. 2362-2410

2362, จังหวัดพระนคร, เจ้าฟ้ากรมขุนอิศราธิราช หม่อมเจ้าชอุ่ม

- , เรียบภาษาอังกฤษ

มหาดเล็ก, อธิบดีผู้พิพากษาศาลต่างประเทศ

1)

นิราศลอนดอน และจดหมายเหตุเรื่องราวทูตไทยไปประเทศอังกฤษ.

คลังวิทยา, 2508.

เพลงคนควา

เปลื้อง ณ นคร. ประวัติวรรณคดีไทย. พิมพ์ครั้งที่ 7. ไทยวัฒนาพานิช,

2515.

สิทธา พิณีจตุรศ, และคนอื่น ๆ. ความรันทวีไปเกี่ยวกับวรรณกรรมไทย.

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2515.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อคฺคฺยลักษณะสมบัติ, กรมหมื่น (พระองค์เจ้าอุไร) พ.ศ. 2362-2416

16 ตุลาคม 2362, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
เจ้าจอมมารดาเขียว

-

- , กำกับกรมแสง และกรมช่างศิลป์

2)

กำกับ - สร้างพระเจดีย์รายรอบพระระเบียง วัดพระเชตุพน

เพลงคนควา

ราชสกุลวงศ์. กรมศิลป์ากร, 2512.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อนุমানราชชน, พระยา (ยง อนุมานราชชน) พ.ศ. 2431-2512

14 ธันวาคม 2431, จังหวัดพระนคร, นายหลี่ นางเฮียะ

โรงเรียนอัสสัมชัญ

กรมศุลกากร, ผู้ช่วยอธิบดีกรมศุลกากร, หัวหน้ากองศิลปวิทยา,
อธิบดีกรมศิลปากร

1)

กตาสรีทศากร แปลโดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). โรงพิมพ์ไทย, 2460,
2466; แพรพิทยา, 2499.

กวนอิม แปลโดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). อุดม, 2499; คลังวิทยา, 2505.

กามนิต แปลโดย เสฐียรโกเศศ และ นาคะประทีป (นามแฝง). โรงพิมพ์
กรมแผนที่, 2484, 2501; ก้าวหน้า, 2504; บรรณาการ, 2511.

การศึกษาเรื่องประเพณีไทย ของ เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). ราชบัณฑิต-
สถาน, 2505.

การศึกษาเรื่องประเพณีไทย และ ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน โดย เสฐียรโกเศศ
(นามแฝง). คลังวิทยา, 2515.

การศึกษาวรรณคดี แก่ศิลป์ ของ เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). บรรณาการ,
2515.

การศึกษาศิลปะและประเพณีของ เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). บรรณาการ,
2517.

กำเนิดคน ของ เสฐียรโกเศศ และนาคะประทีป (นามแฝง). โรงพิมพ์-
พระจันทร์, 2485.

กินโต๊ะจีน. มงคลการพิมพ์, 2501.

ความพยายาม แปลโดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). อุดม, 2486.

1) (ต่อ)

ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาพราหมณ์ พุทธ และ จีน ในแง่ประวัติศาสตร์.

สมาคมฮินดูสมาช, 2511.

คำของวรรณคดี โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). รวมสาส์น, 2503;

คลังวิทยา, 2509.

คำแก้ว โดย เสฐียรโกเศศ และ นาคะประทีป (นามแฝง). แผนกวิชาภาษา

ไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516.

คำสอนของพระพุทธเจ้า แปลจาก The teaching of Buddha ของ

นางชี นิเวทิตา (มากาเรต อีโนเบ็ด) และ อานนท์ กุมาร สวามี โดย
หลวงบวรบรรณรักษ์ พระยาอนุমানราชชิน และ พระธรรมนิเทศทวยหาญ.

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2475.

จับโป๊ยล่อตัน โดย เสฐียรโกเศศ และ นาคะประทีป (นามแฝง). โรงพิมพ์

ไทยเชมม, 2474.

จีน ของ เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). ราชบัณฑิตยสถาน, 2512.

ฉินจะบวช และชีวิตพระสารประเสริฐที่ชาวเจ้ากู. อุดม, 2488.

ชีวิตชาวนา. โรงพิมพ์ไทยเชมม, 2491; โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2496.

ชีวิตชาวนัก. ของ เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). โรงพิมพ์บริษัทสมเกียรติ,

2493; ประพาสตนการพิมพ์, 2499.

ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน ของ เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). ราชบัณฑิตยสถาน,

2510; บรรณาการ, 2512.

เชื้อชาติ ภาษา และวัฒนธรรม. สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2498.

ไซโรตา แปลโดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). โรงพิมพ์ไทย, 2458;

ประพาสตน, 2498; เชมมบรรณกิจ, 2503.

ไทย - จีน โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). บรรณาการ, 2515.

1) (ต่อ)

ทศมนตรี โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). เสริมวิทยบรรณาการ, ม.ป.ป.

ท้าววิศวามิตร โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). เกษนบรรณกิจ, 2512.

เทศกาลเขาพระรษา สารท ออกพรรษา. สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2500.

เทศกาลลอยกระทง ของ เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). โรงพิมพ์พระจันทร์,
2500.

เทศกาลสงกรานต์ ของ เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). โรงพิมพ์กัศิปะประดิษฐ์,

2501; โรงพิมพ์มิตรเจริญ, 2507.

บันทึกความรู้ต่าง ๆ, สมเด็จพระเจ้าตากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ประทานพระยา

อนุমানราชชน. สมาคมสังคมนศาสตร์ฯ., 2506. 5 เล่ม.

น่านานิติ, รวบรวมและเรียบเรียงโดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). แพร่พิทยา,

2513.

นิยายเบงคลี แปลจาก Bengali household tales โดย เสฐียรโกเศศ

และนาคะประทีป (นามแฝง). เสริมวิทยบรรณาการ, 2499.

นิยายปาชาแห่งเตอร์กี โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). แพร่พิทยา, 2499.

นิรุกติศาสตร์. โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2493; ราชบัณฑิตยสถาน, 2499.

บันทึกความรู้. โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, 2502.

ปฏิมากรรมไทย ของ นายทิลปะ พีรศรี แปลโดย พระยาอนุমানราชชน.

โรงพิมพ์ไทยเขมม, 2489, 2491.

ประชุมเรื่องพระราม และแง่คิดจากวรรณคดี ของเสฐียรโกเศศ และ นาคะประ

ทีป (นามแฝง). บรรณาการ, 2516.

ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของชาวไทย เทศกาลสงกรานต์. โดย เสฐียรโกเศศ

(นามแฝง). สุวีรานนท์, 2497.

ประเพณีต่าง ๆ ของไทย. โดย เสฐียรโกเศศ. องค์การค้าของคุรุสภา, 2515.

ประเพณีทำบุญสวดมนต์ เลี้ยงพระ. สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2500.

1) (ต่อ)

ประเพณีไทยเกี่ยวกับเทศกาลสงกรานต์. สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2500.

ประเพณีไทยเกี่ยวกับเทศกาล. ของ เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). องค์การ
ของคุรุสภา, 2515.

ประเพณีไทยเกี่ยวกับเทศกาลลอยกระทง. กองวัฒนธรรม, 2504.

ประเพณีไทยเรื่องทำบุญ สวดมนต์ เลี้ยงพระ โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง).
โรงพิมพ์อุดม, 2499.

ประเพณีเนื่องในการเกิด และประเพณีเนื่องในการตาย. ของ เสฐียรโกเศศ
(นามแฝง) สมาคมสังคมนศาสตร์ฯ., 2505.

ประเพณีเนื่องในการแต่งงาน และประเพณีเนื่องในการปลูกเรือน ของ เสฐียร-
โกเศศ (นามแฝง) สมาคมสังคมนศาสตร์ฯ., 2507.

ประเพณีเนื่องในเทศกาล ของ เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). สมาคมสังคม-
ศาสตร์ฯ., 2506.

ประเพณีโบ้ดเตล็ด ของ เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). สมาคมสังคมนศาสตร์ฯ.,
2508.

ประเพณีไปชวรงาน. สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2496.

ประเพณีเรื่องแต่งงานบ่าวสาวของไทย ของ เสฐียรโกเศศ (นามแฝง).

โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2501.

ปาทา - ตุ๊ก โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). อุดม, 2486.

เผชิญหน้ากับพระเจ้านโปเลียน โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). แพรพิทยา,
2499.

พงศาวดารธรรมชาติของสัตว์ โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). เขมมบรรณกิจ,
2505; บรรณาการ, 2515.

พระโมหนัก หนี ของอิสลามิกชน แปลโดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง).

เขมมบรรณกิจ, 2502.

1) (ต่อ)

พระราชลัญจกร และตราประจำตัว ประจำตำแหน่ง. โรงพิมพ์พระจันทร์,
2493.

พระรามมะลายู ของ เสฐียรโกเศศ และ นาคะประทีป (นามแฝง). โรงพิมพ์
ไทยเชม, 2476.

พื้นที่หนึ่งทิวา แปลโดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). แพร่พิทยา, 2499.

พิธีสมโภชเคื่อน ประเพณีทำบุญตักบาตร เรื่องสงกรานต์. สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ,
2496.

พื้นความหลัง. ของ เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). สึกมิตสยาม, 2510.

พลดคอน หรือเผชิญภัย แห่งเจ้าพระยาวิชเยนทร์ แปลโดย เสฐียรโกเศศ
(นามแฝง). โรงพิมพ์ไทย, 2461; แพร่พิทยา, 2499.

ภาคผนวกแห่งนิยายเบงคดี โดย เสฐียรโกเศศ และนาคะประทีป (นามแฝง).
ไทยเชม, 2460.

เมขลา - รานสุร. โดย เสฐียรโกเศศ และ นาคะประทีป (นามแฝง).
โรงพิมพ์พระจันทร์, 2480.

รวมเรื่องสั้นของเสฐียรโกเศศ (นามแฝง). โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2498.

รสวรรณคดี โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). คลังวิทยา, 2504, 2515.

รูไ้ว โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). คลังวิทยา, 2509.

เรื่องของชาติไทย, เรียบเรียงโดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). โรงพิมพ์-
ไทยเชม, 2483; คุงวิทยา, 2502; นนทบุรี, 2511; โรงพิมพ์ประจักษ์-
วิทยา, 2513; บรรณาการ, 2515.

เรื่องคนมีประโยชน์ เรียบเรียงจาก Plutarch's lives of the noble
Grecians and Romans โรงพิมพ์ไทย, 2465.

เรื่องไทย - จีน. ม.ป.ท., 2478.

เรื่องนานาประเทศ เล่ม 1 โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). โรงพิมพ์ไทย,
2465.

1) (ต่อ)

เรื่องผีसांगเทวดา ของ เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). โรงพิมพ์พระจันทร์,
2495.

เรื่องเมืองสวรรค์ ของ เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). กรมศิลปากร, 2497;
โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2500.

เรื่องยุคดึกดำบรรพ์ โดย เสฐียรโกเศศ และ นาคะประทีป (นามแฝง).
โรงพิมพ์ไทย, 2465.

เรื่องแหลมอินโดจีนโบราณ บท 1 และ 2 โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง).
โรงพิมพ์กรุงเทพฯบรรณาการ, 2482.

เรื่องอัจฉริยะของโลก โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). เกษมบรรณกิจ,
2504, 2511.

ลัทธิของเพื่อน โดย เสฐียรโกเศศ และ นาคะประทีป (นามแฝง). โรงพิมพ์
โสภณพิพรรฒธนากร, 2467, 2471, 2475; อุกม, 2496; แพรพิทยา,
2500.

ลัทธิ - ศาสนา โดย เสฐียรโกเศศ และ นาคะประทีป (นามแฝง).
บรรณาการ, 2516.

เล่าเรื่องในไตรภูมิ ของ เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). อุกม, 2497.

เลิกลาสนิราชกาลที่ 5. โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2499.

โลกนี้ตีไตรพากย์ โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). รวมสาส์น, 2504.

วรรณกรรมของเสฐียรโกเศศ. คลังวิทยา, 2494; บรรณาการ, 2515.

วรรณคดีที่นารุณบัพสมบุรณ์ โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). รวมสาส์น, 2504;
บรรณาการ, 2508.

วันธรรม โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). บรรณาการ, 2515.

วันธรรมเบื้องต้น โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม,
2501; ราชบัณฑิตยสถาน, 2504.

1) (ต่อ)

วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทย โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง).

กาวหนา, 2503.

วิวัฒนาการแห่งวัฒนธรรม ของ เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). โรงพิมพ์ไทยบริการ,

2496.

ศาสนาเปรียบเทียบ ของ เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม,

2502; โรงพิมพ์สุทธิสารการพิมพ์, 2508.

ศิลปสงเคราะห์ พจนานุกรมศัพท์ ศิลปของชาวตะวันตก ของ ศิลป์ พีระศรี แปล

โดย พระยาอนุমানราชชน. ราชบัณฑิตยสถาน, 2500.

สารคดีและประเพณีน้ำ เกี่ยวกับเมืองสวรรคต และมีสาងเทวคา. แพร์พิทยา,

2503.

แหลมอินโดจีนสมัยโบราณของเสฐียรโกเศศ (นามแฝง). โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒ-

ชนากร, 2483; คลังวิทยา, 2496; บรรณาการ, 2515.

ทิโตนเทส แปลโดย เสฐียรโกเศศ และ นาตะประทีป (นามแฝง). โรงพิมพ์

ไท, 2466; บรรณาการ, 2507; คลังวิทยา, 2515.

อารยธรรมยุคศึกษาคำศัพท์ โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). รวมสาสน, 2503;

คลังวิทยา, 2509; เกษมบรรณกิจ, 2512.

อุปกณ์รามเกียรติ์ ของ เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). โรงพิมพ์พระจันทร์,

2497.

นามแฝง : เสฐียรโกเศศ

แหล่งคนควา

อนุมานราช, พระยา (เสฐียรโกเศศ นามแฝง) พื้นความหลัง. สึกษิตสยาม,

2510.

อัครชีวประวัติของพระยาอนุมานราชชน. กิวพร, 2512. (พิมพ์ในงานพระราช

ทานเพลิงศพ พระยาอนุมานราชชน 14 ธ.ค. 2512)

ประวัติครู. ครูสภา, 2514.

อภัยรณฤทธิ, พระยา (เวก) พ.ศ. 2382-2440

พ.ศ. 2382, จังหวัดพระนคร, เจ้าพระยายมราช (เฉย)

กระทรวงกลาโหม, รัฐมนตรีกระทรวงมหรชาคร (พ.ศ. 2437)

2)

นายคานท่าการปฏิสังขรณ์ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

นายคานการก่อสร้างเรือพระที่นั่งอเนกชาติภุชงค์

แหล่งค้นคว้า

ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 14, ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440), หน้า 906-911.

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อมเรณทรบดินทร, กรมหมื่น (พระองค์เจ้าคเณจร) พ.ศ. 2358-2421

9 พฤษภาคม 2358, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
เจ้าจอมมารคานอัยเมือง

-

- , กำกับกรมช่างมุก

1)

จารึกโคลงฉวีคีตคนแก่วคทอง, คีตคนแกสมีกจม

จารึกเพลงยาวกอบทสมีคสัง, กอบท พักพันรำน, กอบทมำคำพอง

จารึกเพลงยาวกอบทวิสูตรสองไซ, กอบทอักษรสลับล้วน

2)

กำกับ - สร้างพระอุโบสถ วัดพระเชตุพน

แหล่งคนควา

ราชสกุลวงศ์. กรมศิลป์ากร, 2512.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อากาศคำเก็ง รพีพัฒน์, ม.จ. พ.ศ. 2448-2475

21 พฤศจิกายน 2448, จังหวัดพระนคร, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง
ราชบุรีดิเรกฤทธิ์ หม่อมอ่อน

โรงเรียนอัสสัมชัญ, โรงเรียนเทพศิรินทร์, ศึกษาต่อประเทศอังกฤษ,
ประเทศสหรัฐอเมริกา

กระทรวงสาธารณสุข, กระทรวงมหาดไทย

1)

นิเวศเลื่อง นิเวศชา. พิมพ์ครั้งที่ 3-4. โอเคียนส์โตร, 2492.

ละครแห่งชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 7. แพรพิทยา, 2503.

ครอบครัวवाद. แพรพิทยา, 2505.

วิมานหลาย. พิมพ์ครั้งที่ 5. แพรพิทยา, 2505.

นามปากกา : วรเศวต

เพลงคนควา

ประกาศ วิจารณ์. ประวัตินักประพันธ์. แพรพิทยา, 2516.

สถาบันวิทยบริการ
วชิราวุฒวิทยาลัย

อิศรานุรักษ์, สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้า (เกศ) พ.ศ. 2316-2373

วันพุธ เดือน 4 แรม 12 ค่ำ ปีมะเส็ง พ.ศ. 2316, -
เจ้าขรัวเงิน สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระศรีสุทธาภิษ

-

- , กำนันกรมมหาดไทย

2)

ออกแบบโบสถ์วัดวังมีสุทราวาส (2366)

(ปัจจุบัน รวมเป็นวัดบวรนิเวศวิหาร)

แหล่งคนควา

ราชสกุลวงศ์. กรมศิลปากร, 2512.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อุคมรัตนราชินี, กรมหมื่น (พระองค์เจ้าชายอรุณพ) พ.ศ. 2363-2409

26 ตุลาคม 2363, จังหวัดพระนคร, พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
เจ้าจอมมารคำพึ่ง

- , กำกับกรมสังฆการี และกรมการ

2)

กำกับ - สร้างสระ เก่ง ส่วนต่อ วัดพระเชตุพน

แหล่งคนควา

ราชสกุลวงศ์. กรมศิลปากร, 2512.

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อุปกิตศิลปสาร, พระยา (นิม กาจจนาชีวะ) พ.ศ. 2422-2484

10 พฤษภาคม 2422, จังหวัดธนบุรี, นายทวาง นางปลั่ง

หนังสือไทยชั้นต้น - พระภิกษุ, อุปสมบท, เป็รียน 3 ประโยค

ครู โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์สายสวัสดิ์, ครูโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์,
ลาสิกขาบท (2447), หัวหน้าการพิมพ์แบบเรียนและหัวหน้าแผนกอภิธานสยาม,
หัวหน้าแผนก กองแบบเรียน กรมวิชาธิการ

1)

คำประพันธ์โคลงสลักภาพย์ แบบเรียนกวีนิพนธ์ บรรยายข้อสุภาษิตในปรากฏสูตร.

โรงพิมพ์ศรีหงส์, 2477.

คำประพันธ์ภาษิต. โรงพิมพ์ศรีหงส์, 2470.

ชุมนุมนิพนธ์ โดย อ.น.ก. (นามแฝง). โรงพิมพ์ไทยเซม, 2484.

ปรากฏาหลักภาษาไทย. บรรณาการ, 2517.

สงครามการตกาลอน. โรงพิมพ์ศรีหงส์, 2475.

หลักภาษาไทย (อักขรวิธี, วจวิภาค, วากยสัมพันธ์ ฉันทลักษณ์). ไทยวัฒนาพานิช,
2511. (ในการพิมพ์ครั้งก่อน ๆ ใช้อื่อ : ไวยากรณ์ไทย)

นามปากกา : สามเณรนิม, พระมหานิม, ม.ท.น., อ.น., อ.น.ก., อนิกา,

อนีก คำชูชีพ

3)

เริ่มใช้คำว่า "สวัสดิ์"

แหล่งคนควา

ประวัติครู. ครูสภา, 2501.

โอราทวรกิจ, พระยา (แกน โอราทสาร) พ.ศ. 2369-2449

วันพุธ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ปีจอ 2369, จังหวัดอยุธยา, นายอิน -
 - , บรรพชา ศึกษาหนังสือขอม มคธ, เป็รียน 4 ประโยค อุปสมบท
 วัดบวรนิเวศ

มหาดเล็ก, ครูสอนหนังสือไทย กรมทหารมหาดเล็ก, อาจารย์ใหญ่สอนหนังสือไทย
 โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ

1)

คำบอกของพระยาโอราทวรกิจ (แกน เป็รียน) แบบเรียนสำหรับโรงเรียน
 มหาดเล็ก.

๒๖๖
 แดงคนควา

ประวัติครู. กรุงเทพฯ, 2501.

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประเภทที่ 2

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรรณภูษาท้ว, หลวง - เจากรรมรักษาพระองคชวา

กำกับ - ขอมพระวิหารทิศใต้ วัดพระเชตุพน

กำกับ - ขอมศาลาการเปรียญ

ชรวอินโขง (พระอาจารย์อินโขง) - วัดราชบูรณะ

ช่างเขียน

คนขรรพวาที่, หลวง (จักร)

คนตรีไทย

ครูแจจ

เสภา

ครูแตง

เพลงทะบอย 3 ชั้น

ครูทองอญ

เขียนภาพโปสเตอร์สุวรรณ บางกอกน้อย

ครูทัต

คนตรีไทย

ครูบัว

เพลงเทพนิมิต

ครูสมบุญ สมสุวรรณ

เพลงเทพโศก 3 ชั้น

จำ จิตรนกุล,

จารึกโคลงฉีกัดตนแก่ตะคริวมือเท้า, ตัดตนแก้ไหลซัด ตะโพกเข่าซัด

จารึกโคลงภาพคนต่างภาษา - ภาพกะเหรี่ยง, ภาพอาพรักัน

จารึกเพลงยาวกลบทกรอย, กลบทกบเตนกลางสระบัว

ตรวจ - ช่อมพระวิหารทิศใต้

จำ เณรชงขี้ (โคม)

เพลงเทพบรรทม

ช้อย สุนทรวาทีน

เพลงใหม่โรงครอบจักรวาลสามชั้น

เพลงแขกพุนรีสามชั้น

เพลงแขกโศกสามชั้น

เพลงออกทะเลสามชั้น

เพลงใหม่โรงมะลิเดี่ยว

ชนพลชั้น, หลวง - เจ้ากรมล้อมวังชาย

กำกับ - ช่อมพระระเบียงล้อมพระมหาเจดีย์ วัดพระเชตุพน

ชาญภูเบศร์, หลวง

จารึกโคลงณัฏฐัตถกถนแกกลอนบัตถาฎ, คัตถนแกเขาชาตาย
 จารึกเพลงยาวกลบทตรีพิพรรณ, กลบทตรีประคัย
 จารึกเพลงยาวกลบทนาคนบริพันธ์, กลบทยัตถิงัด
 จารึกเพลงยาวกลบทเข็นเตนคำบุค, กลบทนารายณประลองศิลป์
 จารึกเพลงยาวกลบทว้าวพันหลัก, กลบทสารณิชากรณ
 จารึกเพลงยาวกลบทกวางเคินคอง, กลบทเบญจวรรณหาศรี
 จารึกเพลงยาวกลอักษรเมขลาโยนแก้ว, กลโคลงช่างประสานงา
 จารึกโคลงภาพคนต่างภาษา - ภาพแขกจุเหลี่ย, ภาพแขกปะถาน
 โคลงภาพเรื่องรามเกียรติ
 กำกับ - ซอมแซม พระอุโบสถ, พระวิหารทิศตะวันออก

ชิตภูบาล, หลวง

กำกับ - ซอมแซมพระอุโบสถ วัดพระเชตุพน

ไชยภรณ์, จมื่น - ปลัดกรมตำรวจใหญ่ขวา

กำกับ - ซอมศาลาหน้าพระมหาเจดีย์ 2 หลัง วัดพระเชตุพน

ไชยวิจิตร, พระยา

จารึกโคลงณัฏฐัตถกถนแกแนหนากอก

โชฎีกกราชเสนาบดี, ออกญา

จารึกโคลงณัฏฐัตถกถนแกลมเอว, คัตถนแกเส้นสลักทรวง

ญาณปริยัติ, พระ

จารึกโคลงฎีคัตคนแกเข่า แก่เขา, คัตคนแกลมตะคริว

จารึกโคลงฎีคัตคนแกลมในเท้า, คัตคนแกลมในคอ

จารึกโคลงฎีคัตคนแกลมขา, คัตคนแกลมข้อมือ

จารึกโคลงภาพคนต่างภาษา - ภาพรูปปีตะสบาก, ภาพรูป (ตาถา)

จารึกโคลงภาพคนต่างภาษา - ภาพทอศศิ

ตรัง, พระยา

โคลงคั่นนิราศตามเสด็จลำน่านอย (2330)

โคลงนิราศพระยาตรัง หรือ โคลงนิราศถาง (2352)

ทรงวิชัย, หลวง

กำกับ - ซ่อม ศาลารายรอบวัด วัดพระเชตุพน

หวยหาญรักษา, หลวง

นิราศเมืองหลวงพระบาง และรายงานปราบเงี้ยว (2469)

เทพมณเฑียร, หลวง

กำกับ - ซ่อม ศาลารายรอบวัด วัดพระเชตุพน

เทพจรณา, หลวง (กั้น)

ปั้น - พศกรรฐ์, สหัดเคชะ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

เทพลักษณะเลขา, หลวง

งานสร้างจาก

(ได้รับเหรียญคุณศิวมาลา เข็มศิลปวิทยา)

บันลือทิว, ชุน

จาร์กโคลงฤษีคัตตนแกลมดำ, คัตตนแกลมอก

จาร์กเพลงยาวกลบทกบเตนตอยหอย, กลบทเตนสลักเพชร

จาร์กเพลงยาวกลบทกระแตไต่ไม้, กลบทอักษรสังวาส

จาร์กเพลงยาวกลบทคุรีย่างคจำเรียง

จาร์กโคลงภาพคนต่างภาษา - ภาพจาม, ภาพเกาหลี

จาร์กโคลงภาพคนต่างภาษา - ภาพฝรั่งเศส, ภาพยิบเซ็คอาน

จาร์กโคลงภาพคนต่างภาษา - ภาพอิตาลีเลียน

ทิเบศร์บัก, พระยา

จาร์กโคลงฤษีคัตตนแกม้อ แกเทา, คัตตนแกเทาเหน็บ

นายจายวด

ตรวจ - ชอม พระวิหารทิศตะวันตก วัดพระเชตุพน

นายซาง (เบรียญ)

จาร์กโคลงฤษีคัตตนแกจุก

จาร์กเพลงยาวกลบทเสื่อซอนเล็บ

นายดวง สมุห์จัน

กำกับ - เขียนศาลาหน้าพระมหาเจดีย์ 2 หลัง

กำกับ - เขียนนิบาต ศาลารายรอบวัด (หลังที่ 7) วัดพระเชตุพน

นายตี มหาดเล็ก

กำกับ - เขียนผนังใหญ่ ศาลาทิศหอไตร (ทิศใต้) วัดพระเชตุพน

นายนุช มหาดเล็ก

โคลงภาพเรื่องรามเกียรติ์

นายบุญยัง

ละคอนนอก (รัชกาลที่ 1)

นายปรีชาราชห่มแพร มหาดเล็ก

กำกับ - ซ่อม ศาลารายรอบวัด (หลังที่ 4) วัดพระเชตุพน

กำกับ - เขียนนิบาต ศาลารายรอบวัด

จารึกโคลงถ้ำตัดถนน แกสับกับหนาม, ตัดถนนแกเส้นหัวสารพวงค

นายราชจำนง ห่มแพร มหาดเล็ก

กำกับ - ซ่อม ศาลารายรอบวัด (หลังที่ 5 และ 6) วัดพระเชตุพน

นายเรือง มหาดเล็ก

เขียน - ผนังใหญ่ ศาลาทิศหอไตร (ทิศตะวันออก) วัดพระเชตุพน

นรินทร์ธิเบศร์, นาย (อิน)

โคลงนิราศนรินทร์

บำรุงจิตเจริญ, หลวง (รูป สาคณะวิไลย์)

คนตรีไทย (ของวงใหญ่)

บำเรอบริรักษ์, พระยา

จารึกโคลงฤๅษีคัคคนแกกกลอน

จารึกโคลงภาพคนต่างภาษา - ภาพพม่า, ภาพพุกะ

บำเรอราชาแพทยา, พระยา

คำร่ายไทย

ประคินรุไพเราะ, พระ (มี คุรียงกูร)

เพลงทยอยเดี่ยว

เพลงพระอาทิตย์ชิงดวง

แขกมอญบางช้าง

เพลงเชิดจีน

เพลงจีนเก็บบุปผา

เพลงขวัญเมือง

เพลงจีนแฉ่

เพลงเชิดในสามชั้น (เดี่ยว)

เพลงพระยาโศก

เพลงอาเฮีย

เพลงการะเวกเล็ก

เพลงทยอยเขมร

เพลงชมสวนสวรรค์

เพลงแขกบรเทศ (วรเชษฐ์)

เพลงจีนขิมเล็ก

เพลงเพ็ญจวน

เพลงแขกมอญ

พระครูธรรมราชา (เที่ยง)

เขียนรูป - พระอุโบสถ วัดราชบูรณะ

พระครูพิจิตรโฆษา

เขียน - ผนังใหญ่ศาลาทิศหอไตร (ทิศตะวันออก) วัดพระเชตุพน

พระครูพุทธบาลธานาสมเด็จพระวันรัตน์

กำกับ - เขียนนิบาต ศาลารายรอบวัด (หลังที่ 4, 15) วัดพระเชตุพน

พระครูพุทธบาล - วัดราชบูรณ

เขียน - ผนังพระระเบียงล้อมพระมหาเจดีย์ วัดพระเชตุพน

พระครูสุนทรโฆสิต

กำกับ - เขียนผนังใหญ่ ศาลาทิศหอไตร ทิศเหนือ, นิบาต ศาลารายรอบวัด
วัดพระเชตุพน

พระธรรมอุดม (เถิก) - วัดพระเชตุพน

เขียน - ผนังพระระเบียงล้อมพระมหาเจดีย์ วัดพระเชตุพน

กำกับ - เขียนผนังใหญ่ ศาลาทิศหอไตร ทิศตะวันตก, เขียนเรื่องเอกนิบาต
ศาลารอบวัด วัดพระเชตุพน

พระมหาแดง - วัดระฆัง

เขียน - นิบาต ศาลารายรอบวัด (หลังที่ 9) วัดพระเชตุพน

พระมหาเนียม

กำกับ - เขียนศาลาการเปรียญ วัดพระเชตุพน

พระมหามนตรี (ทรัพย์)

จารึกโคลงฎีคัตตน แก่เสนมหาสนุกระงับ
 จารึกเพลงยาววาทะทพพระยามหาเทพ
 จารึกเพลงยาวกลบทกบเตนสามตอน
 บทละครเรื่องระเด่นลันได

พระมุนีนายก

จารึกโคลงฎีคัตตน แก่ลมทั่วสารพางค, คัตตน แก่ลมมือ ลมเทา

พระรัตนมณี

จารึกโคลงฎีคัตตน แก่ลินกระตาง, คัตตน แก่กลอนในทรง
 จารึกโคลงฎีคัตตน แก่ไหล แก่ตะโพก

พระวินัยธร - วัดระฆัง

กำกับ - ปั้นฐานพระระเบียงลอมพระมหาเจดีย์ วัดพระเชตุพน

พระสมุห์ (จัน) - วัดพระเชตุพน

จารึกโคลงฎีคัตตน แก่แนหนาอก

เขียน - ฉิ่งพระระเบียงลอมพระมหาเจดีย์

กำกับ - เขียนนิบาต ศาลารายรอบวัด (หลังที่ 6) วัดพระเชตุพน

พระสมุห์ (เพ็ก) - วัดพระเชตุพน

เขียน - ฉิ่งพระระเบียงลอมพระมหาเจดีย์ วัดพระเชตุพน

กำกับ - เขียนศาลาหน้าพระมหาเจดีย์ 2 หลัง วัดพระเชตุพน

พระสมุห์ (ศรี) - วัดมหาธาตุ

เขียน - ผนังพระระเบียงล้อมพระมหาเจดีย์ วัดพระเชตุพน

กำกับ - เขียนผนังใหญ่ ศาลาศิวหอไตร (ทิศใต้)

พระอริยวงศมนี

จารึกโคลงฉวีคัตตนแกเสียบข้าง, คัตตนแกวิงเวียน

จารึกโคลงฉวีคัตตนแกกลมมหาบาทยักษ, คัตตนแกแขนขัด

พระอมรโมลี

จารึกโคลงฉวีคัตตน แกตะโพกสลักเพชร, คัตตนแกเข้าขัด

จารึกโคลงฉวีคัตตนกลมในลำดิ่ง

พระอาจารย์นาค

เขียนภาพ - วิหารทิศตะวันออก วัดพระเชตุพน

เขียนภาพ - หอพระไตรปิฎก วัดระฆัง

พระอาจารย์มาก

เขียนภาพ - พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

พรหมรักษา, ชุน

กำกับ - ซอมศาลารายรอบวัด (หลังที่ 1) วัดพระเชตุพน

พรหมสุรินทร์, พระ

กำกับ - ซอมศาลารายรอบวัด (หลังที่ 4) วัดพระเชตุพน

พาทย์บรรเลงรมย์, พระ (พิมพ์ วาทิน)

คนตรีไทย (ระนาด ทุ้ม)

พิชัยชำนาญ, หลวง

กำกับ - ซ่อม ศาลารายรอบวัด

พินบบรรเลงราช, พระ (แย้ม ประสานศัพท์)

คนตรีไทย (กลองแขก)

พิทักษ์นรินทร์, หลวง - เจากรมอภิศักขีฝ่ายซ้ายในพระราชวัง

กำกับ - ซ่อม พระวิหารทิศตะวันตก วัดพระเชตุพน

พิพิธ, หลวง - เจากรมลอมวังขวา

กำกับ - ซ่อมพระระเบียงลอมพระมหาเจดีย์ วัดพระเชตุพน

เพชรชฎา, พระ

จารึกโคลงฉวีคีตคนแก่โรคในอก

ภูมิเสวิน, พระยา

คนตรีไทย

มหาสิทธิไวยหาร, ชุน

จารึกเพลงยาวกลบทนาคโสนทิต, กลบทกาโกลโลกนัยน

จารึกกลโคลงจักรราศี

จารึกโคลงภาพเรื่องรามเกียรติ์

จารึกโคลงภาพคนต่างภาษา - ภาพมอญ, ภาพเงี้ยว

ราชนาครา, จมื่น

จารึกโคลงฤษีคัตคนแกคอ แก่ไหล

ราชมนตรีบริรักษ์, พระ

จารึกโคลงฤษีคัตคนแกลมกลอน

ราชโยธาเทพ, หลวง - กรมทหารในฝ่ายซ้าย กระบวนหน้า

กำกับ - ซอมศาลาทิศหอไตร (ทิศตะวันออก และทิศเหนือ) วัดพระเชตุพน

กำกับ - ซอม ศาลารายรอบวัด (หลังที่ 3) วัดพระเชตุพน

ราชสงคราม, พระ

กำกับ - ซอมหอไตร (พระมณฑป) วัดพระเชตุพน

ราชานุรักษ์, หลวง - เจ้ากรมองครักษ์ฝ่ายขวาพระราชวังบวร

กำกับ - ซอมแซมพระวิหารทิศตะวันออก วัดพระเชตุพน

ราชเสวก, หลวง - เจากรมชายในพระราชวังบวร

กำกับ - ซ่อมพระวิหารทิศตะวันตก วัดพระเชตุพน

กำกับ - ซ่อมศาลาการเปรียญ วัดพระเชตุพน

ลิลิตปริชา, พระ

จารึกโคลงผู้มีคัตคนแก่เทาเย็น ใจสวิงสวาย

จารึกโคลงผู้มีคัตคนแก่ลมชักปากเบี้ยว ลมลินตาย ลมเทาเหน็บ ลมมือเหน็บ

จารึกโคลงภาพคนต่างภาษา - ภาพเขมร, ภาพลื้อขาว

จารึกเพลงยาวกลบทกินรเก็บบัว, กลบทกวานคอคอก

จารึกเพลงยาวกลบทพระจันทร์ทรงกลด

วอจจะเขรับ, หลวง (โต)

คนตรีไทย

วิศุกรรมศิลปประสิทธิ์, พระยา (น้อย ศิลป์)

สร้างเครื่องคนตรีไทย

อำนวยการสร้างพระราชวังสนามจันทร์

ศรีวิสุทธิวงศ์, พระ

จารึกโคลงผู้มีคัตคนแก่เสียบคอก, คัตคนแก่กลอน แก่ปฏิฆาต

จารึกโคลงผู้มีคัตคนแก่ลมอัมพฤก, คัตคนแก่ลมชนเทา

จารึกโคลงผู้มีคัตคนแก่เฒ่า, คัตคนแก่ลมในชา

ศรีสทเทพ, พระยา

จารึกโคลงฎีคัตตนแกลมบัตมาฏ ลมในเอา, คัตตนแกลมริคสีตวง

ศรีอัสวเดช, หลวง

จารึกโคลงภาพคนต่างภาษา - ภาพอินท

ศรีวิงศ์, พระองค์เจ้า

จารึกโคลงฎีคัตตนแกลมทั่วสรรพางค, คัตตนแกลมอณทวาท

สมบัติธิบาล, พระ

จารึกโคลงฎีคัตตนแกลกอน, คัตตนแกสลักไหล

จารึกโคลงภาพคนต่างภาษา - ภาพกระแซ

สุพรรณสมบัติ, พระ

จารึกโคลงฎีคัตตน แกลมจุกเสียด

สรรเพลงสรวง, พระ (บัง)

คนตรีไทย

สุวรรณอักษร, หลวง

จารึกโคลงภาพเรื่องรามเกียรติ์

เสนาะคุรียางค, พระ (ขุนเณร)

คนตรีไทย

เสนาหรัรักษา, หลวง

ตรวจ - ซ่อมพระวิหารทิศเหนือ วัดพระเชตุพน

อภัยสราเพลิง, พระยา, - วางจ้างกรมเกณฑ์

กำกับ - ซ่อม ศาลารายรอบวัด วัดพระเชตุพน

อภัยสุรินทร, พระ - เจ้ากรมพลพันชาย

กำกับ - ซ่อมหอไตร (พระมณฑป) ศาลาทิศหอไตร (ทิศตะวันตก),
ศาลารายรอบวัด (หลังที่ 5) วัดพระเชตุพน

อัษฎาเรืองเดช, พระยา

จารึกโคลงฤๅษีคัคคนแก่เขาชัค

อิศรานุภาพ, พระยา (อน)

พระสุนค่านันท์

สุนค่านันท์

อุเทนค่านันท์

อิศรญาณ, พระองค์เจ้า

ภาษิตอิศรญาณ

อินทรเทพ, พระ - เจ้ากรมตำรวจใหญ่ชาย

กำกับ - ซอมศาลารายรอบวัด (หลังที่ 6) วัดพระเชตุพน

หฤทัย, พระ - กรมพลพันฝ่ายขวา กระบวนหลัง

กำกับ - ซอม ศาลารายรอบวัด (หลังที่ 2) วัดพระเชตุพน

แหล่งที่มา

ชนิด อยุธยา. ศิลปินแห่งชาติ. พระนคร : กรมศิลปากร, 2497.

ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน. พระนคร : ศิวพร, 2517.

(ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น บุนนาค) 23 เมษายน 2517).

สาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ. พระนคร : องค์การคานของคุรุสภา, 2505-2506.

หนังสือของชุมนุมคนครีไทย. สโมสรนักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2509-2513.

สรุปการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องชีวประวัติในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาคุณค่าความเป็นมาของงานเขียนเชิงชีวประวัติของไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ ระหว่าง พ.ศ. 2325-2475 รวมทั้งรูปแบบที่ใช้ในการเขียนซึ่งได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 2 และบทที่ 3 บทที่ 4 เป็นการศึกษาการเขียนชีวประวัติของไทย บทที่ 5 เป็นการศึกษาติดตามแหล่งคนควาชีวประวัติบุคคลซึ่งอยู่กระจัดกระจายในหนังสือประเภทต่าง ๆ บทที่ 6 เป็นการรวบรวมผลการคนควา และเรียบเรียงเป็นนามานุกรมประวัติบุคคลโดยย่อ รวมทั้งผลงานพร้อมทั้งสารสังเขปประวัติและแหล่งคนควา

ชีวประวัติของคนไทยในช่วงระยะ 150 ปีแรกของสมัยรัตนโกสินทร์เท่าที่ใครรวบรวมโดยการพิจารณาจากประวัติชีวิตและผลงานตามที่มีปรากฏเป็นหลักฐานนั้น มีจำนวนทั้งสิ้น 248 คน แบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

1. บุคคลผู้ปรากฏหลักฐานประวัติชีวิตและผลงาน มีจำนวน 152 คน
2. บุคคลผู้มีหลักฐานเฉพาะชื่อและผลงาน แต่ไม่ปรากฏประวัติชีวิต มีจำนวน 96 คน

บุคคลประเภทที่ 1 ผู้ปรากฏหลักฐานประวัติชีวิตและผลงาน ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 152 คนนั้น เมื่อได้พิจารณาตามหน้าที่การทำงาน แบ่งได้เป็น

ข้าราชการ 130 คน

บุคคลอื่น ๆ 22 คน

ข้าราชการในที่นี้ หมายถึงบุคคลผู้รับราชการ อันได้แก่ ครู ทหาร นักปกครอง ศิลปินที่รับราชการ แพทย์ นักกฎหมาย นักบริหาร และนักการทูต ซึ่งในจำนวนนี้ได้รวมพระมหากษัตริย์และข้าราชการฝ่ายในไว้ด้วย เพราะถ้าจะพิจารณาถึงหน้าที่ของพระมหากษัตริย์แล้ว หน้าที่สำคัญของพระองค์คือ การปกครองประเทศ

ส่วนบุคคลอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ข้าราชการ หมายถึงบุคคลผู้ประกอบการค้า พระภิกษุ และบุคคลผู้ที่ไม่ได้มีการระบุหน้าที่การงานไว้

ในการค้นคว้าชีวประวัติของคนไทยในช่วงระยะเวลาระหว่าง พ.ศ. 2325-2475 นั้น มีแหล่งที่มาสำคัญของชีวประวัติ 3 แหล่งด้วยกัน คือ

1. ราชกิจจานุเบกษา เป็นหนังสือของทางราชการ มีคอลัมน์ "ประวัติ" ลงพิมพ์ประวัติของข้าราชการในวาระที่ข้าราชการผู้นั้นถึงแก่กรรม โดยเริ่มเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2434 ก่อนหน้านั้นมีคอลัมน์ "ข่าวตาย" ซึ่งเป็นการแจ้งข่าวตายของข้าราชการพร้อมทั้งประวัติการรับราชการอย่างย่อ บุคคลผู้ที่จะมีการลงประวัติในนี้ได้แก่ พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ และพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ ชีวประวัติที่ปรากฏในหนังสือราชกิจจานุเบกษามีลักษณะเป็นประวัติการรับราชการ

2. หนังสือที่ไซ้แจกในโอกาสต่าง ๆ อันได้แก่ งานมงคล หรืองานทำบุญครบรอบอายุ และงานศพ ในระยะแรก ๆ หนังสือที่ไซ้แจกในงานนี้มักมีเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นเรื่องทางพระพุทธศาสนา เป็นหนังสือสวดมนต์และธรรมะ ระยะต่อมาจึงมีประวัติชีวิตพิมพ์ในหนังสือที่ไซ้แจกด้วย

หนังสือที่ไซ้แจกในงานมงคล หรืองานทำบุญอายุเริ่มใน พ.ศ. 2422 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานหนังสือเป็นของข้าราชการแก่พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จมาถวายพระพรในวันปีใหม่ หนังสือที่ไซ้แจกในงานมงคลหรืองานทำบุญอายุในสมัยต่อมามีประวัติของเจ้าของงานแทรกอยู่ในหนังสือนั้นด้วย มีทั้งชีวประวัติและอัตชีวประวัติ หรือบันทึกความจำ เล่าประสบการณ์และเรื่องชีวิตในช่วงเวลาหนึ่ง ในอัตชีวประวัติจะมีเรื่องราวชีวิตของผู้เขียนเอง และมีรายละเอียดบางอย่างที่ผู้อื่นอาจจะไม่เคยกล่าวถึง นับเป็นแหล่งค้นคว้าที่ให้ข้อมูลที่แตกต่างจากชีวประวัติที่เขียนโดยผู้อื่น

หนังสือที่ไซ้แจกในงานศพ เริ่มมีขึ้นเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2444 ในตอนเริ่มแรก ยังไม่มีประวัติของผู้ตายพิมพ์ประกอบไว้ในหนังสือ การนำประวัติของผู้ตายมาพิมพ์ไว้ใน

หนังสือประเภทนี้เริ่มขึ้นในรัชกาลที่ 5 สมเด็จพระปิยะมหาราชทรงมีพระราชดำริว่าทรงมีส่วนช่วยให้ชีวิตประวัติในหนังสือประเภทนี้เป็นที่แพร่หลาย เมื่อครั้งทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีหอพระสมุดสำหรับพระนคร ทรงเป็นพระผู้เลือกหาหนังสือให้เจ้าภาพพิมพ์แจกในงานศพ เจ้าภาพที่มารับพิมพ์หนังสือมักทูลขอให้ทรงแต่งประวัติของผู้ตายพิมพ์เป็นอนุสรณ์ไว้กับหนังสือนั้นด้วย ชีวิตประวัติดังที่ทรงนิพนธ์ไว้จึงมีเป็นจำนวนมาก มีทั้งที่สำนักพิมพ์จัดพิมพ์รวมเป็นเล่ม และชีวิตประวัติดังที่ยังไม่ได้จัดพิมพ์เป็นเล่มต่างหาก คงแทรกอยู่ในหนังสือที่พิมพ์แจกในงานศพของบุคคลนั้น ๆ บุคคลที่ทรงนิพนธ์ประวัติเหล่านั้นมักเป็นผู้ที่ทรงรู้จักคุ้นเคย ในบางครั้งทรงอาศัยข้อเท็จจริงต่าง ๆ ตกเอกรสารของทางราชการ

ผู้ที่พิมพ์หนังสือแจกในงานทำบุญอายุหรืองานศพ ย่อมเป็นผู้ที่มีฐานะดี เพราะการพิมพ์ในสมัยนั้นยังไม่แพร่หลายเท่าปัจจุบัน คนทุนในการผลิตหนังสือสูง นอกจากจะเป็นบุคคลที่มีฐานะทางการเงินดีแล้ว ปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ หลักฐานเกี่ยวกับประวัติชีวิตต้องมีการจดบันทึกประวัติชีวิตส่วนตัวและการทำงานไว้ด้วย ดังนั้นจะเห็นได้ว่าชีวิตประวัติในหนังสือแจกงานศพส่วนใหญ่ เป็นประวัติของข้าราชการซึ่งมีหลักฐานเกี่ยวกับประวัติชีวิตอย่าง เป็นระเบียบ และมีหน้าที่การงานที่ควรจะกล่าวถึง การที่จะนำมาพิมพ์ในโอกาสต่าง ๆ ย่อมทำได้โดยง่าย ประกอบกับสภาพสังคมในยุคนั้นให้ความสำคัญกับบุคคลในวงงานราชการ ประวัติชีวิตของบุคคลกลุ่มนี้เป็นที่สนใจทั่วไป จึงปรากฏเป็นที่แพร่หลาย

3. หนังสือประวัติครุ เป็นหนังสือที่รวบรวมประวัติครุเก่า ๆ ผู้ล่วงลับไปแล้วที่มีความสามารถในหน้าที่ เริ่มพิมพ์ครั้งแรกในวันครู 16 มกราคม พ.ศ. 2500 ในการจัดพิมพ์หนังสือชุดนี้มีคณะกรรมการในการเรียบเรียงประวัติครุ โดยคัดเลือกครุผู้มีความสามารถเด่นในด้านต่าง ๆ กัน ดังนั้นชีวิตประวัติของบรรดาครุเก่า ๆ จึงเป็นบุคคลในวงงานราชการอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งปรากฏเป็นที่แพร่หลาย

ชีวิตประวัติดังที่กล่าวมาในข้างต้น เขียนลงพิมพ์เป็นส่วนหนึ่งของหนังสือที่ไรพิมพ์แจกในงานศพ เป็นการแสดงความอาลัยผู้จากไป การเขียนชีวิตประวัติจึงมุ่งกล่าวถึงความดีและความสำเร็จในด้านต่าง ๆ มากกว่าจะกล่าวถึงประวัติส่วนตัวที่เป็นขอบบพร่อง หรือความล้มเหลว ส่วนชีวิตประวัติดังที่กล่าวมาในข้างต้น และหนังสือประวัติครุ มีลักษณะคล้าย

คลังกัน เป็นชีวประวัติของข้าราชการผู้ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งส่วนใหญ่จะมีเนื้อความเกี่ยวกับหน้าที่ราชการมากกว่าประวัติชีวิตส่วนตัว อย่างไรก็ตามก็มีข้อแตกต่างกันบางประการ กล่าวคือ ชีวประวัติในหนังสือราชกิจจานุเบกษา มุ่งเฉพาะประวัติการรับราชการ เป็นสำคัญ แต่ชีวประวัติในหนังสือประวัติครุฑนั้น นอกจากจะกล่าวถึงประวัติการรับราชการและคุณความดีแล้ว ยังได้กล่าวถึงอุปนิสัยและบุคลิกลักษณะของเจ้าของประวัติด้วย

กล่าวโดยสรุป จากผลงานวิจัยที่ได้ศึกษาถึงชีวประวัติของไทยในช่วงระยะเวลา ตั้งแต่ พ.ศ. 2325-2475 จะเห็นได้ว่า การเขียนชีวประวัติของไทยส่วนใหญ่นั้นคงเป็น แต่เพียงการกล่าวโดยย่อถึงประวัติชีวิตและผลงานสำคัญ เพื่อพิมพ์ในโอกาสที่เป็นงานทำบุญอายุ หรืองานศพ แต่ยังไม่เคยมีแนวทางในการรวบรวมข้อมูลในค่านต่าง ๆ ของบุคคลนั้น และนำมาประเมินคุณค่าตามหลักวิชาการอย่างแท้จริง ดังเช่นการเขียนชีวประวัติของต่างประเทศ ซึ่งถือว่าชีวประวัติเป็นงานเขียนแบบหนึ่งที่มีวิธีการโดยเฉพาะ ถึงแม้ว่าในปัจจุบัน การเขียนชีวประวัติของไทยจะเริ่มมีการเขียนในเชิงวิเคราะห์วิจารณ์เพิ่มขึ้น แต่ก็ยังไม่อาจกล่าวได้ว่า เป็นรูปแบบการเขียนที่สมบูรณ์ อย่างไรก็ตามก็นับว่าเป็นก้าวแรกของศิลปะในการเขียนชีวประวัติที่วิวัฒนาการมาจากระยะแรกมากแล้ว

ขอเสนอแนะ

1. แหล่งคนควาเรื่องชีวประวัติของไทย ยังอยู่กระจัดกระจายในหนังสือประเภทต่าง ๆ เป็นการยากในการติดตาม และต้องใช้เวลามากในการศึกษาคนควา เนื่องจาก การคนควาและรวบรวมต้องทำในเวลาจำกัด จึงจะกล่าวว้าสมบูรณ์เต็มที่มีได้ เสนอให้คนควาและเพิ่มเติมรายละเอียดในช่วงระยะเวลาของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้คือระหว่าง พ.ศ. 2325-2475 โดยแยกศึกษาตามกลุ่มผลงาน พร้อมทั้งจัดทำบรรณานุกรมอย่างสมบูรณ์
2. คนควา และรวบรวมชีวประวัติของคนไทยในช่วงหลัง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา
3. บันทึกส่วนบุคคล เช่น บันทึกความจำ บันทึกแบบอนุทิน และขอความรำลึก เอกสารเหล่านี้เป็นหลักฐานสำคัญ ผู้ศึกษาคนควาเรื่องประวัติบุคคลควรจะติดตามให้ทั่วถึง และให้ความสำคัญแก่หนังสือประเภทนี้ไม่น้อยกว่าเอกสารประเภทอื่น

4. เสนอการเขียนชีวประวัติด้วยการรวบรวมข้อมูลด้านต่าง ๆ และนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์ และประเมินค่าตามหลักวิชาการ โดยอาศัยความรู้ทางจิตวิทยา หรือวิธีการทางประวัติศาสตร์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ก. ศ. ร. กุหลาบ. ประวัติเจ้าพระยานรรัตนราชมานิต (โต).

พระนคร : โรงพิมพ์สยามประเภท, ร.ศ. 131.

ไข่มุกด์ มลินทะเลข, และคนอื่น ๆ . รายงานการค้นคว้าศิลาจารึก หลักที่ 1 - 29

พระนคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2507.

คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. โครงการกระดูกในตุ้. พระนคร : โรงพิมพ์ชัยฤทธิ, 2514.

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ปฐมวงษ์ (พระบรมราชมหาจักรีภักษ์ศรีสยาม)

พระนคร : โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์ไทย, 2470.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. พระราชหัตถเลขาถึงพระราชนิปี พ.ศ. 2440.

พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2463.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุล-

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีไปมากับสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณ-

วโรรส. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2472 (พิมพ์พระราชทาน

แจกเนื่องในงานทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสนองพระเดชพระคุณในวันตรงกับวัน-

เสด็จสวรรคต ที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2472).

_____ . ระยะทางเที่ยวชวากวาดสองเดือน. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2516

(พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเหมวดี

28 กุมภาพันธ์ 2516).

จุลจักรพงษ์, พระวรวงษ์เธอ พระองค์เจ้า. เกิดวังปารุสก์. 2 เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ 4. พระนคร : คลังวิทยา, 2501.

เจือ สตะเวทิน. ตำราเรียงความ. พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2510.

ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม. 29 เจ้าพระยา. ม.ป.ท., 2509.

คร. เอกชเรย์ (นามแฝง). ชีวประวัติบรรพชนชั้นนำของไทย. พระนคร : พัฒนาสาส์น, 2508.

ดิเรก ชัยนาม. ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2. 2 เล่ม. พระนคร : แพร่พิทยา, 2510.

คำทรงราชานุภาพ, สมเด็จพระบรมราชา. ความทรงจำ. พระนคร : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2505.

ทรงสรศักดิ์ นิลกำแหง. การบริหารงานหอจดหมายเหตุในประเทศไทย วิทยานิพนธ์ปริญญา-
มหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2517.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์, รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาล
ที่ 4. พระนคร : องค์การคานของครุสภา, 2503 - 2504.

เทเวศวรศรีวิวัฒน์, เจ้าพระยา. เทศนามลองอายุเจ้าพระยาเทเวศรวงษ์วิวัฒน์. พระนคร:
โรงพิมพ์ศิลปบรรณคดี, 2466.

ชนิด อยู่โพธิ์. ศิลปินแห่งชาติไทย. พระนคร : กรมศิลปากร, 2497.

ชำระศักดิ์ อายุวัฒน์. ราชสกุลจักรีวงศ์และราชสกุลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช (ภาคต้น).
พระนคร : อโยธยา, 2511.

นริศรานุกิตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา, และคำทรงราชานุภาพ, สมเด็จพระบรม-
สาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรา-
นุกิตติวงศ์ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำทรงราชานุภาพ. พระนคร:
คลังวิทยา, 2499.

ประกาศ วัชรภรณ์. คนหนังสือพิมพ์ โดย ป. วัชรภรณ์ (นามแฝง). พระนคร :
โอเคียนสตรี, 2506.

ประชา คุลยธรรม. ศึกษาคีฤทธิและวรรณกรรม. พระนคร : กลุ่มศึกษาวรรณกรรม
การเมือง, 2518.

ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน. พระนคร : ศิวพร, 2517. (พิมพ์ในงานพระราชทาน
เพลิงพระศพ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น ปุณฺณสีริ)
23 เมษายน 2517)

ประชุมจารึกสยาม ภาคที่ 1 จารึกกรุงสุโขทัย. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,
2464.

ประยुทธ สิทธิพันธ์. คณหมายเลข 1. พระนคร : พิมพ์การพิมพ์, 2507.

ประวัติครุ. พระนคร : ครุสภา, 2500 - 2519.

ปิยนาก นิโครธา. บทบาทของเสนาบดีแห่งตระกูลขุนนาคในการปกครองประเทศสยาม
ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงต้นรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325 - 2416).
วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษร ศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514.

เปลื้อง ณ นคร. คำบรรยายวิชาการประพันธ์ และหนังสือพิมพ์. พิมพ์ครั้งที่ 4. พระนคร:
ไทยวัฒนาพานิช, 2514.

_____. ประวัติวรรณคดีไทยสำหรับนักศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 7. พระนคร : ไทยวัฒนา-
พานิช, 2515.

พงษาวดารราชินิกุลบางช้าง. พระนคร : โรงพิมพ์ไทย, 2457.

พระประวัติสมเด็จพระสังฆราชสมัยรัตนโกสินทร์. พระนคร : โรงพิมพ์อาศรมอักษร, 2503.

พระราชประวัติสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี และจดหมายเหตุรายวันของสมเด็จพระเจ้าฟ้ามาทวาชिरนทิส. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2499. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยิกาเจ้า, 22 เมษายน 2499.

พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา กับคำอธิบายของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา-
ดำรงราชานุภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร : โรงพิมพ์ไทย, 2457.

พระราชหัตถเลขา สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีในรัชกาลที่ 6
และรัชกาลที่ 7 พระราชทานเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี. พระนคร :
โรงพิมพ์คุรุสภา, 2506.

พินยาลงกรณ์, พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. ชุมนุมนิพนธ์. พระนคร : สมาคมสังคมนศาสตร์
แห่งประเทศไทย, 2507.

บุญพิศมัย ติศกุล, ม.จ.หญิง. ชีวิตและงานของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ.
พระนคร : รวมสาส์น, 2502.

เพ็ชร สุมิตร. คำบรรยายในวิชาอารยธรรมตะวันออก เรื่องอารยธรรมจีน. พระนคร :
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2507.

ภิรมย์ ภักดี, พระยา. ประวัติพระยาภิรมย์ภักดี กับประวัติโรงเบียร์. พระนคร : บริษัท-
บุญรอด บริวเวอรี่จำกัด, 2493. (พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ อำมาตย์-
เอกพระยาภิรมย์ ภักดี (บุญรอด ภิรมย์ภักดี) 12 กรกฎาคม 2493.

มนวิภา ไชยพันธ์. "การประเมินคุณค่าเอกสารทางประวัติศาสตร์." วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2515. (อัครสำเนา).

ราชสกุลวงศ์. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

วรรณไวทยากร เล่ม 1 (วรรณคดี). พระนคร : สมาคมสังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทย,
2514.

วิจิตรวาทการอนุสรณ์. 2 เล่ม. ม.ป.ท., 2505. (คณะรัฐมนตรี พิมพ์ในงานพระ-
ราชทานเพลิงศพ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ, 16 สิงหาคม 2505.

วิทยุ พิมพ์เงิน. อนุสรณ์พระประวัติสมเด็จพระยา กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. พระนคร :
โรงพิมพ์การศาสนา กรมศาสนา, 2505.

ศัพท์บัญญัติวิชาการบรรณารักษศาสตร์. พระนคร : แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.

สมมตอมรพันธ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระ. จดหมายเหตุเรื่องทรงตั้งพระบรมวงศา-
นวงศ์กรุงรัตนโกสินทร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,
2468.

_____. เรื่องตั้งเจ้าพระยาในกรุงรัตนโกสินทร์. พระนคร : โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ,
2461.

_____. เรื่องตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณ-
พิพรรฒธนากร, 2466.

สิทธิา พิณภูวคณ, และคนอื่น ๆ. ความรู้ทั่วไปทางวรรณคดี. พระนคร : มหาวิทยาลัย-
รามคำแหง, 2515.

สุจริต ถาวรสุข. พระประวัติและงานของสมเด็จพระเจ้ากรมพระยาดำรงราชานุภาพ. พระนคร :
องค์การค้ำของครุสภา, 2508.

_____. พระประวัติและงานศิลปะของสมเด็จพระยานริศรานุวัดติวงศ์. พระนคร :
ไทยวัฒนาพานิช, 2509.

สุพัตน์ สองแสงจันทร์. "การศึกษาประเภทของหนังสืออนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพที่คัดลอก
 เรืองจากต้นฉบับของหอสมุดแห่งชาติ และเรื่องที่ได้จากแหล่งอื่น ๆ ระหว่างปี
 พ.ศ. 2501 - 2510." "วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชา-
 การศึกษาประสานมิตร 2512." (อัครสำเนา)

สุทธิลักษณ์ อ่ำพ่วงศ์. สี่สมัยแห่งวรรณคดีไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร : คณะอักษร-
 ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515.

แสงโสม เกษมศรี, ม.ล. และ วิมล พงศ์พิพัฒน์. ประวัติศาสตร์ฉบับกรุงรัตนโกสินทร์
รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2325 - 2394).

สำเนาพระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงเจ้าพระยา-
ยมราช (ปั้น สุขุม) กับประวัติเจ้าพระยายมราช. ม.ป.ท., 2482. (พิมพ์ในงาน
 พระราชทานเพลิงศพเจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม), 10 เมษายน 2482.

อนุমানราชชน, พระยา. พื้นความหลัง โดยเสฐียรโกเศศ (นามแฝง). พระนคร :
 คีกษิตสยาม, 2510.

เอมอร เจริญรัต. "สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ : พระนิพนธ์
 และผลงานคานพัฒนาหอสมุดแห่งชาติของพระองค์" วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต
 แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2511,
 (อัครสำเนา).

สมภพ จันทรประภา. ชีวิตจดหมายเหตุของ "ออกไม้มัด". พระนคร : แพร่พิทยา, 2509.

ภาษาอังกฤษ

Altick, Richard D. Lives and letters. New York : Knopf, 1969.

Auge, Claude. "mémoire" Larousse Classique Illustre. Paris :
Libraries Larousse, 1936. p. 627.

"Autobiography", Collier's Encyclopedia, I (1970), 520.

....., Encyclopedia Britannica, II (1964), 854-6.

....., Grolier Universal Encyclopedia, I (1970), 855.

....., Oxford English Dictionary, I (1933), 573.

de Bary, Wm. Theodore, and others (comp.) Sources of Indian Literature.
Delhi : Motilal Banarsidaas, 1958.

"Biographical literature", Encyclopedia Britannica, II (1971),
1009-1010.

"Biography", Dictionary of literary terms, (1972), 30.

....., Encyclopedia Americana, II (1971), 768.

....., Encyclopedia Britannica, III (1964), 636-41.

....., Chamber's Encyclopedia, II (1964), 320.

....., Everyman's Encyclopedia, I (1958), 240.

....., Grolier Universal Encyclopedia, III (1970), 114.

"Biography", Lincoln Library of Essential Information, II (1963),
1699-2032.

----- . Oxford English Dictionary, I (1933), 870.

----- . World Book Encyclopedia, II (1971), 242-3.

"China : literature", Encyclopedia Americana, VI (1975), 577-84.

Contemporary Indian literature : a symposium. 2d ed., rev. & enl.
New Delhi : Sahityaa Akademi, 1959.

"Diary", Grolier Universal Encyclopedia, VI (1970), 189-90.

----- . The Oxford English Dictionary, III (1933), 320-21.

Haines, Helen E. Living with books. 2d ed. New York : Columbia
Univ. Press, C. 1930.

"Journal", Grolier Universal Encyclopedia, X (1970), 77.

----- . The Oxford English Dictionary, V (1933).

Kendall, Paul M. The art of biography. The New York : Norton, 1965.

Keith, A. Berriedale. A history of Sanskrit literature. London :
Oxford Univ. Press, 1920.

Macdonell, Arthur A. A history of Sanskrit literature. Delhi :
Motilal Banasidaas, 1971.

"Memoir", Grolier Universal Encyclopedia, XII (1970), 312.

Nehru, Pandit Jawaharlal. Discovery of India. Bombay : Asia
Publishing House, 1966.

Steinman, Martin. Literature for writing. 2d ed. Belmont :
Wadsworth, 1967.

สถาบันวิทยบริการ

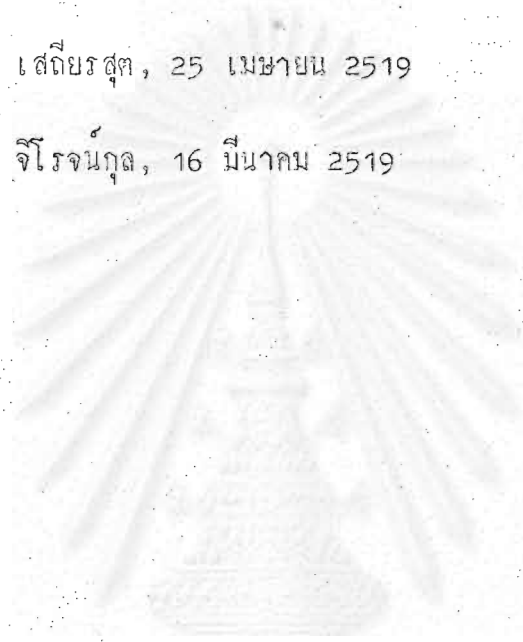
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ นายประพจน์ สุกุรัตนเมธี, 27 เมษายน 2519

สัมภาษณ์ นายเลียง เสดียรสุด, 25 เมษายน 2519

สัมภาษณ์ นายวิทยา จีโรจน์กุล, 16 มีนาคม 2519

ประวัติการศึกษา

- ชื่อ : นางสาวลักษณหญิง วัชรสาร
- วุฒิ : อักษรศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2514
- ประวัติการทำงาน : ตำแหน่งบรรณารักษ์โท หอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

